

ОСТАП
ВАНІНСЯ

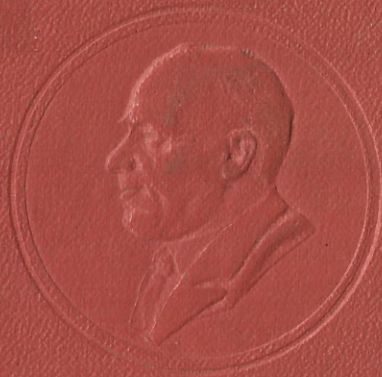

3

821(477)'06

B-55

ВСТАП
ЯНШНЯ

75 коп.

ДЕРЖЛІТВИДАВ
УКРАЇНИ

**ВИДАВНИЦТВО
ХУДОЖНЬОЇ
ЛІТЕРАТУРИ
ДНІПРО
Київ
1964**

ОСТАП ВИШНЯ

ТВОРИ В СЕМИ ТОМАХ • 1963 — 1964 • ВИДАВНИЦТВО «ДНІПРО»

- Том 1. Твори 1919—1924 років
- Том 2. Твори 1924—1925 років
- Том 3. Твори 1925—1926 років
- Том 4. Твори 1926—1933 років
- Том 5. Твори 1944—1946 років
- Том 6. Твори 1947—1951 років
- Том 7. Твори 1952—1956 років

ВОСТАП ВИШНЯ

ТОМ ТРЕТИЙ

**ФЕЙЛЕТНИ
ГУМОРЕСКИ
УСМІШКИ**

1925—1926

17997

об 08

6215 ч/к

Профессіональний союз рабочих
металлургической промышленности

М С С П П

Управление государственного
технического и государственного
объединения по делам БУД
Казенным способом
" " " "

Первоначное РУ
Бюро управления № 2
г. Кривой Рог
г. Кривой Рог

№ _____ 197 г.

г. Кривой Рог
Днепропетровской области

Видання здійснюється за постановою
Ради Міністрів Української РСР

Редакційна колегія:
*ДМИТРО БІЛОУС, АРСЕН ІШУК,
ФЕДІР МАКІВЧУК, СТЕПАН ОЛІЙНИК*

Упорядкування та підготовка текстів
Ф. Ю. Маківчука та В. О. Губенко-Маслюченко

Редактор тома
Дмитро Білоус

Примітки склав
Іван Дузь

Рейлетони
Туморески
Уацишки

1925—1926

ЧАС УЖЕ

МИЖДЕНЬ матері — селянки й пролетарки...
Допомогти жінці треба вибитися-таки з діжі, з тіста, з рогачів та з чавуна...
Воно, що й казати, одібрати зразу в жінки рогача або кочергу не можна, бо все ж таки як-не-як, а воно зброя, і зброя іноді дуже потрібна, щоб хоч раз на місяць порівняти свої права з правами чоловіковими...

Бо гасла гаслами, емансипація емансипацією, а як таки покажеш рогача або макогона і замашно ним продемонструеш, так воно іноді більше має ваги, ніж сказати:

— І я маю виборчі права!

Розказувала одна делегатка Всеукраїнського жіночого з'їзду, що скільки вона не говорила своїй половині, що їй ії до клубу хочеться, що їй ії цікаво знати, про віщо на сході балакають, нічого, сердешна, не могла вдіяти.

— Сиди! — казала їй половина в штанях. — Сиди, бо каменем сядеш!

Допомогла лопата, що ото нею в піч хліб садовлять... Як тільки вона в руці замаячила, почулося:

— Ну ї пішла б! І послухала б!

І пішла ї послухала.

Я це до того, що не можна раптом позбавляти жінку цього.

Поволеньки треба.

І поволеньки, і, головне, натомість треба щось нове дати.

Нове — це ясла, дитячі садки, різні консультації і т. ін.

Ясла, положим, є... В кожному дворі є... І дуже часто так трапляється, що батьки на жнивях чи на косовиці, а немовля в яслах... І добре, коли корови на пасовиську, бо буває так, що маленька Оришка, що гляділа те

немовлятко, заграється в крем'яхи, а тоді зирк! — та до баби, до сусідки, криком:

— Бабо! А підіть сюди швидше! Корова нашого Йванька в рот потягла!..

Такі ясла для дітей непідходящі.

Треба інших ясел.

Таких ясел треба, що не в хліві чи під повіткою стоять, із січкою, а таких, що там багато дітей, а біля їх не корова, а керівниця в білому халатикові!..

В цей тиждень треба їх дати.

Візьміть і консультацію...

Є їх, тих консультацій, на селі чимало... І від бешихи, і від зглазу, і від пристріту, і від огника, і від чого хочете...

Поки бог був як бог,— нічого було... Допомагало...

Видужає дитина — од бога...

Вмре — од бога...

Тепер бог поколовся... Не зовсім допомагає...

Та й хазяйство підупало: ліків не вистачає... Не завжди в баби знайдуться свинячі кізяки, що із свяченою їх водою розмішати й до схід сонця пити натщесерце...

Мруть діти...

Мруть і жінки-матері, бо «золотники»¹ в їх тепер тендітні поробилися: поки на місце його поставиш після пологів — дивись уже й по душі дзвонити треба...

Інших консультацій треба.

Таких, щоб по душі не дзвонили.

Таких, щоб не веретенами матерям лазили, бо й веретена тепер не ті пішли, що раніш були...

Полізла веретеном, а вона, бідолашна жінка, через три дні тріпонулась — і нема...

Треба, значить, кращих консультацій.

За цей тиждень треба ці кращі консультації дати.

Тоді самі одійдуть кочерги й макогони од жінки.

І зітхне вона вільно!

¹ Золотник — матка. (Авт.)

«КЛУБ»

В с. Іванівці, Мануйлівського району на Катеринославщині, голова сільради та секретар забрали в клубі всі кімнати собі під квартиру, залишивши для клубу тільки одну кімнату, яка й зветься клубом ім. т. Воровського.

З допису до редакції

ТУЛЯЛИ-гуляли іванівські хлопці та іванівські дівчата на досвітках, а потім як по голові хто стукнув:

— Ходімте до клубу!

Буває іноді (хоч і дуже рідко), що й іванівським хлопцям та дівчатам до клубу захочеться!

І пішли...

І прийшли...

І зайшли...

І постукали...

— Хто там?

— Молодь! До клубу! Прийшли політпросвітись трохи, зліквідуватись щодо неписьменності і взагалі почитати... Бо, як і до революції, все на досвітках лапаємось. Руки вже болять — хай трохи відпочинуть!

— Не можна зараз до клубу. Голова якраз роззулись, їм Іванько п'яти чухають, а до головихи кума ськатись прийшли... Нема де сісти... А в тій кімнаті, що клубом ім. Воровського зветься, секретарева бабуся Оришку миють, бо закалялася... Та й жлукто з білизною туди на ніч поставили...

— Так дайте хоч книжечку яку!

— Книжечками якраз сметану понакривали... Приходьте завтра, ми якраз обперемось, масло сколотимо — тоді клуб вільний буде!

— Ну ходім, хлопці, лапатись далі.

І пішли...

· · · · ·
От якби вони догадались полапати голову сільради
та секретаря.

За голову полапати.

БУЛИ... БУЛИ...

З доповіді на Всеукраїнській селітанній раді виявляється, що на Україні 17% селянських хат має один дах із хлівами...

А колективним лузі хліборобської комуні «Прогрес» року 1950-го паслася старенька-старенька корівка... Така вона була в зморшках, така вона була зсохла, так вона кахикала і по-старечому ремигала...

Не доїлася вже старенька,— держали її до смерті за заслуги перед комунією... Віку свого корівчинка старенька доживала...

А біля неї сосунець вибрикував.. Телятко породи симентальської...

Щипне травиці, махне хвостом, крутонеться, мукне...
Мовляв: ми молоді весняні квіти!

Та до старої з вивертом:-

— Ех життя, бабусю! Колективне, бабусю, життя!
Веселе, бабусю, життя!

А бабуся скривиться, ремигне, подивиться з презирством на телятко:

— Життя? Веселе життя? А живеш ти де, байстря рябе? Вилупилося ти де?

— У корівнику!

— У корівнику?! То ж бо й є!

— А як же, бабусю? А де ж лупитися нам слід?

— Де лупитися?! А хазяїв твоїх коли ти бачиш?

— Бачу, як годувати приходять! Бачу, як наглядають, чи все в нас гаразд!

— Як «годувати приходять»?! Як «гаразд»?! Життя, кажеш?! Одскоч, а то рогом копірсну!

— А чога ви, бабусю? Хіба є краще життя?..

— Не знаєш, так і не базікай! А старих корів розпитай, то й узнаєш, коли життя було і яке життя було... Хіба тепер життя?! Корівники побудували, станки...

А самі в хоромах живуть та любов'ю до скотини хваляться! Іроди! Пройде двічі чи тричі до корівника та й по тому... От ми жили... Хата, а біля хати й хлів! І сіней нема... Вийде хазяїн з хати, уже й з нами, з коровами! Одчинені до хати двері—ступнеш двічі, уже з хазяїном і за столом! Братами жили... Спали разом... Та як згадаеш, і досі радісно! Прокинешся іноді (я таким молокососом, як ти, була) ніччю, а біля тебе хазяїн лежить... З храму приїхав,—не дійшов до хати, а так у хліві й упав... А гною в хліві по коліна! Встане він у кізяках увесь, у гною, в соломі, в сечі, а ми регочемось!..

— А ви, бабусю, в хазяйських кізяках не спали?

— Та не перебивай! Що ж ми, дурні, чи що, в хазяйських кізяках вивалюватись?.. Ми ж корови! А то дитина було вискоче з хати, спотикнеться — та в кізяки! Та кричить було, кричить... Біжить хазяйка, біжить баба, витягають, миють... А ми регочемось... І не розбереш, де хлів, а де хата! Де людина, а де корова! Братами жили... А ти про своє життя базікаєш...

.....
І замислилось телятко:

«Невже такі люди були?»

.....
Були, теличко, були!

А Я ІХ ГАЗОМ

ПРИЙШОВ якось Калістрат Пилипович, середняк із Ковалівки, з району і сів біля хати на колодках... Сів і закурив... Сидить, курить і всміхається...

Повиходили сусіди.

— Ну, як там в районі?

— Та нічого...

— Як продналог?

— Та нічого...

І всміхається...

— А чого ж ти всміхаєшся? Чого тобі весело?

А Калістрат Пилипович пихкає цигаркою й усміхається...

— І чого б ото я зуби шкірив? Он в газетах пишуть, що озимина підгуляла, що шкідник насувається... Дощів щось не чути... Погода змінилася...

А Калістрат Пилипович усміхається...

— Он англичанка літаки буде, кораблі на моря пускає, гази робить... Пани он царя вибирають. Петлюра до Румунії присусідився...

А Калістрат Пилипович курить і всміхається...

— Та що тебе в районі лоскотали, чи що? Чого тобі реготно?

А Калістрат Пилипович сплюнув, прижмурих одне око, другим оком підморгнув та:

— Е!

— Що «е»?

— Не скажу!

— Сатана чортова! Йй-бо, за петельки візьму!

— Спробуй візьми! А я тебе газом! У «Доброхім», брат, записався!

— Тю!

— От тобі й «тю»!

— Що ж із того «Доброхіму»?! Пшикатимеш?!

— І пшикатиму!

Покивав Калістрат Пилипович головою, подививсь на сусідів...

— Пшикатиму! На вас, мої сусідоньки, пшикатиму! Посуха, скажете? А я в землю азоту! А азот «Доброхім» виробляє! Шкідник насувається, кажете? Який? Ховрашок? Я його хлором! А хлор «Доброхім» виробляє! Сарана, кажете? А я її мишаком! А мишак «Доброхім» виробляє! Миші, кажете? А я мишу сірчаним вуглецем! А сірчаний вуглець «Доброхім» виробляє! Гусениця, кажете? А я гусеницю паризькою зеленню! А зелень ту «Доброхім» виробляє! Петлюра, кажете? А я його газом! Англичанка, кажете? А я її газом! А газ «Доброхім» виробляє!

Та як засміється Калістрат Пилипович!

Та як заспіва:

Сусідоньки, не смикайтесь —
Усіх тепер запшикаю!

.....
І ходить тепер на своїм кутку Калістрат Пилипович!
І ні приступу до його!

А сусіди і збили б йому пиху, та нема чим одпшикуватись: не позаписувались у «Доброхім».

А чому не позаписувались?

ЗАГАДКИ

I

КАНАДА. Вінніпег — столиця в Канаді.
Базар у Вінніпегу.
По базару людина ходить... У людини
тої кошик... У кошикові тому курячі яйця...
— Яйця! Яйця! Ось вони, курячі яйця!
Свіжі яйця! Дешеві яйця!

— Мені, будь ласка, десяток!

— Прошу дуже! Не яйце, а мандарина! Самий жовток! Не жовток, а гоголь-моголь! Крррашанок! Крррашанок! Кому кррашанок? Сам би їв, та грошей треба!

— А справді свіжі, дядечку?

— Як новий фрак, голубочко! У мене на чисту! Без ніяких шифрів, без ніяких таємниць! Просто! Не крам, а сама щирість!

— Дайте!

— Прошу, будь ласка! Крррашанок! Ось вони! Кому крррашанок? Яйця! Яйця! Яйця!

Що це значить — угадайте!

II

Канада. Вінніпег. Вулиця у Вінніпегу. Біжить тою вулицею чоловік... Піджак у нього наопашки, бриль у його на потилиці, а на лобі в його краплини гарячого поту.

Мчить людина.

— Вам нікуди, пане, не треба?

— Що значить «треба»?

— Виїхати нікуди не треба? Можу запропонувати шифрарту нашої океанської пароплавної компанії...

Таких пароплавів, як у нас, ніде не знайдете... Пасажири мають їжу, мають догляд, мають помешкання... На пароплаві музика, різні забави... Ціна за одну шифкарту... Коли берете більше — даємо знижку! Ррреко-мендую! Тільки в нас! Тільки наша компанія... Жодної аварії! Жодної катастрофи! Ррреко-мендую! Не шкодуватимете!

Що це значить — угадайте!

* *
*

Не вгадали?

Перш ий — це міністр і повноважний представник Української народної республіки в Будапешті генерал Сикевич.

Друг ий — міністр і повноважний представник президента з УНР в Канаді доктор Боберський.

А разом, укупі:

Ех і распроклятая
Жисть міністерськая.
Хто не знає, той ідьоть,
Хто не знає, той ідьоть,
За собой народ вельдьоть!

Остап Вишня. 1926 р.

А ВИ КАЖЕТЕ...

О Т вам і «ісходящий»...

«Ісходящий», кажуть, ерунда! Сів, записав, зареєстрував, число проставив, у конверта заліпив, чирк-чирк! — і все!

Не трудно!

І не трудно, і, головне, не відповідально!

А от воно й не так.

Виявляється, що відповідально, і навіть дуже!

Іноді, братці мої, забалакається «ісходящий» та не туди й заліпить...

Боже мій, скільки тоді халепи, скільки резолюцій і скільки підметок поб'ють «народні обранці», доки придуть до редакції й скажуть:

— Пропишіть!

Клопоту тоді не обберешся!

От, приміром, так.

Губвиконком вирішує справу й пише протокола.

С л у х а л и

Про знесення огородів у зв'язку з будовою ІІ державного посолька біля колишніх Малинівських казарм.

У х в а л и л и

Компенсувати власників знесених огородів в сумі 573 карб. 12 к. згідно з калькуляцією.

Губвиконком для державної справи забрав огороди й заплатив за них власникам.

Правильно.

Далі пишеться виписка з того протоколу.

В цей час реєстратор забалакується й ліпить тую виписку не в той конверт. Виписка йде через райвиконком у село Малинівку, Чугуєвського району.

А колишні Малинівські казарми в Харкові.

У селі Малинівці одержується протокол.

Читається той протокол, й починається радість:
500 карбованців з неба впало!

Збирається громада, вибираються представники, дається їм доручення, і посилаються ті представники до губернії.

— Ідуть і гроші беріть!

Ідуть представники. Приходять.

Ну як звичайно:

Кімната №...

Потім:

Кімната №...

Потім:

Кімната №...

Потім вони ідуть додому, в Малинівку...

Потім вони приїздять ще сім раз! Усього вони, значить, приїздять вісім разів у губернію...

Поклали їм на їхніх папірцях вісім резолюцій (на письмі!)...

І досі їм кажуть:

— Які огороди?

— Та дивіться ж, написано!

— Справді написано! Гм!

— Підіть іще до інженера...

Пішли.

Інженер пише:

«Містки будував — правда! Але не через огороди, а через річку! Огородів не зачіпав!»

— Гм!

Та вже за восьмим разом:

— Мабуть, непорозуміння! Це не та Малинівка!

От вам і «ісходящий»!

Людина ніби й непомітна, а бачите, що наробила: ціле село на ноги поставила, вісім резолюцій через неї писали, вісім разів селяни до губернії їхали...

Он як!

Підвищити б її на два розряди!

ПРАВИЛЬНИЙ МУЖ!

У «ВІСТЯХ» од 8/III 1925 р. т. Лісовий зачепив болючу для нас, чоловіків, тему: «Жіноча воля й жіноча доля»...

Лісовий намагається жінку розкріпостити.

Кинь, т. Лісовий! Кинь ці штуки. Кинь, бо за пупа «мужов» ця справа бере!

Ось вам голос народний:

Шановний редакторе!

Прочитавши газету «Вісті» от 8 березня, неділя, в котрой було напісано, заголовок, жіноча воля й жіноча доля, и я обратив самое серьезное внимание на это заявление гражданина Ковригіна Алексея Михайловича, х. Лозовой, Росішково сельсовета, Петропавловского району, Павлоградского округа от 19 декабря 1924 года і відно, что жена конечно изменила своему мужу, что і розстроїла его жизнь, это можно сказать, что это факт потому, что баба это і есть справедливо слово, баба; это существо слабое і это могло і быть очень просто, а что ви опровергаете заяву Ковригіна, то это нахальство с вашей стороны потому, что ви все мерзавцы хотите жить с чужими жонами как бычки с коровами, ви хотіли устроїть соціалізацію чужих жон, чтобы вам благо жилося, мерзавцы ви, ви посмотріте, сколько сейчас есть отаких несчастей, що жоны побросали мужьев, а вы не смотрите на это, и все более устраиваете етакіі оргіе, нужно обдуматься и прекратить это, еті дурацкіе разводы, чтобы жена жила дома со своим мужем, а не по клубам з бахурами. Это все прошу написать в Вісти, это воля народа, село Н.

А. Ш. Ф.

Написали — раз «воля народа». Нічого не зробиш...

Правильно А. Ш. Ф. пише!

«Надо обдуматься»...

Постараємось «обдуматься»...

Тільки от що, дорогий А. Ш. Ф.! Очевидно, у вас не зовсім дома гаразд!

Ми гадаємо, що ви не випускаєте з рук жінчиного волосся, бо жінка у вас «существо слабое»... Так ви так і робить... Уплутались у коси й держить цупко, поки ми «прекратим еті дурацкіє разводи»...

А собі мажте оливою голову й моліться богу... Олива дуже допомагає, коли в голові сухо...

ЯК? — ОТАК!

Н А вулиці Карла Лібкнехта, № 13, у Червоному будинку, це було. В Харкові.

У будинку тому, як сходами на другий поверх ізійти,— так просто там перед вами зала така велика, а як у залу ту ввійти, так ліворуч будуть «Вісті ВУЦВКу», три кімнатки — одна кабінет редакторів, а друга — там же і інформатори, і перекладачі, і завідуючий відділом, а третя — там секретарі... А поруч — там комісарова Маруся кричить, і пелюшки сохнуть, і борщ вариться, зверху Костуся (служниця) живе, а до неї круті сходи з поручнями, а на поручнях комісарів Мишко сидить. Сидить, сидить, а потім — фррр! — поїхав на поручнях пузом... Спускається хлопець... Це — ліворуч, як у залу ввійти...

А праворуч, як у залу увійти,— двері за склом. Як одчинить ті двері — там стіл стоїть на «тумбах», а другий — «конторський», а під стіною канапа, шкірою оббита, а в каналі тій на спинці хтось на чоботи шкіру вирізав, а на каналі людина лежить — одна нога в сандалії, а друга в калоші...

То — редакція «Селянської правди»...

А людина — то редактор «Селянської правди» С. В. Пилипенко...

А калоша на носі — то чобота не можна одягти, бо рани тривожать... А рани — то штука військова і штука серйозна... Рани — вони як почнуть, особливо після тифу, так дуже довго нують і ятяться... І людина тоді шкадибає, гурчить, світиться вся... А як устає, так за щось держиться, бо хитається...

Так ота кімната ліворуч — то й є редакція «Селянської правди»... Одна кімната й два столи, та канапа з вирізаною спинкою. Стільців — два... А як третьому кому

сісти треба, то на ріжку на столі половинкою причепивсь і пиши...

Це було в травні 1921 року...

Уже «Правда селянська» була, не «Біднота», а «Правда»...

Одчинив якомсь двері в редакцію.

— Здрастуйте!

— Ну да! (Це так із канапи).

— Редагуєте?

— Ну да!

А потім з годину мовчали. Я сидів та курив, а редактор лежав та курив... А по хаті мухи гули... Ганяти було нікому, бо секретар не прийшов і перекладача не було... І інформатора не було... Були, та ввечері... Оксана Христова була та Горбань Коля (тепер уже на професора вийшов)... А вдень не було...

Сиділи, значить, і мовчали...

— Ну так як воно? «Селянська правда», значить?

— Ну да!

— Для селян?

— Ну да!

— Мову треба!

— Ну да!

— А у вас воно здорово виходить! У вас особисто!

— Ну да!

— А решту треба якомсь, знаєте, щоб отой...

— Ну да! Нема кому! Треба когось! Може б, ви?

— Та хто й зна!

І замовкли... Сиділи й мовчали... А потім:

— А давайте спробую...

— А спробуйте!

— Як утну, то втну! А як не втну, так тоді пробачте... Бо — селянська газета... Це не той, щоб отой, а той, щоб отой, знаєте...

— Ну да!

А на другий день уже «пробував»...

Сидів за столом на «тумбах», дививсь на списаний папір і думав:

«Господи ти боже мій! Кого ж і з ким тут злучать перекладач збирається?» На «інформатора» мене тоді «висвятили»... І на редактора та популяризатора мови...

А стаття якраз попалась спеціальна: «Случная кампанія».

Хоч воно вже тоді й час такий був, що корови всі побігали, та то нічого — 1921 року траплялося, що влітку про ярину сівбу писалося...

Так дививсь я на ту «Случную кампанію» й думав: «Не буде телят у нас! Як так перекладатимемо та друкуватимемо, а дядько послухає та по-нашому робитиме, то вб'є бугай дядька, щоб не перебаранчав йому дядько й не совався з нашими порадами».

Думав я:

«Та невже ж таки щоб повести до бугая корову, так треба отаких слів нагородити?!»

— Не буде,— кажу,— Сергію Володимировичу, телят на Україні, як отакою мовою писатимемо!

— А ви так виправте, щоб телята були!

Виправляв. Не знаю, чи були з того телята, а виправляти виправляв.

Виправляв та казав перекладачам:

— Голубчики, перекладайте так, щоб корови ялівками не залишались!..

Де ви тепер, товариші наші перекладачі хороші?!
Хай у наш п'ятирічний ювілей вам легенько гикнеться!

Якби ви знали, скільки веселих годин ви давали нам у редакції, коли ми було статті ваші перевіряли!

Скільки раз редактор качався на канапі, за живота хапаючись, а я з крісла падав, регочучись...

Живіть та радуйтеся!

* *
*

Так ото й почалося...

Завелася пружина, закрутилася, та так цупко, та така вона, пружина та, велика, що ось уже чотири роки, зо дня в день, з вечора в вечір, а вона не розкручується, а, навпаки, більшає, міцнішає, тужавішає...

І столів уже в редакції чимало, і кімнат чимало, і контора, і експедиція, а люду більше, а люду все більше,— і стільців не вистачає, хоч уже дюжинами налічуються, і столів мало, хоч за десяток давно вже перескочило, і стіни в кімнатах роздаються, хоч і кімната не одна вже...

І бігаємо, і просимо, і стукаємо:

— Поширитися треба!

А «Селянська правда» наша по Україні попливла...
Колись капала, потім струмком. Із ротаційної машини побігла, а тепер уже річечкою біжить...

На велику ріку вибиваємося, бо річище широке маємо...

Полилося. І не припиниться!

А скільки разів було так: іде, йде, йде — і раптом здавати починає... Капати починає...

То гроші, то папір, то друкарня, то просто комусь наснитися, що припиняться пора нам...

Тоді бігаємо, рвемось тоді, доклади пишемо, говоримо, живота тугіше підтягаємо — і... робимо...

Тоді сумно в редакції...

Як стали 1923 року в травні на місяць — тоді журно було...

— Невже назавжди?

І платні своєї не брали... Підтримати треба «Селянську правду» було...

Всі, як один, од платні відмовилися...

Не хвалимося цим, бо любили «Правду» свою...
А кого любиш, тому допомагаєш не задаючись... Йій гірко було — і нам гірко... Йій добре — і нам добре...

Так і жили...

А потім — ожили, та так ожили, що вже ніяка сила не збере нас...

Сількор прийшов...

А з сількором легше... З сількором уже зовсім добре...

Колись було таке:

— Та напишіть, товаришу, будь ласка, бо щось із матеріалом сутужно!

А тепер:

— Ну куди його містити? Ну що його робити?

Треба десять «Селянських правд», щоб умістилося!..
А воно ллється! А воно ллється!

* *
*

Що зробили?

Хто й зна, що ми зробили...

То вже не нам про те судити, не нам вирішати...

То вже читачева справа!
Сказать, щоб дуже нас лаяли,— не можна...
Значить, ніби робили те, що треба!
А втім — рішайте самі!
Знайте тільки — по щирості це говоримо:
— Працювали! Робили! Йй-бо, робили! Не гуляли!
А ви читали!

НЕ ЗРОЗУМІЛИ

МАРИНА Шолудькова, жінка Йванова Шолудькова, статечна господиня й поважна громадянка з села Пилипівки (а може, й не Пилипівки), Первомайської округи (це обов'язково — Первомайської!) на Одещині, на базар зібралася.

— Поїду, чоловіче, трохи посуду підкуплю! Борщовик вищербивсь, та й для молока чогось треба... Лиса ось-ось, дасть бог, телятко приведе...

— Поїдь, жінко,— чоловік каже.— Тільки ж не купи ти в гончаря, а купи у кооперації... Бо читав я оце, що тільки через кооперацію ми вийдемо на широку дорогу й увесь світ ми через неї той... Одне слово, там дешевше... А кооперація там, у місті, е... Сільськогосподарський союз... Там і купи...

— Там, чоловіче, й куплю!

І поїхала Марина Шолудькова на базар...

І зайшла Марина Шолудькова у сільськогосподарський союз у м. Первомайському на Одещині...

Зайшла й очима Марина Шолудькова запряла...

Що вже посуду, що вже ж ловкого, так і господи! Та все кругленький якийсь, та білий, та блистить! І форма якась у йому не така, як у звичайних горщиках... Присадкуватий і широченький... І бильця круглясті... І з ручкою! Та й ловкі ж які!

— Дайте мені три штуки!

І купила Марина Шолудькова аж три горщики...

І радісна додому приїхала:

— Оце, чоловіче, для борщу, оце для каші... А в цьому — це більшенький — на сметану молоко ставитиму...

— Ну й гаразд!

Кума на поріг:

— З міста, кумасю? Що купили?

— Ох, кумасю, і горщики ж трапились! Дивіться.

А кума в городі колись служила... Подивилась:
— Чи не запаніли, кумо? Що то, вже й за клуню не ходитимете?

Та з хати...

Знизала Марина плечима, подивилась на чоловіка:

— Чого це вона? За яку клуню?

А чоловік:

— Та! Завидки беруть!

* *
*

Другого дня наварила Марина борщу... Свекруха прийшла. Сидять, обідають...

А кума знову на поріг та як зарегочеться:

— Кумо! Куди ж то ви борщу наварили? Та то ж генерал!

Та знов як зарегочеться... А тоді підбігла до Марини та шепоче щось їй на вухо, шепоче, шепоче, шепоче...

А Марина полотніє, полотніє, полотніє...

А потім хапає Марина горщик та об землю! Та хапає другий та об землю! Та хапає третій та об землю!

А потім стала навколішки перед іконою та:

— Господи! Пошли так, щоб Первомайський сільськогосподарський союз протестувавсь!

Бог почув молитву: Первомайський союз опротестовано.

А коли питаєте його за віщо, каже:

— Неправильно! Купив для «смички» п'ять вагонів фаянсової посуду і цілий вагон нічних горщиків!

— Ну й що?

— Та що ж?! Дядьки за клуню ходять, а мене опротестували...

ДОЧЕКАЛИСЬ-ТАКИ

Єгипетський парламент розігнано
після лише 8 годин праці.

З газет

НЕСПОДІВАНО воно якось вийшло.
Єгипет — англійська колонія, де вже там
мріяти про восьмигодинний робочий день...
І на тобі...
Сама Англія, сама господиня,— сама з
власної ініціативи для цілого парламенту
єгипетського вісім годин праці завела...

Та як?!

Депутати просилися:

— Та ми б іще попрацювали! Ми й далі робитимемо!

— Ніззя! Розійдись! На відпочинок! До 23 травня!

А там нових виберете, бо ці потомилися!

— Та...

— І не такать! Одпочивать ідїть! Миттю кепї!

— Та...

— Викликать ескадру! Викликать жандармерію! Ви-
кликать кавалерію!

Прибігла й жандармерія, й кавалерія, прибігло й
піше військо...

По-о-о-бігли депутати єгипетські додому...

А декого так і додому не пустили! Прямо з праці і
на «відпочинок»...

— Вам,— кажуть,— не менш як місяців по шість до-
ведеться посидіти, бо сильно поперевертомлювались...

Сидять тепер депутати та «хазяїна» хвалять...

А «хазяїн» ходить:

— Вісім годин так вісім годин! У мене строго! І без
революції!

· · · · ·
Робітниче законодавство!

ЧОГО ВОНО ТАК?

АВАЙТЕ, щоб довго не балакати...

Що краще — чи гуртом хазяїнувати, чи поодинці?

І всі зразу в гомін:

— Поодинці краще! Що там ви з своїм гуртом? Не знаєш, де твое, а де Степанове!

То я сам і зробив, сам заробив, — воно моє! Проробив — сам за це спокутую, ніхто мені голови не милить! Поодинці краще! Он як у старовину хазяї жили — усього по шию. І хазяїнували самі! Геть гурти ваші к бісу!

Добре! Геть так і геть! Поодинці так і поодинці!

Гаразд! Раз так — колективізацію коліном...

Так тоді ж слухайте.

1. От ви збираєтесь випити. Просто собі з якоїсь там причини (ну храм у вас чи там зіздини)... Так чого ж ви самі не сідаєте за стіл, не наливаєте чарки й не хилите, яечнею закушуючи?..

Чого обов'язково круг столу сидить чоловіка п'ятнадцять люду, і ви ото весь час:

— Будьмо! Хай нашим ворогам ікнеться!

Веселіш у гурті?

Тут колективізація, значить, штука підходяща?!

2. Ходім далі.

Луки косите ви... Так чого ж ви тоді чоловіка двадцять-тридцять люду йдете ручку, та ще й отамана такого вибираєте, що коса аж реве!

Веселіш діло йде?

Колективізація тут підходяще діло?

3. Ходім далі. Плоскінь брати, коноплі мочити, хату нову мазати... Чого жінки чи дівки гуртом збираються та товчуть глину біля хати по самісінькі, хай бог простить, попідтикаючись?

Краще діло йде?

Колективізація...

4. Одлатати когось дужчого за вас треба...

Колективізація...

5. Парубкувати...

Колективізація...

6. Досвітки...

Колективізація...

7. Співати...

Колективізація...

А як хазяїнувати, чого ви зразу всі:

— Ік бісу! Не треба нам колективів!

Чого?

Щось воно ніби не той... не в'яжеться: скрізь колективізація, а як до хазяйства — к бісу...

Значить...

.
Значить, отих усіх болячок на селі, що про їх сьогодні селяни пишуть, можна б і позбутися, якби всім разом узятися...

Не зразу, звичайно, а поволеньки...

А все ж скоріше, як самому...

.
Подумайте...

СПРАВИ ЦЕРКОВНІ

НА 17 травня цього року скликається всеукраїнський церковний собор...

Це дуже добре, бо далі вже терпіти не можна...

З одного боку, погода пішла на антициклони — упорядкувати треба, а з другого — і суто релігійні справи слід уже остаточно вирішити, бо таке кругом пішло, що навряд чи в царство небесне хто потрапить...

Такі пішли в церкві стежки, такі доріжки, що й свічки ліпиш, і мируєшся, а вмреш та підеш тою доріжкою, то й потрапиш у сутички між царством небесним та пеклом, і будеш ходити так, ніби й не звільняють і в штат не приймають...

Увесь час ніби на стажі.

Препаскудне становище!

На нашу думку, на соборі треба категорично й раз назавжди вирішити: чи є бог?

Щоб не мотаться з боку в бік!

Є так є! Нема так нема!

А то — раз є, раз — нема, — народ в розпуці...

Так не можна...

Вирішили, що є — скажіть ясно й недвозначно, який він?

Чи він дід, чи він дух, чи він просто вища ідея...

Ми вже тоді якось орієнтуватимемось, що нам, грішним, робити...

Коли він дід — одна справа... Бо з дідом, ще й з усемогущим, на тім світі не пошуткуєш: і на сковороду може посадить, і в казан з киплячою смолою кине...

Бог-дух — уже нам легше... Од духу вже якось можна викрутитись... Коли й дмухне, то це не те, що гарячою кочергою оперіщить.

А як він ідея — тоді зовсім добре, бо ідея — штука

легка, з нею й посперечатись можна... Знаємо-бо, що різні ідеї бувають.

Важлива справа, що її так само слід на соборі вирішити,— це яка церква найвірніша: чи тихонівська, чи жива, чи автокефальна.

До цієї справи, як по-нашому, слід підходити так: через яку із цих церков з найменшою витратою засобів можна дійти найліпших наслідків... Поставити справу на виробничий, сказати би, ґрунт...

Це дуже важливо, бо, хоч що ви там говорять, а час — гроші...

О! І щодо грошей так само слід з'ясувати... Як уже без грошей ніяк не спасешся, то подбати слід, щоб бюджет «спасательний» було забалансовано без дефіциту...

От, приміром, за сповідь... П'ятак чи три копійки... Чи, може, в залежності від тарифної сітки... Останнє — найсправедливіше... Безробітному хоч спасатися можна буде...

Це — найголовніше...

Ну, а вибори на Всеукраїнський з'їзд Рад од собору — це справа важлива, звичайно, але не релігійна.

Її не торкатимемось.

«ВІЙ»

ПЕТРИЦЬКИЙ!

Його не можна не знати. І всі, хто хоч на остілечки цікавиться мистецьким життям, той знає, хто такий Петрицький.

Він або чув про нього, або читав, або бачив його костюми, декорації й малюнки.

Ще в 1917—1919 роках буйно якимось засяяв, заграв своїми яскравими фарбами А. Г. Петрицький на фоні мистецького життя на Україні.

«Молодий театр», «Шевченківський театр», «Українська опера», балет Мордкіна (Москва) і т. д. і т. ін.

Ще й досі по мистецьких журналах час од часу з'являються репродукції з творів Петрицького як зразок найоригінальнішого й тонкого майстерства.

Прекрасний майстер, тонкий знавець українського історичного матеріалу, Петрицький надзвичайно оригінально й своєрідно відбиває той матеріал в своїй художній уяві, даючи шедеври образотворчого мистецтва.

У нас тут, на Україні, якимось ніхто не мислить серйозної постановки будь-якої української п'єси без Петрицького.

Ставили «Лісову пісню», і всі в один голос:

— Якби Петрицький!

Заходжувались біля «Тараса Бульби» — і знову:

— Якби Петрицький!

І коли виникла думка поставити в Держдрамі «Вій», найголовнішою умовою було:

— Декорації й костюми Петрицького!

І от ми їх маємо.

Як вирішує Петрицький форму театрального костюма у «Вії», що його поставила Держдрама ім. Франка?

«Вій» у франківців відрізнятиметься від Гоголевого «Вія». Романтика і фантастика Гоголевого «Вія» розбивається об фантастику Остапа Вишні, що наблизив «Вія»

до сучасності, пересипав його «фантастикою» нашої повсякденності, з «марсіанами» з одного боку і «Новою Баварією» й «Базаром» — з другого... Коли Гоголь базував свого знаменитого «Вія» на людських забобонах, на вірі людській у відьом та чортів, то Остап Вишня, залишаючи тих чортів у п'єсі, пояснює їх не забобонами, а... надмірною дозою звичайнісінької горілки...

«Допився до чортів — від того й фантастика...»

Через те й Петрицький, вирішуючи форму костюмів, підходить до них реально...

Крім того, художник дав у кожному малюнку костюма не тільки «костюм», а й образ дійової особи в «Вії»...

От вам «марсіанець». Петрицький підходить до нього як до матеріалізованої істоти з електричними проводами, наповненої радієм... Обличчя нема, бо нема в науці нічого певного ні про атмосферу на Марсі, ні про мешканців на ній...

От вам «Смерть»... В народі «Смерть» канонізовано у вигляді білого кістяка й жалоби. Петрицький і дає «Смерть» графічно — «чорше з білим». Форма спрощена до максимуму виразності...

«Бурсак», «Хорунжий», «Міщанка» — реальні, а не театралізовані костюми...

Характерно для Петрицького ще й те, що він у своїй творчості насамперед — живописець... Він у своїх малюнках дає не тільки форму матеріалу, але надає їм живописної властивості.

За часів формальних шукань, що захопили були художників формою і матеріалом, Петрицький писав «безпредметові» малюнки: форма, обсяг, світло, колір... Але потім він перейшов до вивчення природи, до реалізму.

Захоплюватися конструкцією задля «конструктивізму» як естетизму нової формації художник залишив. Конструкція як організм є в кожній речі: кістяк у тілі, стілець має чотири ноги, на яких він стоїть, спинку, на яку спирається тіло, що сидить на стільці, й т. п. Машина має конструкцію, організм, а «конструктивізм», як такий, як самоціль, — це той же естетизм, нікому не потрібний, як і «красива голова» на коробці для пудри чи на папері для пахучого мила...

Малюнок сам собою є річ так само конструктивна, але коли в неї нема орнаментики, випадкових естетич-

них форм і барв. В реальнім світі все доцільно, все логічно,— ось через що Петрицький після спроб в безпредметних формальних шуканнях перейшов до реалістичного малюнка, до станкового малярства, до матеріального організму, де глядач може без «естетизму» бачити життя—організацію форми, матеріалу плюс людська думка-ідея, що допомагає виявити й пізнати матеріальну природу. Через те в костюмах до «Вія» мальовничий, живописний прийом приваблює за кошт костюма, як такого.

А мальовничий прийом у Петрицького справді незвичайний... Така в нім сила фарб, така їхня композиція, що просто очей од їх одірвати не можна.

Наші технічні можливості не дають змоги дати малюнків у фарбах— ми подаємо їх тільки як звичайні фотографії, а це не дає повного про їх уявлення.

Це тільки невеличка частина тої колосальної роботи, яку проробив художник до «Вія», давши цілу низку блискучих ескізів до костюмів і декоративного оформлення.

«НЕДАЛЕЧКО ЧЕРВОНЕ ЯЄЧКО»

ХРИСТОС воскрес із мертвих!
І це щороку...
Ми трохи ніби рано про це почали, бо ще тільки середохресний (чи як там його кличуть) тиждень минув,— так це навмисне робиться, щоб дати можливість людям православним як слід до свята приготуватися...

Щоб потім уже, як воскресне, не бігати, висолопивши язика, по сусідах та не благати:

— Чи не дали б, сусідонько, дріжджів?

— Закинув старий колуна кудись! Позичте, кумасю, а я вам за це здороу трішки!

Треба заздалегідь бути готовими.

Що ж його робити, щоб як слід Христа воскреслого уславити?..

Ну ви ж, я думаю, з жилавого понеділка вже потроху готуетесь?

Живота виготовляєте до великодня?

Як ні, то поспішайте... Треба, щоб порожній був...

Бо самі ж розумієте, що свято дуже велике — наїстись треба так, щоб аж гуло в животі...

А головне, щоб усе було, як у людей... І щоб порося, і щоб ковбаса, і, найголовніше, ота — оковита щоб була... Без оковитої ніякого воскресіння бути не може...

Святить це все треба. Святить усе... Як кісточки з свяченого поросяти залишаться — у стіг їх потім покладете, щоб миші збіжжя не їли...

Іхатимете паску святить — не берить із собою малих дітей — погубите по дорозі...

Бо знаю ж: не встигне піп водою на вашу паску кропонуть — ви зразу ж за паску та на воза:

— Н-н-о!

І вскач додому...

Сам бачив, як колись біля церкви батьки дитину забули...

Та воно й зрозуміло, бо поспішаєш додому розговлятися — коли там уже за тих дітей думати...

А як уже й візьмете Пріську, то, їдучи з церкви додому, посадіть її в передку, бо випаде, як у задку прикнете...

Святкуйте не менш як тиждень... І боже вас борони в цей час за якусь роботу братись...

Коли б, приміром, сівба настигла чи щось інше — не робіть, гуляйте!

Потім воскреслий Христос вам насінневої позики з неба пришле...

Бог завжди допомагає...

«ПРЕНІЯ»

ВЕЛИКА зала, навіть колосальна зала, повні-
сінько народу, депутатів.

Народ увесь у сурдутах, у випрасуваних
сорочках і в жилетках з великими вирізами.

А на середині трибуна.

На трибуні державний муж промову
говорить...

А народ сидить на кріслах і слухає...

А муж промову держить про справи про державні...

— Шахраї ви,— говорить державний муж,— і злодії...
Що ж ви, падлюки, виробляли під час муніципальних
виборів у місті Фратела?! Та не тільки державна
партія, що країною керує, а найпаскудніша «малина»
такого не робитиме!

А тому мужеві державному репліка з місця:

— Замовчи, ідіоте!

— Хто сказав «ідіот»?! Подержте портфеля!

Збігає державний муж із трибуни й «репліці» в ухо:

— Трррах!

А потім за петельки та в зуби:

— Ррраз! Ідіот, кажеш?! Ррраз!

— Хлопці, наших б'ють!

Зірвались хлопці:

— Бий їхніх! Бий чорнильницями!

— Розступіться, синьйори, я його кухлем!

— Бий попітром! Пюпітром бий, а то втече!

— Упав он! Закаблуком його!

— Носком бий!

Півтори години з перемінним успіхом іде бій вогневий...

Рик стоїть, плач стоїть
Перламутровий!

.

Летить пожежна.

— Ладнай парову помпу! Давай кишку!

Розливається холодна вода.

.
На другий день двобій.

Перехід тобто на позиційну війну...

.
А все це зветься:

Італійський парламент справи державні обговорює...

ТРЕБА ОХОРОНЦІВ

ПО-ПЕРШЕ:

«Саджання та висаджання пасажирів діяться тільки на відповідних зупинках...»

По-друге:

«Дамам з капелюховими шпильками без охоронців переїзд забороняється...»

Це два уступи тільки. А їх усіх (уступів) аж двадцять чотири...

Разом вони становлять наказ Подільського губвіконкому про «Правила для пасажирів комунального трамвая у м. Вінниці».

Правила ті, віддаючи належне українізації, регулюють переїзд вінницьким трамваем пасажирів...

І такого, хай бог простить, у тих правилах понаписувано, такого там понакручувано, що свіжа людина, ті правила перечитавши, ні за яку ціну не зробить ні «саджання» ні «висаджання», а «вдіє лягання» на вінницькі трамвайні рейки, складе на українізовані груди руки й скаже:

— Дій давлення!

Це як їй забажається «по-українському» сказати.

А як вона собі людина не українізована, а людина проста, така собі людина, як і всі 80 відсотків люду, що в УРСР живуть, то вона собі й скаже по-простому:

— Дави! Ну його к лихий годині! Дави, бо дуже-таки тяжко на світі жити, коли не розумієш, що тобі сказати хочуть...

І вмре така людина...

Бо таки ж самі подумайте...

Треба, приміром, якійсь вінницькій дамі трамваем поїхати... У дами тої, уявіть собі, є капелюхова шпилька... Прочитає та дама правила... Так ви гадаєте, що вона полізе на оте в трамвай «саджання»?!

Ще б пак!

«Охоронців» треба!

А скільки їй, бідолашній, треба тих охоронців брати, в правилах не сказано...

Візьме двох.

— Мало! — скажуть.

П'ятьох візьме:

— Багато!

Пішки дама піде...

.
Дуже мудрі «правила»...

Забороняють ті правила мати при собі «речі, що видають неприємний запах...»

І знову не сказано, як «видають»: першим чи другим виданням...

Правила ті написані для людей, бо в параграфі 18-му ясно сказано:

«Всередині вагона, крім сидячих, допускається ще 10 людей стоячих...»

А в параграфі 21-му вже чогось про товар говориться:

«Переїзд усіх перелічених гуртів і т. д.»

.
Дуже мудрі правила...

Коли їх перечитаєш, мимоволі спадає думка: Подільський губвиконком потребує «охоронців» для української мови...

ТИЖДЕНЬ ЛІСУ

ТИЖДЕНЬ лісу...
Ніде правди діти, чесонули ми, грішні,
під гарячу руку в революцію ліски!
Ох і чесонули!
Їдеш, бувало, селом або йдеш — під
кожним тином колодочки лежать... Рівнень-
кі та ловкенькі...

А тепер зирк:

-- Дубця вирубати, щоб «соціальне виховання»
Йванькові зробити, нема де...

Нема лісу...

Так отепер, виходить, садовити ліс треба...

От і Тиждень лісу...

Так знайте, люди добрі, що Тиждень лісу про-
водиться не для того, щоб на цілий тиждень замкнути
хату, забрати все посемейство, з кумами й підкумками
(закваску заквасити перед тим), виїхати в ліс, викопати
ямку, поставити куба з добрим змійовиком...

Сиди собі у лісі на рядні, воно собі капає, а ти собі
співаєш:

Ой хто в лісі, озовися!

І так цілий тиждень...

А потім приїхати додому, і коли спитають: «Де, Сте-
пановичу, були?» — «Тиждень лісу оце провадив! Хо-
роша штука... Жалько, що тільки тиждень! От якби мі-
сяців хоч зо два!»

Так не для цього, кажу, цей тиждень лісу...

Тиждень лісу для того влаштовується, щоб цілий
тиждень ходити по селу з кутка в куток і говорити:

— Що ото ви, куме, дерево садовити збираєтесь?
Киньте! Це й дурний так ліс завести може! От хай само
дерево виросте, а я тоді зрубаю! Ото ліс!

Для цього Тиждень лісу.

СПРАВИ НАЦІОНАЛЬНІ

ОТ ВИ, приміром, український посол до великого-великого польського сейму...

От ви приїхали до Варшави, утворили український клуб при сеймі...

Ви собі, безперечно, соціаліст. Це — факт... Та не тільки ви соціаліст, а навіть бабуся ваша соціалістка була.

Раз ви соціаліст, то ви, само собою розуміється, вважаєте, що тільки революція, тільки боротьба і т. д. і т. ін.

От, значить, ви рвете з тою частиною ваших товаришів, що порозумілися з комуністичною фракцією польського великого-великого сейму...

Порвали ви з комуністичною фракцією й починаєте ходити до міністрів пити чорну каву.

А іноді так навіть до самого президента Войцеховського на каву на чорну потрапляєте...

І не дивно, бо ви ж соціаліст.

Ходите ви, соціаліст, ходите та й ходите...

П'єте ви собі каву та й п'єте...

Та не просту собі ви там каву п'єте, а каву президентську чи міністерську.

П'єте й говорите...

А говорите ви, бо ви є посол, од народу особа виборна, і захищати того народу інтереси мусите...

От ви й говорите і про автономію для вашого рідного краю, і про рідну мову, і про рідну школу, і про рідне військо...

Говорите й каву п'єте...

Вам, що й казати, і президент, і міністр мугукають.

Ви говорите, а вони вам:

— Мугу! Пшепрошу пана кави!

А ви їм:

— Дзінькую бардзо (чи як там?).

А потім говорите:

— Наша нація, нашої нації, нашій нації, нашою нацією, на нашій нації...

А вони вам:

— Мугу! Вашою ж нацією та по вашій же й нації...

Одне слово, національна справа...

І дивись, так і є...

Усі в'язниці українські... У кіно українці сидять, по школах українці сидять...

Вже саджати нема де...

Кава — приємна і корисна штука.

БАБА МАРХОТКА

ПИСАЛОСЯ вже в нас про це й переписувалося...

Про бабів про різних писалося...

Давайте ще й про Мархотку напишемо...

Може, бог прочитає нашу газету та прибере тую бабу Мархотку із села Кордишівки, Вінницької округи на Поділлі...

Хай тая баба Мархотка краще на небі «янголят» робить, бо на землі вони все одно гниють без користі...

Напишемо ми про бабу Мархотку ось що...

Живе вона, тая баба, на селі...

В правій руці в неї веретено, а ліва рука в неї простягнута по яечка, по борошенце, по гроші...

Як приходять до баби жінка або дівка, то баба лівою рукою «даяніє» бере, а правою штрикає...

Тоді жінка або дівка йде додому та потихеньку вмирає, а баба Мархотка богові милосердному молиться, щоб господь продовжив їй дні довгі...

І живе собі баба Мархотка добре та весело...

Батюшка їй на сповіді всі гріхи «одпущає», бо через неї й батюшці більше роботи...

.....
Та й пишуть до нас:

«Як позбавитися нашої баби?»

Дуже легко.

Хай баба Мархотка своїм веретеном усіх перештрикає, тоді всі перемруть...

Як усі перемруть — тоді й баба Мархотка вмере, бо їй їсти нічого буде...

А інакше нічого не зробіть...

Житиме довго баба й говоритиме:

— На наш вік розумних жінок хопить...

Аміль.

ГОРИТЬ! ОХ І ГОРИТЬ ЖЕ!

ВЕСНА оце, а потім, після весни, кажуть, літо настане.

А влітку, кажуть, пожежі настануть.

Знаєте ото, як увечері чи вночі раптом спалахне щось у вікні, засяє, освітить усю хатину... Ви тоді схоплюєтесь з полу:

— Горить! Жінко, горить!

— Де горить?

— Отам десь аж на тім кутку!

— Не біля нас?

— Ні!

— Так чого ж схопився? Лягай спи!..

Ви собі лягаєте, а воно собі горить...
Погана це, кажуть, штука...

Ще як сусіда погорить, то нічого, а як, не дай боже, у вас спалахне — тоді дуже кепська справа...

Подумати, очевидно, треба над тим, як би воно так зробити, щоб поменше горіло...

Бо не завжди сусіди горять,— горите іноді й ви.

А як запобігти цьому лихові?

Можна й нічого не робити; так завжди якось так виходить, що сідаємо ми на пожарищі й головою хитаємо:

— От горе! От горе! І що його в світі робити?

— Прогнівили бога, сусідо! От він і... той...

Бога чи не бога ви прогнівили, а воно не дуже добре, як замість хазяйства головешки під ногами качаються...

А бог такий у нас, палити він палить, а от щоб нову хату збудувати, так не дуже...

Од чого в нас пожежі найчастіше бувають?

У косовицю чи на жнива ідете в поле, діти вдома...

Ну й горить...

А ви ж знаєте, що послати дітей на жнива, а самому залишитись вдома не можна.

Що ж придумать?

Заснувати ясла для дітей?

— Щоб ото я та в ясла?! Хай удома!.. Сиди, Васю, вдома та не плач! Сиди й грайся! На ось тобі сірнички! Вася й грається, а хата й горить...

Не оддавайте, значить, дітей у ясла — менше горітиме!

Дивіться, щоб у бочках біля сільради води ніколи не було, а то вода завоняється,— неприємно пахнуть буде...

Як поламалось колесо у вас у возі,— зніміть з бочонка або з пожежної кишки...

Допомагайте гасити пожежу тільки тоді, як горить близько біля вас... А як далеко, вийдіть за ворота, станьте й дивіться:

— От горить! Ну й горить! Дивись-дивись, як свічка! А полум'я яке! Ох і горить же! Про-о-о-пало хазяйство!

Почухайтесь і йдіть у хату...

Не страхуйте свого хазяйства, щоб не платити страховки.

Ніколи не цікавтесь, як будуються вогнетривкі хати.

Тоді:

Ох і горітиме ж!

«ДЕФЕНЗИВА ПОСПОЛИТА ПОЛЬСЬКА»

Ну це ясно: раз ти громадянин великої й могутньої держави польської і патріот — ти мусиш оберігати свою батьківщину від усякого «врага й супостата»...

А як охорона тої батьківщини твоєї в дефензиві (охранці) сконцентрована — мусиш, значить, з любов'ю дефензиві тій допомагати...

Це — ясно й логічно...

Чи у війську ти, чи на урядовій якій посаді, чи в громадській організації, чи просто собі ти на фільварку живеш і селянське «бидло» нагаями чешеш — це все дно: допомогти дефензиві — твій обов'язок перед батьківщиною, бо ти є великий патріот великої й могутньої своєї батьківщини, преславної Речі Посполитої Польської...

Чи богові святому ти служиш, за державу свою молишся — ти так само є найретельніший агент дефензиви польської, бо ти знаєш, що й пан бог, і пан Єзус, і матка боска (навіть Ченстоховська) без дефензиви держави не порятують...

І це — ясно...

Не дивно й те, що на «кресах» поліція польська примушує батьків-українців намовляти в дефензиву про те, що роблять їхні діти, про що ті діти думають, де бувають, що говорять і чим дихають...

Ніхто не здивується, коли вийде наказ демократичного польського уряду, щоб кожную дитину, на польським терені народжену, з костюлу чи з церкви заносити до дефензиви й реєструвати як нового агента цієї симпатичної установи...

Усе це нікого не дивує...

Дивно тільки одне.

Чому держава така зветься й досі «Річ Посполита Польська», а не «Дефензива Посполита Польська»?..

Дивно, бо нелогічно...

Послідовним треба бути до краю.

ЯК ОДНЕ ТЕЛЯ ОДНОГО ДЯДЬКА БИЛО

(Чистісінька правда)

ЗНАЙШЛОСЯ в Семена Івановича Гуляя (розуміється, в його корови, а не в нього) теля... Риженьке, лисеньке, на правій нозі біленька пляма...
Знайшлося, мекнуло, корова його язиком оближала, воно собі й заснуло...

Потім прокинулося, попіссало трохи матір, ще раз мекнуло й сказало:

— Господи, благослови! Будемо рости та на корову вибиватися...

І почало теля рости...

Росте собі й росте. У пастівнику пасеться, матір ссе, хвостом крутить.

Одне слово, росте так, як і кожному теляті рости треба...

І от зустрілося воно, теля те, на пастівнику з другим телям...

А друге те теля було рябе, блискуче, з шерсткою кучерявою, крутозаде й веселе...

Підійшло Гуляєве теля до того, до другого теляти:

— А давай,— каже,— поміряємося.

— Давай,— друге теля каже...

Помірялись...

І побачило Гуляєве теля, що воно на чверть нижче, що воно засмоктане й худорляве, як драбина...

Питає Гуляєве теля в того, другого теляти:

— Коли ти знайшлось?

— На великдень!

— А я в піст! Так ти молодше від мене. А чого ти більше?.. Проста в тебе мати?

— Проста.

— Гм...

— Мати-то в мене проста,— каже друге теля,— так

батько симентал із радгоспу... А в тебе батько бузівок сопливий.

Хмикнуло презирливо симентальське теля на Гуляєве теля, задрало хвоста й побігло...

Замислилося Гуляєве теля...

А потім стрепенулось і пішло додому...

Увійшло в двір, дивиться — Семен Іванович, хазяїн тобто, свиням помії несе...

Теля як розженеться, як дасть Семенові Івановичу під душу, так той так навznak і ляснув...

Упав Семен Іванович — лежить у поміях...

А теля подивилось йому в очі, мекнуло та:

— Злучатимеш мою матір з бузівком? Кажи, га?!

— Не злучатиму! Тільки не бийсь!

— То-то ж!

І побігло.

· · · · ·
Три дні Семен Іванович лоєм під душею натирив, доки одійшов трохи.

І ЦЕ НЕПОГАНО, АЛЕ МОЖНА Й КРАЩЕ...

ПРАВИЛЬНО зрозуміла жінорганізатор Бобринецького району Корнієць свою місію — жінок організовувати...

Найболючіше в них місце винайшла — всі до неї потяглись...

Ясла, дитячий будинок, сільрада, комітети взаємодопомоги, лікнепи — все це невесело...

А от чоловіка причарувати, щоб у гречку не стрибав, — оце діло!

І причаровувала...

Добре цю справу знає Корнієць, чимало прекрасних способів уживала, щоб любили чоловіки своїх жінок хороших...

І воду непочату з трьох колодязів брала, зіллячко наливала та обливати тою водою постіль чоловікові казала...

Порошками поїти чоловіків наказувала...

Полотно на шлях викидати радила, а кинувши, бігти з того місця, не озираючись, наказувала...

— Пробіжиш, голубочко, не озираючись, — зразу й пригорнетесь!..

На цеглині чоловікове ім'я й серце вибивала й у печі ту цеглину палила...

До їжі кров жінчину підмішувати раяла, та їжею тою чоловіка годувати примушувала...

Сила, як бачите, є способів, щоб чоловіка до жінки прив'язати...

Однобоки тільки трохи ці способи.

Однобоки вони через те, що все робиться над чоловіком...

Старі люди розказують про інші способи чоловіка причарувати... Способи ці тільки жінок торкаються... Чоловіка займати не треба, а просто над собою проробити деякі маніпуляції — так чоловіка тоді не одженеш од себе: так ото вже любитеме...

Такий є спосіб.

Хай ворожка Корнійцева й та жінка, що хоче приворожити чоловіка, іржавим ножем понадрізують у себе на спині невеличкі виразки й понасіпають туди свяченої солі... Виразок треба наробити дуже-дуже густо, одна біля одної, та не пошкодувати солі.

Проробивши це, йдете додому... Запрошуєте з собою і ворожку...

Чоловік прийде додому й побачить, що і ви, й ворожка веселі, на місці не всидите, по хаті бігаєте, випинаєтесь, вихиляєтесь, ойкаєте...

— Що з тобою, голубонько? Ніби помолодшала?

— Атож! — скажете ви.— А чого б мені старітисья?

Чоловік побачить, що ви молода та жвава, й полюбить...

Дуже добре приворожує, коли ворожці кропивою живота пожалити... Тоді од неї дух іде гарячий, що омолоджує жінку, яка прийшла до неї ворожити...

Розказувала мені одна ворожка, що її колись три молодиці, для того щоб їх чоловіки любили, в три ба тоги взяли...

Помогло...

— Боліло тільки, голубе, здорово! Та більш не приходили ворожити... Помогло, голубе!..

Всі ці способи треба Корнійцевій і її клієнткам спробувати... Робити їм нічого тепер, бо з жінорганізацій їх повикидали,— от на дозвіллі й хай пророблять!

Не забути тільки треба, що коли бити ворожку батогами, треба «Отче наш» двадцять один раз прочитати...

ІСТИМЕМО КАВУНИ Й ДІНИ...

ВИБАГЛИВА штука — баштан...
І посадиш його, й пополеш як слід, і
просапаєш, і обгорнеш — вродить би тобі
як слід — так ні: огірки як квасоля, а ка-
вуни як кислиці...

І чухаєш потилицю:

— І що воно за знак?!

А воно виявляється, що до всякого діла слід уміючи підходити...

Треба знати, як саджати, щоб кавуни добрі мати...

Знайшлася-таки кінець кінцем і в нас людина, що навчила, спасибі їй, нас, як та коли садовити баштан.

Повчіться й ви.

От що пише Тимофій Кухтій:

Коли хочете, щоб у вас ніщо баштанові не пошкодило, послухайте моєї поради. Перш за все, коли ви думаєте йти садовити баштан, не забудьте покласти перед образами штук із 10 низьких поклонів. Далі. Найдіть ту очеретину, що нею міряно дошки на труну мертвяків, або, може, вам інколи доводиться забувати хлібину в печі до другого дня,— от ви візьміть цю хлібину чи очеретину, розломіть її на чотири частини та й закопайте на баштані на всіх чотирьох кутах. Тоді ніщо баштанові не пошкодить і ніхто нічого не вкраде...

Зауважайте, коли що треба садовити: кавуни, приміром, садовіть на день св. Пуда, щоб кавуни поросли у пуд на вагу. Не садовіть сосяшників на молодика, бо буде молоде насіння. Не садовіть нічого у четвер, бо черва все виїсть. Найкраще садовити в п'ятницю, тоді, як євреї на «кучки»

сідають, і все буде ціле. Не слухайте агрономії, а робіть отак, як оце написано, і все буде гаразд.

· · · · ·
Бачите, що мудрі люди радять?

Вчіться...

Урожай після таких порад можна посилати Кухтієві.

ЩОБ НЕ БУЛО МАЛО

З промови білоруського депутата Тарашкевича в польському сеймі...

Що робиться тепер на «кресах»? Поліція смертним боєм б'є селян! Заарештованих мордують! Допитуючи, їм забивають під пазури голки! Жінкам розчавлюють груди!

Праві депутати в крик:

— Цього мало! Мало цього!

І ви знаєте, може, й справді для польського уряду цього мало.

Може, справді загнати голку під ніготь простому дядькові — не так уже й болить...

Може, справді взяти в лещата селянчині груди й роздавити їх на перепічку, щоб із молочливих протоків бризнуло жіноче молоко з кривавицею, — може, кажу, справді це не така вже страшна штука?!

Ніколи нам, грішним, напівазіатам, цього бачити не доводилося...

Освіченим західноєвропейським панам це видніше...

Вони в цій справі велику практику мають...

Може, замість голки зубило або зуб'я з борони під селянські нігті заганяти, тоді, може, якраз для селянина гаразд буде?..

Або довбнею кілки забивати в череву?

А жінкам просто обценьками груди виривати?

Може, тоді селянство на «кресах» бадьоро й весело «Єще Польська не згінела» співатиме й за римського папу богу молитиметься?

Спробуйте, панове.

.

Незрозуміле тільки в промові депутата Тарашкевича одне місце, де він каже:

— Бідний народ ви (пани — *О. В.*) обвинувачуєте в комунізмі! Коли це так, коли ці обвинувачення справедливі, то вам, панове, там нема чого робити!

Як нема чого робити?

А хто ж голки забиватиме, хто груди розчавлюватиме?

Роботи для панів дуже багато.

ХОЧ БИ ОДНИМ ОКОМ ГЛЯНУТЬ!

АВНО колись доводилось мені писати, що трактор усіма сторонами дуже корисна машина і що щасливе те хазяйство, що ту машину має...

Як на єдину хибу в тракторі, я зауважив, що тільки навряд чи можна ним буде їздити на вінчання до церкви та взяти посаг од молодої до молодого...

І як же ж, скажемо, я помилився!

Немає в тракторі тих хиб: усе ним робити можна...

Користь од його на всі 100%.

І все це довела на практиці сільськогосподарська артіль «Косар», Харківської округи, слобода Вільшана...

Ох же ж і молодці артільники!

Ви послухайте, як вони трактора використовують...

Щоночі члени артілі сідають на трактора, роздувають «пару» й:

— Но! В Малу Рогозянку!

І смалять трактором, як рисаком... Аж гуде!

Приїздять у Рогозянку, вип'ють, закусять... Погуляють, одне слово... І катай додому.

Розвозять гостей кожного до своєї хати...

Так от хлоп'ята!

Правильно!

Раз уже ти за коня взявся — роби все за коня.

Ніколи не доводилося ні бачити, ні чути, щоб трактором у гості можна було їздити.

Може б, вони до Харкова прикотили, щоб хоч подивитися, як воно: чи зручно на йому сидіти, особливо коли в голові шумить...

ПОНАД ТУМАНАМИ

(Перша аероподорож)

I

КОЛИ вас починають штовхати під дев'яте ребро з обережним криком:
— Уставай! Уже авто під'їхав!
Ви схоплюєтесь, продираєте очі й кажете:

— Йй-богу, я не боюсь!

— Одягайся, одягайся — чекають же!

Одягаючись, ви думаете про те, що сьогодні ви перший раз летите на аероплані, натягаєте сорочку на ноги, а голову намагаєтесь усунути в ліву штанину. Це у вас ніяк не виходить, ви стрибаєте на одній нозі по хаті, нервуєтесь і лаєтесь:

— Чого вона таку тісну сорочку пошила?

Потім, одягнувшись кінець кінцем, хапаєте під пахву базарового кошика, а портфеля кидаєте на плиту.

У вас висмикують кошика, дають у руки портфеля й кажуть:

— Не стрибай же на ходу, будь ласка, а то ще на рейки потрапиш!

— Та я на аероплані! Які там рейки в лихої години?! Повітрям лечу! От!

Потім похапцем прощаєтесь і ще раз кажете:

— Йй-богу, я не боюсь! Бувайте!

Біжите до дверей і б'єте двері коліннями й грудьми...
Б'єте довго й уперто.

— Одщепни заціпку.

— Ага! Бувайте...

.....
Трясти вас починає, як тільки ви сіли на авто...

Ви дивитесь на небо й думаете:

«І чого ж воно, господи, отуди так високо?»

І обережненько до товариша, що по вас заїхав:

— Туман... Може, не полетить?

— Полетить...

— Полетить... А як він полетить? Високо?

— Високо полетить...

— Високо полетить... А низько не літає?..

— Високо літає...

— Високо літає... А харашо, мабуть, як високо літає?.. І не страшно, мабуть, як високо літає?..

— Ні, не страшно!

— Як і високо — не страшно? А як низько, так теж не страшно?

— Високо літає...

— Високо літає... Отам? Угорі?..

— Ну да!

Ви дивитесь угору, стежите, як летить ворона, придивляєтесь до тої ворони, і хочеться вам по-воронячому затріпати руками... Як крилами...

Аеродром...

Розкинула крила над зеленим спорищем велика зелена птиця...

Коло птиці люди ходять...

— Здрастуйте! Зараз полетите! Будь ласка, в контору...

Важать вас, які ви на вагу...

— А скажіть, будь ласка, пасажирів уже не прив'язують?..

— Ні, не прив'язують...

— Не прив'язують... Так, значить, вони неприв'язані й летять?..

— Так і летять.

— Он як... А якби прив'язать, так полетіли б?

— Навіщо ж прив'язувать?.. Кабінка там, вона щільно зачинена. Ви собі сидите й летите...

— Сидячи, значить, летять? Он як... А двері щільно зачинені?..

— Ну да, щільно...

— А то воно, знаєте, двері одчиняються... Воно, знаєте, сидиш, летиш... Неприв'язаний летиш, бо тепер уже вдосконалено, вже тепер не прив'язують... Так той... Може ж трапитись пасажир, котрий боїться, а воно,

знаєте, двері одчиняться, а пасажирів тепер уже не прив'язують, бо тепер уже вдосконалено...

— Та не бійтесь...

— Я не боюсь... Чого б я боявсь?..

І ходите ви круг зеленої великої птиці, що розкинула могутні над споришем крила... Ходите, мацаєте її, гладите, сіпаєте за якісь дротики...

— Оце аероплан?.. Іч який... Великий аероплан... Він оце й полетить?..

— Він і полетить.

— А як він летить?

— Розженеться, пробіжить і підноситься...

— Отуди біжить?

— Ну да...

І дивитесь ви на зелене поле, куди аероплан побіжить, і чогось вам на думку спадає шалене бажання самому дременуть на зелене поле, а потім повернути на сошу й ударить сошею не озираючись...

— А скільки сил?

— Двісті шістдесят... Мотор Ролс-Ройс... Англійський.

— Сильний, значить... Високо, значить, може... А як менше сил — тоді нижче?

— Ні... Можна й на менше високо...

— А система яка?

— Дорньє-Комета X/2... Дві тисячі двісті обертів за хвилину... Сто двадцять верстов за годину.

— Швидко, значить?.. Он як...

— Прошу сідати.

— Зараз-зараз... Це Укрповітрошляху апарат?..

— Ну да! Прошу, товаришу, сідати.

— Зараз-зараз... А це крила?

— Ну да! Прошу, товаришу...

— Зараз-зараз... А це стерно?

— Ну да... Прошу, товаришу...

— Зараз-зараз...

І входите ви в кабіну...

А вам так хочеться ще розпитати... Вам так хочеться ще постояти, побалакати. Цікава-бо штука аероплан... Нова штука... Така штука, що мов птиця літає, а ви на ній...

Кабіна...

Може, два з половиною аршини завширшки, а три аршини завдовжки... А може, менше, а може, й більше — не міряв... Вікна в кабіні праворуч і ліворуч, завісочками позапинувані... Спереду в кабіні канапка на два чоловіки, і ззаду — на два чоловіки... А посередині порожньо — там, як люди посідають, там їхні ноги... Праворуч — двері... В ті двері пасажири заходять, коли летіти збираються... На задній стінці правила повішено, чого робити не дозволяється... Не дозволяється цигарок палити, гвинти одкручувати, шасі перепилювати, «рятуйте, хто в бога вірує» кричати, горілку пити, штрикати голкою пілота у віконце: постій, мовляв, голубчику, я додому хочу!

Ікон у кабіні немає... Молитися господові богові можна в куточок.

Хапати за руку сусіда, проказуючи: «Боже мій! Боже мій! Уже падаємо!» — не можна.

Сусіда може вдарити. За це він ні по яких кодексах не відповідає...

Сіли ви... Отут уже починається...

Тут пасажир, котрий дуже боязкий, сіпається до дверей...

Отут якраз воно й загуде... Загуде, затріщить, мигнуть перед вашими очима ангари... Вас понесло.

Пасажир, котрий боязкий, дивиться на сусіду, і в очах у його такий знак запитання, як каланча...

— Уже, значить, нас полетіло?

А оте, на чому вас посадили, м'якими стрибками, з веселим рокотом, по м'якому зеленому килимові котить...

Ви — зирк праворуч, зирк ліворуч, а воно котить...

Потім стало...

Ви до дверей...

— Уже прилетіли?! Як швидко!

Ех, у цей момент як залопотить же воно! Ех же ж і затріщить!.. Вихором летять повз віконечка трісочки, камінці, бадиллячка, грудочки...

А оте, на чому вас посадили, вперед ірвонулось! Ірвонулось і помчалось!

І от якийсь легенький пантерячий скік, виверт якийсь ледве помітний, і весь ваш страх... Ні, що я кажу: «страх». Уся ваша хоробрість од шиї, од голови, од

грудей — вона, хоробрість ота*ваша, наниз посунулась...
Посунулась і примостилась у вас же таки всередині,
тільки на отоманці й у черевиках...

Під вами, товариші, земля залишилася...

Падає земля од вас кудись туди вниз, падає швидко,
невпинно падає... Вся земля, скільки ваше око її
вхопити може, униз мчить. Меншають хати, дерева зеленими
кучерями закриваються, коні на шурів перекидаються,
люди ляльками робляться, стрункими вузенькими лінійками
простягаються вулиці, вздовж і впоперек якісь лялькові
будівлі прорізуючи... А гіподром, де кінські перегони
неділями влаштовуються, — так гіподром той не широкий
шлях, а кинутий на зеленім килимі мотузок... А може,
не мотузок, а попеляста гадюка великим колом скрутилася
і серед левади спати лягла...

А далі під вами хтось із великого глечика молоко
розлив... То туман на Харкові сидить.

Ви вже не на землі, а над землею... Ви в повітрі...
Ви там, де, може, були тільки секунд п'ять, та й то в
дитинстві, коли летіли з дуба од сорочачого гнізда.

Ви залишили під собою те, на чому кількадесят років
збивали підметки, натирали мозолі, скорочувались за
штатами, хвилювались за ставку...

Ви залишили під собою те, з чого задрісно дивилися
на задрипаного горобця, як він із вашого смітника летів
на сусідську клуню і, летячи, весело цвірінкав.

А пригадуєте ви собі такі хвилини, коли, лежачи горілиць
на леваді, ви десь у недосяжній блакиті намацували
прижмуреним оком шуліку, що гордо кружляв над вами,
із вас таки ж і посміхаючись?

Пригадуєте?

Так майте ж на увазі, що то ви тепер за того шуліку
правите, що то ви тепер прижмурюєте десь у блакиті
заспане око й, посміхаючись, дивитесь на дзвіницю, що,
як Пилип з конопель, виткнулась із купи будинків...

Ви — летите...

Ви за кілька хвилин перестрибуєте через Харків, де
ще вчора хекали, висолопивши язика, щоб за півгодини,
спотикаючись і на себе подібних натикаючись, перебігти
з Гончарівки до редакції...

А тепер отак:

— Рраз!

І нема Харкова...

Так тільки оддалік маячить щось, білим молоком залите... Так тільки щось там залишилось таке невиразне... Купка якась будинків манісіньких, якісь поміж тими будиночками стежечки, на будиночках на тих якісь пущьвіріночки димком пшикають...

Як це по-земному зветься? Бовдури?

II

Ви — летите...

Чи страшно, питаєте?

Хто боязкий, тому дуже страшно.

Хто не дуже боязкий, тому не дуже страшно.

Хто хоробрий, тому зовсім не страшно.

Одно тільки вам і скажу: моїй прабабусі, як увели її у вагон, так хусткою щільно очі зав'язували... Інакше піяк не хотіла у вагон улізти. Сіла на пероні й каже дідові:

— Голубчику, я краще пішки... Воли — та й ті іноді дрочаться... Ти їдь машиною, а я потихеньку прийду...

Бачите, яка штука: і воли іноді дрочаться. А аероплан не воли... Він таки трохи до волів подібний, — воли ревуть, а він гуде, проте різниця все-таки між аеропланом і волами чималенька...

Ох і страшно ж!

Ви ж подумайте: сидите в кабіні, а воно летить... Летить і гуде. Швидко летить і швидко гуде...

Трудно, звичайно, описати докладно, до чого літання подібне.

Щоб яскраво уявити собі цей процес, зробіть ось що: сядьте на канапі в хаті в себе й попрохайте тітку й тещу, хай з півгодини погудуть над вухом... Перед тим програйте в казино місячну платню... Точка в точку, як на аероплані... Тільки й того, що аероплан гуде далеко тихіше й приємніше...

Крім того, ви, сидячи вдома на канапі, ненавидите тих, що гудуть, і хоч потихеньку, та таки лаєтесь, а аероплана ви любите... От любите — й квит!

А пілота просто боготворите... Ви дивитесь у дірочку на його спину, і вам так хочеться його обняти, притиснути і прошепотіти на вухо:

— Любий мій! Коханий мій! Ти ж... не падай!

Сказати вам по правді — сидите, як у хаті. Тихо й спокійно. І не струсне вас нігде, і не качне...

Сидиш, очі розплющивши, й дивиєшся: «Невже ле- тиш? Не може бути!»

І тільки униз глянеш — бачиш, що такі лешиш... І здорово лешиш...

Біжать за тебе якісь чудернацькі чотирикутники: зе- лені, жовті, сірі, чорні... То клаптики землі.

Ось промайнула якась зелено-кучерява купка... То — лісок...

А он покручена якась срібляста гадючка... То — річка...

І все таке маленьке, таке рельєфне, таке дивовижне й незвичне...

Он на зеленому тлі купка бліх... А біля їх якась лялька совається з манісінькою патеричкою в руках... Що воно за штука?!

Вівці!

Та й манісінькі ж які вони!

Он череда з мініатюрних сірих, білих, чорних, рябих корівок...

А шляхом, таким вузесеньким, вузесеньким, тара- даєчка, така, як коробочка од гільз, котить... А в тара- даєчку хтось ката застріг...

А лялька ката того поганяє...

І думаєш собі: коли ж ото ляльки на котах почали їздити?

А як глянеш уподовж — плахта! Величезна плахта... А на плахті на тій хтось купки манюньких біленьких хаточок побудував...

Дивні діла твої, чоловіче!

Полтава!

Пізнав... Здорово поменшала. Зразу видко, що на округу йде... Де ж такі їй, такій мініатюрній, за губер- нію правити... І Ворскла побігла таким біля неї білень- ким рівчаком... От узяв би й перестрибнув!..

І знову плахта. І знову біжать зелені, чорні, сірі чотирикутники...

А іноді серед їх, чотирикутників тих, зелений або чорний великий шмат — то радгоспова земля нивки се- лянські розсунула...

От під вами величезна чорна хустка, а на ній гурт

манісіньких дівчаток з біленькими голівками... Бурякова плантація...

Лубни!

Пізнав... Сула їх обіймає з одного боку... Пригорнулась одним берегом і простяглась далі луками...

Летимо над колією над залізничною...

Отакінька колія... Рейки як дротики.

Зирк — поїздок котить. Там десь спереду білим димком пихкає... І таке воно маленьке, коротеньке, чорненьке... Тільки:

— Пих-пих-пих!

Р-р-раз! — і поїздок уже ззаду вас:

— Пих-пих-пих!

І куди воно, мале, пнеться?!

Ще раз озирнувся — миша якась сіренька на рейках надсаджується...

— Будь здоров, кур'єрський! Кашляй на здоров'я! Нам ніколи!

... Маленькі озеречка, маленькі лісочки, маленькі річечки, маленькі сільця.

І все це там — під нами!

А ми зверху!..

Яготин...

Качнуло трохи...

— Тут завжди, — сусіда каже. — До Дніпра підлітаємо! Поколише трохи...

Хай поколише. Ямки тут повітряні трапляються...

Як у яму вскочиш, тільки:

— Хух!

І вниз!

І тоді вся хоробрість до горла, до голови, до очей...

Як на великдень на гойдалці, як униз летиш...

Потім знову пливеш рівно...

Потім:

— Хух!

Гойднуло трохи...

Дніпро блиснув! Київ од Дніпра до лаврської дзвіниці подерся... А дзвіниця лаврська хрестом на вас нахваляється:

— Бога, — мовляла, — за бороду хапаєш?! До ангелів дорівнявсь?! Літаєш?!

— Літаю, голубочко, літаю... І маленька ти тепер,

і тоненька ти тепер... І дзвону твого не чути, лавро Київська,— машина перегула...

Зелене поле, а на нім біле коло...

Київський аеродром...

Хух! І вниз...

Стук! І підстрибом по зеленому полю...

Стій!

— Будь ласка! Приїхали!

І перед дверима усміхаються пілот і механік...

— Ну як?

— Нічого! Спасибі! Дуже добре!

— Не страшно?

— Ні! А як вас машина слухається!

Сміється пілот радісно...

Такий маленький, чорнявий... І біля такого гіганта-птиці... І він, гігант той, йому кориться...

Людина! «О, це бринить гордо!»

ЛАНЦЮГОВИЙ МІСТ У КИЄВІ Є!

ТАК, значить, ланцюговий міст у Києві є!
На тім-таки самім місці, що й колись він був.

На тім-таки самім місці, де його польський генерал Смилга-Ридзь, переможно лататакаючи від Червоної Армії, висадив у повітря!

Трапилася та стратегічна польського генерала перемога над київським красунем 10 червня 1920 року.

Сунулася тоді Ржеч Посполита Польська від одного «можа» до другого «можа». Вошею полізла була кусатися в «історичних своїх межах», долізла до Києва, покусала Правобережжя, потім під нігтем Червоної Армії біля Києва луснула і в останній момент, як і всякий чужоїд, накапостила: місток ланцюговий знищила...

І з того часу роз'єднаний був правий дніпрів берег із лівим... А ланцюги з підбитого велетня безсило в дніпрових хвилях купалися...

І так аж до 1925 року... До 10 травня.

А потім «ні на що не спосібне бидло», отой самий «розбишацький» та «руїнницький» люд трудящий, що «вшистко нищить», узяв та й одбудував «творчу роботу» польського генерала.

Сам одбудував... Без аглицьких заводів, без німецьких інженерів, а так, як є: голій, босий, з молотком в одній руці та з зубилом у другій...

І тепер оце спустив на «бики» місточок на 200 000 пудів вагою.

Спустив, заспівав «Інтернаціонала», перерізував червону стьожку:

— Катайсь, трудящі!

А трудящі й покотили...

Загули мототрамваї на Дарницю, зацокали підбори

слобідських мешканців, загупали підкови київських коней...

А люд трудящий збоку дивиться, усміхається собі в вуса й говорить:

— Ану, Смилго-Ридзю, сунься ще раз!

А музика грає... А високий над Дніпром берег захряс тисячами люду, а з радісних грудей того люду лунає:

— Сла-а-ва!

...Так, значить, ланцюжний місток у Києві є!

Конструкція нового цього мосту, як говорять спеціалісти, є перша в нашому Союзі. Вона є середня поміж твердим і ланцюговим, але наближається до типу твердих.

Використали для нового мосту старі підпори (бики) і в залежності від того визначили, який має бути міст завширшки.

Довслось прибудувати нове бетонове спорудження — місток тепер шестипрольотний, довший, значить, од старого й важчий од нього на 70 000 пудів. І вищий на 3 метри, так що тепер під ним проходить можуть найвищі пароплави.

Новому місткові надано такого вигляду, який мав і старий (щоб кияни не плакали).

Різниця, проте, між старим і новим мостом є...

Старий місток був ніби «ажурніший», легший, а цей «густіший», «сурйозніший», «присадкуватіший»...

І кажуть, що й міцніший.

А що міцний, то таки міцний.

Пробували ж його: пустили потяг з навантаженими вагонами, потім пройшла піхота вільною ходою й церемоніальним маршем з музикою. Промчалась новим мостом кіннота, а потім артилерія пройшла вскач.

Витримав і не здригнувся.

Так що коли швидко пани тікатимуть, можна не боячись смалити за ними з лівого берега.

Міст витримає.

Ще під мостом риштування. Ще він не пофарбований, а як це все приберуть та вкриють його білою фарбою (кажуть, що в білий колір його візьмуть), то красунь буде хоч куди.

.
А знаєте, що його будували всього тільки рік. Та навіть і року не будували. Почали в червні 1924 року, а готовий уже він був у березні цього року.

Дев'ять місяців.

За якихось дев'ять місяців .отакого велетня на ноги поставили.

От вам і чудотворці.

До бога, положим, нам ще далеченько, бо він київські церкви за одну ніч оновлює, та не журіться: по-перше, бог — усемогущий, по-друге, церква не міст, а по-третє, невідомо, скільки б часу бог крєктав, якби йому доручено було ланцюговий міст одновити.

.
Так, значить, ланцюговий міст у Києві є!
Запам'ятайте це!..

ДНІПРОМ

Пливи, косо, уплинь за водою,
Я піду услід за тобою...

ВЕ є така пісня...

Співайте її, коли хочете, самі, бо вона мене абсолютно в данім разі не торкається.

Я не коса, ніхто мені не співає жалібно «пливи», і ніяка дівка, що косу чеше, не йде «услід» за мною. Єдине, що з тої пісні для мене лишилось, — це те, що я справді «пливу уплинь за водою», але цього для пісні, та ще й для жалібної, замало.

Просто пливу — і все.

Приїхав до пристані, зайшов на «Комунара» (пароплав так зветься) й сів на лаві...

Гудок прогув трічі, командир гукнув:

— Оддай кінці!

Кінці ті йому оддали, він нагнувсь, гаркнув у мідну дудочку:

— Вперьод! Малої!

Пароплав тронувся, по боках у його залопотіли колеса, я «зробив ручкою» знайомим, що стояли на пристані, й поплив — і все.

Та оце й пливу...

* *
*

Поплив я, треба вам знати, від Києва. Поплив, як уже сказано, «уплинь за водою», тобто в той бік, куди тече річка.

Річка, якою я пливу, зветься Дніпром.

Ну що ж — значить, про Дніпро.

Ні, давайте я спочатку про Київ, як на нього з Дніпра дивитися, а потім уже про Дніпро, бо Київ ось-ось

уже зникне, а Дніпро простягся аж туди, де врангелівцям жаби дають отої самої штуки, що... Як пак воно називається?..

Ну й красивий же з Дніпра Київ, «мать городов руських». Розлігся старий над кручею, сліпучими вогниками прикрасивсь, зеленими вітами обгорнувсь, закучорявився й лежить...

Та такий же ж він зелений, та такий же ж він пишний, та такий же ж він високий та вродливий, що очей од нього одірвати не можна.

Ось гляньте ви на нього.

Он Перунів бугор. Там золотий бог стояв, громи та блискавиці на старих людей посилав. Сердитий бог був... Падали перед ним люди, аж доки він сам впав головою в сиві дніпрові хвилі.

Володимирська гора, Пролетарський садок. Все це високо, все це зелено, все це над Дніпром...

Над Дніпром, а не над Лопанню.

От пливемо й на Дніпро дивимось.

Човник позад нас пливе, а в човні парочка... Пригорнулися одне до одного шільненько, учепірилися одне в одного і кохаються... На воді кохаються.

Та розчепіться ж, православні, бо місце ж яке історичне! Та на цім на самім місці Володимир колективно всіх киян перехрестив. Ай, ай, ай! Таке місце, а вони цілуватись! Ну й народ пішов!

Печерське... Там «Арсенал». Розумієте, що це значить? То-то ж!

Це нинішне.

А поруч Аскольдова могила... Це побічне...

А далі Лавра. Це самі мощі.

А щоб до Лаври допливти, попід новим ланцюговим містком пливти треба. А він у червоних прапорах увесь та в соснових вітах...

А над ним Лавра.

А в Лаврі:

— Бов!

А прапори — червоні прапори на новім ланцюговім містку:

— Тріп, тріп, тріп.

За животи беруться та регочуться червоні прапори.

То вони з Лаври.

А далі Видубецький монастир (один дяцько взивав його не інакше, як «Вилупецький»). Там десь хтось ви-дибав, та не видибнув.

І кручі, кручі, кручі... Та зелені, зелені, зелені! Та кучеряві, кучеряві, кучеряві! Та хороші, хороші, хоро-ші! Та високі, високі, високі. Та пахучі, пахучі, пахучі!

А ви в Харкові сидите.

* *
*

Так ото над Дніпром кручі, значить, пішли.

А під ними, під кручами тими, Дніпро.

Ну давайте тепер про Дніпро.

Тут багато не скажеш. Микола Васильович Гоголь (був такий російський кореспондент) попередив.

Прочитайте М. В. Гоголя про Дніпро, все дно на-вряд чи я проти нього втну.

Знаєте ото його: «Чуден Днепр при тихой погоде» і т. ін.

Так і тепер іще «чуден Днепр». «И плавно и тихо» ото несе він свою воду до моря до Чорного. І вода в ньому хороша. Синя така вода й мокра. От тільки що води тієї тепер малувато. Зима була поганенька, повені не було, і навіть Труханів острів та Слобідка біля Києва цього року не купалися у весняних дніпрових хвилях. Побоюються, чи витримає Дніпро цього року навігацію, бо вже й тепер, а це ще тільки травень, голенькі в нього такі місця, що ніколи в такий час голими не були.

А все-таки хороший Дніпро!

Пливе собі й пливе. Мерехтять в ньому зорі, місяць дорогу золоту по ньому помостив, а од містків од кий-ських хтось у нього вогняні штанги повстромлював, і не гаснуть, і не шкварчать, і не парують вони. Не бояться ті штанги холодної води дніпрової.

А по Дніпру плоти пливуть, а на плотах на тих вогнища горять, а од тих вогнищ вітер іскри роздимає...

То згори, з Полісся, на низ дерево люд трудящий гонить, гонить і пісень співає. А дерево те під зубасту пилку піде, вона, пилка та, поділить його на дошки та на обаполи, а з дощок тих республіка наша відбудову-ватиметься...

Пливе Дніпро...

А праворуч над Дніпром круча, а ліворуч поля та луки.

Про природу, може, хочете?

Яка природа на Дніпрі?

А як ви гадаєте, яка така може бути на Дніпрі природа, коли надворі травень?

Така, братця, природа, що співати хочеться. Зелене все. Кучеряве все. І панів нігде не видно. От вам і природа.

Он лани, он луки, он сіножаті, он ліски, он села — і все це наше. От вам і природа. Он у верболозі соловей тьохкає, так ви думаєте, для кого він тьохкає? Для пана? Чорта лисого. Для дядька тьохкає. Нема пана.

Знаєте, що вже 8 років пани в Дніпрі не купуються? А як і викупається де-небудь, так все дно він без права голосу,— вода по ньому так тільки зверху перекотиться, не пристає, бо Дніпро тепер «трудящий елемент», а не для іграшок якихось пливе.

От вам і природа.

* *
*

Пливемо...

Трипілля.

Тут бандит Зелений червону кров пускав, сині хвилі дніпрові червоніли від крові від селянсько-робітничої...

А на крові на тій союз вільних республік виріс...

Стайки... Ржищів... Ходорів... Переяслав... Канів...

На Чернечій на горі Тарас Григорович стоїть, на сонце усміхається, бо:

Розкувались, побратались.

Царя до ката повели.

Учимося. І чужому навчаємось, і свого не цураємось.

І лани широкополі,

І Дніпро, і кручі

Йому видно...

І літають Дніпром човники селянські, а над Дніпром птиці...

А Дніпро пливе та хлюпощеться в зелених берегах.

Здрігнеться тільки, як «Комунар» гаркне дзвінкою парою, і знов пливе.

Пливе та груди під «Комунар» підставляє... І не бо-

лить Дніпрові, що по грудях по його хвилястих «Комунар» біжить.

Чого ж би йому боліло, коли він рік усього як побачив на грудях своїх такого пароплава, як «Комунар»?

Радянська влада такий пароплав оборудувала — гордість Дніпровського пароплавства.

Так чого би йому боліло?

Навпаки, Дніпро гордує, він весело хлюпає на новенькі, біленькі борти «Комунарові».

Не задавайсь, мовляв, Волго, і в мене такий уже є, як у тебе.

* *
*

Пливемо.

Пливемо і у воду дивимось...

І скільки ж у воді тій гідроенергії...

От би запрягти...

Ох, завертіла б же вона все, що навкруги Дніпра порозлягалось.

Ох, і закрутила б.

А то тільки й того, що млини водяні попід берегом крутить.

Дивишся у воду, а вона, гідроенергія та, так і приєдає. Аж пищить, бідолашна,— ото їй завертять когось хочеться.

* *
*

Пливемо...

Хлюпощеться старий Дніпро...

І крізь хлюпання те чується:

— Люди добрі, запряжіть мене!.. Ох і робитиму ж я на вас. Тільки перед тим, як запрягати, візьміть мої береги в «шори», не давайте мені замулюватися, чистіть мене, поглиблюйте... Бо вже он у мене перекасти трапляються. Бо вже місцями піски на груди на мої налягли, давлять мене, розпростертись мені не дають.

Ну, годі!

Ось уже Кременчук. Вилазити треба.

КРЕМЕНЧУК

(Така собі усмішка: пересадочна)

КОЛИ ви пливете Дніпром уплинь од Києва, тобто згори, і коли ви вже пропливете Бужин (є така на Дніпрі пристань, вона нижче від Богуна, а Богун нижче од Черкас), так командир пароплава каже вам:
— А ось уже незабаром і Кременчук.

— Ну? — говорите ви.

— Ну да, — каже він, — шістдесят верстов — і Кременчук.

І таки правду каже командир. Незабаром і Кременчук. Так години 3—4 пливете, він (командир) вам і каже:

— А от уже і Кременчук.

— Ого?

— Ну да.

І вірно. На лівому березі дніпровім місто видно. Церкви видно, димарі видно, будівлі видно. Підпливаєте до пристані, написано: «Кременчук» (положим, написано «Кременчуг»).

Так оце й є округове місто Полтавської губернії — Кременчук.

Воно, місто те, почалося на лівім невисокім березі Дніпра і побігло прямиесенькими вуличками од Дніпра просто в степ. Побігло, побігло верстов, може, з чотири, розійшлося на піску кам'яницями і лежить. І лежить, живе, торгує, урядує, дітей плодить, богу молиться, окрвиконкомствує, окрпарткомствує, окрпрофбюрує, політосвічує, ларкує, церобкоопствує, українбанкує, держстрахує, фабрикує, заводує, держбанкує, промбанкує, райспілкує, с.-господарює. Взагалі робить усе те, що належить робити пристойному округовому містові.

Кременчук — місто давне...

Тяжко точно сказати, коли воно заснувалося, бо ніхто з живих кременчужан про те не пам'ятає, а історики, як і завжди, плутають.

Доведеться, значить, і нам плутати.

Є (а певніше, були) перекази, що на тім місці, де тепер Кременчук, жив колись, давним-давно, рибалка на прозвище Кремень. Збудував той Кремень тут ніби невеличкий хутирець та й прозвав його Кременчуком...

Це — перекази.

А історики кажуть, що зовсім не од рибалки Кременя пішла назва Кременчук, а від татарського слова «кременчик», що значить бугрувата, захишена місцевість. І знову ті ж таки історики кажуть, що перша ймовірна звістка про місто Кременчук є у Боплана (нічого спільного, між іншим, з Держпланом не має) і звістка та відноситься до тридцятих років XVII століття...

Ті ж таки історики зв'язують заснування Кременчука з князівством литовсько-руського князя Вітовта.

У деяких істориків був погляд (потім, слава богу, спростований), що Кременчук заснував польський круль Сигизмунд II Август.

Отак, як бачите...

Кому його вірить, хто й зна. Справа дуже заплутана, і я гадаю, що ніхто нічого не потеряє, як і ви все оце спростуєте.

Одно тільки здається вірно: мабуть, таки Кременчук заснувався в XVII віці і що на тім місці, де він тепер, був перевіз через Дніпро.

Але й це не так важно. Факт той, що Кременчук тепер є, що в йому є радянська влада і що ніякі історики цього не спростують...

Це — факт...

* *
*

Ну що ж таке Кременчук?

Кременчук — місто...

Що це значить?

Це значить, що на певній території набудовано будинків, а поміж тими будинками вулиці... Вулиці йдуть

у Кременчуці отак і отак... Отак — це значить уподовж, а отак — упоперек... Вулиці ті збігаються і розбігаються, перехрещуються і розхрещуються, вибігають за місто й перед степом пасують — ніби їх хто поодрубував... Іноді біжить, біжить містом вулиця — і раптом роздалась управоруч, і вліворуч, і наперед, і назад — то площа. Іноді на тій площі базар, а іноді церква... Місто замайданилось.

Так і в Кременчуці.

Тільки й того, що не з усіх боків кременчуцькі вулиці у степ вискакують. На півдні у Дніпрі топляться, бо Дніпро південну частину в Кременчуці обхлюпує.

Дніпро тут широкий, глибокий і бистрий. Бистрий він од того, що вже тут він порожитися починає, камінцями вицирюється і далі вже до Катеринослава дедалі більше. З Дніпра камінь витикається, аж доки вже він Кічкасом перепиняється та всілякими іншими Ненаситцькими... А глибокий і широкий Дніпро біля Кременчука через те, що так йому хочеться...

На рукави біля Кременчука Дніпро поділяється, затоками затікає, а між рукавами тими острови, і звуться ті острови — один Зелений, а один Фантазія... На ті острови кременчужани лодками переїздяють, роздягаються там, на сонці випікаються, п'ють «русскую горькую» й співають «Реветь та стогне Дніпр широкий» і «Вип'єм ми за Сашу, Сашу дорогого»...

А отут і пристань... Пристань як пристань, дерев'яна й на воді. Туди пароплави припливають, «кінці» свої кидають, гудуть, свистять, вантаж і людей перевозять угору й униз.

А в географії через те пишуть: «Кременчук — торговельне на Дніпрі місто... Пристань... Вокзал...»

Од пристані через усе місто Ленінів проспект простягся... То головна кременчуцька вулиця... Вона аж до вокзалу... На ній усе: і установи, і ларки, і цербкоопи... Все, одно слово... Вона і чиста, і ввечері світла, і кінорекламами уквітчана. Вдень там працюють, а ввечері променад кременчужани роблять... Вона людяна, веселенька і з претензією. Вона, одне слово, непогана. Та й узагалі кременчуцькі вулиці непогані — бруковані всі, не забруднені... Видко, що грошенята в місті водилися і за «благоустройство» дбалось... Був тут і трамвай, та залишились тільки рейки, а по тих

рейках тепер паровики залізничні з товарними вагонами бігають, посвистують, повонюють, крам різний по місту розвозять...

Населення густенько... Фабрик-бо та заводів чимало... Тютюнові фабрики, махорочні фабрики, шкіряні, броварні, млини... Все тут є... Робітники, значить, є... А робітники є — життя, значить, є... Кіно є... Аж два... Театр є... Садки є... Деревя є... Сквери є... Зелений Кременчук... Бо травень тепер...

* *
*

Од пристані трохи вниз через Дніпро міст... А за мостом, по той бік Дніпра, на його, значить, правім березі — Крюків... «Посад» Крюків. Там залізничні майстерні... Там робочі живуть... Там курорт для паровиків та для вагонів... Там 1200 з чимсь робітників транспорт нам налагоджують. Там молоти стукають, іскри летять, стружки скручуються, залізо розпечене шкварчить, дим з димарів чорними пасмами стелеться... Там за останнє півріччя полагодили 25 товарних і щось біля 90 пасажирських вагонів. Там партійних робітників 261 чоловіка, там комсомольців 300 чоловіка... Он що там...

Так хто Крюків?..

Раніше Кременчук казав:

— А в нас Крюків є...

А тепер Крюків каже:

— Та в нас там ще й Кременчук є... Ми не самі...
Все-таки деяка підмога є...

Такі-то діла...

.....
А дітей у Кременчуці...

Гуртове виробництво.

Оце 15 травня як горох червоний висипало на вулицю.

Святкували своє місцеве свято піонери. Так як посунули вулицями — так і захряс Кременчук червоними голівками...

І такі, і отакі, і отакісінькі, і отакесенькі, і отакусінькі, і отакезні, і отакенні.

Густо піонер пішов.
І з барабанами, і з сюрчками, і з пищиками.
Один командує:
— Ать! Два! Три!
Другий:
— Раз! Два! Три!
Третій:
— Айн! Цвай! Драй!
І прапори, прапори, прапори.
Та все в ногу, та все з піснями...
І розлягається кременчуцькими вулицями:

Ми молоді весняні квіти...

І лунає, од парканів одскакуючи:

Ех! Ех! Ух-ха-ха-ха!
Піонерська братва.

І так що обличенька в їх веселенькі...
Дуже багато дітей.
А ще й будуть... Так ідеш Кременчуком, дивишся по боках — видно, що ще діти будуть... І не мало... Чимало ознак за це говорить...
Та воно нічого: аби дощ...

* *
#

От вам і Кременчук...
Хороше місто. Культурне місто.
Театр тільки підгуляв: можна, як для Кременчука, то й краший мати...

А то читаєш на афіші, так там і «директор гостеатрів», і «главний адміністратор», і просто «адміністратор», а над чим там директорувати та адмініструвати — хто й зна. Воно, положим, роботу знайти можна — узять та й поштукатурить театр, щоб веселіше він виглядав, ну, то вже справа не наша... У чужий, як кажуть, монастир з своїм уставом не лізь...

А так нічого...
Люди хороші... Є й старі, й молоді, й середні...

Торгують в крамницях, торгують на базарі.

Базар як базар.

«Барахлішко» і така інша всіляка «продукта».

І багато курей.

Я й досі не знав, що у курки вся сила під хвостом...

Приходить хазяйка, бере курку, перевертає її без церемонії й дме під хвіст... І в залежності вже від наслідків того дмухання або торгується до нестями, або з презирством кидає її власниці чи власникові.

— Ето ж курка. Купіть.

— Та мені не треба.

— Ні, ви візьміть у руки.

— Ну взяв. Ну й що?

— Ні, ви подуйте.

Перевернув, дмухнув.

— Ну?

— Що «ну»? Ну, пір'я.

— Пір'я... Розумієте ви... Пір'я... В голові у вас пір'я. Ето не куриця, а ананас. Ви ще раз подуйте.

— Ні, дуйте ви вже самі, а я піду.

Що вже в тих курей з-під хвоста видувають, які ананаси, хто їх знає...

.....
От тільки в суботу в Кременчуці тихо... Крамниці здебільше позачиняні... Тихо... Тихо...

Та то вже нічого не зробиш: «релігія — опіум для народу»... А опій, як ми знаємо, присипляє... Опій — наркотик...

.....
От вам і Кременчук.

На Дніпрі...

А Дніпро — не Лопань.

VOX POPULI¹

ПОДАЄМО на обговорення широких кіл зацікавленого громадянства надзвичайно, на наш погляд, цінний проект громадянина Підгрушного про аліменти.

Проект дуже добре обгрунтований і коментарів не потребує.

Ось він.

До всіх центральних, окружних і районних нарсудів

ПРОШЕНІЄ

Від гр. села Літок на Київщині
Г. Підгрушний

Шановні друзі радвлда.

До Вас звертається з проханням я, тов. Підгрушний, котрий в настоящий сей мент дуже добре роздивився на тих людей, котрі були колись людьми, а стали мислителями. Товариші радвлда, навіщо ми допускаємо той жиночий пол (жиноцтво), котре тепер узяло верх над чоловіцтвом, а саме: скільки не почувеш на Київщині, усе тільки балачки, що про дітей та про дівчат, про тих, котрі ці діти водять, та про хлопців, що їм нарсуд присудив платити по 8 та по 10 карбованців у місяць тім дівчатам за дітей. Товариші, хіба таку суму можливо виплатити, та ще кому й за віщо.

Товариші радвлда. Обсудім ми це питання так, коли дівчина привела дитину й подала у суд на хлопця, то зробити так: присудити тому хлопцю нічого й того хлопця похвалити гарно, а дівчину прогнати із суда...

Шановні товариші. І поймайте, що ні одна дівчина тоді не буде такою розпутницею, як у сей мент, а буде чесною і благородною дівчиною, ибо ви сами знаєте,

¹ Голос народний (лат.).

що ніхто не кого не може заставити полізти у огонь, так само й це діло. І це щира правда, товариш, не одна дівчина у настоящій сей мент не буває изнасилованою, ніколи вона не буває заставленою на це діло, а все це робиться по согласії її і налагоді. Товариші. І хто ж тут тепер винен, радвлда і закон пролетарський в настоящій мент винять хлопців.

Товариші. Але ми глибоко ошибаємось на щот сього діла. На що ж тоді радвлда каже, щоб не було найманої праці, щоб кожен громадянин робив тільки сам на себе, але, товариші, виходить не так, а виходить зовсім погано. Я напр. буду робити як віл у день і унощі, заробляти кусок хліба, щоб мені було що їсти і не бути голому, а вона буде лежать та ждять поки я їй принесу по 10 крб. (вона конешно заробила). Дак я баче не несу, приїздить до мене із нарсузда виконавець, описує мое майно, потім продає його із публічних торгів мою скотину і усе що попалось їй оддає їй гроші (запрацьовані). А я як був голий й голодний... так і оставсь, а вона ще й сміється. Пойміть, шановні товариші, що ні одна дівчина не подає в суд на бідного хлопця, а тільки на заможного, бо у його буде із чого узяти. Скільки не читаеш у газеті Рад-село, усе тільки і пишуть що про сільське господарство та усе поради дають щоб поліпшувати господарство. А як же воно буде поліпшуватись, коли у її є господарство і вона получає платню так їй добре, а у мене забирають (бо і мені присудили), так вона то поліпшує господарство, а я із-за чого на її буду робити, так у мене і господарство пропаде. І це не так, це виходить так, як колись було за кріпацьких прав за панських були пани сміялись із людей, женили так стара дівчина вони вінчали із молодим хлопцем, або старий хлопець вони вінчали із молодю дівчиною це зовсім сверхестественное существо, котре може захопнути у домовину не одного молодого хлопця.

Радвлда розглянь ти цю справу добре і не присуждай хлопцю нічого, бо він нічого не виноват, виновата дівчина. З слізьми на очах прохаю радвлду ВЦИК РНК на перших ваших зборах оголосити цю справу і зовсім скасувати цей закон і написати цю статейку у газеті Радянське Село із відповіддю.

Г. Підгрушний

Ми просимо всіх зацікавлених висловитися з приводу зачепленої справи.

Наша думка (а вона буде й відповіддю товаришу Підгрушному) така.

Безперечно, як каже й сам автор проекту, справа ця є «сверхестественное существо, котре може захопнути у домовину не одного молодого хлопця»...

А домовина, ви ж знаєте, не комора.

Коли це «сверхестественное существо» захопувало молодого хлопця в коморі з дівчиною або в клуні — це нічого. А в домовину — хай йому біс!

Це — раз.

Візьміть друге. Пойміть (і таки пойміть, прошу я вас!), що занепадає сільське господарство! Його якраз поліпшувати треба, а тут за дитину плати... Як ти його, справді, поліпшиш, господарство теє? І маєте підрив економічної міці нашої республіки!

Винувата, безперечно, дівчина... Спить у клуні або в коморі — як же ж ти повз неї пройдеш?

А потім іще й судять!

Та слід ще й взяти на увагу й те, що привела дитину дівчина, а не Підгрушний! Якби він привів — тоді справа інша...

На наш погляд, безперечно, слід, щоб дівчина платила хлопцеві за те, що він їй дитину народити допоміг...

Ночей недосипаєш, через тини перестрибуєш — думає легко?!

А потім ще й плати!

Несправедливо. Треба над цим поміркувати й полегшити долю бідних хлопців...

Товаришу Підгрушний! Поки «шановні друзі влада» змінять цей несправедливий закон,— щоб не платити за дитину, спробуйте оженитись. Це дуже добре допомагає од плати.

Напишіть нам: за хлопчика чи дівчинку платите? Коли хлопчик — платіть раз на місяць десять карбованців, а коли дівчинка — двічі по п'ятьорці...

ГОЛОСНОМОВЕЦЬ

Х, і життя, дорогі товариші, насувається!

Ех, і дихатимемо ж ми легко та радісно!

Ех, і славословитимемо ми і землю, і небо,—весь всесвіт славословитимемо за радість, за спокій, за душі нашої відпочинок наболілої...

А все наука! А все радіо!

До чого ж тільки не дійде людська думка прониклива, до чого ж тільки не додумається?!

Серед площі будинок. То ВУЦВК. А на даху, на будинку на тому, труба велика... А з труби з тої промови сиплються, музика гримить, співичуються...

То голосномовець.

Засідання десь іде на двадцятій вулиці, а ви під ВУЦВІКом стоїте і все чисто чуєте. І чуєте аж за три, за п'ять кварталів!

А все наука! А все радіо!

Ви ж тільки подумайте, куди ми йдемо, куди повертаємо!

От ви сядьте та й подумайте...

Ліквідували ви неписьменність... Завели кооперативи. Землеустроїлись... Меліорувалися... В сільському господарстві інтенсифікувались... Засівозмінились на шестипілля... Затракторилися... Кобилу свою заарденили, корову симентували, а кнура та свиню зайоркширили...

Сіли, зачесались і сидите.

А потім до жінки:

— Ке,— кажете,— Октябринко, поїду я на базар та куплю я голосномовця!

— Поїдь, Кіме Вуцвиковичу, поїдь! Давно вже пора! З ним, із голосномовцем отим, легше в світі жити...

Поїхали ви й купили...

Отут уже й починається ваше життя, спокійне та радісне...

Посадили ви, приміром, города чи бакшу, чи посіяли ви на полі збіжжя, чи стигнуть у вас у садку вишні...

А птиця капосна насідає, викльовує. Не набігатися, не накишкатися.

Пристроїли ви собі чи в садку, чи на вгороді (де треба, одне слово) голосномовця свого.

Сидите в хаті й «Нову громаду» читаете.

Прочитали одну сторінку та до дудочки:

— А киша, бодай ви були повиздыхали!

А воно з голосномовця як гаркне на вгороді, чи в садку, чи на бакші:

— А киша!

І птиця врозтіч!

І бігати не треба, і кишкатися не треба.

Кавуни, приміром, вистигли.

Пристроїли голосномовця в курені й ідете додому.

А так годині о дванадцятій прокинулись та в дудочку:

— А куди ж ото ви, розпросукині ви сини, кажіть, га? Лови-лови-лови! Держи-держи-держи!

Пастухи, як груші,— з бакші.

А ви собі перевернулись на другий бік, «свят-свят-свят» проказали — й спать.

Ні бігати не треба, ні сіллю рушниці набивати.

Трактором орете... Голосномовець у хаті... Підбилося сонечко, обідати час... Зразу в дудочку:

— Октябрино, галушок неси!

І їхати не треба, часу гаяти не будете.

.
Ех, і життя ж буде, бо велика штука радіо!

Я Б НЕ СВЯТКУВАВ

40 РОКІВ полтавська дослідна станція нас уму-
розуму вчить, як господарювати.
Щоб жито родило.
І житечко, і овес.
40 років учиться сама й нас учить.
Велике, кажуть, свято це.

А я б не святкував.

Дослідна станція... Над кожним клаптиком земельки на Полтавщині, над кожним зернятком, над кожною травичкою, над кожнісіньким деревцем протягом сорока років нахилиються бородаті й безбороді люди з високими чолами й придивляються до того зернятка та до тої травиці, розтинають її на манісінькі шматочки, обливають різними реактивами (в хімії така штука є дуже мудра!), кладуть їх під мікроскоп і дивляться, дивляться, дивляться... Дивляться й записують.

Записують для того, щоб потім і сказати:

— Пилипе Івановичу! На оцім-о шматочку жито сій! Добре жито буде! А посієш пшеницю — добра дуля буде!

— Федоре Степановичу! Після жита люцерну! А після люцерни те-то.

— Петре Свиридовичу! Отут гноєм, а отут суперфосфатом.

— Килино! Годуй корову так і отак! А свиню отак підгодовуй — сало матимеш, а як не годуватимеш, чор-та матимеш!

— А до твоєї, Павле, нивки отого б додати — путяща б нивка була!

Посуха... Пари ранні, бур'яни винищуй, окопні рослини заводь.

40 років над оцим усім б'ються.

А як на нашу думку, марно 40 років пропало..

Хіба ми не знаємо, що як на Мокрини дощ, тоді треба жито сіяти?

Хіба ми не знаємо, що на різдво, на паску й на трійцю ськатись не можна, бо черва садовину поїсть?

Хіба ми не знаємо, що для того, щоб капуста вродила, треба хазяйці на Іллю до схід сонця вийти в самій сорочці до грядок й подавити кожну головку, приказуючи:

— Святий Ілля, складай головки тугі та білі — такі, як я!

Хіба ми не знаємо, що від посухи є всенародне молебствіє?

Хіба ми не знаємо, що, щоб миші зерна не поїли, треба в стоги класти свячений хрін та кісточки від свяченого поросяти?

Хіба... Ми все знаємо...

40 років праці...

Навіщо?!

Робили б ми, як і діди наші робили, то восени тільки б і знали, що:

ПРОШЕННЯ!

Попустить, пожалуста, з придналогом, бо дуже сильна інтенсифікація в хазяйстві пішла... На ячних перепічках сидимо...

.

БУЛО Й Є

„**Н**АПИШІТЬ!»

Легко вам сказати: «напишіть», а от сісти й написати, так, їй-бо, мабуть, тяжче, як от п'ять років прожити, продрукувати, проросповсюджувати, протиражувати, пропередплачувати, проекспедіювати, прогонорарити, про... про... про...

«Напишіть!»

П'ять років, цілих, цілих п'ять років життя (нашого життя), писали, а тепер сядьте й за «одним рипом» про все...

Не вдереш... Не вдереш, бо скільки було за оті п'ять років етапів, напіветапів та етапчиків, що як ізгадаеш, так кучеряве твоє волосся догори дрига лізе...

Найкраще було б отак:

1-й рік.

Були «Вісті».

2-й рік.

Були «Вісті».

3-й і 4-й роки.

Були «Вісті»...

5-й рік.

Єсть «Вісті»...

6-й, 7-й, 8-й і т. д.

Будуть «Вісті»...

Ну, ще можна для «комплекту» гаркнуть:

— Хай живуть «Вісті»!

І все!

Так ні: дай! За всі оті п'ять років дай!..

Спробуємо.

Я спробую дати не за п'ять років, а тільки за чотири, бо не був я свідком того, коли «Вісті» народжувалися... Я зайшов у редакцію тоді, коли вже «Вістям» був рік...

Діло було перед вечором. Діло було в квітні. Я й прийшов.

На одних дверях було написано:

Редакція «Вісті ВУЦВК».

Далі кімната. В отій кімнаті не було нічого... Велика така кімната, а в ній нічого... Далі двері — там було написано: «Редактор»... Далі коридорчик, а в тому коридорчикові — кімната. На дверях нічого не написано. Туди я й прийшов... Там сидить Лідія Михайлівна Зегер за одним столом, а за другим три перекладачі... Це редакція «Вістей»... Отой стіл, де сиділа Л. М. Зегер, — то інформаційний відділ, відділ робітничого життя, відділ провінціального життя, економічний відділ, відділ місцевого життя, закордонний відділ, літературно-містецький відділ, робкори, сількори і всілякі інші відділи, що їм у великій щоденній центральній газеті належало бути...

Увечері за тим столом сиділа Л. М. Зегер, а вранці Оксана Христова.

Був іще в тій-таки кімнаті ще й третій стіл... Там увечері сиділа Оксана Христова та Горбань Микола, а вранці Дмитро Грудина та ще хтось (не пам'ятаю) з перекладачів... Іноді до того столу підходив М. Яловий (тодішній редактор «Селянської правди») і сідав на стільці... А волосся (тоді в нього довге-довге було волосся) мов шапкою той стіл покривало... Отой стіл — то була редакція «Селянської правди» з усеньким гамузом... З сількорами, з дослідними станціями, з «Незаявним», на коня!» і з «Як вигодовувати заводські телята».

А в куточку «буржуйка» стояла. Не тріскотіло вже в ній полум'я, бо квітень тоді був. Так іноді тільки хтось із «старожилів» підходив до неї, ляпав її по іржі і промовляв:

— А ми тут улітку картоплю пекли!

Так осюди я й прийшов...

Прийшов і сказав:

— Здрастуйте! Тут ті, котрі перекладають?..

— Тут! — кажуть.

Я й сів.

Четверо, значить, уже сиділо за тим столом, де раніше було троє.

Ото як сів, та й досі...

Поруч тої кімнати ще одна кімната була.

Отакісінька кімнатушечка. Так, як на теперішню термінологію, видавництво газети «Вісті» було. Сидів там т. Штамп, а біля його дві помічниці... Там скупчувались і передплата, і бухгалтерія, і відділ об'яв, і розповсюдження, і агентура, і...

Одне слово, там сиділи й... складали відомості на пайки та на обіденні книжечки.

Ще кімната була одна. Посередині стіл, а під стіною канапа...

А за столом секретар... Два, положим, секретарі було — товариш Загурський і товариш Юр-Мас. Так сидів завжди один Юр-Мас, бо Загурський був, скажуть би, секретар економічний: дбав про те, щоб співробітникам хоч трішки якихось «калорій» роздобути (життя тоді на калорії важилося), бо сильно вони (співробітники) «калорій» тих потребували.

Оце й була редакція.

Сиділи, писали, перекладали, інформували...

А в обіденну пору до їдальні ВУЦВКу ходили, там «шрапнель» давали і «комсу» давали. Шрапнель — це така крупа велика-велика й тверда, а «комса» — це така рибка маленька-маленька й м'яка.

Ото підеш підшрапнелишся трохи, зверху «комси» шар покладеш, воно собі перетравлюється, а ти собі пишеш. Воно собі гикається, а ти собі перекладаєш...

Так і жили: «шрапнель» і «комса» в нас, а ми в редакції...

1921 рік...

Стогін, знаєте, тоді такий по землі нашій ішов:

— Надволжя! Надволжя! Надволжя!

— Південна Україна! Україна Південна! Україна Південна!

Тяжкий тоді стогін був.

А зсипища горіли, а потяги з зерном і з людьми під круті насипи перекидалися...

Ну й у газеті:

— Голод! Голод! Голод!

— Бандитизм! Бандитизм! Бандитизм!

Часи були. Які часи були!

І газетка наша, «Вісті» оці самі наші, нужденні були, сухорляві були, голодні були...

Дві манісіньких сторіночки, вузесеньких, корпусом рябіли. Бруднуватим таким корпусом...

Пишеш, а потім надрукують — не вчитаєш. Так тільки догадуєшся, в чім річ...

Сиділи, писали...

Газетка, значить, виходила... Вийде собі з друкарні газетка та в експедицію... А з експедиції на потяг... А з потяга вже туди вона пішла, куди їй не треба було йти... Держвидавові вагони розвозили тоді літературу... Царство небесне тим вагонам. Харощі вони були — тільки хай не воскресають... Возили вони нашу газету, і користь населення від «Вістей» дуже велику мало: по всіх лініях якнайбільше, мабуть, у нашу газету пайків загорталося... Та й на Благбаз на харківський цілими стосами газета йшла... Сам бачив і в гусятниць, і в оселедочниць, і в бакалійників...

Ішла наша газета...

А скільки ж ото все-таки праці біля неї було! Як іноді надсаджувалися напівголодні друкарі, нашрапнелені співробітники, щоб видати її!

А та частинка, невеличка, мабуть, частинка тиражу, що до читацьких рук потрапляла, діло своє робила...

Робила, бо вже на кінець 1921 року голоси з села поволі лунати почали...

Дивись — допис, дивись — відгук, дивись — просто собі лист...

Будили «Вісті» думку...

* *
*

Горе наше велике було, і горе й для газети велике було, що друкувалася вона мовою, «ні для кого не зрозумілою»...

Абсолютно ні для кого.

Скільки було й просто аматорів, сила було й офіційних осіб, що мало не щодня переконували нас:
— Ніхто не читає! Жодна жива душа не читає!
Не читали, не читали, а потім і зачитали...
Та й досі читають.

* *
*

Були часи, кризи були...
Перекризилося й далі пішло...
А скільки їх, криз отих, було...
Та неп пішов... Та за все гроші дай... А передплата слабенька, а друкарня: «давай», а папір: «дай», а співробітники: «дай», а «давало» резолюцію.
Кому вона? Навіщо вона?
І так аж до 1923 року.
«З хліба на квас...»

* *
*

Так отак і жили...
Як ізгадаєш, якимось чудним усе здається.
Чудним і неможливим.
А було...
Були й пелюшки комісарової дитини ледве не в редакторівім кабінеті... Було...
А рулони собі розкручувались, літери на папері одбивались, до читача докочувались, та по одному, по одному назбирали понад 60 тисяч передплатників...
Назбирали мільйони читачів...
І вже, мабуть, не знайдете в республіці людини, що сказала б:
— А навіщо вона?

П'ЯТЬ РОКІВ

П'ЯТЬ років!

П'ять років уже терпимо!

Як завертіли в Харкові, та як пішло, як пішло, як пішло,— так геть-чисто тобі по всіх містах, по всіх селах, по всіх усядах повипиналися.

І ні проїхати тобі, ні пройти.

Густо пішов селянський будинок по селах.

І пішло життя, як річечка — одноманітне та сумне.

А чому воно, життя те, одноманітне і чому воно пішло сумне?

— Усі шляхи,— казав мені Іван Пилипович,— біля селянського будинку сходяться! Не кажу вже про сільських людей,— не виходять вони з нього,— а й ми, хуторяни, обминути його не можемо... На базар їдеш, у село в'їдеш, а булана сама біля селянського будинку:

— Тпррр!

І стала! Чи то вже коні тепер, за цього режиму, такі понаставали, що без картин чи без лекції додому вертатися не хотять, чи, може, що інше — а тільки ж отак, як чуєш! Завертає до сельбуду, лиха личина, й край! Сіпаєш, сіпаєш за віжку — не бере. «Завертай,— думаєш собі,— хай тобі в голові завернеться — доведеться лекцію послухати». Та заходиш та й слухаєш.

І так оце цілих п'ять років! І так іноді тобі жалько зробиться, що побив би на буланій полудрабка!

Подумайте-таки самі.

Ото як іще в нас не було слабоди, їдеш ти собі на базар... І скільки ж ото тобі вдовольствія на тому базарі! Ти собі чи там спродався, чи там скупився — під'їхав до марнопольки й став... Вихилив... Так хіба там такі туманні картини тобі з'являються, як у сельбуді?! Ти собі сидиш на возі, так тобі ввижається, що булана твоя догори копитами стоїть, хомут у неї на клубі й

хвостом вона овес жує... Ото картина! Та вже що порегочешся! Регочешся аж доти, доки чуєш, що жінка тобі кухлем у рота тикає:

— Сирівцю випий, стерво собаче! Та булану поцілуй, що хоч додому привезла!

А лекції які були!

Був у нас на селі коваль Грицько. Так він було як сяде під тином, та як почне, так де тільки в його, сукиного сина, воно бралось! А приказував як! Та до кожнісінького тобі слова як причепить, так жінки в лантухи голови замотували.

Реготу — на всю вулицю!

А тепер — про окопні рослини, та про МОДР, та про Доброхім, та про кооперацію... Хіба посмієшся?..

Це нам — старим...

А молоді нашій хіба радість?

Досвітки вмирають, вечорниці нидіють.

Стінні газети пишуть. Папір псують. Та ще й задаються!

Ми,— мовляв,— тепер не те, що ви!

Подумаєш, яке велике цабе — стінна газета! А ми хіба не писали... Та як виженемо, бувало, скотину, та пужалном на піску такого понаписуємо, що корови спотикаються...

І качаємось од сміху.

Було колись...

А тепер — селянські будинки...

Сумно воно...

І це вже аж п'ять років...

Що воно далі буде?!

СВЯТО ВРОЖАЮ

СВЯТКУВАТИМЕМО, значить, День урожаю...
Підраховуватимемо, значить, чого такого доброго здобули за цей рік... Чого нам народило, чого ми накопили, чого намолотили та в засіки зсипали...

Ех і задаватимуться на сільськогосподарській виставці (а виставки по всіх селах буде влаштовано!) хазяї і житом, і пшеницею, і гарбузами, і стригунами, і бузівками... Та всім задаватимуться...

— От у мене пшениця!

— От у мене овес!

— От жито так жито!

Або виведе стригуна чи бузівка такого, що аж сміється, і стоятиме, погладжуватиме його: викохай, мовляв, ти такого!

І ото вже тому, в кого нема чого на виставці показати, аж отут пектиме: так ото його завидки братимуть...

Гірко йому, бідолашному, дивитися буде на виставці.

Та ще як хто й запитає:

— А ти, Йване, чом не виставив? Скільки пудів жита в тебе на десятині?

— Сорок п'ять!

— А в мене сто сорок п'ять.

Аж отут запече!

Так от що: хай вам не пече!.. Хай вам не буде гірко... Одбитися завжди можна... Як ото він:

— У мене сто сорок п'ять!

Ви йому зразу:

— На пару?

— На пару!

Ви йому тоді:

— На пару?! На пару, брат, в кого хоч родитиме!
Ти без пару спробуй: чи буде сто сорок п'ять! А сів
чим?

— Сіялкою!

— А вгноював?

— Угноював!

— Та ото й задається?! А я й не вгноював, і руками
сівав, і жито на житі...

Та задеріть голову й важно так одійдять: он, мов-
ляв, який я!

От він і викусить...

То нічого, що в його на сто пудів на десятині біль-
ше,— так зате ви нічого не робили, працювали, як і дід
ваш працював... Дідові, значить, на тім світі кісточки не
переверталися, гріха на вашій душі нема...

Так і скрізь...

Побачите стригуна чи бузівка доброго:

— З заводським ізлучав?

— З заводським...

— Чого ж ти хвастаєш?! Якби в тебе од Іванового
коростявого жеребця такий стригун вилупився — тоді б
я здивувався... А так...

Не піддавайтесь, одне слово! Ніде не піддавайтесь!..
Крийте скрізь! Крийте трактора, крийте колективи, все
крийте...

Бо воно таки справді: машинами та наукою можна
врожаю дістати...

А ти спробуй так: подряпав стерню, сипнув зерна, на-
йняв молебня — і все...

І як уродить — тоді й задавайся!

ЯК Я В ХАРКОВІ «ТРАХТОРНОГО ДВОРУ» ШУКАВ

(Бувальщина)

ЗНАЮ я давно (говорилося про це, читалося й писалося), що трактор — річ дуже корисна.

І бачив я трактора.

Та не думав я ніколи й не гадав, щоб довелось коли мені бігати по Харкову, трактора вишукуючи...

Землі-бо я сам не маю, радгоспом не завідую, і колективу нема де на Гончарівці організувати.

А шукати трактора довелось...

Ішов я собі вулицею, зовсім не про трактора думаючи, ішов собі й ішов. Свердловською (Катеринославською) ішов вулицею...

Іду собі й іду.

Дивлюсь — поперед мене двоє дядьків ідуть. Ідуть, по боках пильно дивляться та руками об поли б'ють... Зупиняють подорожніх, щось питають, їм на відповідь подорожні руками махають, а дядьки плечима знизують, по боках дивляться й потилиці чухають...

Наздогнав я дядьків.

— Драстуйте, — дядьки мені кажуть.

— Драстуйте, — я дядькам кажу.

— Та скажіть же нам, пожалуста, може ж, таки хоч ви знаєте, де тут отой тракторний двір?

— Тракторний двір, кажете?

— Еге!

— А навіщо вам тракторний двір?

— Трактора ми купили, так оце, щоб забрати, шукаємо.

— А де ж ви купили?

— Отам! Отак прямо, а потім ліворуч трохи...

— А папір який-небудь у вас є?

— Є! Ми й гроші заплатили.

— Покажіть...

— Ось...

Папірець од харківського Губсельбанку — одержати трактор «фордзон» із складу...

— А хіба вам не сказано, де той склад?

— Сказано, що десь отут.

— А були в Сільмаштресті, отут на розі?

— Були!

— Ну?

— Сказано, що це не в їх.

— А не сказали де?

— Сказали, що не знають.

— Ходім зі мною.

Йду до телефону, викликаю торговельний відділ Губсельбанку:

— Де ваші трактори? Склади де ваші?

— Зараз, почекайте, взнаю.

Через хвилини три:

— Не знаємо. Це ви запитайте в Автопромторзі, там вам скажуть, де нашіклади.

— А де Автопромторг?

— Зараз, почекайте...

Через хвилини дві:

— На Катеринославській, отам, де посередині скверик... Там вивіска. Знаєте, де скверик?

— Знаю!

— Так отам і спитайте!

— Значить, спитати в Автопромторзі, і він скаже, де ваші губсельбанківськіклади?

— Ну да!

— Спасибі...

До дядьків:

— Ходімте зі мною. Може, знайдемо. Вже ніби на слід натрапили...

— Ведіть уже, спасибі вам, бо ми, мабуть, не вдерем.

Пішли.

— Обмолотилися? — питаю.

— Ні! Оце ж трактора ждемо... Повеземо сьогодні, нам тут сто верстов, та й молотитимемо...

Прийшли до Автопромторгу.

— Де тут у вас трактори?

— Нема в нас!
— Як нема, коли Губсельбанк сюди справив?!
— В тракторном одделі!
— Де?
— Отам! Второй етаж!
— Ходім.
«Второй етаж»...
— Де тракторний одділ?
— Отуди!
Пішли «отуди».
— Де тракторний одділ?
— Отуди!
Найшли...
— Ось дядьки трактора шукають. У Губсельбанку купили. Де той трактор?
— Єщо не прибили!
Я зник... Йй же богу, взяв і зник.
— Побіжу. На працю треба! Балакайте, товариші, вже самі.
— Спасибі ж вам!
А я — ходу...

.
Я не кажу, щоб неодмінно бити. Бити не треба, бо бійка — це некультурна штука.
Але забороняти в таких випадках згадувати «маму» не маємо ніякого права...
Здержатись не можна.

ЛІТЕРАТУРА «ЗАБОРНАЯ»

I

„**П**РОСТИТУТКУ» порозпинали оце по харківських парканах.
«ПІД ХУДОЖНІМ КЕРУВАННЯМ
ПОВЕРНУВШЕГОСЯ З ЗАГРАНИЦІ
Б. С. ГЛАГОЛІНА»

Порозпинали тую «Проститутку» Маргаретову на всіх рогах, на всіх вулицях, на всіх парканах та парканчиках.

«В ПЕРШИЙ РАЗ СЕНСАЦІОННА П'ЕСА»

Не знаю я, на жаль, що воно за штука тая «Проститутка», може, вона й справді піднесе на недосяжний рівень нашу політосвітню грамотність, я тільки заявляю від імені «Проститутки», що вона не давала нікому права так нівечити українську мову в афішах про себе, хоч би це було «під художнім керуванням повернувшогося з заграниці Б. С. Глаголіна».

Крім того, «Проститутка» прохає повідомити, коли саме її покажуть публіці...

Сказано в афіші:

6 $\frac{\text{серпня}}{\text{сентября}}$ 6

Так коли ж саме: чи в серпні, чи в сентябрі?
Коли в серпні, то, очевидно, 1926 року?

II

«БЕНЕФІС ДЯДІ ВАНІ»...

Закликає афіша завітати...

Не маємо відомостей, чи була на тому бенефісі публіка...

Коли була, то, значить, народ у нас дуже одчайдушний...

Подумайте тільки, що її на тім бенефісі чекає:

«КОЖНИЙ ОДЕРЖУЄ НА ПАМ'ЯТЬ ЗРАЗОК
ДЯДІ ВАНІ»

Я себе ставлю на місце глядача...

Що б я робив, коли б мені дали «зразок дяді Вані»?..

Од живого «зразка» я б утік моментально! Чим я його годуватиму?..

У «дяді» ж пудів вісім з гаком...

А дали б хоч і дерев'яного? Ломовика наймай, двері в хаті розбирай, бо не втаскаєш його у звичайні двері.

Хай йому абищо!

Ризикований номер!

Я гадаю, що коли й пішла туди публіка, то тільки для того, щоб побачити, як:

«СЬОГОДНЯ «ДЯДЯ ВАНЯ» ПОКАЖЕ СВОЮ
НОВЕЙШУ СИСТЕМУ РОЗВИТТЯ СИЛИ
ТА ОЗДОРОВЛЕННЯ БЕЗ СНАРЯДІВ
ТА АПАРАТІВ»

Це цікаво. Оця «новейша система розвитку»... Та ще й «без снарядів»...

* *
*

Хто за цим має стежити?

Коли нікому від такої «літератури» голова не болить, то, по-моєму, має запротестувати хоч Гороткомхоз...

Бо погниють кінець кінцем паркани від такої «літератури».

ВАЛЯЙТЕ, ВАША ВЕЛИЧНІСТЬ, ОПТОМ!..

СУДЯТЬ бояри румунські селян бессарабських... Судять аж 500 чоловіка...
За що судять?
За «самохіть»!
Пам'ятаєте, як іще 1918 року Бессарабія «самохіть» приєдналася до братньої Румунії?

Так ото з того часу перманентно судять і розстрілюють бояри румунські селян та робітників бессарабських.

Селяни бессарабські «добровільно», скопом під королівську високу руку пруть, кричать «ура» королеві румунському, а румунські військові суди відпочинку ні на хвильку не мають...

Одно стріляють та вішають...

Судили й по одному, й по десять, і по двадцять, і по сотні...

Це ще було нічого: помешкання вистачало, і дерева на шибениці знаходили...

А тепер зразу 500 чоловіка!..

Скрутно дуже королівській Румунії...

Помешкання підходящого не знайшлося — доводиться судити серед двору в кишинівській в'язниці.

Так-таки серед двору й судять...

Дощі пішли...

Довелося бараки будувати.

Для селян воно б і не будувалося, так судді ж можуть позастуджуватися... А народ ті судді виснажений, роботи їм до лихого години, берегти їхнє здоров'я треба — от і доводиться за бараки братись...

Біда тій Румунії з тою Бессарабією...

Приєдналася, а тепер бараки будуй...

Видатків до лихого години, а бюджет, як мотузяні наритники...

Найкраще було б отак зробити.

Просто оголосити бессарабських селян та робітників, усіх скопом, за підсудних, сісти суддям у Кишиневі на каланчі або на дзвіниці та й оголосити вирок:

— Іменем його величності отих усіх, що живуть звідси й аж отуди, розстрілять!

І все!

Та викопать велику могилу, загорнуть усіх і написати:

«Тут покоїться Бессарабія, а навкруги тепер королівська Румунія...»

І спокійно б собі тоді бояри сиділи та на скрипку грали.

ОТ ВАМ І КІТ!

ЖИВ собі в селі на Криворіжжі кіт.
Звичайний собі кіт, отой, що отак няв-
кає:
— Н-н-яв!
Який той кіт на масть був, не сказано,
а тільки сказано, що здорово він, кіт тоб-
то, голуби любив...

Жив той кіт у громадянина Сича Павла...

А в громадянина Андріяненка голуби жили. Звичайні собі голуби, оті, що воркують...

Наглядів Сичів кіт Андріяненкові голуби, задрав хвоста, двинув на горище й подавив ті голуби...

Нагляділи Андріяненкові діти того kota хижого, застукали на голубнику й з войовничими криками кинулися в атаку на звірюку лютую, що птицю невинну так ото переколошкав...

І зложив на голубнику свою буйну голову лютий ворог голуб'ячий, Сичів кіт...

Тоді Сич пішов походом на дітей Андріяненкових...

Діти в порядку одступили поза клунею на вгород...

Поки Сич вів наступ на дітей, Сичиха двинула в адміністративну путь: до сільради...

Голова сільради скликає екстрене засідання (а може, й не скликає, а бере на себе відповідальність) і пише до громадянина Андріяненка наказа:

Гражд. Андрияненко. С/с предлагает отдать
кота гражд. Сичу Павлу а если он сделал убыток
с/совет рекомендует передать дело в суд.

Пред с/с (підпис)

Секретарь (підпис)

Прикладається печатка й надсилається наказ...

Кота Андріяненко віддати не може, бо кіт «убієнний».

Наказу адміністративної влади виконати, значить, він не може.

Конфлікта не ліквідовано.

Що далі буде, не відомо...

Доведеться, мабуть, скликати сход...

Після того передають справу на пленум райвиконкому...

Райвиконком — окрвиконкомові...

А тут уже ми просимо окрвиконком: вирішіть, будь ласка, справу самі, не передавайте до ВУЦВКу, бо у ВУЦВКу дуже багато різних справ про піднесення сільського господарства, про триступневу систему управління, про перевибори і т. ін.

Щоправда, може, для сільради «котяча» справа по-важніша, так незручно порядку денного міняти — вирішуйте це «місцевою ініціативою».

ЩО ПОСОВІТУЄШ?!

ОБМОЛОТИЛИСЯ, обвіялися, обтрієрилися,
зсипали зерно в засіки.
Обсіялися.
Поярмаркували...
Оженили, в кого там було кого женити...
Оддали заміж, в кого там було кого

оддавати...

А далі що?

Ну, скажемо, сьогодні випив, завтра випив, позав-
трьому випив і ще випив...

А далі що?

Ну хай місяць питимемо, а таки ж остогидне колись
вона чи він...

Вона — це гірка...

Він — це із цукру...

От настане ж такий момент, що до вас:

— Ходімо хильнем!

— Не хочу!

— Тю!

— От тобі й тю! Пив оце два тижні, так учора ковт-
нув, а вона отут стала й не йде! Ну, не йде, хоч ти що
хоч роби!

Ото, значить, «до точки»...

І що ж отоді робити?

А воно як смеркне, та така ж ніч, що вже ворочаєш-
ся, куриш, куриш — не розвидняється...

Ще перші два тижні після Кузьми й Дем'яна —
спиш...

Потім і кульші болять, і лікті болять, і боки бо-
лять...

Підкидний дурак?

Штука, що й казати, добра, так штани проти-
раються...

І небезпечна!

Два тижні один знайомий і день і ніч ляпав, а потім схопивсь, почав кукурікати і підкидати дітей...

Дівчат до дівчат кидати, хлопців до хлопців:

— До масті! — кричить.

Пособорували — одійшов.

Тепер не грає...

.

Так що ж робити?

Не знаю...

Газети передплачувати, до сельбуду ходити, книжки читати, на агрономові бесіди ходити?

Якби ж у книжках малювали чирву та бубну — може б, і читав...

Якби в сельбуді давали по «лампадці», може б, і ходив...

А так...

.

Тяжка справа з зимою...

Що посовітуєш?

ХІБА ВОНИ ЗНАЮТЬ?!

О Т у вас на селі є кооператив... Приймає той кооператив зерно.

У другому селі є зсипище Хлібопродукту. Приймають і там зерно...

Ще в якомусь селі (у багатьох селах) є зсипище Держбанку. І це зсипище приймає зерно.

Так отака, значить, штука. Можна взяти мішок зерна, прийти чи до кооперативу, чи до Хлібопродукту, чи до Держбанку, зсипати те зерно в засік, взяти гроші й іти додому.

Прийти додому:

— Продав хліб! Уже! Ось на гроші сховай.

І так можна всю зайвину хліба спродати...

Так і радять робити.

І дома, мовляв, і замужем.

Чудаки покійники: хіба вони знають, що говорять, що совітують?!

Ото ціле літо порався, стогнав, крєктав, турбувався, непокоївся, а потім візьми мішок на плечі, перейди через улицю й продай у своєму селі?!

Ні розваги тобі, ні забавоньки!

Город — ото діло!

Ти запрягаєш удосвіта, кладеш зерно на воза, їдеш сорок верстов. Приїздиш на базар, тут тебе за поли сіпають:

— Сюди, дядьку!

— Осюди, дядьку!

Доки сюди-туди обернувсь — мішка вкрали!

Вхопили, важать!

Дома важив — п'ятнадцять пудів, тут наважили дев'ять.

Лаєшся, сваришся, руками розмахуєш...

Потім до ятки...

Посидів... Чарку... Другу...
Додому... Дорогою картуза загубив...
І приїдиш; ні зерна в тебе, ні грошей, ні картуза.
А в кооперативі в себе що?!
Тільки й того, що зерно зсипав...
От і радять! А хіба вони знають, що радять?!

ЯК НАЙКРАЩЕ ХЛІБ ЗАГОТОВЛЯТИ

Не ніби невеличка інструкція для агентів державних та кооперативних установ, що працюють оце по містах, по селах та по хуторах України нашої радянської, хліб заготовляючи...

Що робити й як робити, щоб більше хліба придбати, щоб пошану від начальства заслужити...

А найголовніше, щоб і собі добре жити та господу бога хвалити, пам'ятаючи мудре прислів'я: «Хто не працює, той не їсть».

Азбука: найкраще й найбільше можна заготовити хліба там, де його найбільше вродило.

...Дізнатися слід, в якому районі найбуйніша була пшениця, найкраще жито — туди всім і поїхати...

Щоб там обов'язково був агент і Держбанку, і Держторгу, і Хлібоекспорту, і Хлібопродукту, і Українбанку, і Вукоопспілки, і «Сільського господаря», і взагалі всіх тих, кого на заготовчу роботу благословлено.

І щоб зсипища були рядочком, одне біля одного...

І щоб вивіски були одна червоніша від одної...

Тоді можна буде якнайкраще виявити агентові і спритність, і ініціативу.

— Куди, дядьку? До Держторгу? Хіба то установа? От у нас, у Держбанку! Сюди вези!

Тут уже від держбанківського агента залежатиме розмалювати свого сусіда держторгівського так, що дядько, озираючись на Держторг, ляже ниць на возі на лантухи, розчепирить руки, розкида ноги, вхопиться цупко пальцями за зав'язки й молитиметься:

— Пронеси.

Комерційною мовою це зветься «конкуренція», а конкуренція, як ми знаємо, великий рухач всілякого комерційного діла.

І отут якраз конкуренція найбільше на місці... І то

установа державна, і то державна. Отут і може виявити агент усі свої здібності.

Це для держави...

Але треба подбати й для себе.

Тут рекомендується старий, випробуваний спосіб «підлататися»...

Вага допомагає... Гирки...

Привіз дядько, приміром, десять пудів, а ваші терези (державні) ніяк більше не показують, як дев'ять з половиною...

Коли в дядька в зіньках вимальовуватиметься знак запитання, слід його попередити:

— Вага державна. Ніякого сумніву бути не може. Не рівняти своєї ваги до державної...

Та ще як козирнути кілограмом або декаграмом — кришка. І пари дядько з уст не пустить...

Для себе це дуже добре допомагає.

Особливо коли потім дружина з «передачею» біля віконця стоїть...

Є з чого «передачі» ті робити.

НІЧОГО НОВОГО

КОНГРЕС оце, як відомо, відбувся в Стокгольмі цікавий.

Конгрес «святого інтернаціоналу»...

Єпископи, архієпископи, диякони й підходящі миряни поз'їздилися діла святі обговорити й винести постанову, щоб світ урятувати...

Цікавий той конгрес іще й тим, що обговорювалися на нім справи зовсім не канонічні, а справи економічні...

Інакше воно й не могло бути, бо самою «вірою» не проживеш.

Читай тую «віру» хоч з ранку до вечора, а як не вилигаєш полумиска борщу та не «вкусиш» курчати — не вистачить у тебе «мочишки» господа небесного вблагати, щоб у раю тебе «вчинив»...

Це архієпископи добре зрозуміли і кинули вже вирішати про те, чи двома, чи трьома пальцями хреститися...

За «економіку» вхопились. І вхопились не двома чи трьома пальцями, а руками й ногами... З усього світу поз'їздилися, бо книші поза кишеню свистіти почали...

П'ять років до цього з'їзду готувалися... Довго сиділи, балакали, а нового нічого не придумали.

Ось витяги з п. 5 їхньої «резолюції»:

«В господарському обсягу ми визнали за найцінніше душу... Ті, хто володіє власністю, повинні вважати себе за представників бога».

Ну що тут нового?

Ми вже давно знали, що батюшки за найголовніший господарський чинник уважають нашу душу.

За нашу душу вони з нас і гроші беруть...

А ви думали за що?

За спасіння душі ми й книшами, й карбованцями, і зерном, і салом, і хустками, й рушниками платили...

І тепер іще платимо...

А підіть ви на сповідь, щоб душу свою очистити, або спробуйте, як дуба вріжете, без карбованця душу свою в царство небесне просунути?!

Лихої години просунете!!

Не було б тої душі — давно б уже архієпископи з єпископами на техніку попередалились...

Тільки душа й була господарським чинником, більше нічого...

Нема, отже, в цій постанові нового нічого...

Власники — представники бога?

І це не нове... Давно вони були такими представниками...

У нас їх нема.

Ми й не жалкуємо...

І в цьому найголовнішу роль відіграла «душа»...

Батюшки з власниками з нас брали за душу, а ми їх узяли «за душу»...

Хто ж винен, що вони не витримали?..

.
«Душа» — штука ненадійна.

Рука — це діло друге.

Так так би ж і говорили!

.
Свистять книші повз кишені!

Не помагають і конгреси!

АЛЬТЕРНАТИВА

ВАЖКЕ, громадяни, пішло життя...
І важке пішло, і складне пішло життя...
І найгірше в тому житті те, що дедалі воно, життя оте навісне, все складніше...
Голова замакітрюється, схиляється на руки, і в голові тій по борознах великого мозку плазують думки опецькуваті:

«Що робити?»

Що робити, бо ловить сильно почали...

Як хапонув, так і впіймали...

І чи ти скарбник, чи ти агент, чи ти завхоз, чи ти зампред, чи сам пред — все одно: не милують!..

І чи хапонув ти скарбові гроші, чи артільні, чи професійні — все одно: не милують!..

І чи хапонув ти гроші через «скрутний матеріальний стан», чи пішли вони на «бенкети», чи, «влекомиї» найгуманнішими поривами допомогти безпритульним дітям, закатав ти ті гроші в рулетку, або в «залезку», або проскакав на механічній чи на живій тоталізаторі — все одно: не милують!..

І чи (боже мій! боже мій!) мав ти революційні заслуги, чи, може, потім матимеш — все дно: не милують!..

Жорстокий народ пішов...

І (о боже мій! боже мій!) кажуть, що й не милуватимуть!

Кажуть, що не милуватимуть навіть і в тих випадках, коли ви заприсягатиметесь на суді, що хоч ви, мовляв, і не маєте особливих послуг перед революцією, але почуваете, що на випадок наступу світової контрреволюції ви Гінденбурга самі в полон візьмете...

Ні на що не надійтеся... І коли стоїте перед судом, не кажіть:

— Простіть мене, громадяни судді, я Перекоп сам візьму!

Не помилують!

Життя дуже складне пішло...

Пропали ті прекрасні часи, коли були прекрасні посади, де «підлататися» можна було...

Пропала «підлатка»!..

І висунуло навісне життя божевільну альтернативу: або не хапай! Або тебе схоплять!

Єдине, що залишилося всім хапунам,— це присоромити радянську владу, що вона «позичила» у пророка Мусія його восьмий заповіт:

«Не крадь!»

Тільки навряд чи засоромиться.

ДАВАЙТЕ ПЕРЕВИБИРАТИ

I

МЕ я про перевибори Рад на селі.

Ніяк од їх не одкрутишся: щороку та й переобирай...

Час такий ото наступить, що полежав би, чи там у підкидного пограв, чи в кооперації посидів би, може, яку чвертку виграв би, а тут тобі йди голосуй, обговорюй... Страждай, одне слово...

Нічого не зробиш, доведеться постраждати, доведеться втеряти трохи (це дуже багато!) дорогоцінного часу, щоб потім не стогнати:

— Та хіба я його вибирав? Вони його вибирали, а не я його вибирав!

Само собою розуміється, було б значно краще, коли б таку машинку вигадати, щоб надавив кнопку, а вона взяла та й вибрала Раду...

Та то вже хай, як електрифікацію заведем, тоді на кнопку давитимемо, а тепер треба самим на вибори йти.

Як вибирати?

Це залежить од того, коли саме ті Ради переобира-тимуться...

Взимку — тоді треба кожуха, повстяки, шапку...

Восени — свитку, чоботи... Шкода, що парасолів (зонтиків) на селі нема... Ну та й лантух копкою вгору — штука непогана...

Навесні — піджака чи там щось інше...

Я про жінок не говорю, бо все ж одно їх на сход не пустите: хай обід варять! На сході виголодуєшся — прийдеш додому, добре пообідається!

А як жінка на сході буде, хто обіда варитиме? Сір-ко? Чи Лапко?

Не пускайте жінки, хай дома сидить!

От іще що: не беріть на сход насіння. Хай йому грець... Тут би якраз промову двинуть, а воно повний рот зернят і на губах лушпиння...

Тільки б ото:

— Товариші, мовляв, граждани!

А воно язик у зернятах: мель-мель... А лушпиння з губ хмарою...

Дивись, ще й сусіда бовкне:

— Якої лихої години плюєшся?

І замах на промову пропав, і з сусідом посварився...

Хай краще насіння вдома полежить...

Прийдете на сход, значить, і голосуйте...

Тільки ж не так голосуйте, щоб президія тільки те й робила, що:

— Та тихше, товариші! Та, товариші, потім про підкидного побалакаєте!

А ви:

— Що? Кого там вони голосують? Га? Івана? Федора?

Так і виберете...

II

А тепер ще кілька слів про виборкоми.

Як, приміром, виборкомові провести потрібного кандидата в члени сільради?

Дуже просто...

Тепер уже «Хто проти?» не скажеш...

Тепер от як найкраще. Приїхали, зійшовся сход... Доклад... Довгий-довгий доклад... Потім другий доклад... Довгий-довгий доклад... Потім третій доклад... Довгий-довгий доклад. Потім подивіться... Коли не розходяться, четвертий доклад... Довгий-довгий доклад...

Перед докладами хай ваш кум (кандидат на члена сільради) і його приятелі підуть обідати... Після третього докладу хай приходять...

Запевняю вас, що після четвертого докладу на сході залишаться тільки кум та його приятелі...

Кума вашого виберуть одноголосно.

ВУНДЕРКІНД

ЖУРНАЛ «Цукровик» в ч. 16—17 (вересень 1925 р.) вмістив між портретами ветеранів праці Старинської цукроварні і портрета т. Верби Дмитра, слюсаря тої цукроварні. «Цукровик» про т. Вербу написав, що він (Верба) має віку 42 роки і працює на виробництві 40 років...

Явище, як ви й самі бачите, феноменальне...

Людина в два роки вже почала працювати на виробництві...

Миттю ж ми виїхали на Старинську цукроварню і вдалися до шановного ювілянта...

— Скажіть, дорогий товаришу, як, яким способом ви в такі ранні роки почали своє трудове життя? З чого починали, що робили ви на початку своєї діяльності?..

Шановний ювілянт кахикнув, одкашлявся, значить, і почав:

— Починав з молотобійця... От було з колиски встану, попоссу матір, заплачу, потім випростуюсь із пелюшок, соску в зуби і кажу: «На завод, мамо, піду... Приготуй там кошика, поклади моньки, та не забудь нову соску вкинути, бо цю вже покусав... П'ятий зубок оце прорізався... Штанів, мамо, не одягатиму, бо молот дуже тяжкий...»

Покладе мати було моньки, підтиче сорочку, і біжу на завод...

— А тяжко було вам, товаришу, молота в два роки підіймати?

— Ні, я його було однією рукою як ухвачу, так аж свистить... Ото тільки що слюсар було дуже заважає... Б'ю я, б'ю було молотом, а він подивиться на мене, усміхнеться, підійде, візьме на руки, залоскоче та й питає:

«Митю, а що це в тебе таке?»

«Пуп»,— кажу.

«А чий він?»

«Мій».

«А ти чий?»

«Мамин».

«Ух ти ж,— каже,— пуцьверіночок. Ну йди бий, вісім годин, браток, одбить треба...»

Так і працювали...

Працюю було, працюю, а тоді сяду моньки попоссу і знов за працю...

У профспілці ще тоді не був... Я знав, що це дуже добре діло — єдність профруху, так малий же ж дуже був: на масовку було понесуть, а я й засну під липою... То товариші було подивляться та й кажуть: «Заснув наш молотобоець. Хай підросте, тоді ми його вже в гурток запишемо».

— От чудеса. Це тільки ви, мабуть, один такий і є на всім світі, т. Вербо.

— Хіба?.. А я чув, що коректор у «Цукровикові» тільки шість місяців віку має.

— Може,— кажу,— може...

ВІН ТАКИЙ... ВІН МОЖЕ...

ТРАКТОР халепи такої в селі одному наробив, що хотіли по попа та по корогви бігти... Трактор зветься «запорожець», але це нічого не значить: таку штуку може вдрати і «запорожець», і «фордзон», і всілякий інший.

Ну, купили трактора...

Ну, привезли...

Ну, спробували: працює добре...

Одвезли механіка до залізниці, сказали йому спасибі, помахали йому шапками: поїхав механік.

Приїхали додому.

— Сідай тепер ти, Йване, на трактора: подивимось, як він у нас їхатиме. Ти ж там придивлявся, куди його той механік крутив?

Сів Іван...

Крутнув Іван...

Хрокнув трактор, здригнувся і попер...

І попер!

Іван сидить, а трактор їде...

Ось тин... Трактор через тин... Тин лежить...

Ось клуня... Трактор на клуню... Клуня лежить...

Ось город... Трактор на вгород... їде, тільки похрокує...

Ось капуста... Чеше трактор, тільки головки лускають...

Тут уже баби не витримали:

— Рятуйте!

Та за дрюччя. Та за трактором...

Трактор усміхнувся, та як учеше по городу...

— Біжіть,— кричать баби,— по попа, бо пропала городина!

Не знаю, чи прибігав піп з корогвами, чи ні, а тільки

пощастило якось-то Йванові сіпнути за підходящу пружину...

Трактор і став...

Став, дивиться на Йвана, головою хитає та щось і каже.

А що він сказав,— спитайте у Йвана...

СОКИРИ ТРЕБА

ТАК кажете, що процес творення української літературної мови — процес дуже тяжкий і дуже поважний?!

Ні чорта подібного!

Ані настілочки той процес не тяжкий, коли в людини є руки...

Ну яка, справді, труднація взяти в руки «перо й чорнило» і, маючи перед собою «оригінала», переперти того оригінала на мову українську?

Ніякої в сім труднації нема...

Нашу редакцію сувора доля «призначила» за «осередок», де купчаться наслідки «процесу творення української літературної мови»...

Мимоволі, значить, доводиться спостерігати той процес...

Так от вам і висновок: легко той процес у нас проходить. Дуже навіть легко...

От переді мною лежить один із «наслідків»...

«Оголошення Криворізького окрфінвідділу ч-о 25, от 27 серпня 1925 року» — зветься він.

Написано його «з метою урегулювання і улаштування базарної торгівлі...».

Троеручице! Чого ж тільки там не понаписувано?!

Дописалися до того, що «всяка перната птиця, продающа селянам в рознос і в розвоз від обкладання збором зовсім звільняється...».

Що та вже «перната птиця» тим селянам «в рознос і в розвоз» продає, не сказано, але «оголошення» це розвішувано по селах на «розвагу» загалу селянського...

І приїхало воно (оголошення) аж до Харкова з глухого села, з криком:

«Обридло вже нам усе до неможливості, та й кепкують усі, на це дивлячись...»

Зробіть що-небудь!

Так ви гадаєте, що учасникові того «процесу мово-

творення» тяжко доводилося творити оце вищезазначене?!

Не дуже, мабуть...

Рука, щоправда, рухалась, а в борознах мозкових, напевно, в той час павук павутиння снував!

Або ось із вікна красується, отут у Харкові, афіша червона:

«Концерт Пирогіва!»

Так трудно творцеві її написати?!

Хіба він, беручись за цю роботу, прочитає граматику?!

Хіба він знає, що, коли останній закритий склад у слові одкривається, тоді літера «і» переходить на «о» чи на «а»? І буде тоді не Пирогіва, а Пирогова?!

А він же ж у процесі бере участь...

Він же соває по паперу руками.

А творці отих «українських» вулиць у Харкові?!

Отих «Цвинтарних» із «Кладбищенських» і т. д. і т. ін?!

Трудно хіба їм було це робити?!

А наші перекладачі всіх мастей і рангів, по установах і поза установами суціль?!

Ви ж знаєте, що досить мати прізвище на «ко» і знайти трохи української мови — ви вже й перекладаєте!

І ми думаємо, що цього вже досить!

А стиль?

А хоч невеликий хист літературний?

Не треба, кажете?

Уявіть собі, якби всі знавці руської мови двинули у видавництва перекладати...

А ви кажете — «тяжкий процес»!

Він тоді «тяжкий буде», коли ухвалено буде одрубувати руки за таку працю...

Винні-бо руки...

Не було б рук, може б, хоч трохи участі голова в цьому процесі брала...

А так перо в руки — і «Пирогіва»...

А треба, щоб процес був тяжкий, бо такого натворимо, як ото ті натворили, що Вавілонську вежу склали...

НЕ ВИКРУТЯТЬСЯ

«Слід збільшити переслідування за тяганину й за бюрократизм».

Із промови т. Герасимова на Пленумі ЦКК

Т тобі й на!

«Збільшити переслідування за тяганину й за бюрократизм»...

Хороше тобі «спасибі».

Та це ж рішення страшного заколоту в одній установі наробило...

Прийшли службовці до установи. Посідали. Дехто окуляри протирає, дехто пудриться, дехто одхекується, дехто сніданок розгортає, дехто питає, коли платню платитимуть,— одне слово, розпочався трудовий день в установі.

Розгорнули газети... Читають... І читають оті слова самі, що, мовляв, «за тяганину й за бюрократизм переслідуватимуть суворо»...

І отут і почалося...

Тільки ото прочитали газету, як зірвуться з дверей написи «Без докладу не заходити!». Як брякнуть ті написи додолу...

А потім взялися за руки й по сходах униз.

Ідуть і сумно співають:

Пройшли золоті деньочки...

Кур'єри за ними.

— Товариші написи! Як же ж без вас тепер?!
Куди ви?!

А вони їм:

По морям, по морям.

По морям, морям, морям...

І пішли на Сокольники, на Померки...

Кур'єри за ними... Насилу наздогнали, повернули й почіпляли на місця...

Прийшла регістраторша, сіла за стіл і думає, чи сьогодні записати, чи, може, позавтраму...

Сидить, значить, і думає...

Коли ось підводиться «виходящий» та до неї:

— Піду, мабуть, я звідси... Через мене, кажуть, папери довго залежуються!..

Регістраторша непритомна під стіл...

«Виходящий» подививсь на неї, покивав 1 154 389 456 897 номером, глянув востаннє на регістратуру й пішов на Благбаз...

— Продамся,— каже,— на оселедці...

Регістраторша заслабла на «писачку»... Біга й усе говорить:

— Дайте мені «виходящого»! Йй-богу, вчасно записуватиму...

Поміряли їй температуру: сорок три...

В установі настрій убійчий... Сидять усі, мовчать...

Коли це як поперли з усіх паперів резолюції... Хмарами... І синім олівцем, і червоним, і чорним...

— Пустіть,— кричать,— нас на слободу! Все життя нами жили! Годі! Попили!

Насилу вгамували... Упросили їх вернутися на свої місця... Повернулися з умовою, або менше їх писати, або поширити для резолюцій кубатуру.

— Задихаємося! — кричать...

Прибіг голова місцевкому... Скликали загальні збори... Обговорювали довго...

Запропонували резолюцію забути такі слова:

«На завтра».

«Це не моє діло».

«Це не мені».

«Ще не було засідання».

«Почекайте».

Хотіли уже ухвалити, та хтось іззаду попрохав слова до голосування. Дали.

— Товариші,— залунало ззаду.— Я тридцять років у канцеляріях. Якось викрутимось!

Ухвалили резолюцію:

«Якось викрутимось».

Спала в регістраторші температура. Засміялись резолюції... Зачорніли чорним лиском літери на написах «Без доклада не заходити». Сіли всі снідати.

Коли ось у двері «виходящий».

— Здрастуйте! Пришов. Ніхто не купує... Та тут таки й спокійніше... Там галас на базарі... Кожне поспішає, галасує, а тут коли там тебе потурбують... Посунься, «входящий»...

І ліг на стіл...

.....
Заспокоїлась установа.

.....
І тільки вже як порозходилися службовці, витикнулася резолюція «одкласти» з шухляди, позіхнула й каже:

— Ох і мультко ж лежати! А вам,— питає інших,— не мультко?

— Мультко, голубочко, мультко!

«Виходящий» сіртонувся на столі:

— Ой, не викрутимось, мабуть!

.....
Не викрутяться...

МИ НАДОЛУЖИМО!

ЯКУ дату ми всі прогавили!
Яку знамениту дату!
Виявляється, що 13 вересня цього року
минув рівно рік, як ми маємо «благочестивішого й самодержавнішого великого государя ще й імператора всея Росії»...

Кирилом імператора цього звать. Кирилом Першим...

Першим він зветься через те, що Кирилів ще в нас не було...

Були всілякі: другі, й треті, й перші, а це господь і Курилку (чи то Кирилку) послав...

Так оце саме його імператорське величство Кирило торік видало маніфеста до всіх вірнопідданих, в якому (маніфесті) й оголосило себе нашим імператором.

А цього, значить, року минув з того часу рік...

Може, хто не знає, що то за Кирило?

Це той самий дуже великий князь, син Володимирів, брат у перших Миколи Другого...

Це той, що під японську війну не втонув під час аварії з броненосцем «Петропавловском».

Тоді про його було казано:

— Сказано воно — «малинове варення» і в воді не тоне!

Ну й не втонув: вода, значить, не прийняла...

А ми ж знаємо, що все те, що в воді не тоне,— на царя найпридатніше.

Воно й пішло на царя...

Живе «господом даний нам цар-государ» в Кобурзі... Звідти й править народом своїм...

Народу, щоправда, в його не дуже зараз багато, може, там куховарка та покоївка, але імператор сподіваються, що незабаром прийдуть у «многострадальну»

Росію й заправлять усіма її багатьма людськими мільйонами...

Про те, як вони правитимуть, коли до нас приїдуть, і розказали вони одному закордонному кореспондентові в день роковин свого царювання.

Правитимуть, спасибі їм, непогано.

Вони мають відомості, що ми вже тут, під більшовиками, пообростали вовною й ревемо бугаями...

Так от вони приїдуть, вовну з нас пострижуть, людського нам нададуть вигляду й заправлять...

— Цар і народ! — от що вони кажуть. — Народ, — вони говорять, — руський не може, — говорять, — без царя жити, — говорять. Увесь час, — вони говорять, — народ руський кричить: «Дайте нам царя! Дайте нам царя!» Так от я, — вони говорять, — і чекаю слухного часу, щоб приїхати і сказати: «Ось і я! Ваш цар!»...

Вони відновлять приватну власність на підставі основних законів російських.

Вони проти насильства, але руський народ так розлютився на більшовиків за цей час, що хто й зна, чи зможуть вони запобігти ексцесам. У всякім разі, — кажуть імператор, — комуністам та їхнім прихильникам навряд щоб було добре.

— Буде тільки добре руському народові, — кажуть імператор.

Як воно вже це вийде тому руському народові на добре, коли він прихильник комуністів, не знаємо. Цар самі про це знають.

А найцікавіше в царській промові те, як вони земельну реформу вирішити думають...

Його імператорське величство заявляють:

— Тепер у селян дуже багато землі, так що вони, бідні, просто падають од праці над землею, а обробити її ніяк не можуть.

Ми, імператор всеросійський, гадаємо, що доведеться, мабуть, дати селянам землі стільки, скільки вони можуть обробити, не обтяжатимемо наших вірнопідданих непосильною працею...

А решта землі пригодиться...

Земля їсти не просить...

— Ми віримо, — кажуть цар-государ, — що господь бог нам допоможе у нашому великому ділі...

Остап Вишня

Усмішки

Державне
Видавництво України

Обкладинка видання творів Остапа Вишні 1928 р.

Так отаку знамениту подію ми прогавили!.. Царський ювілей прогавили!

Доведеться чимось надолужувати, бо ж незручно як-не-як царя з роковинами не привітати...

От що: ми надолужимо тоді, як уже він приїде...

Ми привітаємо!

Не забуде ні він, ні його імператорські нащадки.

Вітатимемо та ще й співатимемо:

Слався, слався...

Ми не горді — прославимо.

ЧОРТ ЗНА ЧОГО НЕ ВІЗЬМЕМ

ЄЗВІСТКА, що наша симпатична сусідка, дружня нам держава і сильно демократична республіка Ржеч Посполита Польська, екстрено переробила свій національний гімн.

І лунає тепер на просторах од Варшави й до «кресів» урочисто-палке:

Єще польська не совсем
В красоте уверена,
Не злякає Чемберлен —
Вийду за Чичеріна.

Що ж робить? Раз уже т. Чичерін так сподобався, раз така до його «пилкая» любов,— щастя не розбиватимемо... Тільки ж майте на увазі, що т. Чичерін,— як ви тепер і самі пишете,— справді-таки і «пополнел», і «посвежел».

«Пополнел» він на кілька мільярдів пудів харошої арнаутки, а «посвежел» на блискучий призов 1903 року.

Ми це знаємо, і не думайте, що ми цього не цінімо.

Отже, як бачите, «молодий» наш при «фраке», при «полноте» й при «свежести»...

«Па-а-німать, значить, нада»,— як казав колись Му-сій Копистка...

Дайош, значить, і молоду підходящу...

Підфарбованих не берем...

Нам давай, щоб молода з лиця червона була, щоб у кряжі широка, щоб у руках дебела, та щоб робити вміла...

А такої, що ото по сеймах та по сенатах «розговори розговарює», а потім додому прийде, та в неї злотий крутить, та фінансова матка не в порядку, та «креси» її в боку колотуть,— нам така не підходить... А потім іще й така справа...

Хоч там за кордоном і говорять, що більшовики щодня жінок міняють, так це ви киньте, будь ласка...

Це балачки для «бедної» еміграції...

Ми народ одвертий і кажемо прямо...

Нам таких молодих не треба, що ото: сьогодні з Бріаном, завтра з Чемберленом, позавтраму з Макдональдом...

У нас:

— Ночуй дома!

Раз вийшла — ночуй дома.

Розвестись забажається — будь ласка...

Попередь, у загс — і на всі чотири вітри...

А так, що ото не встиг де забаритися, так уже на Збручі з Чемберленом у кущах воловодиться,— к лихій годині.

...На це ми не йдем...

.

Згода?

Тоді в'язниці на «кресах» одчиняйте, школи відкрийте і такого краков'яка з гопаком ушкваримо, що закаблуки поодлітають.

Інакше — хай т. Чичерін і далі парубкує.

«ТІНІ ЗАБУТИХ ПРЕДКІВ»

(Романтика)

Радянський трактор «запорожець»
визнано кращим за «фордзона».

ЛЕЖИТЬ степ степучий, як море, великий...
І нема тому степові краю, і нема йому
меж, і стелеться він, велетень, і полоще
боки свої аж у морі синьому...
І гуляє степом вітер, і колеться вітер
об стерню пшеничну...

І завиває з болю вітер, свої груди об стерню вразивши,
і закрутить, і задме, і помчить степом далі, і б'ється
десь на півночі об кучеряві ліси або промиває свою рану
в хвилях моря синього...

Родючий степ. Безмежний степ...

І виходить з-за могили козак запорозький... І свистить
посвистом лунким, і здригається тілом могутнім,
і дихає грудьми велетенськими...

Викликає козак запорозький на герць супротивника.

— Гей, виходь, супротивнику заокеанський! Гей, та
й спробуємо, хто дужчий із нас!

І на посвист той на козацький, на посвист той на запорозький,
з-за другої могили високої супротивник виходить
заокеанський.

І кричить супротивник козакові запорозькому:

— Поміряємось!

І врзалися в степ коні, і рвуть копитами землю родючу,
і скибами та земля обабіч бійців лягає, й дихають
важко груди велетенські, і ширяють над ними чайки,
жалібно скиглячи...

І день іде бій, і два йде бій.

І на герць на той люди посходилися, і дивляться, і
хвилюються.

— Хто кого?

І раптом став велетень заокеанський:
— Здаюсь! Ти переміг, запорожцю славний!
І залунало навкруги:
— Слава запорожцеві! Заокеанця переміг!
І покотилася по всьому світі радієва хвиля:
— «Запорожець» «фордзона» переміг.
І стиснув селянин руку робітникові й сказав:
— Слава промисловості радянській!

.
А за океаном за Атлантичним Форд закислився...
.
Оце й уся романтика!

СПРОБУВАВ?!

НЕ визнавав Іван Степанович ветеринарів.

Хіба не все одно, що коновал, що ветеринар?! Однаковісінько...

— Щоб ото я свого жеребця та ще до ветеринара водив?! Та ніколи в світі. Буде з його й коновала: не великий пан... Завтра ж зацуркує й вихватить, як горіх розкусить.

Проказав та й ліг спати... Та й заснув... Заснув, а йому й приснилось. Підходить до його коновал з налігачем... Робить з того налігача петлю, зашморгує йому на носа, протягає петлю під коліно, тягне носа до коліна, б'є під ногу... Як хрясне Іван Степанович з усіх чотирьох, аж кавкнув. А тоді бере коновал лещата, та як ухопить Івана Степановича тими лещатами, ніби скажена собака зубами... Вхопив, а тоді за ножа... А ніж брудний, іржавий... Раз тим ножем! Одрізвав — та шпагатом брудним і поперев'язував...

Лежить ніби Іван Степанович, стогне... Боляче йому, боляче... Привезли ніби Івана Степановича додому... Ось уже і тиждень — не загоюється в його рана... Гній з неї тече... Гарячка ніби в його... І два тижні минуло, не загоюється рана... Схуд, зблід Іван Степанович, ледве душа в тілі держиться... Болить йому все й сили падають... А рана ятриться, черви вже в ній завелися...

— Ой! Ой! Ой! — стогне Іван Степанович...

— Чого ти стогнеш та ногами соваєш?

Кліп очима Іван Степанович, а біля його жінка.

— Чого ти стогнеш?

— Коновал вихоластав. Рана не загоюється...

— Та схаменись. Мати пресвята богородиця. Що з тобою?

— Ой, коновал!

— Та який коновал?! Та прокинься!

Схопивсь Іван Степанович, дивиться.

— Фу! Снилось! Ой боже мій, що снилось!

До ветеринара тепер худобу Іван Степанович во-
дить...

ПОВОЛЕНЬКИ, ГРАЖДАНИ!

Останніми днями міліцейські райони переповнені п'яними.

Міська хроніка

МАК-ТО, громадяни: не витримали ви! Тридцять градусів — кривились: малувато, мовляв... А додали ще десять — скандал: додому не потрапили!

— І що воно за знак,— казав мені один знайомий,— адже ж стаж маю дореволюційний! Було дві-три пляшки при порядному закусоні вихилиш, і нічого... І додому прийдеш, на власнім ліжку спиш... Не без того, звичайно, щоб не ригнуть чи там синашу (хороший в мене хлопчинка росте!) не одідрать, але щоб додому не потрапити — такого не було! Раз тільки під Григорівкою в будяках і спав — так то виключний випадок: новородженого в Івана Петровича хрестили... А вчора можете собі уявити, прокидаюсь: не можу допійняти, де я? Дивлюсь — тіла якісь ніби людські попереплітались, в обнімку лежать і хроплять... Висмикнув з-поміж чийхось ніг свою голову, чхнув.

— Доброго ранку! — міліціонер вітає.

— Де це я? — питаю.

— А в шостім районі!

— Чого ж це я в шостім, коли мій район третій? А чого я тут — в квартирній чи в якій іншій справі?

— Проспались — розпишіться та йдіть додому... Перебрали!

Читаю протокола... «Кобилу, — написано, — цілував...» «Христос воскрес» співав...» «Не хотів інакше як не падузі додому їхати...» Не витримав, виявляється... Так я оце й думаю, чи не перевтома часом?..

От які діла, громадяни!

Я не кажу, що район — штука погана, ні... Але треба ж міліціонерів пожаліть... Вони ж за вашу «нагрузку» ніякої нагрузки не мають, а доставити таку дитину, що «ні папи, ні мами» не вміє, в район — справа не легенька...

Поволеньки, граждани!

СУМ ОБГОРТАЄ

ЗИМА...

Ні сівби нема, ні косовиці нема, ні жнив
нема, ні молотьби нема...

Пасти не треба, на ніч водити не
треба...

Насіння є... Самогон є... «Руська гірка»
є... Вечорниці є...

Та набрати насіння, та надіти набакир шапку, та
скрутити цигарку, та в руки гармонію, та зайти в коо-
ператив, та взяти пляшку, та вихилить, та точиться по
вулиці, та співають:

І ти фурман,
І я фурман...

Та по воротях підборами, та по вікнах кулаком!

Ех, парубкуємо! Мамо моя розпрекрасная!

Біжить дівка — перекинув!

Біжить баба — перечепив!

Ех, і життя ж! Ех, і радості ж!

Так на тобі: якась лиха година підтаскала окрви-
конком із його отією холерною постановою про 300 крб.
штрафу за хуліганство!

Що ж воно тепер за життя буде?!

Випий ото та й сиди дома?!

Випий ото та й лягай спати?!

Ото й воріт дьогтем не обмаж?!

Невже ото в клуб?!

Невже ото в хату-читальню?!

Невже ото в сельбуд?

Боже мій! Боже мій!

От сум! От горе!

СПРАВИ КООПЕРАТИВНІ

КООПЕРАЦІЯ — шлях до соціалізму...
Так от же знайшлись такі люди нехороші, що взяли та й збудували на тому шляхові — по-перше: ресторан-столову церобкоопівську на вул. Карла Лібкнехта, № 3, а по-друге, церобкоопівську крамницю бакалійно-гастрономічну № 11 на площі Рози Люксембург...

Це тут, у Харкові.

І одлякують оці-от заклади люд трудящий, і оббігають подорожні шлях той — соціалістичний, збочують з його і забігають на шлях до справжнісінького капіталізму, та ще й слова тобі не дають промовити.

— Замовчи! — кричать. — Послухай краще, що робиться, а тоді докорятимеш.

— Слухаю...

— От... Шляхом кооперації пішов я свідомо... Громадське, — думаю, — харчування... Розкріпачення жінки... Ходім, — кажу, — жінко, до церобкоопівського ресторану... Помешкання нове... Музика... Квіти... Пішли... Сіли... Сидимо... Прочитав я «Вечірнє радіо»... Хліб на столі стоїть — хліб поїли... Сиділи одягненими... Душно зробилося — пороздягалися... Прослухали щось із п'ять ліричних номерів... Нарешті підходить офіціант.

— Обідати?

— Обідати, — кажемо.

— Що прикажете?

— Мені, — прошу, — борщ.

— А мені, — жінка каже, — суп...

— Сію мінуту...

Сидимо ми. Розказала мені жінка, як вона вісім років у гімназії вчилася... За всі вісім років детально розповіла: скільки їй по закону божому ставили. Розказав я жінці про громадянську війну, про події в Китаї,

про хлібозаготовку, про експорт і про Локарнську конференцію. Поїли другу тарілку хліба...

— Вам борщ, а вам суп?

— Ні, мені,— кажу,— борщ, а їй суп...

— Сію мінуту...

Сидимо ми. Довго прикидали, скільки братимуть одступного, коли жилбудівництво в Харкові поширяться.

— Прошу. Два борщі... Що на друге?

— Нам,— кажу,— один борщ, а один суп...

— Пробачте, будь ласка! Сію мінуту.

— Ні, голубчику, ми вже два борщі їстимемо... А то вже скоро автобуси перестануть їздити... Тільки дайте, будь ласка, ложку й виделку, а то ви чогось по три ножі подали... Різатись, невважаючи на вашу «сію мінуту», ми ще не збираємось...

— Сію мінуту!

.

Ходимо тепер у капіталістичну «Німецьку» їдальню і обідаємо за п'ятнадцять хвилин... Тарілки «квасон», бо насухо витираються після того, як поміюються...

Це — як обідати...

А оце — як купувати... Слухай...

— Слухаю...

Франзоль треба було купити. Зайшов у крамницю № 11 церобкоопівську, на площі Рози Люксембург.

— Дайте чотири,— кажу,— булки.

— Сію мінуту.

Дав мені чотири булки.

— Загорніть же,— кажу,— в папір, щоб нести було можна, бо мені далеко нести...

Дає прикажчик отакісінький клаптик паперу.

— Больше не полагається.

— Як же я їх,— питаю,— заберу? В портфель не влізуть, а так не вдержу, розгублю...

— Не полагається більше...

Залишив булки, кажучи:

— Дарую вам ваші булки!

І пішов через дорогу до азербайджанського (очевидно) громадянина і взяв чотири булки... І дав на ті булки азербайджанський громадянин прекрасного великого з

чистого білого паперу мішечка... І пішов я з тим мішечком, і не розгубив булок...

Так от тепер і зважте.

Хто винен, що мене од соціалістичного шляху оджахують?!

.

І я питаю:

— Хто винен?!

ЯК ЗАБАГАТИТИ КООПЕРАТИВОВІ

БАГАЦЬКО-таки, правду казавши, є в нас на селах і по містечках кооперативів кволеньких, що ніяк не можуть на ноги зіп'ятись, оборотного того капіталу придбати, торгівлю поширити, асортимент краму збільшити і т. д. і т. д., щоб за добрий низовий кооператив уважатися, щоб перед райспілкою та перед сусідніми кооперативами вихвалитися:

— Ось ми! От оборот! От краму! А крамниця?!

А кожному кооперативові дуже кортить багатим ізробитися...

Навчіть, як забагатіти?

Добре: навчу.

Навчу й комісійних за це не вимагатиму.

Ото кажуть, що, мовляв, треба кооперативну ідею серед населення поширювати, треба пайщиків завербовувати, треба свідомо до кооперації всім ставитися, підтримувати її і т. д. і т. ін.

Марудна це дуже штука... Марудна й довга...

Тут хотілося так, щоб зразу, за якийсь місяць, розпухнуть і щоб набагато зразу, а не те, що так по копійчині та повсленьки...

Так от, щоб зразу забагатіти, знаєте, що треба робити?

Ось що...

Купили ви в райспілці краму. Привезли додому. А на селі (чи у вашому, чи в сусідньому) є приватний собі крамарчишка... От ви йому зразу й заганяйте хідкий товар, з надбавкою на 100%.

Він заплатить — не бійтесь.

Зразу у вас 100% баришу...

Так і другий раз, і третій, і четвертий.

Дивись, місяць-два — і грошей у вас повні кишені...

Скажете:

— Що ж гроші?! А краму в крамниці чортма?!

— Як чортма?! Ви їдете в город і купуєте мила «духовного», одеколону, пудри і т. д. й заставляєте всі полиці...

Крам це показний, красивий: не крамниця буде, а цукерка... І товар такий, що довго у вас триматиметься, і весь час красива ваша крамниця буде.

.
Даючи цю пораду, я за наслідки не відповідаю.

Може, сидітимете, може, лежатимете, але то вже справа не моя.

КАЛОША СМІЯЛАСЬ...

ЖХАВ оце я якось вулицею з вокзалу до центру...
Іду собі, дивлюсь на брук. Кругом, розуміється, болото, бо осінь надворі, дощ іде, значить, кругом того болота по кісточки...

Проїзду повз гумовий трест... Черга, звичайно, стоїть чоловіка, може, на двісті, може, на тисячу двісті... Стоїть люд і трудящий, і нетрудящий. По калоші ото вишккувавсь...

Іду собі, думаю собі...

Автобусом їду собі, думаю собі...

Коли це щось як зарегочеться в мене під лавою, аж моя нога затріпотіла...

Зирк униз — калоша моя права сміється...

Та як регочеться!

Лягає та заливається!

— Чого ти, — кажу, — смієшся?

— Стоять! — регоче калоша...

Та як заллється!

— Стоять, — кажу, — бо осінь надворі... Куди без калош поткнешся?

— На базар, — каже калоша, — поткнутись треба. Там нашого брата хоч греблю гати!

І почала мені калоша розповідати про свої «по муках хожденія»...

— Із Москви я, голубчику, до Харкова прибула. У гумовому тресті мене поклали... Лежимо... Коли це крик:

— Забирай в кооперацію!

Забрали нас на ломовика і в церобкооп... Приїхали ми до церобкоопу. А завідуючий тим церобкоопом як крикне:

— Вивісить мені зараз же, що калош у цербкоопі нема!

Вивісили...

Лежимо ми...

Коли ось потихеньку перекидають нас, передивляються й шепочуться:

— Дев'ятий та десятий нам номери треба! А тринадцятий та чотирнадцятий у вас! Такі не дуже йдуть...

Одібрали нас, запакували нас, несуть та всміхаються:

— Заробимо! От заробимо!

Зирк! — а ми вже на базарі. Лежимо, новим лиском вилискуємо.

І то коштували ми три карбованці, а то вже — шість!

Весело й нам, весело й нашим хазяям... Неприємно тільки, як ото хто стукне тобою об лавку та на хазяїна:

— За печінку б вас, іродів, узяло!

Так і лежала, аж доки до тебе попала... І тепер оце мені чудно: і трест, і кооператив наш сів у калошу, а споживач без калош!

Та як засміється.

— Та чого ти,— кажу,— заливаєшся? Не смійся, бо нога тремтить!

— Мовчи,— каже калоша,— бо лопну. А тоді або ще шість карбованців платитимеш, або в черзі отам стоятимеш!

— Смійся, голубочко, та тільки не лопає.

І довго сміялась калоша...

А воно зовсім і не смішно, та я мовчав...

ЯКОЇ ПОГИБЕЛІ МИ ДІЙШЛИ

З А два тижні (знамениті два тижні!) ми, виходить, не впали...

Падали ми, можна сказати, уже зовсім...
Остаточо падали, і так падали, що ніяка сила — ні земна ні небесна — не в силі вже була спинити падіння того, дуже бажаного й дуже мудрими віщунами провіщуваного.

— Два тижні! Ось-ось-ось! Тільки два тижні! Не більше! Упадуть!

Ну й як бачите, вже вісім років не впали, виходить... Хоч за цей час, за мудрим пророцтвом дуже мудрих людей, мусили були ми впасти не більше не менше як 208 разів...

Не впали. Двісті раз не впали...

А тепер так, що й навчилися не падати. За два тижні не впадуть...

Назвиська в нас, мушу вам сказати, дуже добре ворогами нашими підібрані:

Ось хто ми:

- 1) Узурпатори.
- 2) Ярижники.
- 3) Бандити (червоні).
- 4) Кати (червоні).
- 5) «Взбунтовавшаяся чернь».
- 6) Дияволи (червоні).
- 7) І взагалі сволоч (червона).

Оце, значить, ми...

Що ж ми робили весь час цей?

Одна-однісінька була в нас праця:

«Вели страну к «гибелі»...

Так що коли, за синтаксисом Петрова чи Смирнова, скласти про нас «предложеніє», то те «предложеніє» буде «слитним» і матиме отакий вигляд:

«Узурпатори, ярижники, бандити, кати, взбунтовав-

шлася чернь, дияволи і взагалі сволоч вели страну к
гибелі...»

У реченні тім 5 «подлежащих» і одно «сказуемое».

Сказуемое — вели...

Куди вели?

Ік гибелі...

Кого вели?

Страну вели...

Ну раз уже ми її, «страну» ту, вели, то, значить, куди
ми вже її довели... До якоїсь погібелі таки довели.

Давайте шукати вже тієї погібелі, що до неї ми
«страну» довели.

Яка така може бути для «страни» погібель?

По-нашому, отака:

1) Політична погібель.

2) Культурна погібель.

3) Економічна погібель.

Почнемо з першої, з політичної погібелі...

Гибла вже наша бідна країна політично, до того,
можна сказати, гибла, до того погібала, що не витри-
мало гуманне серце всіх країн і на Заході, і на Сході,
і давай вони нас визнавати і де-юре, і де-факто... І по-
визнавали...

Довели ми вже «страну» до самісінької, як то ка-
жуть, ручки... Узять би та й погібнуть собі потихеньку...

Не дали... Визнали...

І тепер ми за «міжнародний об'єкт» правимо... Та
ще й за такий «об'єкт», що Чемберлен пляшки з горя-
чою водою собі до черева прикладає.

Оце така наша політична погібель.

Давайте за культурну погібель візьмемось...

Та й почали ото, значить, погібати ми культурно.

— Погибаємо?

— Погибаємо!

— Ну раз уже погибаємо, так давайте хоч грамот-
нішими погібнемо.

— Давайте,— кажемо.

Та й узялися ми за вселюдне навчання, та й узяли-
ся ми за лікнепи...

Погібать, так хоч освіченими.

Засновуй школи, засновуй вузи, засновуй театри, му-
зеї, сельбуди, хати-читальні, видавай книжки, видавай
газети... Погібель хоч веселіша буде...

Та оце тепер і гинемо...

До десятих Жовтневих роковин не буде в нас і отакі-сінького неграмотного.

Ляжемо, газету чи книжку в руки та й погібатимемо собі потихеньку. Культурно погібатимемо.

Оце наша культурна погібель.

Економічна погібель.

І тут так само гинемо...

Тільки знову-таки:

— А чого нам погібать без нічого? Давайте нові заводи будувати. Давайте Дніпрельстан будувати, давайте кооперуємося... Щоб гинути чому було. Погібатимемо, та як загурчимо, так аж рокотом зарокотить по світу.

Та оце й узялися...

Дніпрельстан будуємо.

Заводи і сільськогосподарські, і металургійні, і тракторні, і паровозобудівні, і вагонобудівні будуємо.

Кооперація снується.

Селянство в галас:

— Погібать, так з трактором.

Остогидло з плугами гинути.

І лопотять тепер три тисячі тракторів на самій тільки Україні.

Справді-таки: погібель із пшеничним хлібом, та з цукром, та ще як на тебе пан не дивиться,— не така вже й страшна погібель...

Гинемо залюбки.

· · · · ·
Пошли нам, доле, і надалі такої погібелі.

ХТО ПРАВИЙ

БАЧИВ оце, як одно тіло, дуже на ногах нестійке й дуже лайливе, билось головою об брук... Чи то вже те тіло роззлостилося на брук за його нерівність та за його вибоїчастість, чи щось інше було до того причиною, а било воно його (брук) дуже енергійно й дуже люто.

Наслідки неважні: тіло в крові, а з бруку не вискочила й одна каменючка... Вискочив із-за рогу міліціонер і довго вкладавав гражданське тіло на «ванька»... Тіло «виделувало» дуже химерні «па» аж до самісінького району... Кров юшила струмками, проказуючи ніби:

— Граждани! Не бийтесь головою об бруківку та об електричні стовпи, бо кров дзюрчатиме не з стовпів, а з вашої розумної голови...

Другий випадок... Постраждали й «живе» й «мертве» тіло... Живе тіло в особі повнолітнього громадянина звіром накинулося на мертве тіло, що демонструвало собою «Багдадського вора»... Очевидно, громадянин принципово проти ворів, а може, просто йому не подобалась диктова фігура, що її ВУФКУ поставило на вулиці, закликаючи громадян одвідати шедевр кінематографії...

Причепився, одне слово, громадянин до «Багдадського вора»...

Той мовчить.

— Чого ти,— питаю,— тут стоїш, кажи, га?

Той мовчить.

— Та ти ще й балакати зо мною не хочеш, гад ти шипучий?!

І бах головою «Багдадському ворові» в живіт.

Тріснув живіт у «вора»...

Тріснула й щура на лобі в громадянина...

— Ага, будеш?

І за ногу «вора». Одірвав громадянин «ворові» ногу. Впав на брук і розбив собі потилицю...

Дві жертви... Одна «кровна», друга «безкровна»...

Потім «живе» тіло довго билося в міліціонерових руках.

Для чого це пишеться?

Для того, щоб подати на обговорення і на увагу відповідних установ оригінальні думки, висловлені свідками вищезазначених випадків...

— Чому,— висловивсь один поважний громадянин,— комхоз не збудує м'якої бруківки? Щоб замість каменю подушечки, чи що, завести?

Другий сказав:

— А міліціонерів треба поставити з мармуру чи взагалі якогось твердого каменю, бо міліціонерові ж болить, чи як ви гадаєте?

Третій ісказав:

— По-моєму, триста карбованців мало за хуліганство!

.
Хто з них правий?

ЧИ ПОБОРЕМО, ЧИ НЕ ПОБОРЕМО?

МОВАРИШ ЛЕНІН заповідав нам, щоб до 10-х роковин Жовтневої революції ми грамоти навчилися...

Знаєте, скільки до 10-х роковин залишилося часу?

Два роки!

За два роки треба навчитися, щоб потім не червоніти.

А то настане десятилітній ювілей, а нас і запитують:

— Побороли неписьменність?

— Та той...

— А що таке «той»?

— Та отой...

— А чого ж воно «отой»?.. Чого на лікнеп не ходили?..

— Та... Ніколи було...

— А що ж ви робили?

— Та...

— Чого ж ви мовчите?

— Та... На досвітки ходили... На вечорниці ходили... Ськалися... В підкидного грали... Насіння лускали... Співали... У «мала купа — подай ще» грали... Дуже-таки ніколи було.

І похитають тоді всі головами й скажуть:

— Ай-ай-яй-яй!

І соромно, соромно буде...

І будемо стояти та або шапку в руках м'яти, або хусткою рота затуляти...

.

Оце якраз двотижневик оголошено ліквідації неписьменності...

Так, може б, той... Може б, залишили на час насіння та досвітки та до лікнепу позаписувалися?..

Вивчимося, а тоді сядемо, газету читатимемо й насіння лускатимемо...

Все-таки воно корисніше буде...

.
Давайте поборемо!..

ТРЕБА ЯКОСЬ РЯТУВАТИСЯ

ВИХОДИТЬ, значить, що на Україні в нас холодно взимку.

Ми б, може, цього й не знали, так учителі народні це виявили і заявляють про це дуже категорично...

Просто кажуть:

— Холодно, товариші... Руки мерзнуть, і ноги мерзнуть і в нас, і в учнів наших... Холодно нам, товариші.

І з Чернухівського району на Лубенщині пишуть:

— Холодно.

І в Макарівському районі на Київщині:

— Холодно.

І на Чернігівщині:

— Холодно.

Та ще й додають:

— Температура по наших районах якась дивовижна: по школах холодно, по райвиконкомках — душно. В чім річ? Чому атмосфера надвоє в одному місті розідралася?

Це треба метеорологів запитати, чого вона роздирається почала, ми в цім «незвесні»...

Ми можемо тільки одну пораду дати:

— Щоб не було холодно, грійтесь, товариші.

Як грітися?

Комплексом.

Тепер усе комплексною системою робиться.

Негаймо розробляйте з дітками комплексу:

«Як людині нагрітися, коли райвиконком дров не дає»...

Актуальне значення цього комплексу: щоб райвиконкомові соромно було...

Цілева установка цього комплексу: щоб учителям з учнями тепло було...

Методи розробки: трудовий метод тут, мабуть, не підійде...

Не підійде й евристичний, бо хоч скільки ви запитуватимете райвиконком... од цього ніякої «цілевої установки» не буде...

Підходящий тут буде метод «хуковий»...

Полягає «хуковий» метод у тому, що і вчителі, й учні сидять у класі й хукають на руки.

В деяких випадках корисно вживати так званого «бігового» методу.

Учитель каже учням:

— Ану, хлопці, ловіть мене.

Скакає вчитель на парти й мчить партами, як сарна тонконога... Учні за ним... Температура повітря підноситься...

А найкраще все-таки буде метод «засідательний»...

Учитель доводить голові райвиконкому, що найкраще провадити пленум райвиконкому в школі...

Як тільки пленум розпочне засідання, вчитель потишеньку замикає клас...

Хай пленум посидить так днів зо два...

Гадаю, що після такого засідання пленум райвиконкому, цокочучи зубами, ухвалить резолюцію:

«Витопити!»

SERUM ANTIBABIKUM ¹

ЧЕТВЕРТИЙ Всеукраїнський з'їзд робітників охорони здоров'я народного...
Великий з'їзд...
Потрібний з'їзд...
І... неповний з'їзд...
Де ж на тім з'їзді представники мільйонових «охоронників» здоров'я селянського?

Хто ж зробить широку на з'їзді доповідь про «переполох» та як той «переполох» вилити?

Хто всебічно намалює перед представниками медицини й санітарії народної «пристрій»?

Хто розповість про «сояшницю»?

Хто продемонструє «младенчеське»?

Хто на очах у велелюдного з'їзду бешиху одшепче?

Хто поетично-таємничими словами затамує «кров текучу»?

Хто закує гвоздичками більмо?

Хто поставить «золотник» на місце?

Хто «гостець» гострий заговорить?

Хто пропасницю пустить «на гори, на доли, на очерети, на болота», щоб вона «білої кості не ламала та червоної крові не спивала»?

Хто принесе на з'їзд і покаже всім гінекологічний струмент: «антисептичне веретено» й «асептичну шпильку»?

Хто?

Нема на з'їзді цих представників чисельної «народної» медицини...

І... неповний через те з'їзд...

А треба, конче треба, щоб вони були...

Щоб усі на їх подивилися, щоб на власні свої очі їх побачили, щоб помацали їх.

¹ Протибаська сиворотка (лат.).

Може, скоріше б тоді пригадали, яких газів на них напустити, які сироватки в їх впорскувати, щоб пішли вони к лихій годині «на гори, на доли, на болота, на очерета»...

Бо ж придумали і проти дифтерії, і проти чуми, і проти холери...

Навіть проти сказу собачого прищепку вигадали.

Винайдіть, просимо вас дуже, якусь *serum antibabikum*...

Щоб отак впорснути ту *serum antibabikum* бабі Палажці, а вона щоб і перестала людей калічити...

Винайдіть, просимо вас!

«КНИЖЕЧКА»

ЖА марганцевих копальнях Південнорудного тресту (Залиман на Катеринославщині) зчинилася така баталія, що трудно це передати людськими словами без шумового оркестру...

Жили собі люди тихо, жили собі люди мирно і раптом заметушилися.

Біжить завком...

Біжить місцевком...

Біжить ячейка...

Біжить адміністрація...

Біжить весь люд робочий...

Хто де стояв, так і побіг...

Побігли всі до контори...

Заревли гудки...

І відбулося біля копаленської контори велике всекопаленське віче...

Завком, до всього чесного люду звертаючись, запитав:

— Що робити будемо?

І загуло навкруги, заревіло:

— Грузовиком її!

— Домкратом її!

— Підоймами її!

— Цистерну чорнил для неї!

І запитав завком сумно:

— А в двері як? У двері як її всунемо?

І загуло, заревіло навкруги:

— Ламай двері!

— Роздавай одвірки!

— А може, ми її як-небудь у вікно?

— У вікно не влізе!

— Спробуємо, товариші, боком як-небудь!

Ухвалили резолюцію:

«Спробувати просунути як-небудь боком, щоб заводських будинків не руйнувати!»

Заспокоїлись...

* *
*

На другий день увесь чесної народ на марганцевих копальнях Південнорудного тресту кректав, просовуючи в контору матеріальну книгу вагою на десять пудів двадцять фунтів, замовлену з розпорядження правління Південнорудного тресту...

Кректали, сопли, тяжко дихали...

Всовували...

* *
*

Не всунули...

Скасувало, спасибі йому, правління книжку тую...

— Поділіть,— наказало,— її на дванадцять частин!

Поділили...

А потім:

— Скасувати всі ті бланки, ті всі книги! Заводь нові! Завели.

* *
*

Відпочиває тепер люд трудящий на копальнях Південнорудного тресту після роботи тяжкої...

* *
*

І тихо сплять по шафах видаткові ордери на десятипудові книжечки.

ДЕМІТРИУ І ЕЛЕФТЕРЕСКУ

ТАК і написано: праворуч — Демітріу, а ліворуч — Елефтереску...

Це — в Бессарабії.

Один із їх комендант у місті Єдинцях, а другий — начальник поліції...

Так не переплутайте ж, будь ласка: Демітріу — це комендант, а Елефтереску — це начальник поліції...

Один із їх розписався ліворуч, а другий — праворуч.

А над тими підписами отаке написано й у Єдинцях (у Бессарабії) на парканах понаклеювано:

«Населення повинно вітати румунських офіцерів таким чином: 1) кожний, побачивши румунського офіцера, мусить стати обличчям до офіцера, ласкаво посміхнутися, скинути шапку й уклонитися до землі; 2) щоб навчити населення кланятися зазначеним у наказі способом, кілька разів на день носитимуть комендантську шапку на ломаці, хто ту ломаку зустрине, мусить їй кланятися зазначеним способом».

А потім уже підписи: праворуч — Демітріу, ліворуч — Елефтереску.

Коли, значить, не йде вулицею Демітріу чи Елефтереску (чи якесь інше «еску»), то замість його ломака з його шапкою...

Як це в математиці зветься?..

Рівнозначні величини...

* *
*

Бессарабське населення «вклоняється»...

Бессарабське населення «вітає» владу...

А влада потім у Лізі націй вихваляється, як її народ вітає і любить...

* *
*

Є одне слово для такої влади.
Наволоч — це слово зветься.
Не хочеться його говорити, бо можуть ще образитись...

«ДІВА ДНЕСЬ ПРЕСУЩЕСТВЕННОГО РОЖДАЄ»

РІЗНІ невіри, різні протипопівці усіма силами намагаються довести, що Христа на світі не було, що байка ото все, що діва Марія породила Христа від святого духа...
А воно те все не така вже й байка, як добре та гаразд до його придивитися та як слід обміркувати...

Треба знати тільки, якого до діви духа послати...

Звичайно, від духа у вигляді голуба, коли навіть той голуб і туркотом буде, навряд чи дитина вийде, а коли той дух архангелом Гаврилом до діви підкотиться, то все може бути...

Бог так і зробив... Послав Гаврила, той зійшов, як у євангелії пишеться, на діву,— і маєте Ісуса Христа...

Що ж тут такого дивного, щоб цьому не вірити?..

Найзвичайнісінька собі пригода...

Та ще така пригода, що духові тому ледве халепи не було...

Апостол Матвій у своїй євангелії оповідає, що архангел Гаврило потрапив не до діви, а до святого Йосипа...

Підняв ковдру, дивиться — борода, та ходу...

— Боже,— кричить,— діва з бородою! Куди ти мене послав?!

— То ти, Гаврюша,— каже йому бог,— не туди потрапив... Не в ту мироносицю! То старий Йосип... Щастя твоє, що вшивсь, а то він би тебе був «зійшов».

Довелося Гаврилові ще раз летіть «благовістити»...

І вже в апостола Луки в євангелії оповідається, що Гаврило з'явився до діви Марії... Куди слід, значить.

А хіба такого не буває?

Ще й як буває... Що ж тут такого неможливого?..

Я в Голубових хуторах знав одну дівчину, що зовсім не була ні святою, ні преподобною... Нікуди не ходила: ні на досвітки, ні на вулицю... Спала в кімнаті, а перед порогом слався батько...

І що ж би ви гадали?

Перед Петром синочка знайшла...

Батько руками розводив:

— Звідки? Ну скажи — звідки?

— Не знаю... Йй же богу, тату, не знаю! Снилось мені, що щось на мене ніби находило...

— А коли тобі снилось?..

— Перед Покровою, здається...

— Тепер і я, доню, пригадую, що щось таки тоді було... На тебе ото тоді воно находило й мене, бий його сила божа, настоптало...

· · · · ·
Нема чого дивуватися: родять і діви.

ЛИЦЕМ ДО СЕЛА

ТЕ, ДО ЧОГО ЛИЦЕМ СЛІД ПОВЕРНУТИСЯ

О

ТАК: їдеш-їдеш і приїдеш...

«Лицем до села» — приїдеш... Сидиш на возі, і весь час твоє лице до села обернуте... Решта органів твого тіла міського до іншого чогось повернуто.

Спина твоя до полудрабка у возі обернулася, руки твої за ручицю вхопилися, нога одна на палюшникові дрижить, а друга об шворінь б'ється... А все тіло твоє прокатарене на соломі мечеться... Мускули твої на стегнах за ресори «правлять», і сам ти собі подушка...

Тільки лице до села...

Отам за передком у голоблях кінь сірий... На нім хомут і наритники, над ним дуга... Він хвостом крутить... Екіпаж на одну «лошадиную силу»...

Безпосередньо за хвостом за кінським, трохи вище за його, сидить рудобородий козельщанський гражданин... У лівій руці віжки, а в правій дубчик.

Гражданин сіпає за віжки, махає дубчиком та:

— Н-но-о! Ц-ц-ц! Н-но-о, сірий! Дорога тяжкувата. Воно, знаєте, дощик пройшов, так той... Н-но!

Отак і їдеш...

І праворуч тебе злаки, і ліворуч тебе злаки... Поміж тими злаками дорога.

І праворуч тебе села, і ліворуч тебе села... То до одного села ти лицем обертаєшся, то до другого...

А віз собі котиться, а кінь сірий хвостом крутить, а дядько собі цмокає, а злаки собі ростуть, а ти собі їдеш...

І так аж до того часу, коли дядько каже своєму сірому: «Тррр».

Ото як уже сказано тому сірому «тррр»,— ото, значить, ти вже приїхав...

Ото, значить, ти вже в селі... Ото, значить, ти вже

у тій самій штуці, до якої весь народ тепер лицем обернувся...

Так от, значить, і село...

Село — це така собі територія, а на тій території хати, хліви, льохи й церква... Поміж тими хатами вулички... У хатах і на вуличках населення, у хлівах худоба... У льохах нема нічого, бо давно вже все поїли... На церкві хрест, а на хресті галка... Хрест — золотий, а по позолоті по тій — купочки біленькі, то птиця господня антирелігійну пропаганду робить... За церквою — будинок... Там червона над ганком вівіска, а на вівісці написано:

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

М СЬКА СІЛЬРАДА.

М СЬКОГО РАЙОНУ.

І серп із молотом на тій вівісці переплелися...

Біля церкви під огорою вівці оботарилися... Похнюпили голови й думають думку овечу... А баран голову над отарою підвів... Қазання ніби баран каже, а вівці слухають... А над вівцями церква. Біла така церква з хрестами й з банями... Стоїть біла церква, а під нею вівці...

А село простяглося... Як отуди — то до ланів воно простяглося і вітряками розмахує, а як отуди — так село те гаєм осиково-берестково-дубовим закучерявилось, збігло з невеличкого узгір'я і перервалося... А од його луг послався... Зелений такий луг, аж до Псла послався... У Пслі луг купається, через Псьол перепливає і вільхами береється... Це — як просто й як ліворуч... А як праворуч — то луг знову у двори вскікує, у хліви, у вулички... То — село... То — Нижня М а.

Так от, значить, і село...

Хати, комори, хліви, колодязі, льохи, школа, гамазеї, кооперативна крамниця, чоловіки, жінки, хлопці, дівчата, діти... флора й фауна...

Хати — це такі будівлі чотирикутні, соломною вшиті, а зверху бовдур... По боках у їх, у хатах тих, вікна. Тут (не на вікнах, а в хатах) населення обід варить, спить і дитину колише.

Комори — це такі будівлі чотирикутні, соломною вши-

ті, а зверху нема бовдура. Всередині в коморах засіки... У засіках нема зерна, нема й борошна... Скоро буде...

Льохи — це вниз, у землю.

Поза хатами — флора, а біля хат — фауна.

Найголовніший представник селянської фауни є Манька — це тварина на чотирьох ногах, з рогами і з телям. Звуть її ще коровою. Держать її селяни в себе, бо всі вони переконані, що Манька дає молоко. Це одвічна помилка. Манька багато їсть, багато п'є, водить телята, махає хвостом, реве й ускікує в шкоду... Коли її приженуть додому, тоді хазяйка каже:

— Оце тільки й нацвіркала.

Ззаду у корови теля. Це — майбутня корова... Тепер воно живе для того, щоб висисати корову...

Збоку в корови — Рнжа. Це — телиця. В списках вона значиться як одна голова рогатої худоби. З неї так само має бути раніш, ніж треба, корова, яку висисатиме теля і про яку населення казатиме:

— Хіба того молока наїсися? То так вона в мене... Без корови, знаєте, якось воно не так... Усе-таки є кому в дворі все до цурки поїсти... А молоко... Ми його не дуже їмо... Хіба ото діти...

Із фауни ще є воли... Це ті самі корови, тільки чоловічого роду. Держить їх хазяїн для того, щоб любити їх... Любов хазяйська — воли... Вони — воли ці — мірка для минулого:

— Колись були воли! От воли! А тепер хіба їх напасеш?..

І гладить хазяїн їх, і за роги бере, і по шиї ляскає...

Худоба ця дуже бистра й ремигає...

Ремигати — це значить ніби морожене після обіду їсти... Люди до цього ще не дійшли, це воляча привілея...

Волами тут землю орють... Робота дуже бистра...

Дрібніші представники селянської фауни суть: Ряба, Бришки-Бришки і Рятуї...

Ряба — це свиня. Свиню всі знають, їх скрізь багато.

Бришки-Бришки — це худоба з довгою вовною, чорна або сіра, мекає й страшенно дурна. Одно слово, вівці.

Рятуї — це чотиринога тварина, що вискакує з двору і на всякого проїжджого гавкає...

Із птаства на селі бачимо — курей, качок, гусей...

Курей найбільше. Вони несуть яйця, вигрібають на вгородах насіння і правлять за «яблуко роздору» між чоловічою й жіночою половиною населення.

Флора — поза хатами. Різноманітна: картопля, цибуля, гарбузи, хрін, любисток, буряки, м'ята, окріп, канупер, жалива, лобода, вишні, яблуні, груші, дуби, ясенки, берестки, осики і багато інших.

Із комах найбільше трапляються мухи.

Панує над усім над цим так зване населення.

Населення, як ото ви вже читали, поділяється на чоловіків, на жінок, на хлопців, на дівчат, на дітей і на попа.

Чоловіки — це те населення, що з бородою, в картузі або в шапці й з цигаркою в зубах або в руках. Це населення кріпке. Ходить воно в черевиках «джиммі» тілесного кольору, штани й сорочка в його з шевйоту білого кольору, а руки в його виманікюровані. Манікюр воно робить не на нігтях, а на пучках великого й указного пальців, і манікюр той чорно-жовтий на колір. Живе це населення дуже рідко в хаті. Більше воно або на полі, або в дворі, або в кооперативній крамниці. В хату воно заходить тільки для того, щоб спитати:

— Вже наварила? Давай.

Чоловіки тут хліборобствують, тобто роблять хліб... Робота ця дуже легка і дуже некваліфікована... Це не те, що в місті в конторі якій, чи в тресті, чи в синдикаті. Там (у місті) доки встанеш, доки одягнешся, доки прийдеш, доки сядеш... І цілих вісім годин сиди, сиди й працюй... А потім на два тижні відпуск. А селянин увесь час у відпуску... Тут саме тобі «удовольствие»... Цілий день на свіжому повітрі... Тільки встав — і вже на дачі... У поле виїхав — сонце світить, вітрець... І нічого й не робиш... Воли плуга чи борону тягнуть, плуг землю оре, борона заволочує, лопата огород копає... А ти тільки ходиш та батіжком чи істиком помауєш. А як на городі, то тільки нахилиєшся та ногою надавлюєш на лопату, а вона сама в землю грузне... Потім зерно в землю вкинув — воно собі й росте... Само росте... Потім помахав, помахав косою — воно й упало. Само впало... Потім помахав, помахав ціпком — воно з колосу й випало... Млин змеле, руки змієть, сиди тільки та їж.

У конторі й у «входящий» запиши, і у «виходящий» запиши, і ордера напиши, а тут само росте, а ти тільки

їж... І все на свіжому повітрі, все на селі... На дачі...
Харашо... Це — чоловіча робота.

Жіноча так само не тяжка... Жінки — це люди в спідницях і платках... Вони варять... Ото встала, корову видоїла, свиней нагодувала, дітей нагодувала, покопала, пополола, попрала, пошила, пов'язала, попряла, поткала, помазала, поварила, напекла, на поле збігала — і гуляй собі... Рано тільки дуже вони встають. То спеціально для того, щоб схід сонця зустрічати, бо дуже-таки він гарний тут... Повітря чисте, холодочок такий приємний, роса слізьми дрібненькими на травиці на шовковій... Ну як ти тут спатимеш?! Вони й устають... І так щодня...

Хлопці — це майбутні чоловіки.

Дівчата — майбутні жінки.

Діти — майбутні хлопці й дівчата...

Піп — це батюшка... Це — од бога. Він учить, як у світі божому правильно жити та книші їсти... Харчу його «льогкий», бо в писанні сказано: «Не одним хлібом жива буде людина, а треба ще й до хліба...»

* *
*

Оце й є село. Оце й є та штука, до якої лицем обернутися слід.

Посеред села майдан великий... А на майдані кізяки коров'ячі. Ця штука на торт Покровський скидається, тільки значно од торта корисніша, бо не було б кізяка, менше було б тортів...

Так от як станеш серед майдану того великого — виходить чудернацьке діло... З «лицем» твоїм чудернацьке діло виходить... Як повернеш «лице» до сільради — до церкви виходить спиною... Як повернеш «лице» до церкви — до сільради виходить спиною...

От штука...

До великої садиби з коморами, і клунями, і повітками повернешся — до халупи виходить спиною... До халупи повернешся — до великої садиби спина вигнулась...

І ото як, приміром, Сільмаштрест плуга продає за готівку за 40 крб., а як у кредит за 50 з гаком, то він не «лицем» продає, а зовсім навпаки...

І ото коли агенти воли у дядька купують та потім за

ті воли по 10 крб. виплачують — то не «лицем» вони купують, а зовсім іншими органами...

· · · · ·
Багато, ой як багато на селі вуличок, вулиць та завулочків...

Гнучку шию треба мати, щоб «лице» до села виставляти.

А в кого товста шия — хай краще в гробух дивиться...

А село лице любить і радіє, як хороше лице бачить...

ТЕ, ДО ЧОГО І ЛИЦЕМ, І МОРДЯКОЮ ПОВЕРТАЮТЬСЯ

ОТАК через вигін ідеш-ідеш, а потім у вуличку повертаєш і далі йдеш...
Минеш справжнього попа... Минеш розстриженого попа... У справжнього попа кінь весело хвостом крутить, бо книші кінь їсть... У розстриженого попа кобила сумно хвостом крутить, бо книшів кобила не їсть... Минеш іще, іще минеш, а потім уже вітряки крилом розмахують...

Дотирають вітряки останнє торішне, а з вітряків бороди визирають, на прийдешне дивляться, на цьогорічне.

А оте прийдешне за вітряками...

Як станеш отак на шляху та як глянеш і на схід, і на захід, і на південь, і на північ, а воно, оте прийдешне, стоїть, а воно наливається, а воно красується, а воно хвилюється, а воно цвіте, а воно шумить, а воно гомонить, а воно радується...

І радує...

А бороди сміються, а бороди шуткують, а бороди милуються...

Бо прийдешне радує...

— Стояв оце, діду Пилипе, на межі, так видно, як пшениця з землі лізе. Отак дивлюсь, а вона гонить стрілку, гонить, гонить...

— Дощі ж благодатні! Вилазить з ріллі те, що ніколи вилазити не думало... Так і пре...

— Коли б іще моя стара не вилізла... А то ще як пожене й її в стрілку, хай господь милує...

Радуються бороди...

Бо є з чого радуватися... Станеш на межнику, а жито тебе по обличчю:

Лясь!

Дістає жито до лица твого до обвітреного... Вітер його хилить, а воно: лясь...

Так ніби сказати хоче:

— Повертайся, сукин коту, до села оцим самим місцем, по якому тебе я цьвохкаю! Повертайся! Лясь!

Та шумить, шумить.

Та нахилиться-нахилиться повним колосом, та припаде, припаде до землі чорної, а потім випростається, стане й наливається...

І дивишся ти на його колос стозерновий і бачиш, як пухне зернятко, як полова роздимається...

Ось на школи налилося, ось на лікарні, ось на Червону Армію...

Ось роздалося на промисловість...

Це так швидко, швидко наливалось.

— На який же ти відсоток,— питаю,— полове та красне, на спекулянта наливаєшся?

— Я б,— каже,— на його, сукиного сина, й зовсім не наливалось, так нічого не зробиш: єсть і досі вони... На кооперацію,— каже,— так наливаєшся, як мед їси... Ну як тільки почувеш, що на спекулянта соки з землі тягнеш — ніякого апетиту. Ну просто й сік той якийсь ніби гіркий, ніби весь сік не з радісного поту селянського трудового, а ніби на його впала найгірша краплина, гірка-гірка та важка, що від захеканого серця селянського на чорну рілля котиться...

І замислилося жито...

А потім тяжко зітхнуло та й каже:

— Ще ж і на попа наливатися треба, і на дяка, і на паламаря, і на преподобних, і на богоносних, і на рівноапостольських, і на великомучеників. От народ! Живими були — їли, а на моці попереверталися — ще більше їдять!

Та похитало жито сумно колосом, та само до себе:

— Наливайсь, наливайсь! І на попа наливайсь! Може ж, коли-небудь хоч не я, так онуки мої не наливатимуться...

Наливається жито...

На всіх наливається.

І озима пшениця наливається.

Наливається й стогне...

Застогне колосом зеленим і валиться, під колінце підкошена.

Біленький черв'ячок звалив її.

Упаде пшениця, уткнеться колосом у землю вогку й ридає:

— Принцесу, — плаче, — гессенську Алісу з чоловіком Миколою II, з дітьми, з камергерами, з флігель-ад'ютантами, з генералітетом, з правительствующим сенатом перемогли, а мухи гессенської не переможуть. Хазяї! Щастя, — каже, — твоє, хазяїну мій любий, що стебло в мене не таке, як у будяка. Підняла б я тоді сорочку та по тому місці, яке чухаєш: раз! раз! Не засмічуй поля! Переори стерню глибоко! Вилуши стерню! Роби все вчасно! Не знаєш сам, що робити, — агронома спитай! На дослідній станції довідайся! Та колючим його стеблом, стеблом!

І плаче озима пшениця...

А гречки цвітуть, та пахнуть, та бджілками дзвонять:

— На гречану кашу прем, на гречану кашу прем! Дзень! Дзень!

А ярова пшениця важко:

— А я на книші! А я на книші!

А ячмінь вуса довгого випустив, голову похилив та до мене:

— А йди сюди помір'яй... Чи до жита не дорівнявсь?

— Дорівнявсь. Так із тебе ж ячники! Куди ж ти лізеш?

А він вусом:

— Ш-ш-ш!

Мовляв, пішов геть! Ячники теж не погано, коли з салом чи з сметаною. А од мене й свиня як свиня й корова як корова...

— Правильно! Рости!

Повертався я додому, так вони всі — і жито, і пшениця, і ячмінь, і гречка, і просо — як гаркнуть:

— Уродили! Уродили! Уродили!

— Ну й добре,— кажу,— зробили, що вродили!

— Ми,— кажуть,— уродили оце. Так тепер сила всякого люду до села «лицем повертається»... Перекажи, будь ласка, там, де слід, щоб лиця підходящі поверталися... Хай там «Сільський господар», Хлібопродукт, Держбанк, Українбанк... Щоб поменше отих хапунів, що на базарах та на ярмарках з воза клунки тягнуть. А як їхатимуть ті, кому слід їхати, то щоб на зсипищах до дванадцятої спали, а потім щоб чай пили та щоб хазяїна нашого за квитками до полудня ганяли, а ми щоб на возі лежали...

— Перекажу!

.
А сонце гріє... А вітрець віє...

От тільки волошок по житах небагато... Перекажіть тим, що в біленьких платтях, що на полі нецікаво: саме жито...

Хай не їдуть...

І ВУЦВК, І РАДНАРКОМ, І ДЕРЖПЛАН,
І УЕР, І... І...

ОДНЕ слово, сільська Рада, а найчастіше просто собі «спалком».
Над нею, над установою тою, червона вівіска, з серпом та з молотом, а сама вона невеликий залізом критий будинок, а круг його дерева... То парк... І не простий парк, а князівський, і будинок не простий, а князівський...

А тепер сільська Рада...

Буває...

За радянської влади, як той казав, усього буває...

Он у тій кімнаті, де т. Налісний править, може, колись «дійствительний тайний» сидів, а тепер голова сидить, і зовсім не «тайний», а видать його з усіх боків...

А як ліворуч, де, розповідають, її сіятельство будувались,— там селяни книжки читають і на князівському роялі бринькають, бо там хата-читальня...

Колись там княжата плодились, а тепер там свідомість «плодиться»...

Буває...

Князі Ширинські-Шихматови селом цим колись володіли... А тепер воно наше... І парк наш, і поза парком наше, і перед парком наше, і туди наше...

Колись було:

— Чия земля?

— Калитчина.

А тепер:

— Чия земля?

— Наша...

Буває...

Так і оцим селом, що на горбі за парком, і самим парком, і отими полями, що поза селом парк той квітчають,— усім оцим селянським скарбом ота сама сільрада править...

Чотири тисячі п'ятсот чоловіка населення під цією сільрадою...

Сидить у їй голова, сидить у їй секретар...

Сидять уже, як сонце ще тільки з-за обрію витикається, і сидять іще, як сонце вже за обрій ховається...

Сидять і пишуть...

Пишуть і говорять...

Тут нема з 10-ї до 4-ї, тут до десятої і після четвертої...

Тут нема «без докладу не заходити», а тут тільки рип:

— Здрастуйте!

— А подивись, скільки там ти мені придналогу нацокав?

Подивись...

— А скажи мені, як ото воно з отою лучкою, що за Хоминою пшеницею ріжком пішла?

Скажи...

— А може б, оце ти нас повинчав сьогодні?

Вінчай...

— Дід сьогодні приставилися...

Ховай...

— А мені бог доньку вчора послав!

Хрести...

І за попа, і за дяка, і за диякона...

Все оте в цім будинку невеличкому, залізом критому.

.....
Скільки в столиці є наркоматів?

Скільки в столиці є комісій?

Скільки в столиці є комітетів?

Всі вони, пошли їм боже здоров'я, урядують...

Всі вони пишуть так:

— Усім губ...

В губах папірці ті по відповідних відділах... Відділ той чирк-чирк:

— Усім окр...

В окрах усі папірці по відповідних відділах... Окри ті:

— Усім рай...

В райях всі вони по відповідних відділах... Райї ті:

— Усім сіль...

І отут ота хмара з усіх відділів висипається перед головою чи перед секретарем отакою купою...

І сидить голова в невеличкому будинку перед невелич-

личким столиком і дивиться на ту купу паперу писаного...

Він і Наркомос, він і Наркомзем, він і Наркомздрав, він і Наркомвнусправ, він і Наркомюст, він і УЕР, він і Держплан, він і ЦСУ, він і ТАПУК, він і Доброхім, він і МОДР, він і ДОБРОБУТ, він і трест, і синдикат, і Наркомфін, і ВУЦВК...

Йому й косити, йому й полоти, йому й на пар орати, йому й на зяб орати...

І все йому «за особистою відповідальністю» й «негайно»...

Йй-богу, по тридцять п'ять окремих папірців сільрада на день одержує...

А ще ж і неписьменності всієї не ліквідували...

Отоді як запишемо!

«У КОЛЕХТИВ!»

ЯК треба «коলেখтив» подивитися, так для цього проситься вісімнадцятилітню кобилу з лошам і гарбу. Кобила в гарбу впрягається, лоша ззаду теліпається, на гарбу три нас чоловіка сідається і сильно ту кобилу за віжки смикається:

— Н-но-но!

То ми в «коলেখтив» поїхали...

Перед тим у Володимира Панасовича питається:

— Ви ж дорогу знаєте?

— Знаю!

— Н-но.

«Колехтив» — так це аж за Пслем гора висока, така гора висока, що гніда кобила разів сім зупиняється, доки порожню гарбу на ту гору витягне...

А потім уже проста дорога, степом... Так отією дорогою простою аж до Куп'єватого, тобто аж до «коলেখтиву».

Праворуч од вас Броварки, село таке над Пслем,— так ви туди не їдьте, бо то буде вбік.

Ви їдьте просто і вже як доїдете до шляху, що з Манжелії на Фидрівку, так тоді вже Володимир Панасович скаже:

— А от уже й я не знаю: чи отак слід їхати, чи отак? Верніть цоб, здається, отуди...

Ви повертаєте «цоб» і їдете, аж доки не визирне з жита баба.

— Бабусю, куди тут на Куп'євате?

— А чого ж ви сюди їдете? Вам же отам була дорога, туди б і їхали! Воно, положим, можна й сюди, так це круга дасте верстов із двадцять. Ви вертайтесь і тим шляхом їдьте, проїдете трохи, тоді отуди, а як отуди проїхали, тоді звертайте отуди, а потім отуди,

і вже звідти отуди... І так аж до Куп'єватоного... А самі звідки, що дороги не знаєте?

— Та ми не тутешні...

— Так їдьте, значить, отуди. Там і Куп'євате... А то можна й осюди, тільки ж сюди дуже далеко...

Вернулись ми отуди...

Потім отуди, отуди й отуди...

А по дорозі скрізь:

— Куди на Куп'євате?

— Тррр! На Куп'євате, кажете? Драстуйте! На Куп'євате, так це отуди, а потім отуди, а звідти отуди, там звернете отуди і там візьмете отуди. Вогню нема?

...Таки «доотудикались»... Приїхали до великого саду, тополями обсаженого... Попід садом великий став, а в ставу великий очерет... Як греблю переїдете — там паровий млин, а за млином праворуч хутір, що ним колись володів поміщик Везметинів, а тепер ним волюдіє «Друга фидрівська трудова артіль ім. Леніна».

Оце й є «колехтив»...

Ото до берестка під'їдете, кажете гнідій кобилі «тррррр», з гарби злазите, оберемок кобилі сіна і йдете у великий двір...

У дворі люди ходять, індики ходять, воли ремигають, трактор стоїть, паровик стоїть, молотарка стоїть...

— Чи не можна голову чи заступника?

— Можна! Голова до Кременчука поїхав, а заступник он!

— Драстуйте! Оце приїхали подивитись на «гуртове — чортове»...

— Пожалуйте... Ходімте в канцелярію... І розкажемо, й покажемо...

І розказали, й показали.

* *
*

15 січня 1922 року заснувалися...

Вісімнадцять родин...

Сто душ їдців...

140 десятин із садибою...

115 десятин орної...

Шестипільна сівозміна...

Потекло оповідання, як було тяжко, як стало легше

і як буде гарно, бо на ноги стали, бо твердо стануть, бо пшениці як море, бо жито як ліс, бо кукурудза як гвардія, бо беруть в оренду млин, бо привели в порядок два прекрасних садки, бо заводять голландський скот, бо мають трактора «фордзона» на 20 сил, бо хрюкають тридцяттеро йоркширів, бо на цю зиму школу заснують, бо пустили в ставок риби, бо... бо... бо...

Будинки зруйновані — от лихо наше... Стаavimo, як бачите, мазанки, бо житлові умови неважні... Будинок панський одремонтувати хочемо, так отого, що й ви знаєте, не хапає... Буде... Як так років зо три, як оцеї рік,— буде й будинок, буде й зсипище, все буде! Не падаємо духом...

...На комуну перейдемо. Як тільки помешкання полагодимо — так на комуну. А поки що артиллю...

— І не сваритесь?

— Ні.

— І не б'єтесь?

— Ні.

— Чудака!

Газети є. Книгозбірня є. Шеф є — перша махорочна фабрика. Шефа хвалять.

* *
*

— Ходімте, покажу вам наше поле. У нас тепер тридцять шість десятин пару, вісімнадцять десятин окопних (пропашних), вісімнадцять десятин ярої пшениці, тридцять три десятини озимини (жито й пшениця), п'ять десятин репродукційних культур (на насіння) — овес, ячмінь, просо, суданка і т. ін.; п'ять десятин ячменю... Думаємо, що тисяч із сім пудів зернових культур буде...

Пішли... Пшеницею пішли яровою... Йй-богу, як ліс... Увійдеш — з головою, колос як ото у вас автоматичне перо американське... Стоїть і колективно наливається...

А т. Рубан (заступник голови колективної) іде й рукою її по колосках гладить та всміхається...

— Рекорд побила отут у нас скрізь.

Біля пшениці шматок невеличкий толоки. Там корови прогулюються...

Поміж тими коровами Мишка гуляє. Голландський Мишка... Йому всього два роки, а реве за трьох селянських третяків...

Він хоч і колективні телята «проїзводить», а натурою індивідуаліст, бо визнає тільки пастуха... А тих, котрі не знайомі з ним, може стукнуть... Стукає легенько, а летять од того «стуку» далеко й падають важко... І нема йому впину. Побачив десь чужих корів, пішов, басом співаючи, поперекидав по дорозі копиці з сіном і прибув, куди йому забажалось... «Шаркнув ніжкою» перед «дамами», так ніби бомба розірвалась, став і сміється.

Крім «колективної» роботи, Мишка з охотою поліпшує телята й навкруги...

А Мишкова робота справді-таки «колективна», бо корови тепер власність кожного члена артілі (молоко бере кожен од «своєї» корови), а телята вже власність артільна...

* *
*

У дворі ще є гордість артільна Ванько... Кнур... Ра-совий йоркшир в товаристві двох дам: Катерини й N (забув, як другу звать). Ванько — отець щасливої родини в тридцять душ, Катерина й її подруга оце недавно «розрішились» благополучно, подарувавши колективові по п'ять «мальчиків» і по п'ять «девочек» кожна; і «родителі», і «новонароджені» почувають себе прекрасно. Батя Ванько сплять в окремім кабінеті й задоволено хрюкають...

Ванько ніколи не відмовляється, з дозволу артілі, йоркширить місцевих селянських поросят...

* *
*

Два садки. Один артільний, другий орендують із держфонду. Садки переорані, почишені. Садовини цього року немає (трохи є груш)... Багато вишень і волоських горіхів...

КОЛИ В ГОЛОВІ «ЛІЙ»...

Уже як із «колехтиву» гніда кобила додому везла:

— Заїдьмо до цього «дядюшки» на хазяйство подивитися... Це селянин Рудь... Культурний хазяїн. І добре-таки культурний, бо його сина війна до Франції була затаскала, а він хлопець не промах та скінчив там, у Франції, школу агрономічну...

— Тррр. Заїдьмо.

(Між іншим, нема нічого для нашої гнідої кобили приємнішого, як сказати «тррр». Страшно любить вона «тррр»).

— Драстуйте. Чи можна?

— Будь ласка...

Показував хазяйство молодий хазяїн, той самий, котрий у Франції...

Імперіалістичного в його нема нічого, а отакі собі лагідні блакитні, розумні очі, полотняна мережана сорочка, засмагле обличчя й натруджені бронзові руки...

Пасіка... Пасіка як пасіка... Величенька... Є пасіки й кращі, бо пасічникують батько, а:

— З батьком, знаєте, сперечатися, що рямкова краща, коли вони все своє життя з дуплянками провозились... Ми й не насаємо... Хай... Ото як бачите, потроху заводимо... То вже наші, молодих... А батько, вони не дуже до рямкових... Хай...

Пасічництво знає людина. Коли він вам говорить про Дадана, про Левицького, про Рута,— він на досвіді на власнім пересвідчився і про «за», і про «проти» кожної системи... І вже сам доходить, що комбінація з Рута й Левицького для його саме буде якраз.

Хазяйство мед їсть, скільки схоче, і ще півпуда і продає, скільки треба...

Але річ не в пасіці.

Цікавіше — рільництво...

Хазяйство має двадцять щось десятин землі за ормою, бо живуть жонаті й нежонаті сини з батьком. Не діляться... Родина щось із п'ятнадцяти з гаком душ. Працює чоловіка з вісім.

Багатопілля. Окопні рослини, перевага кукурудзі. Хліб добрий завжди, бо працюють біля землі не як бог приказав, а як у книзі сказано.

І це ще не все...

Скоту людина не пасе.

Можете собі уявити таку на Полтавщині крамолу: не пасти скоту.

Як його й досі православні не роздягли, щоб подивитися, чи не в шерсті він увесь од п'ят до холки?

І що ж він робить?

Він сім місяців на рік годує свою худобу менш як десятиною землі.

А скотина в його: пара волів «таких як світ», дві корови з телятами й телиця, трое коней дорослих і сосунець...

Отакий хлюст!

А що ж він робить?

Ось що.

Сіє він рано жито сажнів 200 на траву. Вистигає воно в його (як корма) в квітні. Косить і годує худобу. На його місце сіє на корма кукурудзу...

Засіває на корма з осьмину кукурудзи, осьмину сорго, з півдесятини люцерни (для коней).

Згодував він жито — підростає сорго... Згодував сорго — підростає кукурудза...

Кукурудзу скосив (підкошує щодня, скільки треба) — зіп'ялася та кукурудза, що по житі посіяв...

Цю скосив — удруге сорго вип'ялось...

І так цілісіньке літо...

Корівки такі, що в молоці хоч купайся...

Мамаша воронá на стайні стоять такі, що до холки не дістанеш.

А жеребця сірого в яблука, як вивів нам показати, так він як заграв, так наша вісімнадцятилітня гніда весь час дорогою брикалась, тремтіла й тяжко зітхала...

І йде на це все в його, я ж кажу, менш як десятина землі.

А тисячі хазяїв для трьох штук плохенької худобин-

ки наймають «для випасу» по десятині й більше, і на десятині тій тепер лежить суцільний прекрасний на корм висхлий кізяк.

А корівки мукають, а моньку «відьма» видноє...
Он воно як.

* *
*

Три з половиною в Рудя десятини кукурудзи на зерно. Ліс...

— Пудів вісімсот буде.

— А що робите, продаєте?

— Ні. Свині годуємо. І скотину взимку.

— Скільки можна свиней вигодувати?

— Штук з п'ятнадцять.

— Тисячі півтори?

— Ну да.

— Хлібом скот годуєте?

— Божевільні ми, чи що? Оце нещодавно продали двісті пудів пшениці й чотириста жита.

* *
*

— Чували про Рудя? Знаєте, як хазяйнує?

— Та знаємо...

— Ну?

— Так він культурний...

— А ви?

— Так ми... Ми... Що ж ми? Він культурний.

— А ви?

— Так ми... Ми... Що ж ми?..

* *
*

Хороша штука лій. Певна річ, коли він у голові. А як у іншому місці — ні чорта не варт... М'яко тільки сидіти та ширше штани ший...

«МОЛОЧАРСТВО»

(Ідилія)

ТИХЕСЕНЬКИЙ вечір на землю спадає...»
Це щодня... Такий уже того вечора тихесенького обов'язок...
Корівки додому йдуть, головами покивають, хвостами помахають...
Телятка за корівками біжать, помують...

Пастушки за корівками йдуть, матюкаються...
У дворі Маринка Ваську чукає, примовляючи:
— Цить, Васильку, цить! Мама корову видоять, моньки дадуть! Цить, Васильку, цить! Та замовчи, кістка тобі в горло!
Батько з луки прийшли, на призьбі сидять, цигарку із «Товарищ, строй воздушный флот!» крутять...
Курочки на вгороді гарбузи вигортають...
«Тихесенький вечір на землю спадає...»

.....
Мама зараз корову доїтнуть...
— Миню, миню, миню! Стій, гніда, стій! Тррр! Стій! Та стій, бодай ти в ката в стовпах стала! Пилипе, та йди подерж, доки видою!
— Тррр! (Це Пилип).
Мама сіли, за дійку вхопились — сіп!
— Виссало! Ой рятуйте! Знову виссало! А бодай же твого сучого сина путь погибла! Гони! Пили-и-пе! Виссало! Гони, бо теля пропаде!
— Хай воно тобі здохне! Сама гони!
— Гони! Гони теля, а я того сучого сина ганятиму! Куди ж ти дивився, щоб тобі повилазило?! Каж, га?!
— Та, їй-богу, не виссало, я ж дививсь! То воно само виссалось!

— Рибу тобі вудити, сучий ти сину?! Я тебе повудю!
Я тебе повудю! Куди ж ото ти тікаєш?!

— Йй-богу, не висисало!

— Прийдеш, шкуру спустю!

.....
«Тихесенький вечір на землю спадає...»

Тато теля на корді гонять:

— Брички! Брички! Брички!

— Гони, Пилипе, бо пропало теля!

— Та гоню!

.....
— Пилипе!

— Га?

— Гониш?

— Гоню!

— Виссало?

— Хай воно йому здохне!

— Та ти сам би оце випив глечиків зо три, щоб не-
даром бігать!

— Іди к чорту!

.....
— А я тобі казав: вимасти дійки кізяком — не ви-
ссало б!

— А я тобі казала: зроби з гвіздків намордник — не
виссало б!

А лелека стоїть на одній нозі на хаті, дивиться на
хазяїв, сміється й думає:

«Якби оце вимазати хазяїна в кізяки, а хазяйці ре-
мінець із гвіздками почепити,— молоко було б!»

.....
«Тихесенький вечір на землю спадає...»

.....
Ви-с-са-ло!
.....

КОСОВИЦЯ

КОЛИ трава в'яне...
Тоді вона сіріє й жовкне, і стебло її зморшками береться, і нема в ній життя, отого життя, що й зі стебла, і з листа зеленого силою дзвенить...

Тоді хилить трава голову й чекає...

Вона, мабуть, знає, що прийдуть білі штани й біла сорочка, що дзенькатиме від мантачки коса, що з отої дірки, що під брилем, вискочить:

— Господи, благослови!

І гостра криця в стебло впнеться...

А трава ляже на бік у покоси й засохне.

І нема вже трави, а є тоді сіно...

А сіно те з соломою перемішають, кинуть у ясла...

І тертимуть колись зелено-буїну траву кобилячі або волячі зуби...

А потім упаде вона кізьяком у хліві, зберуть її докупи, поллють водою і міситимуть із неї цеглу.

Горітиме потім та цегла і димом піде або зостанеться попелом на вгороді, де й вікуватиме, аж доки не засурмлять сурми архангельські і не сяде «Оче нашу» на престолі і не скаже:

— Товаришу Іване Кіндратовичу Недодериматня, а якої ви трясці не вгноювали попелом ріллі своєї?.. Не знали, що попіл для вгноювання штука хороша? А про це ж у газетах раз у раз писалося!

— Оче нашу,— скаже Іван Кіндратович Недодериматня,— що еси на небесі... Якби воно знаття...

І скаже «Оче нашу»:

— Схопить Івана Кіндратовича Недодериматню і увєргнути його в піч огненную... Додрать йому матню його од пояса і до пояса і посадити його, грішного, на стерні його! Хай коле йому стерня його завжди, нині, і повсякчас, і на віки вічні.

І засурмлять янголи й архангели у труби срібно-
лосі:

— А-а-а-мінь!

Травицина кар'єра...

Сіріє колись зелена трава, попеліє, жовкне, хилить
голову свою і чекає смерті...

* *
*

Коли в'яне зелена трава, тоді клепають коси. Тоді
пробують коси на палець, гострять коси брусом і ман-
тачать...

Тоді по ярмарках і в кооперативних крамницях дов-
го вибирають коси, беруть їх за пупець, б'ють носком об
землю чи об лавку і довго до дзвону прислухаються...

Дзвоном коса по селянських барабанах б'є і розка-
зує майбутньому хазяїнові, чи тверда вона, чи м'яка
вона, чи ухודиста...

Тоді м'яка коса дзвонить довгим, слабеньким:

— М'я-а-к-ка-а!

Дзвоном сильно-дзвінким і коротким б'є тверда
коса:

— Я така!

Одкладається м'яка коса й береться тверда коса,
клепається й на кісся набивається...

Тоді на луках скрізь:

— Дзень-дзень! Дзень-дзень!

Траву косять...

* *
*

А коли гурт чоловіка в п'ятдесят на луці вишикує-
ться!

«Обчеську» валять!

Як ото в пісні співається:

Вийшли в поле косарі
Косить ранком на зорі,
Гей, нуте, косарі,
Що не рано почали...

Тоді мантачать!..

Ах, як тоді мантачать!

Тоді так мантачать, що не косовиця перед вами, а мантациця.

— Мантациш, Іване?

— Та затупилася!

— Которий раз?

Дзень-дзень! Дзень-дзень!

При гуртовій косовиці який прекрасний струмент мантачка!

Як вона тоді потрібна!

Як вода, як повітря!

І живіт.

— Що ти, Дмитре, тричі сьогодні обідав, чи, може, Мелашка недовареним нагодувала?

— А що вже, по-вашому, й піти не можна?

— Ми думали, що вмер...

А дід Остап:

— Для колективної роботи, я вам іскажу, дольжен быть народ сознательной... А то він тільки те й робить, що мантачить або за кущем сидить.

Коли в'яне трава...

Коли попеліє трава...

СЕЛО ЗГАДУЄ

ВЕ вже, коли ніч темна верхи сіла на ліси, на степи, на луки...

Сіла ніч і вместилася...

Тоді сторожко кругом і чути, як десь далеко-далеко собака гавкає...

Це коли вже корова біля ясел лягла, ремигаючи, а небо зорями витріщилось...

Тоді тіні поза церквою сіртаються, а сторож церковний б'є чотири рази здорово, а один раз тихо...

Отак:

— Дзень!

І замовк...

Дванадцята десь година вже...

І коли серед двору віз, а на возі сіно, а біля воза коні сіно те хрумкають, тоді всі, що біля воза стоять, про щось думають...

І палять, палять, палять...

А дим од цигарки пхукне й розтане в темряві ночі літньої...

А Микита Микитович, суворий поглядом та м'який по-полтавському на «л», промовить:

— Були («л» у його отак: ль) хлопці й у нас у Попівці, та загули... Повбивано...

— І Семена вбито?

— Вбито...

— Меткий хлопець був...

— Да... Добрий хлопець був... Зазнали ми з ним гіркої за денікінців... Були діла...

І тихо... Тільки хрумтять коні, та спльовують після затяжки слухачі...

— Як прийшов отой Денікін (я тоді в Червоній Армії був), в підпіллі ми залишилися... У партизанах... З Кременчуком зв'язалися — дано нам гвинтівок, кулемета дано... Ув отім лісі в нас уся зброя була... Якось

поприходили додому, нас і згарбано... Мене, Семена, Гаврила й ще там одного... Згарбали — й у Кременчук! Найняли ми дві підводи: нас четверо, а конвоїрів денікінських троє... Їдемо. Ну, думаю, діло не таке вже й скверне; бо їх троє, а нас четверо... Я з Семеном на передній підводі, з нами один вартовий, а ті двоє на задній... І вартових у них двоє... Проїхали хутір... Я й моргаю:

— Хлопці, мовляв, не зивай!

Семен — той согласний, а ті двоє ніяк не хочуть:

— Одкупимось, мовляв...

— Ой, кажу, хлопці, діло скверне... У земельний одділ підемо!

А вони:

— Одкупимось...

Проїхали Фидрівку...

— Хлопці,— моргаю,— хватайсь за гвинтівки, бо пропадем.

Не бере. Якби біля нас двоє, а там один — і пари б з вуст вони не пустили... А то ми цього, як муху, задавимо, так ті переб'ють...

Проїхали й Кринку... Пече мене... Щоб ото учотирьох та трьох гадів не задавити?! Трясе мене. Ні! Не хочуть!..

Проїхали й Глобин... Не хочуть... Ну, значить, пропали... Іду, як у різницю...

Привезли нас до Кременчука, кинули у в'язницю... Сидимо ми... Як ніч, так і готуємось... Щоночі приходять до камери, викликають:

— Такий-то! Збирайсь!

— З речами?

— Так!

Ото, значить, уже в «штаб Духоніна»...

Не стріляли тоді, а кололи... Отут-таки біля тюрми, за муром. Виведуть, заколють і покинуть... А потім уже загребуть...

— Що,— кажу,— хлопці, не хотіли?

Мовчать.

Коли ось якось після перевірки брязь ключі біля камери:

— Ковтушенко! (Це Семен). Збирайсь! Такий-то! Такий-то! Збирайсь!

— З речами?

— Так!

І Гаврила тоді взяли. Вийшов Гаврило в коридор, а його надзиратель як уріже по морді...

— Ой, рятуйте! За що ж б'єте, в мене четверо маленьких дітей!

— Дітей,— кажеш,— маленьких четверо? — Та бац його вдруге: — Нужні нам твої, растудитвою, діти?!

— Ой, рятуйте!

Семен збирається... Я до його...

— На оцей мій піджак!

А в мене на ваті до-о-брий піджак був! Товстий та дебелий!

Добре треба багнетом бити, щоб пробити.

Узяв Семен мій піджак...

Повели їх...

А я на вікон та дивлюсь, що ж із ними робитимуть...

Коли так і повели за мур...

— Ну, прощайте, хлопці...

Затихло... Колють, значить...

Коли це як ірвоне звідти:

— Бах! Бах!

З гвинтівки...

Та тоді:

— Ой, рятуйте!

А далі ще:

— Бах! Бах! Бах!

Стрілянина пішла... Утік, значить, хтось. Я так і рішив: Семен! Ніхто, як Семен!

Коли так на другий день чутка пішла: Ковтушенко втік!

А воно ото, знаєте, як ударив його денікінець багнетом,— він і впав... А піджак товстий,— багнет, значить, усередину й не пройшов... Він іще його поштрикав-поштрикав, а Семен мовчить... Убитий, значить. Він і одійшов. Одійшов, кинув гвинтівку та й зачав стягати чоботи з одного заколотого. А Семен підвівсь — та за гвинтівку, та його в спину:

— Бах! Бах!

А сам схопивсь та ходу! Через рів, та через тин, ускочив у чийсь двір — та в хлів. Уліз у дрова й причаївся. Ранком вийшла яврейка корову доїти, аж там людина. Вона до яврея. А той:

— Та не може бути!

Пішов сам, коли воно «може бути»... Так вони взяли його в хату, переодягли, дістали документи... Тиждень у їх був, доки оклигав трохи, бо аж шість ран на йому було! Багнетом ото його так поштрикано...

От вам і Семен! Здоровий був хлопець...

А потім таки десь його вбито було.

— А ви довго у в'язниці були?

— Ні!

— Випустили?

— Утік!

А ніч над возом синя-синя, аж чорна!

Може, вона од Микитиного оповідання почорніла?!

Не од Микити Микитовича, а од його оповідання, бо Микита Микитович світлий... Він узяв хлопчика з воза:

— Заснув, синок? Ходім додому, бо завтра рано вставать!..

Були діла...

«БОЖЕСЬКЕ»

БОЖЕСЬКЕ» на горі на крутій... Ближче до «всемогущого»...

„ Як їхати з Полтави до Кременчука, то ліворуч біля станції Козельщини високий бугор церквами й келіями захряс, і далеко-далеко на всі чотири боки видно те місце «божественне» серед широких кременчуцьких степів...

То Козельщанський жіночий монастир указує православним, як доскочити царства небесного, «де по раю походжатимеш, ангельських пісень співатимеш, яблука райські їрватимеш і спокій душеньці своїй матимеш»...

То славнозвісний дуже монастир, найчудотворніший, може, на всю Полтавщину, бо там є Козельщанська божа матір, що зціляла, просвітляла, калік виправляла і т. д. і т. ін.

Дуже та ікона добре чудотворила, бо начудотворила була великі будинки, млини, олійниці, садки, корови, коні, птиці всілякої і десятин, десятин, десятин...

Обгорнули ті десятини степом степучим маненьку, стареньку, чорненьку іконку, діамантами та самоцвітами оздоблену, а вона серед тих степів ладаном пахла, восковим світлом сяяла, пригинала православних на коліна натруджені...

Ставали православні навколішки, чолом зморщеним об землю билися, а потім мозолястими руками розгортали хусточку чи розв'язували пазуху, витягали семигривеника чи копишника й кидали чудотворній:

- На чудо!
- За чудо!
- За живих!
- За мертвих!

А чудотворна копишники збирала, «чуда» творила й

щороку сяяла або новим діамантом, або новими десятинами...

Така маленька, чорненька, старенька...

* *
*

— А з того, мій голубе, пішло. Граф Капніст тут жив колись, іще слободи не було. А в графа Капніста донька була. Кра-а-а-сива, мій голубе, донька була та гожа... І заболіла молода графиня на хворобу тяжкую... Не ходила вона, сердешна, — ноги в неї одібрано було... Возили ж її по духтурях! Куди тільки її не возили. І за границю, і в Петербург, і в Полтаву... Не зціляється графиня... І вже їй було худо ізделалось... Помирає графиня... Тоді говорить вона близьким своїм:

— Дайте мені ікону оту, приложуся я їй помру!

Дали їй ікону, що в графів удома там висіла, вона перехрестилася й приложилася... І зцілилася... Зразу ноги заработали, й руки зразу заработали...

— Зразу, бабусю, й заработали?

— Зразу, мій голубе, й заработали... І з того часу чудеса пішли. І видимі й невидимі. Усякі чудеса пішли... Монастир построїли... Народу, народу щороку... А вона, милостивая, висить та чудеса творить...

— І досі творить?

— Ні, тепер урем'я ж яке?! Одібрали землю, гостинці забрали!

— Розгнівалась, чи що?

— Розгнівалась, мабуть. Спаси нас, цариця небесная, заступниця наша милосердная!..

* *
*

Нема тепер чудес у Козельщанському монастирі: землю одібрано, добра різні одібрано, а без землі та без грошей тяжко чудеса творити...

Проте ще сили «господньої» вистачає, щоб прогудувати триста чоловіка Христових сестер, і прогудувати хоч і «скудно», але так, щоб можна все-таки й хвалу

всевишньому сильним голосом поперти й вискочити за мур чи під мур монастирський пригорнутися до молодого парубка...

Для цього ще сили чудесної є...

Для десятин, для діамантів уже, що й казати, не хапає...

•

Ладаном біля монастиря пахне...

Як біля небіжчика...

Шукаєш напису:

«Здесь монастир почиє».

ЯРМАРОК

I

ШЕ й сіріти надворі не починало, а під дверима мов з гучномовця:

— На ярмарок! Уставайте!

То Веремій Васильович парою своїх уже до школи під'їхав.

На ярмарок треба зарані вирушати, бо до нього 20 верстов, а приїхати туди треба так, щоб і місце вибрати, щоб і стати як слід і щоб не прогавити жодної з того ярмарку хвилини...

Дехто так іще звечора волами посунув. То так, щоб по дорозі ще й попасти товаряку,— і буде тоді вона на ярмарку, як налита, і коштуватиме тоді вона «цілий світ».

— Н-н-о, малі!

Малі біжать, хвостами крутять, «хід» торохтить, печінки, губи й зуби стрибають.

— Н-н-о! А вона! А вона-а-а!

«А вона» біжить над нивою, а колоски по самій «храпі» дряпають, ну, «а вона» й смикає.

Тоді — цьох! «А вона! А вона-а».

...На ярмарок!

Благословилося на світ. Виткнуло заспаний писок сонце, стьобнуло промінням по луках, по степах, по садках, по левадах...

І видно: аж-аж-аж ген до того ліска, куди око дістає, дорогою вози потяглися... І кіньми, і волами, і коровами... І гарби, і вози, і возенята... З кучами, з сіном, з соломою... А на возах і кури, і вівця скручена, і теля мекає, підвестись намагаючись... А за возами і стригунці, і бузівки, і корівки з прив'язаними до хвоста телятками.

— Гей! Цоб! Цабе! Н-н-но!

На ярмарок!

І ідуть, і ідуть, і ідуть, і ідуть...

І дорога вже не дорога, а строката величезна гадюка, жива й покручена, що за отой лісок, не поспішаючи, полізла...

І де її голова, і де її хвіст — невідомо, бо за лісок аж вона потяглася, а хвіст аж за отим бугром, десь там іззаду.

А наш віз вискакує з тої гадюки, лишаючи її то в праву руч, то в ліву руч, торохтить по грудках, шелестить травою...

— Здорові були, Петровичу! І ви на ярмарок?

— Атож! Здрастуйте!

— Галанську свою ведете?

— Атож!

— Заливає молоком?

— Заливає!

— Не продешевте ж!

— Та то вже як буде...

Верещить на возі порося, пришнуроване до драбини мотузкою... Сіртається, бідолашне, й не знає, що воно вже сьогодні не звичайне порося, а об'єкт домашнього бюджету...

.

.

— Іц! «Барина» повезли!

«Барин» у кучі... Кабанюга годований... Куча на гарбі як баня на церкві, а він, «барин», розляглися й нервово хрюкають...

— Скільки за «барина»?

— В ярмарку питаєш...

.

.

Пливе річка селянських возів...

На ярмарок!..

Ідуть мануйлівці, їдуть броварці, василівці, попівці, федорівці, хуторяни...

І їдуть, і їдуть, і їдуть, і їдуть...

І вся ця гадюка строката, ця річка барвіста, переїхавши через Псьол, розливається на майдані, перемішується з тими, що вже отаборились, і кричить і коням, і волам, і коровам:

— Тррр!
Приїхали...

Заливається майдан людсько-коров'ячо-волячо-кінсько-овечою масою, і та маса розпливається, розпливається, розпливається й докочується з одного боку до Псла, а з другого, третього, четвертого — аж туди, де жито, схилившись, коси чекає...

А шатра, а ятки вже там... Задалегідь, ще вчора, їх понапинано, і вони, мов оті пухирі, випинаються серед ряборухливої юрби...

Захряс майдан...

Захряс гарбами, возами, бідами, кіньми, коровами, вівцями, волами, телятами, горшками, мисками, курми, вовною, лантухами, хмелем, смушками, матерією, чобітьми, цукерками, пряниками, квасом, пивом, руською гіркою, гребінками, косами, шкірами, ременем, чавунами, прядивом, хустками, полотном, дьогтем, гасом, дранками, сорочками, спідницями, килимами, щетиною, діжками, рогами, майками, воском, медом, малясом, таранею, оселедцями, колесами, ходами, склом, яйцями, запасками, плахтами, пирогами, салом, м'ясом, ковбасою, смаженою рибою, ряднами, скринями, гвіздками, молотками, свиньми, крамарями, циганами, баришниками, людьми, дітьми й сліпцями...

...І все це ворушиться, дихає, курить, говорить, кричить, лається, мукає, мекає, ірже, ігігікає, ремігає, позігзе, кувікає, хреститься, божитья, матюкається, заприсягається, пахне, кудкудахтає, квокче, смалить одне одного по руках, грає на гармонію, на скрипку, причитує, п'є квас, їсть тараню, «будькає», лускає насіння й крутиться на каруселі...

А над усім над оцим голоблі, голоблі, голоблі...

То вози поздіймали голоблі догори й ревуть:

— Тор-р-р-гуемо!

Он на голоблі свитка кричить:

— Ось де ми!

Он підситок закликає своїх до себе:

— Сюди йдіть!

Он колесо спицею за сторч поставлене дишло зачепилось:

— Ми тутечки!..

І їдуть, і їдуть, і їдуть, і їдуть...

— Держи цоб! Цоб держи!

— Цоб! Цоб! Та цоб же, вовки б тебе були не з'їли!

— Держи цоб! Цоб держи!

— Тррр!

За ярмо зачепилося...

— Чорти тебе на чужі ярма пруть? Бачиш, що стою?..

— А ти хіба сам у ярмарку?

— А ти хіба сам?

— І я не сам!

— Так що тобі, об'їхати не можна, чи що?

— А ти хіба сам у ярмарку?

— А ти хіба сам?

— І я не сам!

— Казав: «держи цоб»... А тебе лиха година на ярмо поперла?

— А ти хіба сам у ярмарку?

— А ти хіба сам?

— І я не сам!

— Назад! Назад! Тррр — назад!

— Роз'їхався тут на весь ярмарок!

— А ти хіба сам на ярмарку?

— А ти хіба сам?

— І я не сам!

— Цоб іди, гей!

Розчепилися...

Гуде... Гуде... Гуде...

І в гуці тім, як в акомпанементі якогось грандіозного органа, пливе одноманітний речитатив:

Дайте милостиночку, мій батечку,

Дайте нам, Христа ради!

Дайте, божої та праведної душі християни...

Дайте, возлюбителі, ненько моя, та й Христові...

Дайте, наслідителі, батечку, милосердніі...

Дайте нам, душа спасенная,

Хоч единая душечка милосердная...

Дайте, помимо йдучи, слово чуючи,

Що в рученьках, мамочко моя, та й маючи...

Родителів, кривних та й померших споминаючи...

Душечку свою в тілі та й спасаючи...

...Дайте од трудов своїх,

Од сили чистої...
Дайте од трудов своїх,
Од праці вірної...

А акомпанемент гуде, гуде, гуде, переходячи часами у якесь шалене ревище...

Ось він затих і послався на майдані низьким роко- том...

Хвилина, дві, три...

І раптом лясь біля вашого уха:

— Дранки! ¹ Баби, дранки! Ось дранки приймають- ся, за дранки гроші виймаються! Ось дранки! Баби, дранки!

— Квасу! Холодного, душистого, солодкого! Квасу!

— Руб поставиш, два возьмош! Налітай! Налітай!

— Красная виграйоть, чорная програйоть...

Загуло, загуло, загуло... Знову загуло...

І тріщить, і рветься теноральний бас-профундо у рудо- го сліпого, що з скрипкою в руках і з сліпою партнер- шею збоку, намагається пересилити той гук сумним псалмом про те, як:

Ноч прийшла тогда к месі
З ороматом у руках,
Йшли печальні Марії
З безпокойством у серцях...

Гуде ярмарок...

Бігають коні, кричать крамарі, регочуться дівчата, крутиться карусель...

А орган на каруселі хрипить, свистить і викидає по- між яток, поміж возів, поміж телят пісню про купця, що:

Полубил всей душою дівцию,
За нейо готов жисть всю й оддать..

І під пісню ту хрипучо-сипучу і парубки, і дівчата, і діти радість собі «накручують»...

¹ Дранки — драна білизна, ганчірки тощо... «Ветошь» — по- руському. (Авт.)

— За п'ятака! Тільки п'ятак!

Ярмарок!

II

Чого так трагічно-безнадійно ревуть воли на ярмарку?

Як увійдеш у волячо-коров'ячо-овечу половину, так саме тобі:

— М-му! Ве-е! Ме-е-е!

Отак стоїть-стоїть половий, чи сірий, чи ряба, чи гніда, подивиться навкруги себе і зненацька тоді:

— М-м-му-у-у!

— Ве-е-е!

— Ме-е-е!

Чи то вони підтримують загальний ярмарковий галас, чи не хочуть до другого хазяїна переходити?.. Чи, може, ще що?

А вівці?

Таке мале, а як мекне, так ніби в його всередині радіо сидить... Та рвучко якимось, пронизливо:

— М-ме!

Як вистрілить...

Саме одне слово: «Ме-е».

І яких тільки їх тут і немає?

І полові, і рябі, і гніді, і сірі, і чорні, і мишасті, і лисі, і круторогі, і безрогі...

І бугаї, і воли, і бички, і бузівки, і корови, і ялівки, і телиці, і телички, і телята...

І біля возів, і біля ярем, і в руках у дядьків, і біля тички...

Просто собі в землі кілок, біля кілка корова, біля корови хвіст, біля хвоста теля...

І хазяїна не видно... «Соло» — корова...

Ото тільки як хто підійде, тикне ціпком у корову:

— А ця скільки просить?

Тоді не знати звідкіль витикається бриль або картуз і так кудись на поле або на Псьол кидає:

— П'ятдесят!

А які воли тут є?!
Ну трохи хіба менші, як міст через Лопань!
Стоїть біля воза, ремигає і думає свою волячу думку...

Про що він думає, отой сірий, з отакезними рогами?
А думає про щось!

Може, й він теж бачив десь у Кременчуку трактора й тепер меланхолійно дивиться кудись уперед, і по його мізкових борознах лізе думка:

«Та оце вже я скоро й непотрібний зовсім буду?»

І ображений.

— Му-у-у!

Думає сірий віл сіру думку волячу.

Думає, аж поки прийде хтось йому невідомий, цьвох-не його батіжком і до хазяїна:

— А що за цих пару індиків?

— Та прошю триста!

— Триста, кажеш?

— Триста, кажу!

— Довго рахувати треба!

— Кажіть, скільки, щоб менше було рахувати...

І починається...

Тягнуть сірого за язика й роззявляють йому рота, беруть за роги, давлять за горло, міряють батогом од ратиці до холки, цуплять за хвоста, щупають під хвостом...

— Триста, кажеш?

— Та те ж, що чуеш.

— Ану, проведи!

— Можна й провести...

Одв'язують сірого од воза:

— Гей!

— Тихо-тихо веди! Не гони!

— Та хоч не дивись... Ідуть, як часи...

— Такими «часами» моя баба до могили йшла!

— Побалакай...

— А скільки, як ділом?

— Та й кажу ж ділом!

— Ні, ти кажи ділом!

— Кажу ж: триста!

— А за сто вісімдесят ти їх не оддаси?

— Походи десь іще!

— І походу!

— І походи!
— Та ти не одвертайсь! Гроші даю!
— Та не черепки ж!
— Добрі гроші даю! Ти не думай!
— Я й не думаю!
— Та скільки ж? Двісті береш?
— Ні! Коли вже хочеш, так ото двісті вісімдесят! Ото!
— Та що ти «двісті вісімдесят»?.. Молись богу!
— Помолюсь.
— Двісті береш? (Лясь!).
— Двісті вісімдесят! (Лясь!).
— Береш, кажу, двісті? (Лясь!).
— Та ти ділом давай! (Лясь!).
— Та ти ділом проси! (Лясь!).
— Та ти подивись на воли! Карасі — не воли! У яремці як діти! Канафетики! Бери за що хочеш, лізь під їх,— як сестра рідна! Дитини не займе, а ти «двісті»?!

І знову тягнуть сірого за хвоста, роззявляють сірому рота, давлять за горлянку, лапають під хвостом, беруть за холку, гладять по шиї...

Ходять круг його, дивляться на нього...

— Молись богу! Двісті двадцять! (Лясь!).
— Менш як сімдесят п'ять не буде! (Лясь!).
— Не буде? (Лясь!).
— Не буде! (Лясь!).
— Хай стоять!..
— Хай стоять!..

І пішов од сірого невідомий... Пішов і з-за четвертого чи п'ятого воза кричить:

— Береш двісті двадцять?
— Ні, не беру!
— Бери, а то за печінку тебе візьме!
— Хай бере...

І стоїть знову сірий біля воза, думає думку волячу, аж доки знову:

— Скільки за ці бузівки?
— Триста!

І т. д. і т. д.

Може, поїде сірий додому, може, поїде сірий на другий хутір чи в друге село...

А може, потрапить сірий он до того панка з тоненьким довгим ціпком у руці, у піджаку й із золотим перснем на пальці,— і буде тоді з сірого «Беф-Строганов».

Стоїть сірий, ремигає...
І корови стоять... Стоять ті корови, що «заливають
молоком»...

— Скільки за цю «немку»?..

(«Немка» сіра, вим'я торбинкою і в кізях).

— Шістдесят!

— Тьху!

— Собаці під хвіст!

Не зійшлись, значить! Коротко, але рішуче...

.....

— А за оцю «мадаму» скільки б ви хотіли?

— Вісімдесят!

— Небагато й хочете...

— Та ви ж подивіться: картина — не корова!

— Та то так! Тільки ж інша дівка як на пику, так
така ловка, що хоч воду з лица пий, а там погляди —
вона й твердувата!

— Та то вже, як знаєте...

— Да-а-а! Менш би слідувало прохать!

— Да-а-а!

.....

— Скільки за ребйонка?

«Ребйонок» — бузівок чорненький, кругленький, з
отакунькими ріжками...

— Двадцять сім!

— Пуцай дітьо подрастьють!

— Хай росте...

.....

І моляться, і хрестяться, і ляскають, і проводять, і
божаться, і доять...

Купують — продають... Продають — купують... Міня-
ють...

А навкруги:

— М-м-му-у!

— Ве-е-е!

— Ме-е-е!

.....

...Ятки... Вулиця з яток...

Ятки з мануфактурою, з чобітьми, з квасом, з цукер-
ками, з пряниками, з таранею, з оселедцями, з ременем,
з залізом...

«Ларьок» тріпоче червоною вивіскою...

Мають червоні прапори над маленькими вивісочками:

«Остапівське єдине споживче товариство»...

«Попівське ЄСТ»...

«Федорівське ЄСТ»...

Між ятками живий потік — просунутись нема куди...

На штани, на спідниці, на сорочки...

— А це ж міцне?

— Зубами не розірвеш...

— А почім?

— Тридцять п'ять!

— Та й дорого ж!

І тягнуть той ситець, і на зуба пробують, і радяться, радяться, радяться...

Тут більше хусток, кофточок, безрукавок...

Баб'яче царство...

— І ви тут? Драстуйте!

— Здорові були!

— На спідницю?

— Ні, це я Федькові на сорочку...

— Почім?

— Тридцять п'ять...

— А я оце дітям гостинця...

А «гостинці» ті барвистими папірцями пообкручувані, з хвостами на обох кінцях, так і тягнуть до себе, так і тягнуть...

— Почім?

— Три копійки штука...

— Е-е-е!

— Є й по дві на копійку! А ці по п'ять на копійку...

— А ось по двадцять! Беріть оцих: солодкі й добрі.

— Дайте!

.....
Дзвонять чавуни, дзвонять коси, деренчать гребінки...

— А тіки за цю гребінку?

— А ви, кумо, гребінку купуєте?

— Еге ж!

— Бери, тьотю, от ету гребінку!

— Малувата вона... Мені таки таку, щоб і вошу вбити, щоб таки й прясти...

— Бери оцю! Цією тігру вбити можна!

— Та ще щоб і плавкенька була...

— Єта сорок!

— Та хай вам!

— Бери меншу, дешевше буде!

Біля кіс діди... Дзвонять, дзвонять, дзвонять...

Стружать одну об одну...

— Якісь вони не такі...

— А яких вам треба?

І знову:

— Дзень! Дзень! Дзень!

Півдня косу вибирає...

— Дзень! Дзень! Дзень!

— Ось яйця! Сюди яйця! Отут яйця!

— Дранки! Дранки! Баби, дранки!

— Неси курку! Сюди курку!

— Квасу! Ось квас! Тільки в Москві та в нас!

— Руб поставиш, два возьмош!

— Добирайте тараню! Тараню добирайте!

Хрипить орган... Скиглить скрипка...

А теноральний бас-профундо з тонісіньким байдужим
сопрано розповідають православним:

Птиця воздух наполняла,
Безпрестанно всьо літала
І крилами трепетала,
Хвалу богу воздавала...

Ярмарок!

III

— Бе-ррр-е-жи-и-ись! Побережись! Побережись!

— Н-н-но! Н-но!

...Цьвох! Цьвох!

— Ех, арабська!!!

— Н-но! Побережись! По-о-о-бережись!

— Та не бий! Не бий! Ходюю її, ходюю!

— Не сіпай!

— Пррррбіжись!

Коні... Кобили... Стригуни... Лошата... Пекло...

«Токмо» — міньба так на так...

— Що ти мені токмо? Ти дивись, що ти держиш...
Старця держить, і токмо...

«Старець» байдуже махнув хвостом...

Циган до його підбігає, роззявляє рота, витягає
язика:

— Тут же в роті, хай господь милує, як і в с..і!
А він токмо... Қа-а-жи! Ділом кажи! Та ка-а-а-жи ж.
Хочеш п'ять?

— І то гроші!

І тріщать долоні, летять додолу шапки, гасає в по-
вітрі «мать», бігає коняка, цьвохкають батоги, ріже вухо:

— По-о-о-бережись!

Це на головній кінській алеї, де цигани, де бариш-
ники...

Тут в ряд вози, біля возів підмощено землі, щоб коні
стояли передком на горбку,— тоді вони поставніші, рів-
ніші...

Тут яка-небудь «арабська» пробігає крізь два мури
кусячо-палючих батогів і, прискочивши до воза, тяжко
дихає...

Тут недосвідченого дядька облапошать так, що, при-
вівши нового коня додому, дядько кричить:

— Ря-а-туйте!

І веде його на другий ярмарок, де перед ним молять-
ся, хрестяться, пробігають, проскакують, скидають з його
шапку, ріжуть його по долоні, показують йому зуби,
ноги, холку...

Дядько дивиться, хреститься, б'є по руках, каже:

— Двадцять п'ять!

Веде додому, приведе, роздивиться:

— Р-я-а-туйте!

Веде в третій ярмарок...

Потім у дядька ні коня, ні грошей...

Тут як утаскають дядькові «ревуна», так і сміх і
горе...

«Ревун» — це кінь з хворобою легенів, чи що... Так
він, коли стоїть — нічого з ним не трапляється... А про-
біжи ним хутенько верстов із десять — він починає рев-
ти (задиhaється), як бугай...

Показенька коняка, а не багато й додачі дав...

«Одузив», — думає дядько...

На воза — й на рисях додому!

Прибіг додому.

— Тррр!

А кінь йому:

— Ве-е-е!

— О, рятуйте! Тр-р-р!

— Ве-е-е!

— Ой боже мій!

— Ве-е-е!

Тут нема простих коней...

Тут не кінь, а:

— Лев!

— Орел!

— Злитий!

— Орляка!

— Вітер!

— Юнкер!

Тут нема простих кобил, а тут:

— Птиця!

— Буря!

— Скеля!

— Одна в світі!

От вам, приміром, «лев»...

— Та це ж не кінь, а лев... Ти тільки подивись!

Іде той «лев» — у його задні ноги циркулем, а з ока тече якась слизота, і ребра в його поверх шкури вже стирчать.

— По-берре-жись!

«Лев» біжить, задніми ногами за землю чіпляючись...

От вам «орел»...

Як іде, так на задню, на ліву: руб двадцять! Руб двадцять!

— Кінь дійсно прихрамує... Засікся в дорозі! А коняка добра! Мужича коняка! Орел!..

А в «орла» того ліва кульша на четверть вища від правої кульші...

«Орел»...

Ось «птицю» запрягли проїздити. «Птиця» гречана на масть, з козинцями й худа-худа-худа...

Під хвостом у «птиці» ціле провалля: втягло ото так її. Загнуздали «птицю». Зав'язали «птиці» хвоста біля самісінької рипиці.

Щоб усе було видать! Як іде! Як біжить!

— Н-н-но!

Шість душ на возі.

— Н-н-но!

Цьвох!

А з провалля в «птиці» тільки — чвирк!

— Н-но! (Цьвох!)

А звідти: чвирк!

З «примочкою» бідна «птиця». «Примочка» — то така в коней хвороба (нервова, чи що).

Цьвох!

Чвирк!

— Це! З фанталом?! Н-н-о!

Бідна гречана! А й вона ж колись на леваді іржала весело!

Бігають «орли», «леви», «юнкери», «вітри», «птиці», «скелі», «бурі»...

Кусають їх безжалісні батоги... Вони підскакують, спотикаються, хекають...

— Та це ж жеребець! З ним мороки багато... Якби він виложений...

— «Мороки багато»? «Жеребець»? А якби й тебе виложив?! Ти не туди дивись, а на груди дивись... Гора!..

— Це кінь?! Мені якби жеребця!

— Жеребця?! Та з ним, чортом, мороки скільки! Йі ока з його не спускай! Ти на коня дивись! Це ж кінь, а не цуценя!

— Кінь, що й казати, добрий! Тільки ж чого ото по йому гречка пішла? Говорять, що то кров порчена, як гречкою посипало...

— Та яка там кров?.. Сіра була кобила, а ділопрозводитель гречаний... От і гречка... Сірий він, у матір пішов, а це тепер од батька гречка почала витикатися... Од ділопрозвідателя... О!

— Купили, Петровичу, кобильчину?

— Та купив...

— Скільки оддали?

— Оддав свою рижу, одинадцять додачі, півкварти й п'ять пудів пшениці майбутнього врожаю...

...Скільки коштує кобильчина,— скажіть ви?!

— По-о-бережись! По-о-бережись!

— Н-но! Н-но!

— Е, ей! Е, ей!

...Бігають коні, бігають цигани, метушаться циганчата, гавкають під циганськими возами собаки, ляскають батоги, іржуть лошата, хрюкають жеребці!

Ярмарок!

IV

...Сонце пече!

Так пече, ніби воно з квасочниками в долі...

Просто просвердлює тебе промінням і наливає в груди, в живіт, у голову тії спеки сказаної...

І дуєш квас, і лізеш під воза, і біжиш до Псла, зриваєш із себе одєжину, плигаєш у воду й вовтузишся разом з кіньми, з коровами, з волами...

А від Псла і до Псла тягнуть на налигачах, ведуть на поводах: купать! Напувать!

І зморена і галасом прибита товарина з охотою бредє в воду, стає, дудлить воду й обмахується од мух мокрим хвостом...

І од хвоста того бризки по Пслу, мов од попівського кропила...

А наді Пслем, на майдані, торг іде...

Власне, більше галасу, як торгу...

Бо:

— Ну як із волами?

— Тихувато. Купця немає... Так самі між собою ото перекидаємося... Якби збоку грошва — діло б пішло...

— А коні?!

— Та й коні ж... Що ж коні?.. Цигани ото та баришники каліччю менжують, а хазяї он повиводили — так ніхто не вкусить. Грошей у дядька обмаль, якраз оце перед урожаем — де ти тих грошей набереш...

— Нема сурйозного купця. Надержує на осінь... На зиму спродуватимуться — тоді дешевше й гарбатиме...

Риба йде... Мануфактура потроху... Начиння різне хазяйське... Дріб'язок... Вовна йде. Смушки рвуть із рук. Кури хапають із кошиків... Яйця... Прядиво...

Тут і галасу менше, а діла більше...

Уже сонячне проміння навкоси трохи...

Притихає навкруги...

Попід возами, попід гарбами сидять купки, подобі-дують...

Летять угору пробки з руської гіркої.

Стоять пляшки, ганчіркою позатикувані: то власного виробу...

Це могорич.

— Будьмо!

— Будьмо!

— Хай же ваша гніда прудко бігає та лошата справно водить!

— Хай!

І булькає з пляшки в рот біленька й розливається по жилах, і червоніє людина, соловіють у неї очі, і голосніше вона балакає, і мотає швидше руками...

Напідпитку...

Он уже посунули й додому.

Запрягаються коні, запрягаються воли...

Додому...

Потяглася строката гадюка од Псла на степи...

Оживає «тічок»...

Це там, де коні... Одв'язуються коні од возів і виводяться на шлях між возами...

Тічок...

— Ей, мінці, налітай!

— Кому булану?

— Хто сірого візьме?

— Бережись!

— Н-н-о! Н-н-о!

— Бережись!

— Кажі! Ка-ж-жи!

Лясь! Лясь! Лясь!

— По-о-о-бережись!
Остання агонія...
Ще година — й затихає ярмарок...
Тічок порожній... Баришники, кому додому ближче,
запрягають коні...
Кому далеко — ладнаються ночувати.
Бо завтра ж ярмарок!
Складають товари крамарі.
Вечоріе...
Біля циганських шатрів поблискують огнища: ва-
рять вечерю...
Не чуть сліпців... І тільки орган на каруселі бла-
гає Ваньку:

Бросай, Ванька, водку пить,
Пайдем на роботу,
Будем деньги получать
Кажпую субботу...

Затих орган...
Вечір...

* *
*

А потім уже ніч...
Темна ніч, чорна ніч, тьмяна ніч...
Такої ночі циганські шатра — лірика, а цигани —
поезія...
Такої ночі циганська журна пісня, ота пісня, що її
біля Яшиного шатра чорноока Галя співає, — отака
пісня:

A-a-a-a! A-a-a-a!
A-a-a-a! A-a-a-a!

Тягуча, як степ, пісня, — так і така пісня за вільну
здається... І слухаєш пісні тої журно-тягучої, і забу-
ваєш, що Галі чорноокій їсти до смерті хочеться і що її
батько, Яшка, п'яний біля шатра Галину маму б'є...
Отака та ніч...
Чорна ніч... Чарівна ніч...

.....
Може, то ніч, може, то зорі, а може, то... порожній
шлунок зірвав Ваньку, молодого цигана, з-під воза і...
— Галю! Веселішої!

І тоді рвонулося з молодих грудей швидке:

А-та-ра-ра-рай-ра!
А-та-ра-ра-рай-ра!
А-та-ра-ра-рай-ра!
А-та-ра-ра-рай-ра!

А Ванька пішов дрібно-дрібно круг огнища...

Він іде, мов пливе, а вогонь йому халяви лиже, а з грудей його рветься:

Ех! Да! Пайшов!

І чеше Ванька вільної циганської, і руки в нього в такт по халявах дрібушечки вибивають:

Тра-та-та! Тра-та-та!

І вискакують із возів скуйовджені люди, чухаються, стають круг багаття, ляпають в долоні, нижуть плечима, тупають ногами...

А-та-ра-ра-рай-ра!
А-та-ра-ра-рай-ра!

— Ех! Пайшов!

— Молодець, Ванька!

А Ванька пливе круг огню, і тільки ноги в нього ходором ходять, а стан як струна...

— Ех! Ех! Ех!

Садить Ванька закаблуками... Садить з захопленням, садить з запалом, ніби там, на землі, круг вогню, доля його гірка простяглася, ніби отам, у спориші, його злидні причаїлися, його недоїдання, його недосипання, виснаженість його жінки молодой, брудота його малих дітей, кашлюк його запальних та «козиньчастих» голодних коней...

— Ех! Ех! Ех!

Ррраз! Ррраз!

Закаблуками! Закаблуками! По злиднях, по гіркій по циганській долі закаблуками!

Погасло багаття...

...Тихо на майдані...

...Порожньо на майдані...

...Бовваніють в темноті ятки... Сіріють циганські шатра...

Лежиш серед майдану, під головою купка сіна, а над головою величезний чорний підситок в мільйонах мільйонів місць зорями попропиканий...

...Заіржала коняка.
Цьвохнув батіг...
Гавкнула собака...
Тихо...
Спать...

— Тррр! Стій!

Кліп очима — а сонце тобі в самісінькі очі.

— Вставай, хлопці!..

І знову їдуть, і нокають, і гейкають, і цобкають, ца-бекають, і тпрукають, і божаться, і хрестяться...

Другий день...

По голові дзвони дзвонять, волочаться ноги, мру-жаться очі...

— Додому! Чи скоро додому?

— Скоро!

...Ка-а-а-жи! Ка-а-а-жи!

Лясь! Лясь! Лясь!

А в голові тільки:

— Дзень! Дзень! Дзень!

— Запрягай! Додому!

Біжать кобили, стрибав ззаду руде лоша...

— Додому!

Поярмаркували...

А насупроти вітерець легенький повіває — гармидер ярмарковий з голови вивітрює.

— Но-о!

— Берегись! Роздавлю! Ех!

То Альоша котить... Намогоричився по самісіньке підборіддя. Сидить навколішках на возі, держить в одній руці віжки, в другій батога і періщить пужалном своїх пару гніденьких коненят...

— Но-о! Роздавлю! Всіх подавлю!

— Стій, Альоша, а то й справді подавиш!..

— Берегись! Альоша едіть! Альоша всіх подавить, бо Альоша, брат, на всю округу баришник! Альоша, брат, культурний баришник!.. Альоша, брат, розумней од усех! Ану найди розумнішого від мене! Ага! Не знайдьош, брат! Альоша всіх обкрутить! Во где обкрутить! Видиш? Но-о! Но-о, лошаді! Берегись!

«Лошаді» — «нно», Альоша падає на возі навznak, «лошаді» сідають на зади, Альоша б'ється лобом об передок, «лошаді» — вперед, Альоша — навznak, «лошаді» — назад, Альоша — вперед...

— Но-о!

Взяли в Альоші віжки, зборкали його на возі.

— Паняй помаленьку...

Іде «на всю округу баришник» і правою рукою в потірі крутить.

— Всіх обкручу! Бачиш — ось пара коней — проп'ю! Хочеш? Завертай, всьо пропйом! За-вер-та-а-а-ай. Пушай усі знають, як Альоша гуляє! Но-о!

— Сиди, Альоша, а то зв'яжу!

— Но-о! Ти знаєш, хто я?! Я, брат, не дурак! Я не дурак! Ти на мої коні посмотри! Були в тебе коли-небудь такі коні! Но-о! От лошаді! Радість, а не лошаді!

І сміється Альоша, заливається, на возі перекидаючись...

— Стой! Тррр! Стой, я тобі кажу, бо оцей гнідий больноий! Он здохнїть! Стой, не гони, бо лошадь больная! Хороший кїнь, а больноий...

І плаче Альоша, і сльози ручаями течуть, брудними краплями на синю Альошину сорочку капаючи.

...Заснув Альоша... Вперся лобом у шворїнь, навколїшках спить Альоша...

Торохтить віз, б'є лобом Альоша об шворїнь...

Дивишся й не знаєш, хто ж кого порїшить: чи Альошин лоб шворня залїзного розтрощить, чи шворїнь Альошиного лоба розколе...

Іде з ярмарку «культурний баришник»...

Поярмаркував Альоша...

Дома...

А ще й на другий день у голові:

— По-о-бережись!

— Ка-а-а-жи! Ка-а-жи!

— Но-о!

— Квасу! Дранки!

Лясь! Лясь! Лясь!

Ярмарок!

ТА ДАЙМО МАШИНУ!

ВИ коли-небудь сиділи біля брусниці, над перевернутою косою після того, як пройшли в житі ручку?

Держали коли-небудь за носок косу й човгали мокрим брусом по дзвінкій косі? Навхрест так:

— Човг-човг! Човг-човг!

Не сиділи?

Інтересне, я вам скажу, почуття, особливо коли це не перша ручка, а так п'ята або шоста підряд... А жито як дріт, а ручка аж он до тої межі, а перед вами косар добрий, не поденний, а косар-хазяїн, що в його навіть матня на вас іззаду скепсисом віє...

Ви знаєте, де тоді у вас болить?

Ні, краще все по черзі.

Так от, коли ви сидите після п'ятої ручки біля брусниці (знаєте, що таке брусниця? Це така «ваза» й вода для бруса, й пісок для мантачки) і ото брусом тільки — човг-човг! — так голова ваша ніби на мотузці в унісон отому «човг-човг» тільки: «кив-кив».

Сама голова... Самохіть...

Дихаєте ви так:

— Хи-хи! Хи-хи! Хи-хи!

А потім:

— Хи-и-и-и!

І знову:

— Хи-хи! Хи-хи! Хи-хи! Хи-и-и-и-и-и!

Мокра у вас голова... мокра шия... Тече з лоба на ніс... З носа капає під ніс... З голови котяться струмки на шию, за шию, там вони з'єднуються з власними «джерелами» на спині, на попереці, на грудях, на череві і вже великими ручаями течуть далі й пливають униз вашими власними ногами й упливають у мать сиру землю...

Ви підіймаєте сорочку й полою везете себе по обличчі, по шиї, встаєте, робите отак:

— Ф-ф-фу!

І п'єте з тикви воду.

Знаєте, що таке тиква? Це така ніби «братина»... Сама вона широка, а горло в неї вузьке. Вона полив'яна, а в ній вода, й стоїть вона під копою...

Ви коли-небудь пили воду з тикви після п'ятої ручки?

Не пили?

Так підіть тоді чи в «Тіволі», чи в «Аркадію» й випийте, коли у вас спрага, стакан «мазаграну» (так, здається).

Добрий «мазагран»?

Так вода з тикви в сто раз добріша.

Ви п'єте її не з бокала, а навхилки, але то нічого...

Нічого навіть і те, що вода полетиться на груди вам. Цього ви не боїтесь,— плям на «шифоні» чи на «піке» у вас не буде. На гарячі груди вам литиметься вода, а враження таке, як у вас там у Харкові, коли «найдорожча й найкраща» до вашого серця свою наманікюрену ручку прикладає...

Отака вода з тикви після п'ятої ручки.

Та не тільки після п'ятої, а й після першої... і після другої... Після кожної...

Не траплялося з вами ніколи такого?

Шкода!

Ви б тоді знали, що таке жнива, й не питали б у мене:

— А де ж воно болить після п'ятої ручки?

Болить воно зразу отут — у правім плечі... Й отут — у лівім плечі...

Смика в лівім лікті, бо:

— Кісся! Кісся до себе! На п'ятку, на п'ятку більше! П'яткою беріть!

Коли ви кінчили шосту ручку й станете після того прямо, тоді зігнуться не дає. Поперек ваш як дошка...

Коли ви скінчили шосту оту ручку й сядете, зігнувшись, вам випростатись не дає... Поперек у вас, як арка... Дугою в вас поперек!

Тремтять у вас руки, тремтять у вас ноги, тремтять у вас черево, нігті навіть у вас тремтять...

Серце ваше як дзвіночок, а печінка як чавун... Гуде...
Жнива...

* *
*

Дурниці, кажете?

Ніколи коси в руках не держав, три ручки пройшов і хекає під копою...

Ні, високоповажані...

Борис Степанович (а про Бориса Степановича тут кажуть: «То добрий косар»),— так Борис Степанович казав оце:

— Оце перед обідом піднажав — так насилу додому прийшов... І не зігнуць, і не випростаюсь, і отут мені смикає...

Виходить, що не дурниця...

А ще як підскочить жито, прекрасною зеленою березкою переплетене, і коли ви на всю косоньку махнете, а потім на покіс її вигоните. Тягнете на покіс.

Знаєте, що та березка з вас тягне?

Тягне вона з вас руку, рука тягне груди, груди тягнуть печінку, печінка тягне дванадцятиперсну кишку...

І все це тягне і кладе разом з прекрасною зеленою березкою і з достиглим житом на покіс.

А вже як положили все це на покіс, тоді ви глибоко зітхаєте і зітханням тим втягуєте в орбіту ваші очі, що за цей час гнучким рогом полізли на високий ваш лоб...

* *
*

Ах, як лежитья під копою після п'ятої чи шостої ручки!..

На стерні ж, а немов на перині...

А Андрій Васильович:

— А чи три махи викосите так, щоб лягти й витягтись?

— Не пробував. Може, й укошу, тільки сам витягнуць...

— А я викошу!

Тяжкувата работа...

— Як помахав день, а потім сядеш галушки їсти, візьмеш ложку, вхопиш галушку та до рота... А рука тільки: кидь!

І викинула галушку «на покіс». Сама ручку гонить...

— Та даймо ж машину! Та пробі, даймо машину!

А то тільки: кидь! кидь!

«ТЕМНА НІЧКА-ПЕТРІВОЧКА»

Х же ж і тюкають темної нічки та й петрівочки.

Отак:

— Тю-у-у-у.

Так те «тю-у-у» рве, як пострілом чорну запаску ночі полтавської, стрічкою мчить поміж кущами, поміж деревами гаю кучерявого, гонить луками, через Псьол перестрибує, б'є об кручу і, знесилено об кручу вдарившись, знов до гаю повертається і лягає в спориші таким кволим, таким стомленим.

— Тю-у-у-у-у...

То так темної нічки-петрівочки.

То тоді, коли хата-читальня ставнями зачинена, коли в хаті-читальні миші книжки «читають», а на лаві за столом сидить домовик і політосвітню справу провадить...

Тоді страшно в хаті-читальні...

Тоді боже борони навернутися до неї, бо там сидить «сіка-ляля-вова-хо» — таке страшне, таке волохате, таке чорне, таке таємниче, що «гонить і хлопців, і дівчат од хати-читальні, вигонить їх і з хат, і з комор на колодки, що за церквою»...

А там, на колодках, гармонія грає, там беруться за руки і товчуть спориш молодими ногами, бо не можна не товкти, бо не можна встояти, коли з дворядної летить таке зазнобисте:

Польки-польки
Та й кадрелі...

Тоді в хаті-читальні і в сельбуді домовик повний хазяїн. Він сидить, розвалившись, на лаві, ехидно хихикає й благословляє темну нічку ще й петрівочку за

те, що вона зробила його володарем цієї політосвітньої установи.

Він, домовик, нікого тоді не боїться, ні до чого не прислухається, бо він знає, що ніхто ні в хату-читальню, ні в сельбуд не зазирне ні вдень, ні вночі, бо й удень, і ніччю — щільно ставні там позачиняні...

А темна нічка та й петрівочка цупко село обіймає, до гармонії прислухається, зорями підморгує і реєструє по народних судах «справи про аліменти»...

І коли ляжеш ночі такої на вогку траву під кушем волохатим і вслухаєшся, то чується тобі регіт щасливий, і гармонія чується, і «тю-у-у-у», і пісня, і зітхання, і обіцяння, і заприсягання...

— А далі що? — у нічки питаєшся.

— А далі комора, — нічка говорить.

— А далі що?

— А далі дитина...

— А далі що?

— А далі суд...

— А далі що?

— А далі піди й послухай...

— Ну й піду. Ну й послухаю.

* *
*

Коли темна нічка ще й петрівочка за Псллом уже, за кручами, коли вона втекла за моря, за ліси, за гори, за доли, сонцем підцьвохувана, тоді біжить селом народний суддя 10-го поділу Кременчуцької округи... Він такий маленький, низенький, чорненький, лагідний і всімається.

А за ним з отакенною папкою біжить секретар народного суду 10-го поділу Кременчуцької округи...

Тоді біля будинку, де суд одбувається, підводи стоять, і люди сидять, і діти кричать...

Отак кричать:

— Уа-уа-уа-уа-уа.

Тоді молоді матері гойдають діти малі й приспівують. Приспівують не отакої:

Летів жук
Через Маринину хату.

Пу-у-у-к.
А в Марини живіт
Пу-у-у-х
Тю-у-у-у.

Такої на колодках майбутні матері виспівують.
А біля суду, на ганку, вони отакої приспівують:

Ой, ну, котку, котку,
Не лізь на колодку,
Розіб'еш головку,
Головка буде болить,
Нічим буде загоїть,
А-а-а-а. А-а-а-а-а.

* *
*

І виходить суддя й народні засідателі і сідають за червоний стіл...

Тоді вітер слухає оповідання і батькове, й материне й вискакує у вікно, летить за ліси, за гори, за моря, за доли й розказує темній нічці ще й петрівочці, а вона регочеться, і витанцьовують на Чумацькій Дорозі зорі й, витанцьовуючи, приказують:

— А не зачиняйте ставень у хаті-читальні. Не зачиняйте. Не зачиняйте.

А вітер темній нічці ще й петрівочці переказує:

«І сказав суддя:

— Марино Половенкова й Грицько Гніденко. Ідть сюди до столу... Ідть і свідки... Розкажіть, Марино, як діло було... Коли спізналися, як, що й до чого. Судові говорити треба тільки правду. За брехню відповідати-мете по закону. Так і всі знайте — і свідки, й позовники. Говорити треба тільки правду... На це у вас і розписку одбирається...Ну, Марино, розкажуйте...

А Марина хусточку аж на очі, в руках фартуха мене...

— Що ж розказувати? Гуляли. На колодках, на вулиці гуляли... Він залицявся... Ходив у комору спати... Спали спочатку «по-хорошому»... А потім почав умовляти. Казав: «Братиму...» А як «зайшла в положеніє», кинув ходити — не дивиться... А потім дитина народилася... Батько й мати з дому гонять... Робити з дитиною нема як... Прошу присудити з його на дитину...

— Правду кажете?

— Правду...

— А тепер ви, Грицьку, розкажіть.

— Брехня все... Ходить ходив — це правда. А щоб щось таке було — так ні... То вона на мене наговорює. До неї багацько хлопців ходило... Вона з багатьма спала, а потім усе на мене звернула... Не винуватий я... Гуляв, як взагалі всі гуляють з дівчатами... Вона десь набігала, а тепер мене по судах тягає...»

Вітер темній нічці ще й петрівочці розказує, а нічка регочеться, а зорі стрибачуть:

— Не зачиняйте на глухі ставні хати-читальні. Не зачиняйте.

А вітер розказує:

«Потім свідки свідчать... І одні ллють помиї на Маринину голову, а другі на Грицькову голову... Одні надриваються, що Марина «цяця», а Грицько «кака», а другі, що Грицько «ангел», а Марина «диявол»... І дивиться Марина в землю, віями моргаючи, і дивиться Грицько вбік, носом підсorbуючи. Марині — вісімнадцять, Грицькові — двадцять... А батьки на лавах сидять, прислухаються...

І дивиться пильно на всіх суддя, і вдивляються народні засідателі:

— Хто із вас бреше, а хто правду каже?..

— Ходив?

— Ходив.

— Спав у коморі?

— Спав. Тільки ж нічого не було. Та хіба тільки я ходив? Багацько ходили.

— Хто ходив?

— Хіба я пам'ятаю, хто ходив? Багацько ходили...

— Коли дитина народилася?..

— Перед великоднем.

— Коли ти ходив?

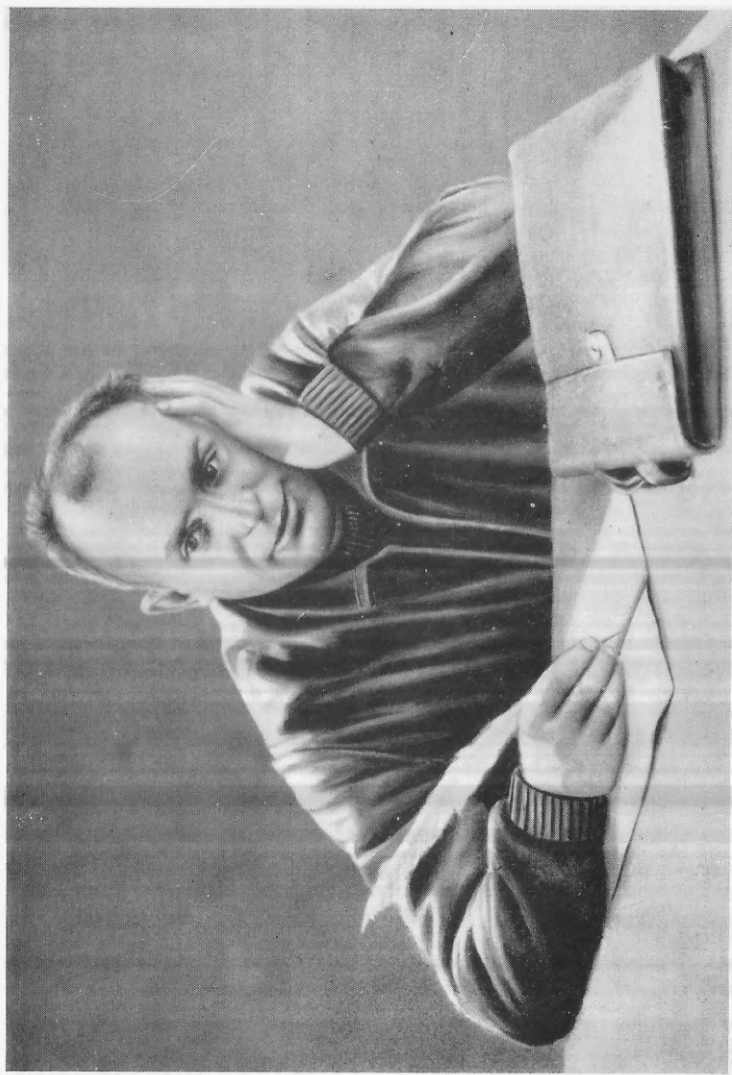
— Ну, літом ходив...

— Доки він до тебе ходив?..

— Та ще й після Покрови ходив... А потім, як дізнався, так і кинув...

«...Сім карбованців на місяць до вісімнадцяти літ».

— Ви вільні».

Остап Вишня. 1928 р.

І сміється темна нічка ще й петрівочка... І підстрибують золоті зорі...

А в хаті-читальні миші книжки читають і домовик сам лекцію гонить на тему:

«ПОЛОВЕ ЖИТТЯ»

«Полове» не на масть, а по суті.

«ГІПНО-БАБА»

ГІПНОЗ.

Річ, як знаємо, дуже таємнича й дуже ще не досліджена...

Чудеса професорів-невропатологів не один раз примушували волосся дратися догори й очі широко розплющуватися...

Все це таке незрозуміле, таке «потойбічне», таке дивовижне...

І хто міг подумати, що десь у невеличкому селі за п'ятнадцять верстов од залізничної станції живе людина, що нагонить страху і чоловікам, і жінкам, і малим дітям своєю таємничою, ніким і нічим не з'ясованою силою, своїм отим страшним «зглазом»... Чудернацькі діла твої, господи!

От іде вона, тая людина страшна, йде вулицею, ногами плутаючи, на ціпок спираючись, іде і кляне свою невістку, що витолочила в неї траву, що ніяк од неї вона не відбере півклубі, що їй присудила районна земельна комісія.

Проста собі баба — подумаєте ви...

От сидить перед вами людина, полу, очевидно, жіночого, у свитці, в полотняній спідниці, боса, з закутаною у велику сіру латану-перелатану хустку головою, і дивиться на вас вицвілим одним оком і розповідає, причитаючи, про життя своє безрадісне...

Проста собі баба — подумаєте ви... Ні, граждане, то не проста собі баба, а то страшна баба, то «баба-коровниця», що вже сімдесят із гаком літ полохає сільське населення...

То така баба, що зустрінете її — значить, обов'язково з вами лихо якесь трапиться...

То така баба, що, як перейде вам дорогу,— краще вертайтеся, бо все одно нещастя буде...

Отака баба...

Прізвисько «коровниця» нічого спільного з її таємничюю силою не має: то її чоловік колись барині корови пас...

Таємнича баба...

Йде баба-коровниця через майдан... І от ви бачите, як пастухи галопом летять, аж вітер шумить.

— Куди ви, хлопці?

— Оббігаємо, щоб баба-коровниця дороги не перейшла, бо телята молоко повисисають.

— Обов'язково повисисають?

— Об'язательно!

І то вже так і знайте: повисисають.

— Чого це, Йване Дем'яновичу, додому їдете? Вчора ж казали, що в ліс по дрова поїдете на цілий день.

— Та оце ж і їхав, так баба-коровниця дорогу перейшла... Вернувся додому, бо все одно або гілляка приб'є, або перекинувсь дорогою, або коні поносять...

— Обов'язково?

— Об'язательно! От ви смієтесь, а я на собі перевірю... По снопи поїхав... Перейшла вона мені дорогу... А, думаю, лиха тебе година бери: поїду... Поїхав... І що ж би ви гадали: перекинувся... Перекинувся і війя поламав... Отака вона...

І хоч кого ви тут розпитайте про бабину силу, всі в один голос: «Таємнича баба! Чи око в неї таке, чи в іншому якомусь місці в неї та сила сидить, а що сидить, то сидить...»

І не говоріть...

І пішла демонстрація бабиної сили: і осі ламалися, і шворні лопалися, і обіддя розпадалися, і війя перебивалися, і коні носили, і воли дровичилися, і телята висисали, і... і... і...

Безліч прикладів...

Сили в тої баби невичерпані родовища.

І скерована вона виключно на шкоду людові православному...

Сила в неї, хоч що ви там говорите, од чорта! Не інакше!

Я — скептик. Я не вірив і посміхався собі, коли мені розповідали про страшну силу в баби-коровниці.

А воно правду люди кажуть: не смійся... ніколи не смійся...

Не збрехали люди.

Довелося мені поїхати на пошту...

Ідемо... От Андрій Васильович і каже:

— Чорти бабу-коровницю пруть!

— Буде щось?

— Буде...

Так і вийшло. Заїхали ми в Пісках до сільськогосподарського кооперативу ковбаси купити... Важить нам прикажчик ковбасу... Тільки ото одрізав, а вона з-під ножа — плюсь! — і в мед!

І їли ми солодку ковбасу... А ковбаса з медом — не булка з медом: самі знаєте...

Я й кажу:

— Чи не баба-коровниця?

— Вона! Добре хоч не в дьоготь! Могла б і в дьоготь плюснуть...

Отака баба...

Гіпнотична баба... Гіпнотизує оддаєки й руками над вами не вимахує...

І гіпнотизує...

А ми їй віримо! Отакі ми!

«ПОШТИ ЩО Й ЗДРЯ»

М А воно б оце й нічого, та дуже ж таки кепсько, бо земля пошматована...

— А скільки ж у вас землі?

— Та десятин із вісім...

— А як же вона у вас «пошматована»?

— Та, мабуть, шматків на п'ятнадцять, коли не більше.

— Та невже?

— Та ось навмисне давайте порахую: на плавнях — півдесятини; на пісках біля Псла — четверть; на хуторах — півтори десятини; на материзні — десятина; під горою... за горою... біля дороги... за дорогою... під лісом... за лісом.

Біля... за... під... на...

Біля... за... під... на...

— Ну та й що?

— Ну та й те... На осьмину за большак поїдеш — день. Поки сюди та поки туди... А воно верстов вісім... А воно волами... Поки туди — півдня; поки звідти — день... Волочити — день... Косити — день... Возити — день... А воно тільки ж осьмина... Та в другім місці... Та в третім місці. А воно їх у мене п'ятнадцятеро тих місць.

— Так чого ж ви землеустрою не проводите?

— Думали!

— Ну?

— Записалося чоловіка з двіста п'ятдесят!

— Ну?

— А ті не хочять...

— А чого не хочять?

— Та земля не однакова... Там черноземля, там супісок, там солонці, там суглинок.

— Так що?

— Так якби ж земля вкупі...

- Землеустрій...
- Так земля не однакова...
- А ви знаєте, що нема землі скверної, а є хазяїн скверний?
- Так як же ж так?
- А так... Правильна сівозміна... Угноєння... Про-сапні... Пари...
- Так якби ж земля однакова...
- Культурне господарювання...
- Так земля не вкупі...
- Землеустрій...
- Так земля не однакова...
- Культурне господарювання...
- Так якби земля вкупі...
- Землеустрій...
- Так...

· · · · ·
А Дем'ян Федорович сидить, цигарку крутить:

— А по-моєму, так пошти що й здря ото воно роз-паякує. Робили б та й усе! А то не розуміє, що йому краще, а що йому гірше — й балакає...

І сплюнув...

«ЛЕРИГІЯ»

НІЧОГО, братця, не зробиш: бог є...
Не знаю, як деінде, а в Мануйлівці бог є.
Он і церква серед майдану, он у їй, у
церкві тій, у дзвони хтось бемкає...
Для кого ж ото, ви думаєте, церква?
Для бога.

До кого ото в усі дзвони людина репіжить?
До бога.

Ви думаєте, хто ото через майдан у білому брилі,
в білім піджаці і в чорних на випуск штанях іде? Ці-
пок у його в руці, і він так важно-важно виступає, що
навіть вівці в купу збилися?.. Хто то такий, по-вашому?

То дяк...

У кого, ви думаєте, ото в кишені торбинка для паля-
ниць та для крашанок одтопірчилась?

У дяка...

А ото ззаду за дяком хто такий чимчикує? Спід-
ниця вроді на йому і волосся довге та сиве. Хто то
такий?

То піп...

От вам і кажіть, що бога немає. Є бог.

Кому, ви думаєте, ото баби та діди йдуть молитися
до церкви?

Богові...

А не було б бога — йшли б вони тоді до церкви?

Ні.

— Воно, положим, мені не дуже й потрібне, так як
ти без його обійдешся?

— Я, положим, забув уже, коли і в тій церкві був,
а що ти зробиш? Хай стоїть, хіба вона мені заважає?..
Воно мені без діла... То там баба, а я,— так воно мені
все дно, чи є вона, чи нема її... Говіть, слова нет,

говію... Та воно, сказати, і попам же їсти треба... Хай ідять, черви б їх були поїли...

— Що вже не терплю їх, попів отих... Усе дай, і дай, і дай, і дай. Коли воно вже і припиниться... Та ненажерливі які, не надаси їм... Ти ж, Іване, з двору нікуди не ходи, а я тільки до церкви збігаю, лоба перехрещу, а то вже не знаю, коли я там і була...

* *
*

Бог, як бачите, є, бо «воно мені без діла», а «їсти ж і попам щось треба».

А якби бога не було, що б тоді попи їли?..

Раз годує — значить, є.

І годує, хвала йому, не погано...

— Та тепер їм, положим, увірвалося... Приніс оце за два тижні дві паляниці та трое крашанок... І все... Так воно ж тепер не сезонт... Ні з молитвою тобі, ні з молебінем... Ото в піст та святками — тоді нічого: є що їсти... А тепер скрутнувато... Колись було! І-і-і! Жили ж вони та в сметані купалися, а тепер не так, не той народ пішов...

— Та й тепер іще, положим, як на хутори поїде, то хуру везе.

— Та то так... Хутори — такі... Ті дають... А ми не дуже.

* *
*

Бог є.

Раз хури є, значить, бог є...

А хури є, значить, жить можна.

А раз жить можна, значить, і бог є, бо хто життя на землі дає?

Бог...

«Увірвалося». То нічого, що трохи увірвалося...

Життя повне... Життя з отакими сценами на цвинтарі:

— А скажіть, громадяно, чи прелюбодействовали ви з отцем Терентієм? Чи правда тому, що ото на селі говорять, що вони, отець Терентій, ребйонка з вами прижили?

То церковний титар громадянку запитує при всій парафії... А поруч титаря батюшка в ризах і з хрестом стоять...

— Та ні... Хіба я знаю?..

— Вот видіте, братіє, що злі люди на нашого отця духовного клеветують. Вот видіте, братіє, як вони, ізверги, віру христову підривають. Помолімося ще, братіє, щоб господь милосердний одвюл од нас гідру тую...

А «братіє» шепочуть одне одному:

— Я вчора сам бачив, як одтирили їй два мішки пшениці...

— А позавчора борошна мішок...

Або отакої:

— Гвалт! Люди!

— Чого ти?

— Попа біля жінки згріб!

— Пусти, а то нікому буде вечерні правити.

* *
*

А ви кажете:

— Бога нема.

Є бог.

«БЛАЖЕН МУЖ, ІЖЕ НЕ ІДЕ НА СОВІТ НЕЧЕСТИВИХ»

КОЛИ тихого-тихого вечора ви йдете понад сагою¹, не звертайте ви в глухий завулочок праворуч, звідки до вас пливе якийсь одноманітний спів...

Такий якийсь спів: і не сумний і не веселий... І не тихий і не голосний... Тягучий спів...

Не йдіть ви на той спів...

Не йдіть, бо як у завулочок глухий ви звернете, будинок із зачинсними ставнями побачите.

І як станете біля будинку, почувете, що спів той тягучий із будинку того крізь зачинені ставні проривається, залазить вам у вуха й дратує ваші перетинки барабанні.

І коли все-таки цікавість примусить вас дізнатися, що то за спів такий,— не йдіть у ту хату...

Не йдіть, бо тоскно вам зробиться...

Так тоскно вам зробиться, аж сумно... І отут вам буде тяжко, і йтимете ви додому й думатимете:

«Кому це здалося? Навіщо воно?»

Як зайдете в хату, побачите лави, як у сельбудинку, на лавах душ із п'ятнадцятеро люду... Чоловіків і жінок... Чоловіки сидять, як ви ввійдете, ліворуч од вас, а жінки праворуч... Чоловіків душ із шість, а може, й із п'ять... Чоловіки сидять уроздріб — там один, там один... Жінки — купкою, одна до одної попритулялися...

Перед лавами «кафедра»... Шафочка, чи що, така, як ото налойчик у церкві, на помості, а помостик той з огородчиком навкруги... На налойчикові тому невеличка бляшана лампочка блимає, а на стінці над налойчиком наліплено:

¹ Сага — це колишне річище річки. (Авт.)

ЄДИН ГОСПОДЬ
ЄДИНА ДУША
ЄДИНА ВЕРА
ЄДИНО КРЕЩЕНІЄ...

Лампочка блимає, а люди тягнуть якоїсь тягучої пісні...

Жінки тягнуть тоненько і різко, чоловіки тягнуть товсто й глухо...

Потрапили ви на молитовне зібрання «штундів»...

В хаті присмерк, в повітрі тягучі звуки, а отут у вас нудно...

Кінчився спів...

Виходить на «кафедру» людина, років тій людині тридцять п'ять — сорок і говорить:

— А тепер вислухаймо, дорогі браття й сестри, псалом Давидів... Перед тим, як вислухати, помолимось господеві милосердному, щоб він поміг нам зрозуміти цей псалом... Прошу, преклоніть коліна, а хто не може, просимо встати...

Молимося, значить, щоб бог поміг зрозуміти Давидів псалом...

Потім читається Давидів псалом про те, що, як його всі залишать, він звернеться до «господа бога мого», бо «господь його прибежище й сила...»

Пояснюється псалом...

— Коли, мовляв, ти сам уже залишився, то духом не падай, бо є бог, і в такі хвилини ти згадай про нього... Він допоможе тобі, підтримає тебе і т. д. і т. ін.

Сидиш собі і думаєш:

«Молодець усе-таки Давид... Коли в тебе все є, коли тебе оточують друзі, тоді на лиху годину тобі й бог із-дався... А от як уже тебе прикрутило, прийшло тобі, як той казав, «узлом до того самого місця», тоді — «господи, воззвах к тобі».

По-моєму, це не по-товариському. Раз уже з богом по-приятельському, так не забувай вже його, коли й у «двадцять одно» граєш...

Потім знову співали... Вірш писаний не верлібром¹,

¹ Верлібр — не римований, вільний вірш. (Авт.)

а тристопним ямбом, і говорилось у тій вірші про любов, про птиці, про небо голубе, про висоти, про душу...

Лірика, одне слово...

Співали довго, співали тягуче...

Потім знову:

— Вислухаємо псалом Давидів! Ось що пророк Давид говорить: «Блажен муж, іже не іде на совіт нечестивих і на путі грішних не ста...»

Помолилось, щоб ізрозуміти...

Пояснювала цей псалом молода, може, тридцятилітня людина. Мова йшла про те, що тільки та людина щаслива, що не йде на «совіт нечестивих», що залишає всі оті «мирські» діла й перебуває з господом...

— От тепер багато книжок пишуть, про все книжки пишуть, але то книжки не книжки, а так собі, ні до чого... От книжка: «Євангелія»... Вона, тільки вона одна й книжка... Говорять про техніку, говорять про науку, а не знають, що ні наука, ні техніка не можуть бути без любові... Яка може бути наука і техніка, коли люди забули про великий заповіт нашого святого вчителя, про любов... І коли ви, свою життєву путь проходячи, запитаєте себе, якою вам стежкою йти,— ви завжди згадайте великий заповіт про любов і не йдіть іншими шляхами, а тільки шляхом любові... Тільки в любові, тільки в перебуванні з господом ви знайдете велику собі нагороду на тій світі, де душа ваша перебуватиме у блаженстві...

Довго говорив, багато говорив, гаряче говорив проповідник...

А його слухали...

А потім іще співали...

Ішов я додому «путтю» через луки...

Таку путь я собі вибрав...

Ішов і думав:

«Молода людина, не дурна, очевидно, людина, енергійна людина, і віддавати всю свою енергію на отакі казання...»

І думав я собі:

«Яку б він міг отим селянам хорошу лекцію про землеустрій або про ранні пари розказати...»

А то про «любов», щоб на тій світі раювати...

А на цій світі?!

Ні, думаю собі:

«Блажен муж іже не іде на совіт нечестивих...»

Нема рації міняти ні науки, ні техніки на співи райської птиці на тім світі...

Краще до Аерохіму записатися та хоч один раз тут на юнкерсі¹ політати, а на тім світі можна вже й підсмажуватись.

Прямий рошот: тут радість людської перемоги, а там все дно богові доведеться на електриці людей пекти... Смола вже буде не в моді...

І товариші ж усі в пеклі будуть — невже ніхто не догадається штепселя висмикнути...

¹ Юнкерс — фірма літака. (Авт.)

«СІЛЬСЬКА ЮСТИЦІЯ»

АВТОРИТЕТ народного суду на селі величезний... Звертаються до нього і старі, й молоді, й середні... І звертаються так, що оті дві людини, що завжди в камері сидять, суддя й секретар, плавають у «скаргах», у «жалобах», у «заявленнях», у «проханнях» й у «прошеннях»...

Бігають їхні очі, може, тільки трохи не по всіх статтях і карного, і сімейного, і процесуального кодексів, і судять вони щодня, з ранку й до вечора, і під час перерви кажуть:

— Хоч би перекусити чого, чи що? Пообідаємо, мабуть, уже ввечері!..

Це — радянський суд... Заведений, усталений, законний і дійовий на підставі революційних кодексів...

Але є ще на селі «кодекси», що й досі існують, що початок свій вони беруть ще відтоді, коли розідрано було од матні й до горла святого благовірного й великого князя Ігоря.

Одне слово, «кодекси» ті дуже давні, але їх іще по селах додержуються, і хоч і не велику, а відіграють-таки роль ті «кодекси» в сільській юстиції...

«СІМЕЙНЕ ПРАВО»

Найголовніший артикул у «сімейному праві» — це справи «гречані»... Справи про те, що зветься «стрибати в гречку». Літерально цього розуміти не слід... Це зовсім не значить, що йде-йде людина, побачить гречку, розженеться — й стриб!

Це зовсім не те...

Гречка тут — символ...

От, приміром, що значить гречка:

- Поведу оце коня на ніч!..
- А може б, ти дома зостався?..
- Ні, поведу — напасти треба!..
- Ой Іване!.. Годі вже тобі того коня водити! «Кобилу» пасеш, трясця й тобі, й твоїй «колибі»!..
- Та... говорила-балакала!..

Отут уже пахне «гречкою»... Тут уже зацікавлена половина тінню за Іваном викрадається, бо вже прочула, що кінь пасеться в лісі, а Іван — у «гречці»...

Зловити, звичайно, не тяжко...

«Гречка» з чоловічого боку карається: Іванові трясця в усі його органи й різні слова специфічного призначення... «Гречці» — дьоготь на ворота й вікна на дріб'язок... Коли це не допомагає — тоді «волосний суд»... Розплутується в «гречки» волосся, вплутується права в те волосся рука й робиться вихор з криком:

— А-а-а-а!!!

«Гречка» з боку жіночого карається смертним боєм.

Останніми часами бій цей утиха, бо:

— До жінвідділу піду, харцизяко ти нерукотворенний!..

КАРНИЙ КОДЕКС

Найголовніші статті кодексу карного суть: конокрадіство, копокрадіство, рибокрадіство, вівцекрадіство, курокрадіство, бакалієкрадіство, бакшокрадіство, садокрадіство і взагалі крадіство...

Конокрадіство карається смертельним боєм... Характерна особливість цієї кари та, що вона накладається колективом, гуртом, скопом.

— Бий і ти!

— Не хочу!

— Бий, бо й тобі те, що тому злодію, буде... Відповідатимемо — так усі!..

І бий, значить...

Кінчається кара здебільшого «вищою мірою соціального захисту»:

— На січеники!

На перешкоді цьому артикулові стоїть міліція: не дає бить...

К о п о к р а д с т в о (красти копи)... Обвинувачений стоїть:

— Та я!.. Та я!..

— Клади, іроде!..

— Та я... Та я...

— Клади, кажу, копи на воза.

Обвинувачений кладе на воза копи.

— Наклав?.. Давай рубель!.. Лягай на воза зверху!..

І цупко притягається обвинувачений рублем... Аж кісточки пищать...

— Гей!.. Ідь, ідоле!

Р и б о к р а д с т в о (трусити ятери)... Обвинувачений стоїть.

— Роздягайсь!

— Та я...

— Роздягайсь! Поринай десяток раз підряд!

Поринає...

— Одягайсь! Додому!

Цієї карі вживають ранньою весною, коли тільки крига рушила...

Теплої години — другий спосіб: кара веслами або ятерами.

В і в ц е к р а д с т в о. Обвинувачений одягається у нечинені овечі шкури й з оркестром цеберок, чавунів і інших «духових струментів» на рисях проводиться селом.

Б а к а л і е к р а д с т в о. Кара, як і попередньому, але замість овечих шкір, обвішується його торбинками, лантухами, пакетами, обмазується дьогтем, обсипається цукром, сіллю, крейдою...

І по селу.

А в цеберки та в чавуни тільки:

— Трам! Трам! Трам!

К у р о к р а д с т в о... Гине не обвинувачений, а курка, розбита дощенту на голові в обвинуваченого.

Б а к ш о к р а д с т в о... Кавуни, дині. Кара кийком. Іноді вила... Старий спосіб, про який ще циган розповідав.

— Що то,— каже,— сила божа: раз блиснула, а на спині три смуги...

«Блиснув» його дядько вилами-трійчатками якраз під час блискавки...

С а д к о к р а д с т в о... «Солона» кара... Рушниця

набивається сіллю й «пугається»... Щемить дуже довго й дуже-таки щемить. Після цього і груші, і яблука дуже солоні...

А взагалі крадіство карається здебільшого способами фізичного «впливу».

ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС

Об'єкт до суперечок цивільних здебільшого ниви й межі...

Присуд пишеться найчастіше навильником або лущнею на ребрах у обвинуваченого...

* *
*

Забуваються ці «кодекси» вже, із моди виходять... Не так часто вже їх ви надібаєте...

Проте вони ще й досі є...

І дуже часто вони переплутуються із справжніми-таки судовими радянськими кодексами... Тільки тоді вже «обвинувачений» виступає як позовник, а бувший «суддя», як обвинувачений...

Сидить здебільшого бувший «суддя».

ДІД МАТВІЙ

Н-ОН біля пшеничних кіп дід Матвій гуси пасе...

- Здорові були, діду Матвію!
- Здрастуйте!
- Як живете?
- Нічого собі!

Тільки дід Матвій каже не «нічого собі», а каже дід Матвій про те, як він живе, по-своєму...

Дуже «круто» дід Матвій каже... Взагалі дід Матвій говорить дуже «кучеряво», і за кожним висловом, і за кожним словом дід Матвій «загинає», і «загинає» так, що ніхто навкруги так «загнути» не може...

Великий дід у цій справі архітектор: у його стільки поверхів з такими карнизами, з такими візерунками, що не балачка в діда Матвія, а мереживо, «богом», «душею», «Христом-богом», і «матір'ю» вимережане...

То змалку ще як почав панів лаять, та й по сі пори...

Хай і панів уже нема, та не одвикати ж дідові Матвієві у 73 роки!..

— Ото як викинув мене був батько отаким іще під лісу, так я став, та як пішов, як пішов!.. А було мені тоді... Таке було — ні хлопець, ні парубок... Так за свій вік я й набачився, й наслухався... Та нічого, не звалили. Живий. І житиму ще, бо наша тепер узяла...

Дідова тепер узяла...

Дід Матвій стоїть серед лану, а праворуч у його Псьол, а перед ним у його луг... І луг, і лан, і Псьол, і все навкруг тепер «наша взяла»...

Стоїть дід Матвій, на ціпка спирається... Невисокий дід Матвій, у білій полотняній жилетці, у білих полотняних штанях, у чорнім картузі, на брови насунутім, і дивиться дід Матвій на всі чотири боки, дивиться свої-

ми вже не зовсім прозорими очима... І ноги в діда Матвія вже трохи колесом, і хляпають по дідових Матвієвих литках коротенькі халявки. У чоботах дід Матвій, бо:

— Е! Колеться!.. Стерня колеться!..

А скільки ж оті дідові очі, тепер уже трохи непрозорі, за 73 роки поперебачили, а скільки дідові оті, трохи колесом, ноги попереходили, а скільки оті дідові порепані руки поперетягали, а скільки ота дідова Матвієва спина попереносила...

Може, через те й очі в його тепер слізьми миються, бо:

— Не вбачу вже тепер, трясця його матері, як колись бачив! Ліве слізьми береться й закисає!.. Трояндою казано промивати, промивав — не бере... Якви мені оце крашанку, я б у п'ять секунд вилікувався... З крашанки такий лік знаю, що намастю — й усе... І пройшло...

Може, через те й ноги в діда Матвія трохи колесом, бо:

— Не вбіжу вже тепер, як колись бігав. Гуски іноді,— здохла б вона йому,— не наздожену!.. Таке...

І руки вже в діда Матвія не так косу цуплять, і спина в діда Матвія вже не так швидко і згинається, і випростується...

Тільки дух у діда Матвія, як і колись:

— Та не скорюся, їй-бо, не скорюся... А як побачу неправду, так дивись: для неправди в мене оцього й ціпка застругано... Так і порішу!.. Враз!

— І попоробив же ж я, якби ти знав. Йй же богу, не менш, як оту гору труда витрудив... Як пішов ото з-під ліси на Таврію, до пана вівці пасти... Хвейн — пан прозивався...

— Який, діду Матвію, Хвейн? Фальцфейн, може?

— Ну да, Одівард Іванович... Два їх було: один Одівард Іванович, а другий Ілля Іванович... Ланів у їх, ланів та степів... Та як станеш, то не видать тобі ні краю, ні кінця... Скоту того, скоту, а овець, овець — тьма-тьмуша... Чотири роки по степах по тих виганяв... А потім на Чорномор'я перекинувся... До козаків... За косаря там був...

Дасть було хазяїн склянку горілки:

— Катай, Матвію!

Та візьмеш косу — і як підеш, як підеш уподовж, а хазяїн стоїть та тільки рукою махне, де повертатъ... Тоді вільні степи були,— скільки хто закосив, те й твоє... Так ніхто було за мною не вкосьть... Скільки ж ото я трави тої степової виложив?! Оцими все руками... Та й додому повернув... Та тридцять три роки в якономії у пана Корецького витовкся!

— Тридцять три роки?

— Тридцять три роки, як одну копійку... І на одробітку, і в строку... І зимою й літом... І в дощ, і в сніг. А пан скажений. Вийде оце на поле та матюка, матюка... Ну вже ж і матюкав, сукин син! Матюка було, матюка, а я мовчу. А тоді до його:

— Кончили, барин?

— Кончив!

— Так тепер я почну.

Та до його:

— Та доки ж ти, раз... знущатъся будеш?

Та як візьмусь, як візьмусь!.. Він матюка, а я ще дужче. Він матюка, а я ще дужче... Тоді він як загримить:

— У тюрмі ізгною сукиного сина!

— Тюрма,— я йому,— наша! Для нас тюрма! Чого ти лякаеш! Та прийду ж я колись із тюрми, не вік же там вікуватиму. А де ж ти тоді дінешся?! Ізожгу! На попіл ізожгу!

Так він тоді на коня та ходу...

Чотири нас таких було... Один з Федорівки, один із Пісок, один з Броварок, а я з Манилівки... Та нікому ми ані під шапку...

Казав тоді пан:

— З кожної слободи по сукиному синові.

Та боявсь мене пан! Йй-бо, боявсь!

А малося і в тюрмі сидіти... Прикажчика трохи не вбив!.. Ех і бив же!

— За що?

— За неправду бив... На одробітку снопи возив... Важкий був одробіток. Дастъ пан десятину, а ти йому за одну ту десятину три десятини викоси й вив'яжи, і звози, і склади. А баба моя тоді оцією дочкою важка ходила... А снопи як гирі... А скирди під хмару... Я на скирді, а баба снопи з гарби кидає... Попокидай снопів, як вона ось-ось розсипеться... А він, прикажчик значить,

ходить, гад, і все йому не так, все йому не так... Та зліз на скирду й давай те, що я склав, розкидати... Так я його як пошпурив із скирди, а сам за ним. Та як насів — так бив, поки схотів. Судили мене — викрутився... Найшли, що неправильно прикажчик робив... Не коривсь!.. Ніколи не коривсь!.. Мене ще й тоді звали... Як пак воно... Ліворуціонером мене звали... Я й тоді цього ждав... Я знав, що воно буде... Оце буде, що тепер прийшло... Револуція... А вже ж як і прийшло... Ні одного разу у зборні не пропустив... Та все думаю: «Що б оце пан сказав, якби живий був...» Пропав пан іще до револуції. Вмер... Та ходю до зборні, слухаю. Нема панів. Нема й подивиться. А я тридцять три літа й тридцять три зими підряд панові сала оцими руками за шкуру складав. От як було. А тепер наша взяла... Ходю я та радуюсь... Коли це кажуть: «Гетьман»... Коли це: «Німці». І до нас явилися... Б'ють. Невже, думаю, пропало все?.. Прийшли німці, зібрали нас на майдані, а самі круг нас... Що ж воно, думаю, буде?.. З ними й наші, карателі... Уже декого били... Стоїмо ми... А я до них: — А дозвольте,— говорю,— спитать вас, як вас атитулувать?

Бо я вже бачив, як один їх спитав:

— Куди ви, товариші, їдете?

Так вони його в чотири нагаї як узяли:

— Товариші, кажеш?!

Клаптями з його м'ясо рвалося...

Так я ото й спитав, як їх атитулувати,— чи господами, чи благородіями.

А один підскачив та нагаєм мене по ногах:

— Аратар! — говорить.

«Бий,— думаю.— І тебе колись ударимо».

Скільки вони тоді люду тут перепороли?! Буржуї виказували...

А потім ізнову наша взяла...

Та було, всього було. А таки наша зверху...

А як Махно був колись на великдень у село вскочив... Попоплакав я тоді... Савку мого трохи не зарубав, ідол... Вісім чоловік тоді на тріски потесав... Приїхав тоді якраз Савка з Червоної Армії... Взяв дитину й пішов до куми. А махновці й ускочили... А він приодягся, підголився... Звісно, з армії прийшов...

Вони до його:

— Документ?!

А в його тоді документ був, що він на курси призначається...

Забрали вони його з дитиною та в штаб. А ми й не туди... Сидимо в сусіда на обіді: жінка в його саме померла... Коли це біжить баба:

— Савку вашого забрали!

Так я як схопивсь із невісткою та в штаб. А штаб у Верхній Манилівці... Біжимо з невісткою... А невістка, хоч і з дитиною,— так вона молода, а мені куди ж уже бігать! Біжу, а отут під грудьми гірко мені, гірко... Не добіг до штабу, може, так, як отуди до нужника, і впав. Схопився та знову біжу... Прибігли...

— Савку мого,— просю,— оддайте! Один він у мене! І діти малі!

А Махно сидить край столу, а біля його милиці... А ми з невісткою до землі припадаємо, та плачемо, плачемо... Коли це входить якийсь атютант... Отака в його головища, як ото бува собачка кучерява.

— Потесать,— питає,— батьку?!

Коли це:

— Зобирайсь! У похід зобирайсь!

Тікати, значить, треба...

А Махно до Савки:

— Щастя твое. Іди!

А той, кучерявий, і говорить:

— Може, батьку, хоч нагаїв дати?

— Не треба. Зобирайсь!

Вискочили ми з Савкою.

А вісім чоловіка хороших хлопців на тріски порубав.

Розповідає дід Матвій про життя своє... І люльку курить, і спльовує... І в голосі в діда Матвія сила якась земляна відчувається...

Пережили. Все пережили.

— А скажи ти мені, що воно ото за «шехпалка» така? Звідки воно пішло?

— То, діду, на поміч нам, на село, щоб із темряви скоріш вибрались... Робітники в місті, вони свідоміші, от і взялись за шефство, щоб допомогти вам...

— Он воно що! Так і я за «шехпалка» був... Над ла-

зуретом... Взялося наше село лазурета содержувати... Так мене й призначили... Так я яйця збирав і в Кременчук возив у лазурет... Там солдати з Червоної Армії лежали... Болні й пораняті... А чого мене призначили? А того, що в мене, брат, не попасешся. У мене, брат, чортового батька до кишенів поприлипає... Все, брат, до крихітки в лазурет. Було так, що не дорахувавсь у комітеті п'ятнадцять крашанок... Коли дивлюсь, а вони під шаховою... Я туди — а вони з дірочками... Хлопці кажуть:

— То, діду, миші!

А я кажу:

— Щоб мені, кажу, отих мишей більше не було! А то голови, раз... поодриваю. Для раних зібрано, раним і должно бути.

У мене не попасешся...

Та накладу хуру — й у Кременчук, у лазурет... Привезу:

— Здорові були!

— Драстуйте, дедушка!

— Воспитанія вам привіз!

Устаю й іду в палату... А дохтур за мною. Підходжу до больного; лап за тухляк.

— Перемініть, бо негодящий!

Підходжу до другого: лап.

— Перемініть.

А я нових тухляків привіз...

Уношу хліб, уношу яйця:

— Іжте, товариші рани.

А дохтур:

— Не можна так, дедушка. Їм по назначенію їсти полагається.

— Як,— кажу,— не можна? Хай їдять та подчиняються. Іжте. Щоб усьо при мені поїли!

— Ні,— говорить дохтур,— так ніззя... Ми їм видаватимемо, скільки треба.

— Ну,— говорю,— видавайте. Тільки щоб усьо до цурки їм було видано!

— Та не безпокойтесь.

Хороший дохтур був...

— А чого,— говорю,— пах у вас в лазуреті важкуватий? Прибрать нада!

Зразу вони помили, кербол-кислотою побрызкали...

— От ето,— говорю,— так. Так і дольжно быть!

Ходять вони за мною, слухаються:

— «Шехпалка» я — нічого не зробиш.

— Правду люблю. Розірву, як не по правді... Оце й у Полтаву, на суд, ходив за правду.

— Як це?

— А так... Лісничі обуск (трус) на селі робили... Усе село трусили. Деревя, чи що, шукали... Приходять до мене:

— Драстуйте, діду!

— Драстуйте!

— А чи не можна у вас обуск зробіть?

— Чого не можна? Можна,— говорю.— А з Манжелії, з району, мандат у вас на обуск є?

— Нема.

— Так ідіть ви,— кажу,— откуда прийшли!

Один до мене... Замахується.

А я його мітлою.

Подали в Манжелію в суд... Не берють їхня.

Тоді вони в Полтаву...

Приходить повістка... На суд у Полтаву. Я за ціпка, за торбинку й у Полтаву... Приходю... Сидю в суді...

Коли це:

— Матвій Дерев'янка!

— Тут,— говорю,— іздесь, осьдечки.

— Пожалуйте за рішотку...

А збоку там поміст такий і рішотка...

«Ну,— думаю,— загарбали!»

— А в мене,— кажу,— й хліба нема, а ви вже й за рішотку!..

— Нічого,— говорить,— пожалуйте...

Став я, на рішотку обперся. Нічого,— стоять харашо...

Сидять їх, отак — троє, отак — один і отак — один... А я проти їх...

— Ну,— питають,— отець, розкажіть, як діло було.

— Та як же діло було. Отак і отак діло було... Прийшли, а я їх і послав.

— Як же ви їх, отець, послали?

— А хіба,— питаю,— тут так можна говорить, як я їм сказав! Нічого мені за це не буде?

— Говорить усе по чистій правді, як було.

— Ідїть ви, говорю, к... Так я їх послав!

Вони так і попадали.

— Нічого,— говорять,— отець. Посилать умієш!

— Та хто й зна,— говорю,— щоб хто ще так умів,
як я вмю.

— Ну, а вилами-трійчатками бив?

— А хіба там написано «вилами»?

— Вилами.

— Брехня,— кажу,— мітлюю!

— Ну,— говорять,— садись, отець.

Пішли вони в совіщательну. Коли ж виходять:

— Ідїть, дедушка, додому. Напрасно вони вас по судах тягають...

А я їм:

— Як же я,— кажу,— піду додому, коли в мене й хліба нема?

Тоді вони:

— Натє вам оцю, дедушка, бамажку та підїть у комфуз¹. Там вам усе дадуть...

Дали вони мені отаку бамажку, ну не більшу, як оцей палець... Пішов я в той комфуз, і прямо до віконця... Коли це дядько один з Ганнівки:

— Чого це ви тут, діду Матвію?

— Так і так,— кажу.

— Поїдемо,— каже,— я вас доведу, бо ви тут три дні ходитимете...

Та й забрав він мене...

Виплів я за це йому дві корзини.

— За правду не тільки в Полтаву піду. До Харкова далеко... Якби мені оце хоч карбованців сім, я б до Петровського! До самого Петровського!

— Чого, діду?

— Діла є. Такі діла є, що тільки до Петровського... Ні до кого іншого... Мені вже казано, що Петровський — цей розбере...

— А що таке, діду?

— Дохтура нема, фершала нема... Хіба це порядки?

.

¹ Комунхоз. (Авт.)

І стоїть дід Матвій на стерні біля пшеничних кіп і кудись у далечінь дивиться.

Коли приїде дід Матвій до Харкова й «загне» де-небудь, не пишіть на нього протокола...

Шістдесят п'ять літ діда Матвія кривдили, а тепер, коли правда показалася, дід Матвій хоче, щоб правда та в усіх найвужчих щілінках була, щоб на місці того поту трудівничого, що землю озерами вкрив,— щоб правда буяла...

Скрізь... Скрізь...

ПСЬОЛ

СТЬОЖКА зелено-блакитна — Псьол...
Он вона попід горою... Тече, на сонці
вилискує, потихеньку об круті береги хлю-
почеться... Іноді вона гладенька-гладенька,
мов полірована, а іноді зморшками береться...

То вона на вітер гнівається, що дмух-
нув на неї... Тоді вона хвильками маленькими захви-
люється й булькає... Сердиться... А вітер пролетів —
і знову вона гладенька, і знову вилискує, і знову зелено-
блакитніє в крутих берегах своїх...

Лагідна яка річка Псьол!

Отак сидиш над ним, і погладити його хочеться:
який ти, мовляв, хороший...

Такий він тихий, такий він плохий, такий він увесь
м'який якийсь...

І вода в ньому лагідна...

Отак улізеши у неї, а вона обгортає тебе, лащить-
ся, гладить, колише...

І прозора вся... Нема в неї таємниці безодньої, чиста
вона, чиста, і вся зверху... І мокра вона по-своєму, і сві-
жа по-своєму, і холодна — та й то по-своєму...

І ніколи, мабуть, Псьол лютим не буває... І коли ле-
жить у нім бересток чи дуб, що з кручі підмитої звалив-
ся, то не зозла це зроблено... Не згубив його Псьол, у
себе кинувши, а сам дуб чи бересток стояв-стояв, ди-
вивсь у воду прозору, і покупатися йому забажалося...
Він і стрибнув із кручі... І купається...

А Псьол тече, миє його віти, обхлюпує стовбура й бі-
жить потихеньку далі... І не шумить біля нього, не бу-
рує, а тільки лагідно хлюпочеться.

— Ну що ж, — каже, — купаєсь!

І подавсь далі...

І лагідні у Псла крутії кучеряві береги... Зелені бе-
реги. Стоять над Пслом осокори високі, стоять дуби,

стоять вільхи, кущиться лоза під кручами... І всі вони схилилися своїми кучерями-вітами над зелено-блакитною стьожкою і дивляться в неї, мов у свічадо, вітром причісувані...

А од лівого берега аж он попід оту гору луг послався... Там копиці стоять сіна пахучого, там місцями пше-ниця спіє, соняшники похилили важкі жовтаві голови, щільним муром молоденькі кавунці та дині обступивши...

На лузі на тім Псьол навесні гуляє, землю поїть, рівчаки прорізує, ріллі виполіскує, а погулявши, вертається до круч до своїх і тече, лагідний, несе до Дніпра до старого прозору воду свою...

Правим берегом ліс шумить... Над лісом шуліка кружляє, бо в лісі тому озерця Псьол навесні позалишав, там в очереті качка причаїлася з каченятами. На неї шуліка чигає...

І аж отуди до Юрок ліс... І отуди аж до Манжелії правим берегом ліс шумить... Шумить шумом лісовим, привітним...

Тим шумом своїм ліс селян вітає, хазяїв своїх втішає...

А нещодавно шумів ліс шумом зловісним, ляскав куцаками, нагаями та бомбами бандитськими...

Тоді страшний ліс був...

Тоді не було в ньому спокою, не було в ньому привіту, тоді там за дубами смерть зуби вишкіряла, народ трудовий полохаючи.

Ох, скільки ж їх було в тому лісі! Кишіло бандами... Та як узялися незаможники з Червоною Армією,— нема їх тепер... Як нагнали раз на Псьол — скільки їх тоді води у Пслі понापивалося.

Тоді Псьол за бандитське кладовище правив...

Приймав, топив і плив собі далі...

Скільки їх у Пслі?!

Він не знає... Йому не цікаво... Він не рахував їх... Він тече собі далі й усміхається, бо радий, що не ляскають на його берегах куцаки, не рвуться бомби, не чигає ні на кого за верболозом страшна смерть...

Пливе Псьол...

І однаковий він скрізь... І дивишся на нього: мов і глибоко, мов і не глибоко...

От тут не глибоко, а крок далі — дна нема...

А зверху однаково...

І з того, хто його не знає, поглузувати може...

— Дівчата, тут перебрести можна? Тут, кажуть, брід!

— Брід! Можна! Тільки які ми вам дівчата?

— Ну молодиці! Не все одно?!

— Все, та не все!

— Можна брести?

— Можна. Тільки глибоченько. По плечі. Треба сорочку скидати...

— То й скину...

Скидає дядько все, що є, загортає в вузлик, вузлика того на голову і бредє...

— Так глибоко, кажете?

— Та не мілко.

Бредє дядько, руки на голову задрав, а молодиці аж падають на тім березі...

— Та де ж глибоко, коли тут по кісточки?

— Далі буде глибше.

Бредє дядько, а молодиці лягають з реготу.

Піддурили дядька, бо глибше, як по кісточки, нема в тім місці.

— Чого ви регочетесь, на кутні б ви реготалися?

— А може б, ви, дядьку, ще й картуза скинули? Ха-ха-ха!

І Псьол усміхається, бо разом із жінками дядька піддурив...

Він не соромиться, що там тільки по кісточки... Він знає, що трохи далі,— там уже безодня.

Там — яма... Глибока-глибока яма... А в ямі тій «сом живе»...

— Там такий сом живе, ну не менший, як оцей мій човен... Я його вловив був раз. На гак зачепився. Так він мене як ухопив, так пер з човном аж отуди на Панькову... Як пароплав! Злякався я і одрубав мотузку... Думав, що пропаду. Йй-богу, не брешу.

Тече Псьол...

Тече, на сонці вилискує, землю поїть, ліси годує і око радує...

Хай тече...

«РИБКА ПЛАВАЄ ПО ДНУ»

РИБА — в Пслі...
Отак тече-тече спокійно Псьол, і раптом
серед його тільки:
— Л-л-ясь!
Так кружала по воді й побігли...
То риба «балонулась»...

Риба в Пслі любить «балуватись»... Там її до
гибелі.

— Ох і риби ж у нас у Пслі! Як хмари!

Ну, а вже ж і любить люд православний рибку впи-
ймати!

І ловлять...

— Ну як, Іване Семеновичу? Ключе?

— Та щось не чуть. Скоро клюватиме... Така, оце
бачу, прикмета, що обов'язатілно заклює!..

— І таки й ловите іноді?

— Та ловили... Колись так ловили, що насилу було
додому дотириш... Лящ — по пуду! Коропи — по пуду!
Марена — по пуду! Головні — по пуду! Підусті — по
пуду! Шуки — по пуду! Одного разу як завудив, так по-
вірите — у воду втягло! Упав у воду, дивлюсь — короп.
Я вудки не пускаю... Він тягне, а я пливу... Він тягне,
а я пливу... Та все його до берега, до берега справляю.
Дивлюсь — заморився вже... Я тоді як підскочу до його
та за зябри, а сам верхи... Та як ударю його п'ятами по
ребрах, так він на берег, як жеребець... А я на йому...
Та ще й берегом мене віз, так, як одвіціля та до тієї
осики. Два пуди тридцять один фунт короп... Шкура на
йому вже отака, як оце в мене свитка, а луска як сріб-
ний карбованець... Ловили. Скільки я її, тієї риби, по-
потягав, так хай господь милує і криє. Та воно, поло-
жим, і вударя такого, як я, ви тут і не знайдете. Я та
ще Петро... Петро, положим, не такий вудар, як я, а
ловить непогано... А то, що ото сидять,— то так: тільки

воду каламутять та рибу полохають... Хіба воно розуміє, як її ловити?

Сидять вударі, у воду дивляться... І кожний із них:

— Ловили... От як завудив. Я сюди, а вона туди. Я сюди, а вона туди. Так повірите... Три пуди. Та воно, положим, і вударя такого, як я, ви тут не знайдете... Я та ще... А то хіба вударі? То так...

Ловлять рибку...

Я довго придивлявся, як тую рибу у Пслі ловити...

Штука, сказати вам, дуже інтересна...

Різними способами можна рибу ловити.

Ловлять, приміром, хваткою...

«Хватка» — це така довга-довга палка, а на палці на тій обруч великий, а на тому обручі сітка, на манір великого лантуха, начеплена...

Хватку ту заводять потихеньку в річку й цуплять до берега... Витягають лепеху, латаття, глей, камінці й корчі...

Хваткою вона зветься через те, що доки ви її з річки витягнете, вас починає хватати за черево, за поперека, за «отут», і ви тяжко дихаєте...

Коли оддыхаетесь, кажете:

— А щось велике вдарилось! Мабуть, шука!

Ловлять сіткою... Напинається через річку сітка, а рибалки заїздять човнами з хрокалами в руках, «хрокають» — наганяють рибу... «Хрокало» — це дерев'яна така штука, всередині видовбана ну як ото глечик, чи що, і надіта на довгу палицю. Як шугнеш тим хрокалом у воду — так звук такий получається:

— Х-р-ро!

Риба того звуку страшно боїться і мчить прямо на сітку. Потім тую сітку витягають на берег...

Тягнуть її потихеньку, тягнуть, тягнуть...

— І-і-і! Бодай твоя і путь погибла! Знову зачепилась! Я ж і знав, що тут «чепа» е! І-і-і! Одчіпляй! Поринай! Тягни! Не смикай! Тягни! Та не смикай! Уже!

Витягли...

— Я так і знав, що порвемо. Згортай сітку, неси додому та сідай латай... Учора зачепилися і позавчора зачепилися. І торік зачепилися. І позаторік зачепилися...

— Ну, а як? Ловите сіткою?

— От ловили. Було як затягнемо — пудів двадцять.
Та все отака.

...Ловили...

Найцікавіше ловити рибу вудкою...

Це — дуже інтересний, захватний, прекрасний спорт...

Тільки й вудка, — на що, здається, проста штука, а вимагає вона великого і вміння, і знання справи...

Не знаючи, рибки не впіймаєш...

Тут (с. Мануйлівка) з берега не ловлять... Тут будують гатки у воді і вудять із тих гаток.

«Гатка» — це такий поміст на палях, де сидить бородата людина і дивиться на вудки, що лежать у воду закинуті...

— Заклює. Таку вже прикмету бачу!..

Але до того, поки ті ще вудки закинеш, треба чимало дечого знати й зробити...

Насамперед — принада.

— Принадити рибу треба. Хіба путній удар без принади вудить?!

Для принади найкраще варена пшениця...

— Коли звариш пшениці, та ще якби з сиром, — от тоді кишить у тім місці риба!

Пшениці на сезон треба пудів із п'ятнадцять... Добре, як такий час, коли вона в копах на полі лежить, — можна свиснути, вимолотити, зварити й засипати...

А як нема?

Тоді:

— Доки ти, скажи ти мені, пшеницю з комори для тієї риби тягатимеш? Видохла б вона тобі! Йй-богу, вудки на твоїй голові поб'ю...

— А де ти стоянки поставила?

— Навіщо тобі?

— Сиру хочеться!

.....
От коли ви вже ту принаду засипали, тоді можна й вудки закидати...

Ловлять рибку на черв'яка, на коника, на макуху (конопляну), на хліб.

Найбільше тут ловлять на макуху...

Шматочок макухи на гачок чіпляється і у воду закидається.

Сидить людина й дивиться на вудку.

— Заклює. Таку вже прикмету бачу.

Через хвилину десять витягається вудка й чіпляється новий шматочок макухи, бо той уже вода зміла...

І так можна цілу ніч вудити...

Дуже інтересний спорт...

У Пслі є дуже велика риба...

Приміром: короп, лящ, марена, головень, окунь, сом, щука і т. д.

Короп — не ловиться на черв'яка, на коника, на хліб і на макуху...

Лящ, марена й головень — не ловляться ні на макуху, ні на черв'яка...

Найкраще ловити на живця.

«Живець» — це маленька жива рибка, що чіпляється на гачок. На живця дуже добре ловиться хижа риба: щука, окунь.

Єдина хиба ловлі риби на живця — це та, що живці не ловляться...

.....

Ловить рибу дуже багато народу.

Сила гаток на Пслі набудовано...

А ще є такі, що й не ловлять...

— Чому ви рибки не ловите? — запитуєте ви їх.

— Рибка плаває по дну! — вони кажуть.

Що вони хочуть цим сказати — хто їх знає?!

«ШЛЯХ ДО СОЦІАЛІЗМУ»

МОЖЕТЕ собі сміятись, скільки вашій душеньці завгодно, то нічого, а воно таки шлях...
І таки до соціалізму...
І таки ми, мануйлівці, ним ідемо...
Потихеньку, може, йдемо, поволеньки, спотикаємося іноді, а таки йдемо...
І дійдемо...

На шляху на тім, на соціалістичнім, будинок, соломою вшитий, стоїть. Старенький уже будинок... А на будинку на тім літерами червоними написано:

ЧЕРЕЗ КООПЕРАЦІЮ І ОСВІТУ ДО СОЦІАЛІЗМУ

Крамниця М-ського споживчого т-ва
Кременчуцької райспілки

От у тім будинку, де за стойкою Марина стоїть, де на полицях лежать гудзики, шкіра, переди, коси, горшки, ситець, цукерки, крашанки, цеберки, голки, гвіздки, крем «Македон», пряники, пшоно, крупа, а під полицями — оселедці, дьоготь, гас, ухналі, а на стінах — чезидельники, наритники, ушивальники, супоні,— у тім, кажу, ми будинку соціалізм будуємо...

Кооперуємося ми там.

На тім «шляху» ми збираємося, закурюємо, говоримо, обговорюємо:

— Чого воно дорогуватого?

— А якби отак зробити, чи не краще б воно було? А іноді так і жартуємо...

— Ось я покладу оцей бублик на підлогу, а ти його з'їж так, щоб руками до його не торкатись. Із'їси?

— З'їм!

— Ану! Твій бублик буде! А не з'їси, мені бублика купиш...

— Давай!

І кладеться на долівку бублик, і простягається над ним людина, і хапає того бублика губами, і намагається з'їсти, щоб руками не доторкнутися...

З'їсть — його бублик!

Не з'їсть — купуй бублика!

А кругом ми стоїмо й дивимося — розважаємося...

А то так іще цукерки збиваємо...

Ось спробуйте: покладіть цукерок на лаву, а на його ще один цукерок і вдарте по першому так, щоб другий не впав — чвертку заробите...

А як не зробите цього — мені чвертку...

То так ми робимо, коли навесні обсіємося, а косити ще рано, або коли восени обмолотимося, і хоч день і короткий, а нудний...

Тоді ми на «шляху» розважаємося...

«Шлях» наш не легенький, не звикли ми ще до нього, тільки невеличка частина нас уже пересвідчилася, що без нього жити тяжко, що без нього злидні обсядуть — от і взялися... І йде, а за тою невеличкою частиною і всі підемо...

Почекайте ще трохи — підемо! Обов'язково підемо!

Та й тепер маємо вже чим похвастатися...

Приватного крамаря на селі не маємо й отакісінького, купуємо всі тільки на «шляху»... Та й самі до приватного ні до кого не звертаємося, а тільки до райспілки до своєї...

Бо ми знаємо: в єднанні — сила.

Із «шляху» не збочуємо і збочувати не думаємо...

Щоправда, автами не їздимо, кабінетів не маємо, заходять до нас усі, кому треба, без докладу, і ніяких докладів ми не приймаємо.

У нас просто:

— Ти там, Демиде, як посилатимеш до Кременчука, так щоб отулків не забув.

— Записано!

— Та й кичку хай подивляться, бо коли б моя не луснула?!

— І кичку запишемо!

Демид Михайлович — за голову правління. Не в кабінеті він сидить, а на лаву схилився і цигарку курить... І бриль на ньому ширококрисий, і білі штани, і босий він... Але то нічого:

— На дві з гаком тисячі цього місяця оборот у нас...
Ростемо помаленьку!..

А Денис Антонович — за скарбника. У його в зубах люлька-зінківка, а гроші в капшучі... Залізної скарбниці в його нема, та тільки гаманець у його такий, що ніякими свердлами гартованими його не просвердлиш... Міцно зав'язується...

— Ордер!

І тільки отой «ордер» капшука й може розв'язати.

Інакше:

— Чортового батька!

Андрій Васильович — зав. транспортно-оперативним відділом.

Він не на грузовиках, а на гнідому... І телефону біля його нема, і ніяких агентів, а сидить він біля ящика — крашанки вкладає.

— Завтра на город!

Оці і справляють нас на «шлях».

А Марина заохочує...

Вона за стойкою стоїть, низенька така, біленька і в хусточці.

— Ви б цього на спідницю набрали — дуже ж таки ловке! А що вже міцне!

— А почім?

— Сорок п'ять! Наберіть — не жалкуватимете!

Отакий у нас «шлях»...

Кострубатий, кажете?

Нічого! Він тихий, плохенький!.. Він із вибоями, а іноді через густий ліс...

Але ми ним ідемо й ітимемо...

Куди?

Знаємо ми куди!

ДЕРЖИСЬ, ХЛОПЦІ!

(Роман на 4 розділи з епілогом і з мораллю)

РОЗДІЛ I

ВОЛОДИМИР Ячейченко... Комсомолець...
Йому дев'ятнадцять літ... На нім шкіря-
на куртка, а на кій «КІМ». Володимир
Ячейченко бравий юнак й здорово співає:

Мы молодая гвардия
Рабочих и крестьян.

РОЗДІЛ II

Досвітки...
А на досвітках дівчата...
І дух на досвітках терпкий і млосний...
І Мотря на досвітках...
А в Мотрі очі голубі... Обов'язково голубі... А в
Мотриних очах чортики... І губи в Мотрі червоні...
А нижче в Мотрі шия...
А нижче в Мотрі перси...
А нижче в Мотрі кубова спідниця...
І заспіває Мотря молодим «виводним» голосом:

Як була я молода,
То я була резва.

І підхоплюють дівчата з хлопцями, і співають далі...

РОЗДІЛ III

Циркуляр окружкому:
«Охопити Досвітки для культурно-освітньої мети».
І сказав Володимир Ячейченко:
— Охопимо!

РОЗДІЛ IV

Володимир Ячейченко охоплював досвітки.

На нім шкіряна куртка, а на ній «КІМ».

У руках циркуляр окружкому «Більшовик».

А на столі каганець.

А круг його дівчата.

А круг дівчат дух терпкий і млосний.

І говорить Володимир Ячейченко:

— Товариші! Давайте краще замість «молодої й резової» я вам про молоду про гвардію розкажу.

І сіла Мотря біля Володимира Ячейченка близько й нахилилася до його шкіряної куртки (а на куртці «КІМ»), і говорить голосом ніжним:

— Розкажи, Володю!

І почав Володимир Ячейченко:

— Товариші! Молода юнацька гвардія йде старшим на зміну... Одсунься, Мотренько!

— Чого б я одсувалася? Так гарно, як близько. Хи-хи!

— Так от, товариші! Наша молода гвардія... Не лоскочи, Мотренько!

— Хи-хи! Хіба лоскоту боїшся?! Значить, ревнивий?!

— Так, от, значить, товариші, наша молодь... Ой Мотре, не напирай, бо й я наперти можу!

— Ану, як ти можеш?

— Хлопці, гаси лампу!

ЕПІЛОГ

Не видержав Володимир Ячейченко Мотриної з молодих грудей провокації...

МОРАЛЬ

Держись, хлопці, охоплюючи досвітки.

ВИСКОЧИЛИ...

ТСТАЛОСЯ в одному дуже хорошому кооперативі, в одному дуже хорошому селі, в одному дуже хорошому районі, в одній дуже хорошій окрузі отут-таки в Українській Соціалістичній Радянській Республіці,— так сталося, кажу, тому дуже хорошому кооперативові не дуже хороше...

Буває так у житті: от усе хороше, все гаразд, а потім — і не хороше, і не гаразд...

Зверху все ніби добре: уже в членів правління й галіфе нове, уже в членів правління й чумарки як чумарки, уже членам правління й «урем'я немає з вами отут розговарювать», уже члени правління знають, що «кооперація — це така, можна сказати, штука, що через кооперацію, коли тільки як слід, так вообщє вона штука така, що як тебе туди виберуть, то не думай, що це тобі іграшка, бо я ось уже п'ять місяців, та й то... А я ж — не ти! А ти розп'ятуєш... А знаєш ти, що воно ніби й проста штука, а шлях до соціалізму... Отож не розп'якуй!»

Одне слово, все було добре та гаразд...

А потім раптом загули:

— Краму немає!

— Галіфе!

— Чумарки!

— Ухналю нема! Ситцю нема! Манафактура дорога!

Кому ота пудра потрібна?!

— Куди ревізійна комісія дивиться?!

Отак усе пішло: колесом...

Голова якось на засіданні правління не видержав і сказав промову:

— Кооперація — це дуже хороший шлях до соціалізму! О! А перо вставлять!

Підтримав і секретар:

— Прощу слова до постановки питання! Куди вставлятимуть?

Ухвалили резолюцію.

А тепер скажіть мені, люди добрі, як на вашу думку: яким способом можна вийти з такого становища?

Вищезгадане правління вийшло з того становища й вийшло з честю. Не догадаєтесь?

Дуже просто.

На другий день після отого засідання правління виїхало з того села до міста аж три підводи.

А через день ті три підводи повернулись до села...

Що вже радості було!

Привезли! Голубочку привезли...

Пляшечки біленькі, голівки в них червоненькі, вона, голубочка, як слізонька!

І пішло:

— Мені б оце на штани! Твину якби! А то свічу вже, свічу, як електрикою!

— Нема, товаришу, твину! Візьми пляшку! Вип'єш, так не то що з дірками, а голим вулицею підеш!

— А тобі ситцю? Та візьми та випий! В очах у тебе як найкращий ситець буде!

— Ревізійна комісія? Давайте, хлопці, по чарці! Тоді й ревізуватиметься як слід!

І пішло в тому кооперативові все як по маслу.

Правління веселе...

Ухвалили оце резолюцію:

«Беручи під увагу, що кооперація є єдиний шлях підвищити наш добробут, ухвалюємо:

Ой я п'яна,

Та й хилюся».

Дуже хороше село зробилось... І дуже в ньому кооперація поширилася. Не село, а весілля!

Хто ще на такий шлях не став? Поспішайте!

Та тоді на кооперативних вивісках лозунг новий напишемо.

Намалюємо кооперацію, а під нею підпис:

«ОЙ ВИПИЛА, ВИХИЛИЛА!»

«ЕКСЦЕНТРИКИ»

ЖНА мистецькому обрієві нема, нема радощів, і раптом тобі цілісінький вечір підвищеного настрою, мішок реготу й високі ноти свисту пронизливого...

В Харкові це трапилось...

Та й де ж йому більше трапитися як не в столиці українській?

«Ексцентрики» 29 грудня року божого 1925 вечір у Державному драматичному театрі влаштували...

Афіші були великі...

Джаз-банд пролеткультівський грав, танки Вігільов з Плетньовим ставили...

А наприкінці «Європа плясала».

На афіші так і було написано:

«Європа пляше».

Танцювали й дуети співали артисти опереткові...

Різноманітна програма, одне слово...

Але насправді було на вечорі багато «номерів», програмою не передбачених...

Був, як уже зазначено, поверх програми підвищений серед публіки настрій, був регіт і був свист... Було чимало «вставних» номерів, вигадуваних щоразу дотепним конференсьє у фракці...

Було, приблизно, от що...

Грав джаз-банд... В джаз-банді найбільше сподобався слухачам музикант, що «страждав над відром»...

Відро (такий є музичний в «банді» інструмент) захоплювало публіку дуже, хоч і було, на погляд одного з глядачів, «не настроєне».

— Настройте відро! — крикнула в екстазі одна музична людина з другого ярусу...

Джаз-банд на протязі чи не цілих трьох годин дуже добросовісно забавляв слухачів голосною музикою,

граною всіма органами людського тіла, головою, ногами, руками і калощами...

Потім танцювали...

Потім пішли вже «номера», програмою не передбачені!..

— Дальший номер нашої програми «Балерини передаються»!..

«Номер» цей триває хвилин десять...

Акомпанує в цей час балетові гальорка на губах...

— Дальший номер нашої програми «Балерини одхекуються!»

Акомпанемент стільцями й ногами...

— Дальший номер нашої програми «Наровська й Бенський не приїхали!»

Акомпанемент: «Го-го-го!»

Взагалі публіка брала дуже активну участь у вчорі...

Потім приїхали артисти Наровська й Бенський...

Дуети з танцями...

Наровська танцює, як пух...

Пуху того в неї так пудів на шість з половиною...

Одне слово, «номер»...

Потім знову джаз-банд...

Висновок зробив якийсь «конферансьє» з публіки.

— Халтура!

Слухачі з цим погодилися цілком.

ЩО Ж У НОВІМ РОЦІ ТРЕБА НЕ ЗАБУТИ ЗРОБИТИ?

ПОСИПАЛИ?

Я гадаю, що дітки ж не забули, за прикладом доброго старого часу, ходити до хрещених батьків та матерів з отим:

На щастя, на здоров'я,
На Новий рік.
Роди, боже, жито, пшеницю
І всяку пашницю...

Робили це?

Раз робили, значить, добре, бо це для врожаю все одно, що ранній пар приготувати та на зяб вчасно виорати...

Це, я гадаю, зроблено.

Далі що треба...

Треба ж не забути ще на водохреща скрізь хрести понаписувати... Скрізь: і на хлівах, і на коморах, і обов'язково на тракторі...

Це дуже добре допомагає в хазяйстві селянському — вроді як інтенсифікація...

Писати, як це робиться, я не буду, бо ви й самі це добре знаєте...

Кутю треба обов'язково прогнати...

Це ви зробите: на голодну кутю ввечері вийдете за ворота й бабахнете з чого там бог послав, щоб аж луна селом пішла...

Не забудьте ж залишити свяченої йорданської води: дуже придатна штука у ветеринарії й у медицині... Огник у дитини, більмо в худоби, типун у курки, переполох у хазяїна — тут йорданська вода у великій пригоді завжди стане...

Потім боже вас борони викинути сіно те, що на нім кутя на покуті стояла... Сіно це у культурнім птахівни-

цтві велику вагу має... На сніні тим не то що курка всі до одного курчата вилупить, а то таке сіно, що коли на нім старого діда індічачими яйцями підсипать, так і той старий дід може фазанів вилупити. Велику силу покутяне сіно має, бережіть його...

Що ж далі?

Власне, про найголовніше я сказав.

Далі залишилися такі дрібниці, як перевибори до Рад, ліквідація неписьменності, підвищення сільського господарства, кооперація, школа і т. ін.

Та що про них говорити у такий час, на різдвяні свята!

Хай колись у будень побалакаємо.

М. В. ФРУНЗЕ І... «ВЕРНІТЬ МЕНІ
СОЛОМОРІЗКУ»

ХАЙ пробачить нам Михайло Васильович Фрунзе, що його світлу пам'ять трохи потурбуємо, але коли б він був живий, то, прочитавши нижченаведене, посміявся б щиро й він сам...

До чого ж, господи, ти куркуля створив хитрого!
А через що такий «возглас» — читайте:

ПРОХАННЯ

Тов. предстдатель СКНС

Було й при царизму а при Совѣтской власти тѣм болѣ, если случится рождение или смерть Великого Человѣка то по всем языцам дают преступникам нѣкоторое помилование а нѣкоторых и совѣтм освобождают от Заключенія: но яке ж я перед вами товариши сдѣлал преступленіе или моя солomorѣзка, которая без малого два года уже находится под арестом, якобы до суда без всякой амнистїи; чѣм лишили меня всякой возможности к жизни: всякій необходимый живой и мертвый инвентарь уже срасходовал.

Вследствїи изложенного обращаюсь до вас товарищи с покорнейшей просьбой поговорить сообща Ви Т. И., И. И., И. Авк., Влас. И. и еще с кѣм хотите и в силу такого печального событія, як смерть нашего Великого Проводаря Фрунзе сдѣлайте память: окажите вашу ко мнѣ милость и повернуть мини солomorізку дабы я имел всегда горячую любов чтить память такого великого челoвѣка. 2. XI. 925 г. Прохач (нідпис).

Бачите:

«Народився Великий Человѣк: верніть мені соломорізку!»

Помер Великий Человѣк: верніть мені соломорізку!
Дабы я имел всегда горячую память...»

.
Соломорізку вернули. Дали, значить, «нѣкоторое преступникам помилование»...

Вернули, положим, не з приводу смерті М. В. Фрунзе, а просто через те, що «прохач» з 1923 року тягав КНС по судах, щоб одібрати «розкуркулену» соломорізку, і хоч суд і одмовив йому в позові, але голова КНС і голова сільради с. Хитців на Гадяччині, їздячи по судах з «прохачем», так із ним подружились, що соломорізку оддали...

— Ми,— кажуть вони,— як їздили, то й їли, й спали разом і вмісті...

.

ОТАКА МАТИ...

ЖИЛА та була собі на селі вдова старенька, а в тої вдови старенької та був собі син удалець, молодий молодець...

Удова собі жила та й жила, до старості літ дожила, а неписьменності так і не ліквідувала:

— Куди вже нам? Хай молодші...

А хоч і неписьменна та удова була, а любила, як чоловік їй вичитував було про вшестя, чи про Сарахви-ма Сарівського, чи про мироточиву голову чудотворную.

Підіпре було вона підборіддя долонею, схилиться й слушає...

Любила вдовиця написане послухати...

Помер старий...

Підріс син-удалець, молодий молодець, і став у сільській Раді за діловода...

Приїде було син-удалець, молодий молодець, додому із справами, сяде за стіл, на палець поплює й папірці різні перегортає...

А стара вдова край столу сидить, пряде прядиво конопляне...

— Почитав би ти, синочку, мені про що-небудь про цікаве!.. Як помер старий, ніхто мені вже й не вчитає ніколи, а сама не втну.

— Що ж я вам, мамо, прочитаю? Нема ж у нас ні про вшестя, ні про Сарахви-ма Сарівського, ні про мироточиву голову чудотворную...

— Нема, синку, нема... Ще старий, царство йому небесне, покурив, як ото бомаги не стало... Так почитай хоч що-небудь... Пишете ж ви там у сільраді, от і мені б почитав, що ви там понаписували...

— Так ми, мамо, протоколи пишемо.

— От би й протоколів тих почитав, а я б таки й послухала...

— Ото які ви, мамо,.. Ну, слухайте, коли так уже вам забажалося... От вам один протокол:

С л у х а л и:

Про те, що вікна в школі повибивані.

П о с т а н о в и л и:

Вжити рішучих заходів.

— Шибок, значить, синку, в школі катма?

— Ну да, мамо!

— Що ж ви вирішили там?

— Вжити рішучих заходів.

— Іч, як тепер... А по-моєму б, отак краще було б: «Повставляти шибки в школі».

— Так то по-вашому... Ну, слухайте далі:

С л у х а л и:

Про культосвітню роботу.

П о с т а н о в и л и:

Вжити рішучих заходів щодо поглиблення культосвітньої роботи на селі.

— Іч, як... «Вжити рішучих заходів щодо поглиблення»... Оті мені «рішучі заходи»... Хіба б не можна написати толком, що треба зробити, щоб оту саму, як пак її, справу налагодити?

— Та що ви, мамо, розумієте?

— Та я ж і кажу, що не врозумію, що ви там понисували.

— А як же ж ви хотіли б?

— А так... Що треба робити, те й напишіть, а не одписуйтеся так, аби одписатися...

— Конкретная ви, мамо, женщина.

— Не знаю, яка вже я там, а пишть толком, а то й слухати не буду...

І одвернулась...

ОБЛІК

ОВЕЛОСЬ мені побувати (може, думкою, а може, й не думкою) в одній із семирічних шкіл на одній із станцій південних залізниць.

Був вечір якраз того дня, коли кінчався шкільний триместр...

В учительській кімнаті за столом сиділа методична трійка і закінчувала облік шкільної праці.

В кімнаті від підлоги й до одвірок, так аршинів на два з половиною завтовшки, лежали облікові картки семи різних форм...

Шкільний сторож, старий залізничник, зігнувшись у три погібелі, власною спиною держав ті картки, щоб, бува, не посунулись і не засипали методичної трійки... Сторож стогнав, крєктав і весь час прохав у голови методичної трійки:

— Підсобіть, Іване Семеновичу, бо задавлять!

Голова повертав до діда стомлене обличчя, дивився на нього благливими очима і кволо кидав:

— Подержте, дедушка, самі... Ще ж тільки сімсот карток розглянули... 2000 ще залишилось... Кріпіться, голубчику...

Один із членів трійки весь час проказував:

— Сім на дев'ять — сорок вісім! Сім на дев'ять — сорок вісім! Іване Семеновичу, так же — сорок вісім?

— Сорок вісім!

Я прислухався.

— Товариші, — кажу, — сім на дев'ять — шістдесят три буде! Одпочиньте трішки, а то щось у вас вигляд такий, що не тільки сім на дев'ять, а п'ять на п'ять у нас не вийде... Чого це ви так, хай доля криє?

— Картки облікові переглядаємо! Працю, сказати би, шкільну підсумовуємо на підставі розпорядження Дорожнього методичного бюро від 4. I — 26 року № 75...

— А хіба тяжко?

— А ви порахуйте самі: триместр має п'ять підтем, на кожен підтему маємо сім карток... Тридцять п'ять, значить, карток на тему (триместр)... Клас має шість ланок, що повинні ці картки разом з учителями заповнювати... Кожний клас, отже, має заповнити (6×35) двісті десять карток протягом одного триместра... А класів — 7 основних та 6 рівнобіжних... Всі класи за триместр пишуть (210×13) дві тисячі сімсот тридцять карток. Оці 2730 карток наприкінці триместра мусимо переглянути ми, методична трійка... Коли покласти на кожен картку одну хвилину, треба для цього сорок п'ять з половиною годин безперервної праці... Це як тільки поверхово переглянути... А як зупинитися та обговорити кожен картку... Як по-вашому?

Я відповів:

— Сім на дев'ять — сорок п'ять!

— Ага!

НУ Й МОЛОДЦІ! ОТ МОЛОДЦІ!

ТИ же богу, ми тут, у Харкові, сидячи, й не знали, що є в нас на Україні отакі селяни хороші...

Ну ж і люди, ну ж і герої... Орли! Просто тобі орли й ні на копійку менше...

В селі Карабачині, Брусилівського району на Київщині, отакі орлята живуть...

Знайшовся в їхньому селі один ризикуватий чоловік-яга, що траву по хлібові посіяв... Уродила та трава, так що б же ви гадали? Випасли селяни траву.

— Що ти, сякий такий, вигадуєш?! Траву сіяти?! Ми «триста літ» ніякої трави не сіяли, а ти найрозумніший?!

І випасли!

От молодці!

Хоч би ж на них хоч одним оком подивитися!

Правильно, товариші карабачинці. Бий його!

Зразу траву по хлібові почне сіяти, а потім і до трактора, іродів син, додумається?!

Пари заводитиме, землю вгноюватиме?!

Дивись, який знайшовсь?!

Спалить його моментально!

А то ще вмиватись щодня почне, та ще газету передплатить!!

Та поодрубувати йому руки!

Та повиколювати йому очі!

Що це таке, в самім ділі?!

За інтенсифікацію сільського господарства береться!

Ми тобі покажемо, мовляв, інтенсифікацію!

Не піддавайтесь, нікому не піддавайтесь, товариші карабачинці!

Агронома — на вила!

Вчителя — по голові!

Передового хазяїна — в ополонку!

Школу — гасом обіллить та підпалить!

Кооператив — по шапці!

Хату-читальню — на шинок!

Церква у вас одна?

Мало!

Будуйте ще штук п'ять церков і співайте всім селом:

І же херувими
Тайно образуюче!

А після служби божої до шинку, та отієї:

І я хурман,
І ти хурман.

Зразковим селом будете!

.....
Ну й молодці!

ТАМ НЕ ЛЮБЛЯТЬ

(Жарт)

ПОМЕР сількор один дуже завзятий. Звичайнісінькою сількорівською смертю: з куцака.

Вилетіла з того дуже завзятого сількора його сількорівська душечка. Вилетіла, тріпонулася над селом, хотіла була вже на небо двигать, а потім:

— Ой! Забулася... І щоб тобі й добра не було. Олівець забула й папір.

Вернулася, висмикнула в свого бувшого хазяїна олівця й три аркуші паперу, у двері й на небо...

Летить, олівець надгризує, бо поламався й підстругати нема чим.

Прилетіла й чимчикує собі до брами, де ото Петро сидить, у рай пропускає...

Дивиться, а перед брамою якась душа, п'яна, як дим, витанцьовує:

Ой, де ж ти була,
Моя, не чужая...

Виходить Петро та до п'яної:

— Ти чия?

— Голови церковної ради.

— Де ж це ти так?

— На храму в батюшки вдвох із хазяїном нарізалась... Хазяїна якраз оце ховають, а я так насилу доперла... Лечу й точусь. Лечу й точусь...

Та знов навприсядки:

Ой пусти ж мене до раю,
Бо з горілки помираю.

— Іди вже. І що воно за знак, що православні вірні душі п'яні з землі прилітають... Іди проспись...

А тоді до сількорівської:

— А ти чия?..

— Сількорова.

Петро браму хрясь. Одхилив віконечко та у віконце тремтячим голосом:

— Киш. Киш, я тебе прошу, бо, їй-богу, стрілятиму.

А сам дзвонить, дзвонить, дзвонить, тривогу б'є...

Летять ангели, архангели, херувими, серафими, боґоносні, преподобні:

— Що скоїлось?.. Чого тривога?..

— Сількор прийшов.

Як не зчиниться галас, як не зчиниться крик:

— Вон звідси! Жили тихо, мирно, а тепер у газету попадемо... Вон! Не пускай, Петре. Та не кажіть богові, а то з переляку вмре.

Зачинили щільно браму, підперли порожньою з мошай ракою й ущухли.

Всміхнулася сількорова душа:

— Не пускають, значить, тут щось не тее...

Одірвала шматок паперу, причепила до брами, послинила олівця й вивела:

«Стінна газета».

Хотіла була вже передову писать, а потім махнула рукою:

— Ну вас к лихій годині! Про всяке сміття писати му. Піду до пекла...

Шугнула в «преісподню».

Ще верстов десять до пекла не долетіла, а чорти вже прочули...

Позаставляли всю путь казанами з смолою, сковородами розпеченими, понакидали жару: ні проїхать, ні пройти.

Вельзевул за казаном сам сів, і тільки-но душа виткнулася, він до неї:

— Вертайсь, бо гарячою смолою заллю. Знаємо ми вас. Покою від вас не буде.

А сам тремтить...

Знизала сількорова душа плечима:

— І тут, значить, неблагополучно. Чорт з вами. І без вас обійдемося...

Стоїть душа на шляху, всіх сількорівських душ пере-
пиняє...

Свій «той світ» організовує...

— Будували новий лад,— каже,— на тім світі, збу-
дуємо й тут...

.
І будують...

ПОДУМАЙТЕ

НЕ погана ото штука товариство обопільної допомоги...

Дивись, там лихо яке спіткало чи з посівом, чи з худобою, чи з садибою — до того товариства, а воно тобі чи працею, чи грошима, чи там насінням...

І на ноги зіп'явся...

І добре та весело дивитись, коли в гамазеї зерна повно, коли біля гамазею плуги та сіялки, коли земелька товариства озиминою чи яриною зеленіє...

Та не страшно тоді тобі ні посухи, ні мору, ні граду, ні «огня, меча й прочія междувсобнїя брані»...

Одне слово, не життя тобі на селі, а «благоденствіє».

Так от на черзі якраз вибори комітетів отих товариств взаємодопомоги...

Отут і подумати треба, кого саме вибирати.

Вибирати треба лавошника, попа, церковного старосту й дяка. Комітет підходящий буде. Така вже буде взаємодопомога, що аж сміятиметесь.

Лавошник попові допомагатиме, піп — церковному старості, староста — дякові...

Дяк знову попові... І піде та допомога кружалом...

І з формального боку не підкопаєшся — одному допомагатимуть... І побачають...

І заступи вас, і сохрани працюючих незаможників із середняками до комітету проголосувать...

Всьому селу допомагатимуть...

І помалу...

А церковний староста та піп із дяком говоритимуть:

— Що ж воно за допомога, коли й зерно в гамазеї ціле?! От якби ми!..

.....
Так от, подумайте перед виборами.

БАБО МОКРИНО, РАДУЙТЕСЬ!

НУ, значить, бабу Мокрину врятовано...
Бабу Мокрину я цього літа бачив на селі...

Хороша баба... Хустка в неї пов'язана на тім'ї, і носить баба Мокрина замість спідниці чорну запаску... До профспілки баба Мокрина не належить, хоч і має свою спеціальну кваліфіковану професію: глядить кури, котора з яйцем... Одне слово, не баба, а «кооптах»... Літ бабі Мокрині хто й зна скільки:

— Не така вже я й стара! Може, сімдесят три, а може, й дев'яносто два: на хрестинах у себе не була.

Хороша баба...

І хороша баба, а — правди не сховаєш — страдниця...

— І хто б таки мені житія святого почитав?! Ну покурили ж, сучі сини, що не було... Все дощенту покурили. І в тебе, синку, немає?

— Немає, бабусю!

— От гріх...

І не міг я нічим порадити бабу Мокрину, бо справді-таки всі житія, часослови й псалтирі на селах покурено... Нема!

І поїхав я з села, думаючи:

«Помре баба Мокрина, житія не читавши...»

А тепер хоч бабі Мокрині телеграму бий:

«Пождіть, бабусю, не «ріжте дуба», скоро житія привезу вам! Еміграція у Празі всі житія святих на українську мову перекладає... Кріпійтеся! Скоро, скоро привезуть!.. Он уже Кущенко (що воно за Кущенко?!) репетує на всю празьку «Українську народну республіку», щоб перекладали для «поневолевених» на Україні робітників і селян житія святих, патристики, церковно-історичні праці... Кріпійтеся, бабусю!»

.....

Порятуємо бабусю...

Хотілося б тільки дати благодіятелю Кущенкові кілька практичних порад, щоб його таке величезне й дуже поважне діло на пшик не пішло.

1. Поспішіть, пане Кущенку... Дуже-таки поспішіть... Бо баба Мокрина «не така вже й стара», проте тяжко вгадати, може, вона й не діждеться, бо на білу (нову-новісіньку!) сорочку частенько поглядає...

2. Папір для ваших дуже корисних книжок вибирайте тонісінкий... Коли цю умову виконаєте — тираж забезпечуємо необмежений...

3. Подбайте про палітурки для церковних книг... Краще дубові, а зверху щоб іще й якийсь накладний метал був... Релігійна справа тепер у нас набрала бурхливих форм... Часто трапляється службовцям культу одної якоїсь течії доводить колезі з другої течії різні канони й правила... Дуже непогано, коли ті правила мають солідну вагу... Доводити краще... Тепер доводять хрестами, чашами, кадилами і тільки здерідка кілками... Це докази легковажні!.. Солідніших треба. Ви їх і дайте!

Боже вам допоможи у вашій тяжкій і відповідальній роботі.

СЛАВА ТОБІ, ГОСПОДИ!

ПОВОЛЕНЬКИ в люди видряпуємось.
Так ми взагалі нічого собі народ українці — все мали й маємо: і державу, і культуру, й історію (з географією навіть), і... церкву... свою церкву, автокефальну церкву...

От тільки із своїми святими в нас не дуже все гаразд було... Малувато їх у нас, та до того й якісь вони непевні... Не дуже доведеш, чи наші вони, чи «общеспонятні»...

А церква штука така, що неточностей не любить... Вона дуже строга: через те тільки, чи двома, чи трьома пальцями хреститься, силу народу церква на той світ одрядила...

А вже за цілого святого (а святий не палець) такого бешкету виходило, що боже наш...

— Чия Варвара?

— Наша, українська.

Бах у морду:

— Оце тобі українська!

І війна... Уже цілий «хрестовий похід».

Церковні титарі люшнями гилять, а баби очі видирають...

Погано було без своїх святих.

А тепер уже добре буде, бо вже свої «великомученики» появились...

От вам телеграма:

«У селі Княжиці, Чуднівського району на Волині, зчинилися бійки між автокефалістами й тихонівцями. Убито одного автокефаліста».

От і є вже свій власний «страстотерпець», бо вбито його, голубчика, за віру за автокефальну...

Тепер уже лихої години тихонівці скажуть:

— Наш.

— Ні, товариші тихонівці, це вже, вибачте, наш...
За нашого бога йому голову провалено... Одскакуй!..

Стаємо на ноги, як бачите...

Тут тільки одна небезпека є: дуже часто вже б'ються тихонівці з автокефалістами...

Воно, звичайно, не погано (і богові приємно) захищати свою віру люшнею чи колякою, але ж може трапитись, що щобожої неділі й новий «страстотерпець».

Тропарів та акафістів понаписувати для них не тяжко, а от як бути з раками?..

Рака тепер дорого коштує, а «доходишки» підупали...

А як же ж святий може без раки?..

Незручно...

Отже, вітаючи нових великомучеників, мусимо, проте, застерегти:

— Менше бийте. Щоб перепродукції власних святих не було.

НУ ЩО ТИ РОБИТИМЕШ?!

(Конспект до сильної драми)

ПРОЛОГ

УЕРВОНОПОВСТАНЧЕСЬКИЙ, Гросулівський та Тарасошевченківський райони на Одещині видали обов'язкові постанови про санітарну справу на селі...
У тих постановах зазначається:

«Отхожие места не должны распространять зловония и порчи воздуха ни в помещении, ни во дворе».

«Оборудовать уборные, каковые дезинфицировать известью и песком».

«Оборудовать уборные во всех крестьянских дворах, каковые дезинфицировать не только известью, но и дегтем...»

Видали, значить, такі-о постанови.

І, само собою, в кінці приписали:

«За невиконання і т. д. і т. п.».

І порозсилали, само собою, по сільрадах...

Сільради, само собою, порозвішували по селах...

Це — пролог...

ЧАСТИНА I

— Одарко!

— Чого?

— Там такого начитали оце біля копирації, що або худобу продадуть, або з острогу нам із тобою не вилазити...

— Придрозв'юрстка?

— Таке! Яка там придрозв'юрстка?!

— А що ж, хай господь милує?

— Нужник! Нужник треба у дворі строїти, та ще не простий собі нужник, а щоб ні паху, ні запаху...

— О, рятуйте! А за клуню? Та зроду ж і звіку за клунею!

— Забудь тепер за клуню! Старі ото од городу ворота залишилися, розберу, напну... Тільки що вже ми їстимемо, щоб ото воно не одгонило?!

— Не піду я туди, хоч ти мені й два їх напни... Щоб іще, не дай господи, увалилася... Та й не вмю я! Не піду!

— Одарко! Не сердь, бо діло сурйозне! І дітям на-кажи... Побачу кого, так на місці й задавлю! В острог через вас не піду! Так і знайте...

— Та в нас же ж їх восьмеро! Та бігають же вони не по одному, а по трое разом...

— Хай по одному бігають!..

ЧАСТИНА II

Нап'яв...

Сидить хазяїн, у вікно визирає...

— Одарко, біжи скоріш: Ванько з Горпиною за клуню подались!

— А куди ж ото ви, кажіть, га?

— Ми туди не підемо! Ми боїмось!

— Голови поодриваю!

— Так там дошка гнеться!

(Сильний дитячий плач).

ЧАСТИНА III

— Одарко! Куди ж ото ти пішла? Казав же! Ой Одарко, вернись, бо, їй-богу, лихо буде!

— Та хай він тобі завалиться!

(Сильний жіночий плач).

ЧАСТИНА IV

— Мамо! Тато нас б'ють, а самі он, пригнувшись, за клуню поміж сояшники полізли...

ЧАСТИНА V

Товаришу голово! Беріть і ведіть куди хочете. Чи в Сибір, чи в острог. Все одно. Не можу. І пах іде, і не стерегтиму ж я день і ніч, біля вікна сидючи...

(Сильний чоловічий плач).

ЕПІЛОГ

І почувся голос із Наркомздорв'я:

— Товариші! Привчати селянство до елементарних санітарно-гігієнічних правил треба! І обов'язково! А чи ж ви перед тим, як писати обов'язкові постанови, лекції з санітарії та гігієни на селі провадили? Коли не провадили — спочатку зробіть це, а потім карним кодексом лякайте... Бо не Одарка й Панас винуваті, а одвічна їхня темрява...

«СПРИТНІСТЬ»

А КОМУ, скажіть, не хочеться їсти свій шма-
ток хліба з маслом?

Ой, усім хочеться!

А ви ж знаєте, що для того, щоб їсти
хоч невеличкий шматок хліба з маслом,
треба ж той хліб і те масло мати.

А для того, щоб той хліб і те масло мати, треба й
той хліб, і те масло купити.

А для того, щоб той хліб і те масло купити, треба ж
гроші мати.

А для того, щоб ті гроші мати, треба ж їх заробити.

А для того, щоб ті гроші заробити...

Ах, чудні ви люди, та для того і житлова криза в
Харкові, щоб ті гроші заробляти.

Ви не маєте грошей?

Так ідіть же і кажіть усім, що ви маклер. Що тільки
ви, що, крім вас, ніхто інший не знайде такої кімнати.
Ніхто на світі.

І все...

І тоді будуть у вас гроші і буде у вас свій чесно за-
роблений шматок хліба з маслом...

І будете ви жити усміхаючись і щовечора молитися
своєму богові:

— Боженьку! Та продовж же на мнозі літа житлову
кризу!

Назватися маклером не тяжко...

Трішечки тяжче (і то тільки трішечки) знайти десь
(краще, звичайно, в центральнім районі) у дворі якийсь
напівзруйнований хлівчик...

І ви багач...

Ви ловите (правильніше, вас ловлять!) людину, що
шукає кімнати...

Таких людей у Харкові ви самі знаєте скільки...

— Вам треба кімнату?

І СМІХ І ГОРЕ...

СКАЗАЛА раз в селі Слав'янці на Павлоградщині Катерина Коваленкова:

— Та доки ж ми терпітимемо? Та доки ж Пашка Хвостенкова, шевцева жінка, нас калічитиме? Та доки ж вона шпильками та веретенами нас на той світ заганятиме?!

Сказала це Катерина Коваленкова й подала заяву до сільради: доки ж це, мовляв, буде?

І наложив голова сільради резолюцію:
«Начальникові міліції. Розслідувати».

І розслідував начальник міліції цю справу. І передав до нарсуду в с. Межовій, Павлоградської округи.

І призначив народний суд — суд.

І присудив суд Пашку Хвостенкову на 9 місяців позбавити волі, щоб людей абортами не калічила.

А Пашку Хвостенкову та захищав оборонець... І подав оборонець касаційну скаргу... І скасував окружний суд постанову Межівського суду й передав справу до другого судового району...

І відбувся другий суд...

І присудив другий суд Пашку Хвостенкову до в'язниці, щоб людей абортами не нівечила...

І подав оборонець касаційну скаргу...

І скасував окружний суд постанову суду й передав до третього району...

І засудив третій суд Пашку Хвостенкову...

І подав оборонець...

І судили Пашку Хвостенкову чотирнадцять разів... І засуджували щоразу...

І подавав оборонець щоразу касаційну скаргу...

І ходять свідки цієї справи (багато свідків). Тимошенко Яків Васильович, Панченко, Шавирін, Литовченкова Явдоха, Коваленкова Катерина, Кирієнкова Тетя-

на, Божко Федось, Дідович Іван і прочая, і прочая, і прочая...

Ходять за 14 верст, за 21 версту, за 70 верст од села Слав'янки, бо судять Пашку Хвостенкову по всіх районах Павлоградської округи...

А Божко Федось, заступник тодішнього голови сільради, що резолюцію був наложив, щоб справу розслідувати, вже не ходить:

— Плачу по 2 крб. за неявку на суд, бо не можу вже ходити...

А чоловіки тих жінок, що справу цю порушили, б'ють цих активісток віжками:

— Знову на суд?! А я дітей глядітиму?!

І плачуть жінки:

— Та бодай же йому добра не було! Коли ж воно скінчиться?!

Тільки свідок Шавирін і не падає духом:

— Ей! На суд збирайтесь! Я гармонію беру! На суд ітимемо та танцюватимемо! Бо 70 верстов без музики сумно!

А Пашка Хвостенкова у хустку всміхається:

— Зачепили?!

НІЯКА МОВА

ПРИСЛАЛИ нам до редакції зразок «ЧЛЕНСЬКОГО БИЛЕТА ПРОФЕСІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ РОБІТНИКІВ ЗВ'ЯЗКУ ССРСР». Так-таки й написано: «билет», «професіональної».

Це — на обкладинці так написано.

А що вже там усередині понаписувано?!

Багато дечого понаписувано.

Про правопис я вже не говоритиму...

Я навихват наведу кілька прикладів із «ВИМ'ЯТКИ З УСТАВИ ПРОФСПІЛКИ РОБІТНИКІВ ЗВ'ЯЗКУ».

От що в тій «вим'ятці» (хто її «вим'яв» — у «билеті» не сказано!) понаписувано:

І. МІТА ТА ЗАВДАННЯ:

1. Маючи під собою ґрунт міжнародньої класової боротьби пролетаріату... спілка ставить своєю мітою поміч революційної класової боротьби за скидання мирового капитализму через диктатуру пролетаріату.

Ото, значить, після «скидання мирового капитализму» буде пункт:

2. Черговими завданнями спілки на цім факті соціалістичного будівництва є:

а) Всемірна заступа економічних та правових інтересів робітників та службовців, злучення їх бита...

в) Проведення трудової дисципліни і розвиток класового самовизнання робітників, піднімання виробництва праці та втягнення широких мас в соціалістичне будівництво.

г) Мати долю в організації та регулювати працю й виробництво.

5. Союз має право:

а) Забороняти інтереси своїх членів усудових інстанціях...

Отакі «чергові завдання спілки на цім факті», як у тому «билеті» написано...

Ні, дорогі товариші! Як «заборонятимете інтереси своїх членів усудових інстанціях», то не буде ваша спілка «мати долю в організації»...

Співатимуть члени спілки отакої:

Ох ти, доле, моя доле,
Доле бідная моя!

.....
Нас запитують, якою мовою того «билета» написано.
Ніякою мовою... Такої мови нема навіть на Огняній
Землі...

Горили кращою пишуть і балакають.

С. А. СИНЯВІН, УЧИТЕЛЬ НАРОДНИЙ

(Сорок літ праці)

СЕЛІ Пасіках, Таранівського району на Харківщині, в суботу 13 лютого 1926 року велике свято було...

Все село, і старі, і молоді, і середні, разом із районом, і з представниками від округи, і з представниками од сусідніх сіл та хуторів, і з учительством цілого району, шанували «свого Семена Андрійовича». А шанували вони «свого Семена Андрійовича» за те, що він сорок років селянство вчив, з темряви та з забобонів визволяв, бо Семен Андрійович Синявін є народний вчитель.

Як узяв Семен Андрійович в лютому 1886 року на свої ще молоді тоді плечі великий труд учителя народного, та так без перерви цілих сорок років з честю ніс його... Зріс під трудом тим великим, посивів під ним, під трудом тим, і постать його трохи вже похилилася, і не кидає він його й досі, з честю несе його, й досі не вгасла снага його, бо перший у Таранівському районі зліквідував на всі сто процентів неписьменність серед люду пасічанського.

Так і в протоколі поширеного пленуму Таранівського райвиконкому сказано:

«Ознаменувати 40-літню працю С. А. Синявіна на фронті освіти, а також, беручи на увагу, що він перший у Таранівському районі ліквідував неписьменність на 100%, прохати окрвиконком затвердити тов. Синявіна героєм праці, прохати про найменування пасічанської школи іменем червоного вчителя тов. Синявіна, видати тов. Синявіну нагороду в тримісячнім розмірі, призначити йому індивідуальну пенсію та заснувати при культвідділі РВК дві стипендії ім. С. А. Синявіна

для найбідніших учнів з Таранівського району на педкурсах розміром по 15 крб. на місяць».

Так влада радянська труд пошанувала...

А селянство великого-великого хліба спекло, подало на рушникові того хліба «своєму Семену Андрійовичеві — учителеві-громадянинові» з поклоном за те, що всі вони тепер уже грамотні і що грамоти тієї навчив їх Семен Андрійович, їхній старенький учитель, і член їхньої сільської Ради, й голова їхньої культкомісії, і член їхнього райвиконкому...

Учительство вітало свого голову місцевкому і найстаршого в районі товариша...

Молодь привітала свого лектора політграмоти...

І діти вітали свого дідуся вчителя...

А Семен Андрійович одповів:

— Сорок років з народної школи не виходив... І не вийду, доки стане сил та снаги моєї...

А всі героєві праці «славу» кричали й здоров'я та літ многих бажали...

Сорок літ!

Зиму — школа... Літо — пасіка культурна...

А останні шість років школа, сільрада, культкомісія, місцевком, лекції, лікнеп...

І... город сам копає... Копанку сам копає... І полеть сам... І картоплю обгортає... І роя збирає...

Сорок років — труд!

Слава героєві труда великого!

ТАК НІ ЧОРТА З ТОГО Й НЕ ВИЙШЛО

ТАКА прекрасна справа, а ляснула через дрібницю.

І не проста собі справа, а справа культурно-освітня... Хороша справа.

Було це давненько...

Було це тоді, коли мої однолітки були ще молодими та буйними й коли я сам був, сказати би, не зовсім чорнявий, а так: не старий і радісний...

А на сцені тоді грати хотілося так іще дужче, ніж самому залишитися з дяковою дочкою в садку під отими трьома дубами, що з одного кореня ростуть!

Ах, як тоді на сцені хотілося грати!..

І що ж би ви гадали: зорганізувалися...

Отак зібралися, поговорили, поміркували й вирішили:

— Гратимемо!

І п'єсу вибрали, і у волості підходящу кімнату дають, а артистів — хоч греблю гати!

— Гратимемо!

І раптом тоді, як гвіздком у спину:

— А режисер де?

Всі ж, що називається — ні папи ні мами в цій справі. Крім талантів, анічогісінько!

— Стійте, хлопці! — Семен каже. — У городі є такий ділозводитель, що на сценах грав! Він вивчить.

— Катай, хлопці, до ділозводителя.

Поїхали...

— П'ять рублів, — ділозводитель каже, — і після вистави вечеря... Сюди й туди підвода... Та щоб слухалися, матері вашій чорт.

— Гарзд.

— Пишіть там афішу та вкажіть, хто режисер.

— Добре, вкажемо!

* *
*

Почалося. Ролі повиписували. Вивчили їх, як «царю небесний, утішителю».

Три афіші розмалювали, прізвища на афішах усіх артистів (а як же ж би ви гадали?!) повиводили, а внизу:

«Режисер Іван Степанович Леваденко».

Все, як бог приказав.

* *
*

У неділю вистава, а в четвер Іван Степанович приїхав. Зустріли його, як архирея.

— Ну, почнемо,— каже Іван Степанович.— Афіші готові?!

— Ось!

Подививсь Іван Степанович на афішу — і з очей у нього іскри. А потім як гаркне:

— Як?! Ото мене такими літерами надрукували? Мене?! Що вже одинадцятий рік на сцені?!

І зразу аж дві дулі:

— Ось! А не те, щоб я з вами тут воловодився! Підводу!

— Та Йване Степановичу,— ми до його.— Та що ви?! Та ми вас якими хочете надрукуємо!

— Щоб отакими, інакше підводу!

— Біжіть,— кажу,— хлопці, по папір. Склеюйте скільки там аркушів і пишіть великими.

Побіг Кіндрат по папір. Клеїть...

Коли це артисти один по одному до Кіндрата:

— І мене ж там більшими!

— І мене!

— І мене!

За суфлера волосний писар був. Прийшов із квадратом, одміряв на нім вершків із п'ять.

— А мене як не отакими, і в будку не полізу, і з волості вижену.

— Клей,— кажу,— Кіндрате, щоб на всіх хватило.

Склеїв Кіндрат афішу сажнів на три, як не більше.

Написав усіх такими, як хотіли. А режисера в кінці вивів такими, що аж до Куземина (сім верстов!) було видко.

Готова афіша.

А де ж її чіпляти?

На дзвіниці батюшка не дозволяє, а так — ніде не поміщається.

Вирішили почепити на бакалійній крамниці. Дістали драбину, приставили.

— Чіпляй!

Зібралося все село на ту процедуру дивитися.

Поліз Кіндрат на драбину, потяг афішу.

А тут хтось дядька Пилипа штовхнув. Поточився дядько Пилип, наступив на афішу й одірвав режисера, разом із «початок о 8-й год. вечора».

Як побачив те Іван Степанович та як закричить:

— Підводу, матері вашій чорт! Я вам покажу, як режисера одривать. Режисер — усе!

На підводу — й у город... І вечеряти не схотів...

Вистава не відбулася...

Тепер не те... Тепер режисери не такі, щоб на літери звертали увагу...

А раніш...

Хай йому абищо: справа вся ляснула.

ІВАН ВАСИЛЬОВИЧ ЧАПЛИГІН

(Сорок літ праці)

ЗВДЕНЬ, і вранці, і ввечері... Одне слово, завжди... Зайдеш за лаштунки франківського театру — і ніколи так не буває, щоб не було там Івана Васильовича Чаплигіна... Не може цього бути... Він там завжди, коли хочете, і на протязі «всього тільки» сорока років.

Ранок у ранок, день у день, вечір у вечір... І коли вже залізна завіса чорну прірву зали од кону розділяє, тоді Іван Васильович останнім додому, щоб на завтра, о сьомій годині ранку, знову бути там, де безвихідно був «всього тільки» сорок років в...

І є й досі...

— Не могу я дома... От іноді приболієш, а не сидиться... Як там? Що там?.. І йдеш... Треба о дев'ятій... А я краще о сьомій!

...— Театр любити треба... Без любові в театрі не робота... Як це можна театру не любити?!

Сорок років любить Іван Васильович театр... І сорок років живе театром, і живе в театрі...

Все життя, значить... Ні хвилини більш ніде, як у театрі... Як зіп'явся на ноги, як почав уміти перебігати поміж декораціями — та й досі, коли вже постать похилилася, сивиною взялася, і в руках колишньої моці не відчувається...

— А сили скільки було! Сам те робив, що тепер удвох, утрюх ледве чи зроблять... Антрепренери вміли силу з нас, з робітників, на «павільйони» викачувать... Вся тут... Вся сила моя на отих на завісах, на «лісах» та на павільйонах почіплялася... Піди позбирай її... Не позбираєш...

Жива історія руської драми в Харкові...

Антрепренери: Медведєв, Бородай, Фаркадін, Дюкова, Карталов, Карамзін, Соколовський, Синельников...

Усі... І в кишені кожного з них капали каплі трудового поту старшого машиніста театрального Івана Васильовича Чаплигіна...

Герой праці...

Справжньої праці, важкої, відповідальної...

Все віддав Іван Васильович для театру...

Честь йому!

ТА ДОКИ Ж?!

НАРОДИТЬСЯ таке синеньке, маленьке, сли-
зькеньке, кавкає...
— Дівчинку бог послав.
— Дівчинку?
— Атож!
— Краще б хлопець.

Отак і починається. І отак, як почалося, весь час:

— Краще б хлопець!

Так і росте.

І гуси пасе.

— Ні, якби таки хлопець!

І корови пасе, і коні на ніч водить, і погоничує, і за плугом ходить, і волочить...

Та пасе, та ще й рушника чи уставку вишиває, а хлопець цигарку в той час крутить. Хоч з капустиного листа чи з кізяку крутить... І все-таки:

— Якби таки хлопець!

І підростає, і по хаті товчється з ранку до вечора, і спини не розгинає од роботи од тієї каторжної, а воно тобі батько вийде на колодки, люльку засмале, пихкає й сумує перед сусідами:

— У тебе, Іване, добро! Два сини! А мені нещастя: Марина та Уляна... Бабське військо!..

І далі.

Сиди ото: мий, ший, вишивай, пряди, вари і чекай... Чекай, доки який-небудь «принць» із картузом набакир, із цигаркою в зубах чвиркне з губів та процідить:

— Мабуть, я тебе, Уляно, посватаю... Ще не зовсім надумав... Може, тебе, а може, Ониську... Подивлюся ше...

Потім таки посватає який-небудь «принць». І ходить, як Вільгельм Гогенцоллерн, імператор ерманський, по хаті.

— Наварила?

— Сорочку помила?

— А свині винесла?

— А чоботи мені помазала?

— Ти мені не той... А то я тебе той...

А потім і в неї маленьке й синеньке й кавкає.

Бог послав.

Вона до «принця»:

— Може б, ти, Степане, дитину подержав, доки я хоч розчешусь.

— Держи, коли ото виплодила. Воно мені без надобності.

І так ото все життя.

Та трясця ж його матері!

Дівчатка! Та до школи! Та до хати-читальні! Та до комсомолу!

Та доки ж воно ото так буде?!

Ану візьміться!

БЕРЕЖІТЬ ДОБРО ДЕРЖАВИ

КАМПАНІЮ, значить, таку оце ми всі скопом розпочали поважну...

За ощадність, за бережливість, за економію боремося...

Щоб кожна наша копійчина марно не пропадала, щоб не просвистували добра народного, щоб не казали, тикаючи, приміром, на кооператора, чи там на кого іншого:

— Просвистався, сукин кот. Плакали наші грошики! Отака кампанія розпочалася...

Що ж вона значить, ця кампанія?

А от що...

Чули ж ви, мабуть, про такі дуже хороші штуки в наших господарських органах, як от: усущка, утечка, утруска, командировочні гроші, надурочні, наградні і т. ін.

От купили ви, приміром, шкіри чи там цукру для крамниці...

Купили сто пудів, а доки привезли та доки воно в крамниці трохи полежало і «всохло», чи «втекло», чи «втрусилося» пудів із п'ять...

Що ти з ним зробиш, з іродовим цукром?

Сохне. Сохне, холера, так сохне, так утрушується, так розсипається, що волосся догори лізе.

А потім ревізія.

— Де цукор?

— Утрусився.

— Як утрусився?

— Йй-богу, утрусився. Щоб я з оцього місця не зійшов — утрусився... Я вже сів перед лантухом, прошу його: «Та не втрушуйся, голубчику...» А він утрушується... І нема тепер п'яти пудів...

Так і з всілякими командировочними грішми...

Поїдеш ото купувати мануфактуру в город... У го-

роді по 45 коп., а доки до села довезеш — 1 крб.
45 коп.

— Та й дорого ж.

— Е! Дорого. Сам би поїхав та й узнав, чи дорого,
чи не дорого. Дорого... А прожить у городі... А довести...
Дорого... Та «всохло», доки доїхав, аршин із п'ятдесят.

— Як усохло?

— А так. Мокру мануфактуру продають... А воно
мокрый аршин — довгий аршин... Віз, а сонце припекло,
аршин і покоротшав... І нема тепер п'ятдесят аршин...
А ти кажеш: «Дорого...»

• • • • •
Отаке в нас було... І є отаке в нас і досі...

Так от тепер, щоб такого не було...

Тяжко це, та нічого не зробиш: треба щось робити...

Бо вже так почало «всихати», що як не візьмемся як
слід за цю справу — самі повсихаємо.

КОШМАРИ

О кого звертатися й куди податися, щоб відшкодував тебе за жах, тобою пережитий, за цебра холодного поту, що ним ти цілу ніч обливаєшся, з переляку гострого?

До кого?

Ви чесний радянський громадянин. Ви не розтратили ні копійчки громадських чи державних грошей, не одержували надурочних, не купували за державні гроші квартир, ніколи не їздили на державному авто.

Приходите ви ввечері додому й лягаєте спать, не помолившись богу, бо твердо пам'ятаєте про «опіум для народу».

І от, коли ви вже заснули «першим дівичеським сном», закутавшись у церобкоопівську ковдру, до вашого ліжка важкою ходою підходить сумний, з головою похилою, Тарас Григорович Шевченко, а за ним ідуть суворі й люті Іван Гонта й Максим Залізник.

Тарас Григорович нахиляється над вами, киває докірливо головою й каже:

— Куди ви дивитесь?.. Як же вам не сором... Хіба для того я «Гайдамаків» написав?

— Та бий його! — крикнув Гонта. — Для того хіба я дітей порізав, щоб ото мною оселедці загортали?

А Залізник:

— Хлопці! На коні! Рубай його!

І становитесь ви, чесний радянський громадянин, перед ними навколішки, жахом обгорнуті, і тремтячим голосом плачете:

— Що ж я наробив, Тарасе Григоровичу? За що мене бить, за що мене рубать, преславні козаки Іване Гонто й Максиме Залізниче?! Я ж маленька людина! За що ви так на мене?

— За що?! А хто нас у Полтаві продав на пуд на базар? Хто?!

— Не я! Йй-богу, не я...

— Дізнайся! Не підем, доки не дізнаєшся!

І посідали на ліжку.

— Я зараз... Піду, може, дізнаюсь...

І коли ви з дротяним догори волоссям спускаєте з ліжка ноги, одчиняються з шумом двері і в хату влітає Христофор Колумб із книжки «Як відкрито Новий Світ», а за ним і «Українські жінки XVI й XVII століття» (Мірза-Авакянц), герої Тесленкових оповідань, Данило з «Страшної помсти», «Маруся» (Квітки-Основ'яненка), і кооператори якісь, і економісти, і хлібороби...

— Боже мій! Що я вам, товариші, зробив?! Чого ви до мене?!

— На оселедці нас?!

— Та хто ж вас на оселедці?! Та не я ж!

Коли це як не вскочє «Кармелюк» Марка Вовчка та як не крикне:

— З Сибіру втік, щоб мене на мішечки для гречаної крупи?!

Ви під ліжко...

— Та скажіть же ж хоч хто? За кого муку приймаю?!

І підійшла Основ'яненкова «Маруся» і сказала:

— Полтавська райспілка споживчих товариств нас на базар спрдала.

— А-а-а-а! — кричите ви...

.....
Хто заплатить за випиту валер'янку?! Хто?!

«НОВА БАВАРІЯ»

КОЛИ йдеш полем і дивишся на широкі та зелені простори, межами порозрізувані, і бачиш, як тягнеться з ріллі назустріч небесному окові ячмінь, думаєш собі:

«Ячмінь! Ячники будуть! Хліб буде! Куліш буде!..»

І якось ніколи не спадає тобі на думку, що та сама зелено-світла рослинка, що ото з землі випинається,— ячмінь отой довговусий,— та обів'є своїм вусом довгим усі величезні броварні, колишні Ігнатищева, Коритіна, Рейнеке і т. ін. і т. д., обів'є їх, притягне один до одного, стулить і ще й вивіску напише:

«ДЕРЖАВНИЙ ПИВОВАРЕНИЙ ТРЕСТ УКРАЇНСЬКА НОВА БАВАРІЯ...»

Приліпить ту вивіску на вул. Котлова в Харкові, на великому будинкові, посадить у кабінеті директора, а навкруги його велику трестівську контору, а по місту і по всій Україні і поза Україною порозкидає силу-силенну крамниць, де грає музика, де цілуються люди без різниці полу й національності і де дудлять пиво, доки заплітається в тих «дудлителей» язик і послабляються на ногах «шарніри»...

Отака та штука ячмінь.

Росте він собі скромно, сіють його не з особливо великою пошаною, а він мільйонами пудів чистого зерна пливе у величезні склепи при броварнях, мокне у величезних казанах, товстим шаром розлягається по широких та просторих солодовнях, проростає, робиться солодом, вариться, сахариться, шумує, випускає з себе алкоголь, і жовтавим прозорим трупком розливається по бочках, по пляшках, щоб потім крутити під музику голови і трудящому й нетрудящому населенню, солідними «нулями» державний бюджет підсилюючи...

Це ж для нього он на вул. Котлова в Харкові отаку-о багатоповерхову махину збудовано, з величезним димарем, з машинами за останнім словом техніки, з власними трьома артезіанськими колодязями, з величезними токами-солодовнями, з грандіозними на 87 000 відер підвалами, з майстернями, з лабораторіями, з спеціальною школою броварського майстерства і з іншими всілякими службами...

Це броварня імені 1 Травня.

І ходить по броварні тій броварник Артур Альбертович Фохт, що вже десятки років «пиво варить», і пильним оком додивляється, щоб його не перемочити, щоб на токах-солодовнях не переростити, щоб у величезних казанах не переварити, щоб хмелем не перехмелити, щоб не перешумував, щоб і не недошумував, щоб, коли з-під фільтра особливого, що тільки в Німеччині виробляється, склянку жовтавого трунку покуштувавши, спокійно й певно сказати:

— Gut!

Дивні діла твої, хіміє!

Ячмінь, приміром... Зерно... і все...

А помокне 55—60 годин у воді, розляжеться товстим шаром на 7 день на току-солодовні, вусики повипускає, підсмажиться на сушні, пополірується, перетреться, вкинуть 170 пудів його в казан величезний, додадуть 500 відер води.

Зварять ту кашу, промиють, одстоять, «засахарять», додадуть 2 пуди хмелю, зварять із хмелем, побіжить він гумовими рурками до дерев'яних бочок, пошумить, потім на фільтр, потім у пляшку...

І 1500 відер пива!

Підбігають авто, під'їздять битюги, набирають вози ящиків.

— Пий!

Пуд солоду — шість з половиною — сім відер пива!

Два пуди хмелю на 170 пудів солоду — столове пиво!

Два з половиною пуди хмелю — пільзенське пиво!

Дивні діла твої, хіміє!

* *
*

І зо дня в день... І з години в годину... Мокне, проростає, шумує, фільтрується, п'ється...

Ходять робітники, гудуть машини, дзвонять пляшки...
ДВА МІЛЬЙОНИ ВІДЕР НА РІК!
На 20% більше, як за довоєнного часу...
Ідуть нові машини, удосконалюється виробництво...
Радянська промисловість поліпшується!

* *
*

Отак подивишся — ячмінь!
А отак подивишся:

Щоб не було тобі аварії,
Пий пиво «Нова Баварія».

Збільшення міського бюджету й поліпшення комунального господарства!

«ПІДКАЧАЛА»

РОЗКАЖУ я вам, братця, яка трагічна пригода сталася в одному дуже кооперативному місті.

Старовинне таке було собі (та й досі, положим, воно є!) місто... І кооперація в тому місті квітла буйно та розложисто... Та було там усе, чому бути слід у всякому дуже кооперативному місті...

Так от... Було собі отакс-о, як бачите, місто...

І замаячило в тому місті одного разу гасло:

«Жінку до кооперації!»

Його, те гасло, й підхопили:

— А й справді! «Дорогу жінці»... «Кожна куховарка повинна вміти керувати державою»... Треба, братця, й нам! Проведемо!

А в місті тім та була собі жінка, вчителька, що дуже кооперацією цікавилася і на кооперації таки непогано й зналася... І взагалі в громадському житті тая жінка неабияку роль відігравала: вона й по дитячих будинках, і по охматдитах, і по «каплях молока»... Енергійна і розумна...

Можна й на ім'я її назвати: Катерина Петрівна Григоренкова її звали.

І залунало в кооперативних колах:

— Катерину Петрівну на члена правління райспоживспілки! Ії!

Вибрали...

А на першому засіданні нового правління хтось пустив:

— А що, як ми Катерину Петрівну та на завідувача торговельним відділом?! Га?!

А чоловіки зразу поміж себе:

— Шу-шу-шу-шу! А давай!!

І призначили.

Катерина Петрівна погодилась:

— Що ж?! Торговельний то й торговельний! Спробуємо!

І взялася Катерина Петрівна керувати торговельним відділом райспоживспілки у дуже кооперативному місті...

Справа велика, справа серйозна: торговельні операції на сотні тисяч, склепи, комори... Мільйонне майно...

Сіла Катерина Петрівна за стіл за свій, глянула на накладні та на дублікати:

«Не підкачай, Катерино! Ти перша в цім місті!»

І запрацювала.

Працює тиждень, працює другий. Нічого, справа йде потроху. Аж ось правління:

— Збирайтеся, Катерино Петрівно! Поїдете, треба велику партію шкіри закупити!

— Поїду, раз треба!

Поїхала.

За тиждень назад.

— Уже?

— Вже!

— Купили?

— Купила.

— Почім за пуд?

— Тридцять шість, найкращого дублення!

— Як? Ми ж по тридцять дев'ять брали.

— Пощастило, значить, дешевше купити.

— Може, сорт не такий?

— Ні, найкращий!

— Гм! Подивимось!

Подивились — сорт справді найкращий.

— Гм! Не забудьте ж, Катерино Петрівно, звіт до бухгалтерії. Скільки ви там на поїздку витратили. Гостиниця там, візники, носії, обіди, залізниця.

— Та дрібниця... Тільки за квитки залізничні та за підводи, що крам везли... Зупинялася в знайомих, їздила трамваєм, а більше пішки. Сьогодні напишу...

— Гм... (Це — один член правління).

— Гм... (Це — другий член правління).

— Гм... (Це — третій член правління).

— Гм... Гм... (Це — бухгалтер).

А помічник бухгалтера, так той просто запротестував:

— Це проти інструкції!.. На видатки для поїздки має бути, за інструкцією, такий відсоток... А тут ніякого відсотку нема... Незаконно... Такого звіту й затвердити, по-моєму, не можна... Треба до центру, як центр...

Інцидент!

Неприємно Катерині Петрівні, що через неї бухгалтерія шкереберть іде.

Але нічого, працює.

Зайшла на склад.

— Скільки у вас цукру? — питає в завідувача.

— Шістсот пудів.

— А не можна переважити?

— Можна.

Преважили.

— Скільки?

— Шістсот двадцять! Але справді шістсот, бо ті двадцять із усушки, утечки і з розсіпки набрались.

— Запишіть, що у вас на сьогодні не шістсот, а шістсот двадцять пудів!..

— Як?! Інструкція... Не можу ж я проти інструкції...

— Запишіть.

...
— Гм... (Це — один член правління).

— Гм... (Це — другий член правління).

— Гм... Гм... (Це — бухгалтер).

А помічник бухгалтера, так той просто запротестував:

— Це проти інструкції... За інструкцією усушки, утечки й розсіпки має бути такий-то відсоток... Записати не можна... Треба до центру, як центр...

Інцидент.

— Катерино Петрівно! Ми оце, члени правління, порадилися поміж себе та й вирішили прохати вас узяти культурно-освітній відділ. Робітник ви дуже хороший і дуже для нас корисний... І цінимо ми вас. Тільки для такого діла, як торговельна справа, досвіду у вас іще небагато... Попрацюєте, придивитесь — з вас прекрасний буде кооператор-оператор... Ви не гнівайтесь... Інтереси справи...

— Та ні... Я нічого... Мені все одно, де працювати.

Бачив я колись Катерину Петрівну.

— Ну, як живемо-можемо?

— Підкачала, голубе! Нема досвіду. Вчусь! Придивляюсь!

А оце вже давненько не бачив Катерини Петрівни... Як там вона, не знаю... І по газетах не чув щось про неї... Так тільки на одну замітку й натрапив:

Де жінка в кооперації — там розтрат не помічається.
А про Катерину Петрівну нічого не знайшов.

ЯК ФРАНКІВЦІ МОСКВУ ПОВОЮВАЛИ

(Документи з враженнями)

ТАКИЙ, приміром, висновок із рецензії В. Блюма в «Рабочей газете» 20 квітня про перші вистави франківців у Москві:

«Все це прекрасне, молоде, свіже. Молода радянсько-українська культура може пишатися з того, що її державний театр

став на вірну путь...»

А такий висновок рецензента Юр. Соболева з «Вечерней Москвы»:

«Нам, москвичам, слід підтвердити, що цей театр справді стоїть на шляху шукання ритму й стилю великого сучасного мистецтва...»

Робить висновок і М. Волков в «Известиях»:

«Дебютний виступ показав нам здоровий і сильний художній організм, що широко намагається поєднати національну своєрідність з передовими вимогами сучасної театральної культури. Про франківців можна говорити без оговорок навіть в умовах дуже високого сценічного рівня все-союзної столиці.

Всі художні непогодження з виставою («Вій») не хитають основного: український театр певно входить в сім'ю великих театрів всесоюзної ваги...»

І в «Труді» пише А. П.:

«Тепер ясно тільки, що Харківський український театр — велика культурна справа...»

Оце висновок про франківців московської преси...

Ну що ж...

«Слава тобі господи, що до діла довела...»

Виходить, значить, що й ми в галузі театального мистецтва не очкуром підперезані, що й ми вже навчилися підтяжки носити, не підсмикуємо штанів у гостях

і маємо право стати за один стіл із старішою й з багатішою культурою...

Давайте пишатися...

А як по правді (так між нами!) признатися: тенькало... Так зокола ніби й хоробрі всі були, а там, усередині, оті «струни хоробрості» на тонку бриніли і деякі були потрібні м'язи мимоволі послаблялися...

Воно, знаєте, вдертися серед ГАБТів, МАБТів, МХАТів, Таїрова та «отого Меринхольда», та ще в цей момент як ізгадати наших славних попередників-насадителів протягом так сорока-п'ятдесяти років у Москві нашої отої «культури», що ото:

По опеньки ходила. Цитьте.
Коцюбеньку згубила. Цитьте,—

так воно ялось той... Так ото ніби на державнім іспиті:
— Лиха ж його, мовляв, година знає, про що тебе питають. І чи з такої книжки ти вчив... Хто й зна...

А потім так ото й розвіялося...

Іспит склали... Може, не на «весьма», але ж і більш як «задовольняюче».

Та ще до того й «професора» одного «засипали»... Виходить, що й у культурних центрах за «професорство» такі людці беруться, що на своїй дисципліні знаються, як я на евгеніці...

Говоримо тут про Як. Апушкіна з «Вечерней Москвы», що розперезався з приводу «97»... І розперезався не про постановку тої п'єси, не про виконання її франківцями, а про п'єсу, як таку... Назвав він «97» «неприятний інцидент»...

І ось що вельмишановний «професор од театру» далі про «97» пишуть:

«П'єса Миколи Куліша «97» намагається бути чимсь «вроде» «Шторма», транспонованого на Україну...»

Багато ще дечого пишуть той вельмишановний рецензент про те, якою п'єсою намагається (тільки намагається!) бути «97».

І в кінці додають:

«Все це зайвий раз свідчить про примітивно-агітаційну, надзвичайно «плоскую» суть п'єси «97».

Чули?

«97» — транспортований на Україну «Шторм»?! Не знають шановний «професор», що «Шторм» з'явився на два роки пізніше, як «97».

«97» — фальшива п'єса?!

«97» — вигадана п'єса?!

«97» нічого спільного з революцією на Україні не має?!

Мусій Копистка «рассуждает по прописи»?!

Отож треба вміти глибокодумно писати про революцію на Україні, знаючи про Україну з хрестоматії Галахова!

Хоробрий «професор»!

І хоробрий, а «засипався»...

Буває...

Правда, інша рецензія про «97» не така зовсім. Ось вона яка:

«П'єса «97» дуже цінна для сучасного театру...

Дія не раз переривається оплесками. Головний режисер театру ім. Ів. Франка Гнат Юра виконує в тій п'єсі роль незаможника Мусія Копистки. Подивившись його в цій ролі, пересвідчуєшся, що Юра не тільки хороший режисер, а й прекрасний актор» («Радіогазета»).

І справді, приймає московська аудиторія «97» прекрасно... І оплески серед дії, і все таке інше, що викликала та п'єса і в Харкові.

.....
19 квітня франківці грали виставу для «всесоюзного хазяїна» — для II сесії ЦВК СРСР... Виставу влаштувало наше постпредство... На виставі були всі члени сесії, наркоми, співробітники наркоматів і ін.

Театр вітав «хазяїна» промовою...

Ставили другу дію «97» і 1 та 3 дії «Вія»...

Вистава пройшла дуже урочисто...

Оплески припали на долю Г. І. Петровського: йому плескав після вистави Михайло Іванович Калінін...

.....
Отак і повоювали Москву франківці...

Що ж із цього «впливає»?

А «впливає» з оцього те, що не засовуймо ми «ручки в брючки», а ще з більшою енергією берімося за роботу, бо наздоганяти нам на культурній путі ой як іще багато кого треба!

НА СЕСІЇ

(Враження)

ЯЗРОДУ не бачив ніякого парламенту.
Читав і читаю, що по різних парламентах загранишних найголовніша штука суть пюпітри... Бо депутати там голосують пюпітрами... І мені здається, що пюпітри у загранишнім парламенті мають бути чимось замашним, як от наш кийок, чи що...

Депутати бились пюпітрами...

Депутати стукали пюпітрами...

Край правий бахнув центр по голові пюпітром...

Читаєш — і зразу тобі асоціація малює нашого «общественного» чабана Данила з ухлудистим кийком...

І як ішов я на сесію у Великий Кремлівський палац у Москві, я думав:

«Чи є в нас пюпітри?»

Виявляється — нема.

Через те, мабуть, у нашім «парламенті» й не б'ються...

Величезна зала, вся в золоті (чи в позолоті)... Звався той зал колись Андріївським... Пишний, багатючий зал... З одного боку поміст високий з дубовим стильним столом... То — президія. Спереду од президії трибуна...

Середина всього залу заставлена стильними лавами дубовими, як ото в школі... То — місця для депутатів...

Ну як же ти лавою битимешся?

Положим, можна одгвинтити покришку, але ж доки одгвинтиш — опонент може втекти...

І пропав замах...

А тікати в тому Кремлівському палаці є куди...

Там так, якби хто добре наполохав та погнався, так можна при хороших ногах верстов, мабуть, зо три «покрыть», входорюючи свого супротивника...

Там же ж коридори...

Там же ще й Олександрівський зал...

Там же ще й знаменитий Георгіївський зал. Станеш в однім його кінці — так у другім люди манісінькими здаються...

Розповідали, що один делегат, увійшовши до того залу, похитав здивовано головою й промовив:

— От якби мені таку глядку. Всього б було. І гарбузів, і картоплі... А то таке — самий паркет... Що на йому вродить?..

Да-а-а. Будиночок, можна сказати, підходящий...

І в будиночку тому так само, можна сказати, усе на своїм місці...

І столи, й стільці, й картини, й орнаменти, і все таке інше.

І все ціле, і все збереглося, і все у зразковім порядку.

І куди не повернешся — скрізь тебе й видко. Свічада скрізь. І в дверях, і на дверях, і в стінах, і на стінах...

І нічого собі свічада: сам собі в них кращим здаєшся... Благородять людину...

То для царів було зроблене... Щоб ото як подивиться на себе, так не перелякався б, бо вони (царі) були дуже такі поставні та вродливі...

Особливо останній! Орел!..

* *
*

Так в Андріївському залі сесія ЦВК СРСР відбувається...

Тихо якось одбувається... Пюпітри не стукають, приставів нема, делегатів із зали не виносять...

Дивишся: де ж тут права? І де тут ліва?

Нема ні правої, ні лівої... Все середина...

На колонах — рупори... За столом перед президією «радіоголосник», і на трибуні перед промовцем те ж саме — «радіоголосник».

І говорить собі людина свою промову тихо, а в усіх кінцях величезного залу, з колон кожне слово тобі у вуху як горіх...

І коли хтось із промовців забуває, що він не перед

десяти тисячним слухачем на Майдані Революції, й надасть трохи, так барабани вгинатися починають...

* *
*

І тихо все... Не б'ються...
Навіть під час Ларинової промови не бились...
Наклали, положимо, Ларинові і без лав...

* *
*

Не такий парламент, як за кордоном...
Зразу видко, що не такий...
Тихий...
Робочо-селянський виконком, а не панський парламент.

«НЕ ВЧІТЬСЯ!»

ЖИЛИ собі люди тихо та смирно... До церкви ходили, після служби божої пироги їли, а потім собі на лаву чи під грушу... Полягають, гребінку в руки й ськаються...

І добре та гарно було й їм, і сусідам їхнім...

І «триста років» так жили...

І от тепер загомоніли:

— Вчіться! Вчіться, бо ви темні, вчіться, бо ви неписьменні, бо не знаєте, що в світі робиться, бо не знатимете, як життя своє поліпшити...

Завели ціле товариство «Геть неписьменність», залучають членів, хвилюються, дбають, щоб усі письменними були...

І записуються в те товариство люди, засновують лікнепи, купують букварі...

Що воно далі буде — просто руками розводиш...

Що робитимемо, коли всі письменні будуть?!

Прийде кума до сусідки:

— Поськаємось, кумо?

А вона їй:

— Ні, кумасю, газетка прийшла, треба перечитати...

Пропало «удовольствіє»...

.

Так оце сиджу й думаю:

Чи ськатись, чи вчитись?

Чи гребінка, чи книжка?

Чи темними й далі бути, чи «ясними»?

І не вирішив, уявіть собі...

Вирішуйте самі...

А то ще скажете:

Обкладинка видання творів Остапа Вишні 1929 р.

— Напосідають! Не дають так жити, як хочеться...
Сам я схиляюсь до того, що гребінка краща... Її ні
перегортать не треба, ні думать над нею не доводиться...
Сиди собі й лупи собі...
А як ви думаєте?

«РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖФОНДУ»

ЩО робить?

В селі М. Лукашеве, Софіївського району на Запоріжжі, ще з 1922 року лежить реманент сільськогосподарський, одібраний в поміщиків і звезений туди...

Лежить він та й лежить...

Відає тим реманентом держфонд.

Значить так:

Держфонд відає, а реманент лежить...

І от диво дивнее: лежить і не гние.

Власне, гние, та якось дуже поволі...

П'ять літ уже гние...

Щоправда, найголовніші частини з тих дуже цінних машин (косарки, молотарки, двигуни, борони і т. ін.) «сознательне» селянство вже позабирало, бо кожному в хазяйстві всяка така корисна штука може бути у великій пригоді...

Це зроблено.

А все ж таки чималенька купа його валяється на полі...

Их моют дожди,
Засыпают их пыль,
И ветер колышет
Над ними ковыль...

Запитання з цього приводу простеньке: коли воно згниє?..

На ті численні «відношення», що їх розсилає в різні кінці світу білого Софіївський райвиконком, відповіді точної не одержано.

Говорять:

— Держфонд реалізує вищезазначене майно.

Селянство, дивлячись на марнотратство, говорить простіше і зрозуміліше.

ПРО ДІТОЧОК...

ШО таке діточки — ви прекрасно самі знаєте...
Господові милосердному молимося ми усердно й широко, і він не забуває нас своєю милістю: посилає діточок справно, щорозу, а іноді, спасибі йому, й по двоє...

Так що, як висиплять улітку на вулицю в самих сорочечках у «бакшу» гратись, то ніби хтось хур із десятків білих гусей висипав...

Рясенько в нас на селах діточок, бо ґрунт у нас для цього підходящий...

І лекцій про те, як збільшити «врожай» на дітей, ніхто не читає, ні тракторів для цього не треба, ні ранніх парів, ні багатопілля, а така «інтенсифікація», що дивишся тільки та радуєшся...

На населення, видать, ніколи голоду не буде...

А от уже коли придивишся, як росте дитина, доки «в колодочки вб'ється», доки само «аліменти» починає платити, то доводиться визнати, що можна було б і краще...

Одбиваються на дитячому організмі нестатки та неорганізованість життя нашого селянського...

«Кушають» наші дітки влітку, коли тато з мамою на роботі, і блекоту, і болиголову, і багацько-багацько кізячків: і гусячих, і курячих, і свинячих...

А воно, як ізгадаєш, не дуже смачно...

Хто не куштував, хай покуштує: значно гірше це все і від пирогів, і від пампушок, і від горішків...

І обдимає від цього всього здорового, і блюєш од його так, ніби тебе навиворіт вивертає...

А потім школа...

А в школі?

У школі які умови для діточок наших?

І дме іноді, і свистить, і чадно йому, і холодно йому...

А на його дитячим організмі це не відбивається?

Ой одбивається! Та ще й як одбивається...

І ходять діти бліденькі, ходять діти худенькі, кволенькі...

І шкода дивитися на них...

І так іноді ляснути хочеться, а по чому ж ти його ляснеш, коли ляск той такий, ніби по лаві вдарив...

Не гаразд із дітками...

Увагу на них звернути треба...

Подумати та погадати та зібратися й заснувати товариство таке, щоб поліпшити здоров'я дитяче...

Та позакладати ясла та лікарські порадиники та подбати, щоб у школах дітям здорово та любо сиділось.

Дітки будуть здорові.

Ляснеш — а воно аж виляски підуть.

І серце батьківське радуватиметься...

Коли теля, приміром, вибрикує по леваді,— милуєтесь же? Іч, мовляв, яке? Ну й телятко!

А хіба не приємніше, коли дитина завжди весела й «вибрикує»?

Дитина! Не теля!

Отож давайте візьмемось, щоб у нас діти «вибрикували».

«ЧАПЛІ»

ВСЕ, що нижче писатиметься, писатиметься в порядку постановки питання... Ні, не так. Не в порядку постановки питання, а для того, щоб справу ту форсувати, прискорити. Бо справу вже поставлено.

Заголовок, як бачите, зветься «Ч а п л і». Не знаєте, певна річ, що то за «Ч а п л і»? То вже така доля всіх назв, революцією даних або революцією відновлених. Доки вони, ті нові назви, наберуть «прав громадянських», не мало часу проходить. Інерція.

«Ч а п л і» — це Асканія Нова. Державний заповідник. Про Асканію напевно всі знають. Колишній володар степів таврійських Фальцфейн так прозвав місцевість ту. В Німеччині в нього була одна Асканія (стара, ніби), а тут, на Україні, він Нову Асканію придбав... А по-старовинному, за часів запорозьких (а може, й ще давніше), місце те Чаплями звалося. Чапельська низина (под) — революція відновила ту назву старовинну... Отже, не Асканія Нова, а Ч а п л і... Запам'ятайте... Треба звикати... Пора вже.

Ми тут не про історію Чаплів, і не про географію, і не про їхнє «сучасне становище». Про це вже і писалося, і ще писатиметься. Ми тут про принциповий бік справи...

Що таке державний заповідник Чаплі?

Наукова він установа чи виробнича?

Радгосп чи кабінети з лабораторіями?

Оці запитання ми ставимо перед відповідними органами і перед громадською думкою. І ставимо їх спеціально для того, щоб справу цю якнайскоріше вирішити, бо від вирішення того залежить дальший розквіт чи занепад найоригінальнішого й найбагатшого, може, в цілім світі куточка в багатющій землі нашої радянській.

Бачите, так. Декрет Раднаркому від 8 лютого 1921 року говорить, що Чаплі є Державний науковий запо-

відник, а маєтки й орна земля, що належали Фельцфейнові (біля Чаплів) додаються до нього як допоміжні в його науковій роботі підприємства. Отже, за змістом того декрету, Чаплі є наукова установа.

Виробнича, господарська тобто частина, допомагає... Не превалює, не переважає, а допомагає науковій частині...

Що дало життя?

Наукова установа... Що це є?

Наркомос.

Виробнича частина... Що це є?

Наркомзем.

Зустрілися в Чаплях два відомства. Зустрілися й ходять один біля одного... І не миряться, і не сваряться, і не погоджуються.

Що маємо тепер у Чаплях?

Ми знаємо, що громадянська війна здорово Чаплі пошарпала. З усіх боків. І з наукового, і з господарського. Були часи, коли ні науці, ні хазяїнам буквально не було чого їсти.

Тепер Чаплі знову квітнуть. Але, на жаль, квітнуть тільки з боку господарського. Хазяїни там добрі. Відновили хазяйство (рільництво, скотарство, вівчарство), і відновили блискуче. Тов. Колодько (директор) має право пишатися з дорученого йому діла, бо і зерна в його торік було понад 300 000 пудів, і до 20 000 расових овець у нього на степах гуляє, і череди чудового скоту пасуться, і трактори гудуть, і машини, і зоопарк відновлено. Все це так.

А от з науковою частиною трохи не так. Вона відстає в своїх роботах од господарської. Бідненькі лабораторії (ентомологічна, орнітологічна). Наукові робітники перебувають в умовах, сказати, не зовсім добрих.

Взагалі видко, що наукова частина — «потім»... Попереду — господарська...

Дрібниці: треба, приміром, коня ентомологові чи орнітологові з'їздити в степ (степ же там вивчають!). І треба в той час коня завхозові. Дається коня завхозові, а не ентомологові... Наука, мовляв, почекає...

Або: треба науковій експедиції з'їздити на берег Чорного моря спостерегти птицю на перельоті... 120 верст до моря. Дають верблуди. І професор з асистен-

тами тратить тринадцять день для того, щоб побути на морі два дні...

Це рисочки... Але вони характерні.

Крім усього цього, й у самій науковій частині робота якось ведеться млявенько. Це аж ніяк не торкається окремих наукових робітників, що самовіддано працюють коло дорученої їм справи. І ентомолог (С. І. Медведів), і орнітолог (проф. О. О. Шумер), і ботанік (тов. Шаліт), і зав. зоопарком, і зав. музеєм (Г. І. Рібергер) — всі вони з головою в роботі, всі вони велику ведуть наукову працю. Не кажучи вже про проф. Іванова, що чудеса робить, паруючи різних порід вівці, поліпшуючи їх та вишукуючи через те парування найпритатнішу вівцю для селянина...

Це все робиться...

Але нема в Чаплях моноліту в науковій частині, нема чогось, що об'єднувало б її, зливало... Нема, приміром, наукової ради. Це не наша вигадка: про це нам говорили самі наукові робітники...

Що до цього причиною? Мабуть, та-таки «неув'язка» господарської частини з науковою... Непевно якось чуває себе там наукова частина. Через те й хиби. Припускаємо, що є хиби і з організаційного боку в науковій частині, але не в них головна суть, бо це легко налагодити.

Хто ж винен у тім, що наука в Чаплях не буяє пишним квітом?

В Чаплях ніхто не винен.

Винен, може, директор т. Колодько?

Аж ніяк. Він хазяїн. Він знає, що йому треба піднести господарство, він мусить дбати, щоб у нього було чим прогудувати все те, чим він керує. Він зробив це. Блискуче навіть. У нього Чаплі як горішок. Що на верблюдах експедиція їде на море? А як йому коні для польових робіт потрібні? Що завхоз швидше їде на степ як ентомолог? А як його вівцям там на степу щось іскоїлося? Що йому якийсь там жук, коли в нього вівця не так мекнула? Він відповідає за хазяйство. А за те, що дивовижного жука не піймали вчасно, чи не знає орнітолог, коли степовий орел прилетів, він не відповідає... У нього ордера, РСІ, асигновки, живі люди... В нього неврожай, так його миттю до Наркомзему:

— «А подати сюди Тяпкіна-Ляпкіна!»...

А те, що наукова частина прогавить якийсь для науки цікаве явище, за це його в РСІ не потягнуть...

Директор не проти наукової частини. Він усім своїм еством «за» неї... Але на першому плані у нього хазяйство.

Наукова частина винна? Ні. Вона залежить від господарської.

Що ж робить?

Треба налагодити справу так, щоб і господарська, і наукова частини були на належній височині...

Як це зробити?

Рецептів ми не даватимемо, бо не вважаємо себе компетентними. Ми тільки говоримо, що радянському суспільству не байдуже, щоб Чаплі не розвивалися всіма сторонами.

Літом минулого року була в Чаплях комісія з людей науки. Подала вона свої висновки до РНК. 30 жовтня РНК розглянула той матеріал і ухвалила, щоб Наркомос із Наркомземом до 1 січня 1926 року подав остаточні плани роботи й кошториси на ту роботу.

Вже травень, а Чаплі живуть, як і жили раніше, без планів і без кошторисів.

Од цього хибує наукова робота.

Треба зробити, щоб вона не шкандибала. І зробити якнайскорше, бо Чаплі мають світову наукову вагу. І коли дилетант Фальцфейн довів їх до світового рівня, то робітництво з селянством повинно довести, що можна це зробити і без Фальцфейнів.

Чаплі.

СТЕПАМИ ТАВРІЙСЬКИМИ

(Подорож)

СТЕПИ таврійські...

Хто з нашого люду не знає їх?..

Степами тими безмежними колись запорозькі козаки-вершники скакали, потім чумацькі вози степовими шляхами рипіли, по сіль та по тараню гейкаючи, а потім...

Потім залилися степи пшеницею буйною, уквітчалися селами та хуторами, табунами коней, отарами овець, чередами худоби рогатої...

І не скакають уже тепер ними козаки запорозькі, не риплять вози чумацькі...

Трактор торохтить по степах по таврійських, електрика блимає, пробігає авто, ховрашків та орлів степових полохаючи...

МЕЛІТОПОЛЬЩИНА...

Рівно... Так рівно, як на долоні... Так рівно, що ні обвіщо зорові вашому вдаритися, і летить той зір на десятки верстов — і вперед, і назад, і ліворуч, і праворуч — і тільки іноді наткнеться десь у блакитній імлі на хреста церковного й зупиниться там...

Там-там он десь хрест бовваніє...

— А скільки ж верстов он до хреста до того? До церкви?

— Та верстов, мабуть, із двадцять!..

На двадцять верстов зір ваш просторінь степову обіймає...

Рівно...

Стіл перед вами зеленою пшеничною скатертиною засланий...

Торохтить гарба — мажара, підтюпцем гойдаються

коні, розсипають бите скло пісень жайворонки, плаває блакиттю орел-степовик, шарахаються в нори ховрашки перелякані...

Ловиш десь над дорогою хоч кущика споришу нашого... Нема...

Понад шляхом не спориш, а синець степовий бліденькою синькою з листя бризкає...

А навкруги пшениця зеленіє...

Росте праця селянська, хазяйське око радуєчи...

І ні деревця тобі ніде, ніде ні кущика...

Степ...

.....

* *
*

Село Покровка... Ново-Троїцький район на Мелітопольщині...

Як і скрізь по степових селах, глина та здерідка тільки черепиця...

Як і скрізь голо: нема дерева...

Хати, а поза хатами ожереди з соломи великі...

Селянський будинок... А на ньому афіша... І на сільській Раді афіша... А на афіші на тій хтось когось на хресті розпинає.

ВЫСТУПЛЕНИЕ ИЗВЕСТНОГО ГИПНОТИЗЕРА ГНЕЗДИЛОВА

Будет демонстрироваться Распятие на Кресте

То Покровка розважається.

«Распятием» політосвітню роботу в селянському будинку провадить.

Кого той «известный» Гнезділов розпинатиме, невідомо...

Було б добре, коли б насправді розп'яти завідувача того будинку та разом із ним і культосвітню комісію...

Спробували б вони, як ото воно на хресті висіти, може б, тоді й вишукали розумнішу розвагу для «увереного їм населення»...

А то воно якраз великдень...

Воно, очевидно, й пристосовано до такого підходящого дня оте «распятіе»...

Допіру минув «страшний тиждень», коли господа нашого Суса Христа, сина божого, Ганно-Кайяфа, розп'яли, а тепер, мовляв, подивіться, як це в натурі було...

Так хотілося подивитися, як ото воно там у Покровці розпинають, та заніколилося якраз... Їхати далі треба...

* *
*

На Чурюк!

І котить мажара далі степом, торохтить шляхом, синцем завітчанам...

Чурюк — острів на півдні Мелітопольщини... Там, за Чурюком, через невеличку протоку, вже радянський Крим витикається...

Сиваші, Гниле море, той острів обхоплює...

А Гнилим морем зветься північна частина Чорного моря, затоки, що в Мелітопольщину солоною водою врізується...

І Гниле воно через те, що солоне без краю, й нема в ньому ні риби, нічого... Не виживає у воді тій ніщо, крім рачків якихось манісіньких, що міриадами кишать у зеленкуватій воді...

Чайки скиглять над морем, свистять кулики та блищать на сонці над водою хмари сніжно-білих мартинів...

Село Чурюк притулилося над затокою... Невеличке, дворів, може, з півсотні, може, з сотню... Таке село, як і всі степові села.

А далі гребля через затоку з глини та з соломи...

А за греблею за тією село Петрівка... Останнє вже село... Далі острів, частиною розораний, частиною під цілиною...

І далі протока й Крим...

* *
*

- Тррр! Драстуйте!
— Драстуйте!
— Як живете-можете?
— Помаленьку!
Зупиняюсь в хазяїна... Середняком зветься...
Велике подвір'я... Велика хата, з прибудованою до неї стайнею. Пара коней... Чотири корови...
— Ну, як живеться?
— Та нічого...
— Росте? Родить?
— Та потроху...
У сінях сепаратор. У дворі жатка...
— А скільки земельки?
— Та слабкувато... По три десятини на душу... Малувато земельки...
— А «душ» скільки?
— Батько старі та мати... Та я, та жінка... Та брат... Та троє діточок... Та й усе...
— Слава тобі господи...
— Та так... Та тільки ж стисненіє нащот землі... Своєї ж ото обмаль, доводиться з фонду підорендовувати...
— А скільки ж з держфонду підорендовуєте?
— Та скільки підняти зможем...
«Нічого,— думаю собі,— «стисненіє»...»
Народ червоний, вітрами обвіяний, солоною водою обхлюпаний. Солоний народ... Степовий...
— Більше біля скоту ходимо... Масло продаєм... Худобу... За літо викохаємо на випасах, а восени продаєм... А потім знову купуєм занехаяний, випасемо і продаємо... Народ ми бідной...
— Дай господи всім таким бідним бути...
— Та воно той...
— Та той же... Отой...

* *
*

На ноги стає земля степова радянська... Пшеницею дзвонить, травою степовою шелестить, молоком пахне...
Засіка українська — Мелітопольщина...

* *
*

Ех, степи таврійські!
Степи радянські!
Цвітійть цвітом буйним, селянство з робітництвом
радуючи!

«СУКНО В СТЕПУ»

(Подорож)

С КІЛЬКИ ж того «сукна» по Чапельських степах цілинних гуляє!
У тому державному заповідникові Чаплі!
Та яке «сукно»!
Тонке та кучеряве!

Величезними «шматками» тисяч по півтори, по дві розкидане те «сукно» по безмежних степах колишніх панських, а тепер радянських...

І зветься те сукно: «шпанка»... Мериноси — вівці...

Колись у степового пана Фальцфейна овець тих було біля 400 000 (чотириста тисяч) штук...

Громадянська війна «вдарила» й по них, але замовкли гармати з кулеметами, і з того «шматка» овець, що залишився після баталії (біля 3000), тепер знову щипає зелену степову траву 20 000 прекрасних овець, нагулюючи вовну та м'ясо...

Коли їдете ви степом — бачите десь удалині колодязь... Біля колодязя стоїть гарба чабанська, біля неї пара сірих круторогих волів, біда (двоколеска), кобила з лошам...

То — тирло овече...

То там поблизу «шматок» пасеться...

Стоять з довжелезними гирлигами чабани, сонцем засмажені, гавкають вівчарки — собаки, дзвонить дзвоником, до рога прив'язаним, «вождь» отари овечої бородато-гордий цап...

З ранньої весни й до глибокої осені пасуться вівці по степу. І тільки коли вже придавлять морози, тоді наближаються вони до кошар, куди на ніч і заганяються... А вдень і зимою пасуться вівці. Не годують їх нічим: увесь час, і зиму й літо, на пасовиську.

Чаплі — мабуть, чи не найкращий у Союзі розсадник расових овець...

Щороку тисячі баранів вивозяться звідти в усі краї Радянського Союзу, поліпшуючи по всіх усядах вівці...

А які там вівці?

Не розбереш, де в неї перед, де зад — отаке воно кругле...

Вовни тієї на ньому — так ніби хто навмисне їх тою вовною повкривав...

А вовна?! Шовк!

Є вівці, що за одну стрижку дають по 34 фунти вовни одна!

Мало не цілий пуд вовни на вівці!

В такої вівці, доки розгорнеш вовну, щоб до м'яса добратися, так більш як на чверть аршина колупаєш тої вовни.

Торік кожна вівця пересічно дала чотирнадцять з половиною фунтів вовни... Це — голова в голову, рахуючи молодих і т. ін.

Число, як бачите, яке для селянських отар і не снилося...

Да-а... Овечки в Чаплях підходящі...

А ще славні Чаплі не тільки тим, що розводять на своїх цілинних степах вівці... Це ще не все...

Чи не славніші вони своєю науковою роботою над вівцями.

Наукові дослідження над поліпшенням овечої породи провадить там славнозвісний професор М. Ф. Іванов.

А роботу він провадить справді знамениту...

Ось що там робиться з вівцями...

Перш за все пильну увагу звернено на бонтировку овечих отар. (Бонус — латинське слово, значить воно — гарний). Поліпшення овець. Робиться воно через добір найкращого овечого матеріалу...

Тобто щороку одбираються найкращі барани й найкращі матки і тільки такі паруються. Це дає здорових чистокровних нащадків.

Другий шлях до поліпшення овець — прилив свіжої, чистої крові...

Професора М. Ф. Іванова було командировано за кордон, і він звідти привіз до 500 штук расових мериносів, американських «рембульє». Свіжа кров підновить нашу тутешню породу й застрахує її од вимирання...

Величезну роботу провадить професор Іванов, паруючи різні породи овець, щоб вишукати вівцю, найпридатнішу для селянина... Різних порід овець сила. Одні з них спеціально вовняні. Є серед них тонкорунні, груборунні... Є вівці м'ясні, що вовни багато не дають, а йдуть на м'ясо. Паруванням отаких порід професор Іванов хоче винайти таку вівцю, що давала б і м'ясо, і вовну.

Вже є такі вівці... Над ними ведуться спостереження, вивчають їх, і, можливо, в недалекому часі селянство наше матиме вівцю, яка даватиме йому і вовни вдосталь, і м'яса...

* *
*

Гуляє «сукно» по степу.
Хай гуляє.
Штани суконні будуть.
Піджаки будуть.

«ТЯЖОЛІ ВРЕМЕНА»

ТШИТИ, й мити, й вибирати...
Одне слово, такої мороки за радянської
влади, що й не говори...
— Ну от... З'їзд Рад...
— Пожалуйте державні діла рішать...

І зразу тобі:

- Промисловість... Раз!
- Сільське господарство... Два!
- Бюджет... Три.
- Культурно-освітня справа... Чотири...
- Безробітні... П'ять!
- Безпритульні... Шість!

Та душеньку ж ви мою помилуйте!

Ех! Проминули часи хороші!

Сидиш собі дома... Нічого не знаєш...

Земський начальник є... Пристав є... Урядник є...
Стражників хоч греблю гати...

І всі за тебе роблять...

А твоєї й роботи, що повів коров'ячку на ярма-
рок, податок заплатив, ходи собі тоді та тільки шапку
скидай...

Іде пан — шапку з голови...

Іде стражник — шапку з голови...

Іде пристав — шапку з голови...

Іде врядник — за комору не встиг схватись — шапку
з голови...

Більше шапці було роботи, як тобі...

Землі не було — гуляй собі!

Та на що вже їсти! Сказать, робота вже ж така, що
всякий може її робити, й по університетах не вчившись...

І тут за тебе пани робили...

Пани їдять, а ти собі ходиш та тільки плямкаєш...

І нікому до тебе ніякого діла нема: чи в тебе вроди-
ло, чи в тебе є яка коров'ячка чи коняка...

Урядник чи стражник, може, коли й згадає:

— А в Петра, мовляв, коров'ячка завелась... Треба б заїхати... Фунт масла на дорозі не валяється...

А тепер? А тепер?!

Дбай про все сам... Та дбай не тільки за своє подвір'я...

Ні! Дбай за всю Харківщину...

Та не тільки за всю Харківщину, за Україну за всю дбай! За цілий Союз!

За цілий світ дбай!

А потім — гульк! А тебе вже за члена колегії Наркомзему вибрали!

— Та помилуйте! Та чи мені снилось?! Та чи мені ввижалася коли отака рахуба?!

І нічого не зробиш:

Х а з я ї н!

Треба робить!

.
А все-таки яке щастя, коли колективом таких, як сам, життя будуєш!..

ПРО АГРОНОМА Й АТМОСФЕРУ

ЧИТАЙТЕ.

«В землеустрою участь бери, організаційні плани складай, на селищах багатопілля заводь, в засіданнях експертних комісій (у райвиконкомі, сільземкомісії, сільраді, сільськогосподарських товариствах, сельбуді, сільськогосподарським гуртку, райкультуркомісії, райкомі ВРЗП) участь бери, в агросекретаріаті працюй, в технарадах роби... На незчисленних зборах виступай... Всілякі плани, звіти, кошториси, проекти, акти складай... Анкети заповнюй... Роботою сільськогосподарських гуртків керуй, сільськогосподарські виставки влаштовуй, в чужих сільськогосподарських виставках участь бери, шкідників сільського господарства винищуй, для музею експонати збирай, лекції читай, градобиття, пошкодження всілякі, та як посіялось, та як зійшло обслідуй, агропункт ремонтуй та охороняй, бухгалтерію на агропункті веди, сільськогосподарський податок збирати допомагай, економічний опис району роби, коня доглядай...»

Маєте перед собою типовий портрет районного агронома нашого...

Це робить одна в районі людина... Робить і не скаржиться...

Не скаржиться вона навіть і за те, що сама за конем доглядає, бо вона знає, що коли кінь той на ноги підупаде (а коні, між іншим, скоріше на ноги падають, ніж районні агрономи), їй доведеться добрячий характер у власних ногах виробляти... Але не забувайте й того, що 52% районних агрономів не має коня, щоб виїздити на село...

І заскаржилася ця людина тільки тоді, коли улюблений нею кінь став за причину її нещастя.

Треступнева система управління підпорядкувала районних агрономів райвиконкомам.

І от маємо відомості, що райвиконками здебільша не допомагають райагрономам налагодити агрономічну роботу в районі, не перебрали на себе обов'язків поставити агрономічну роботу на місцях на належну височінь, а вхопилися тільки за право розпоряджатися агроперсоналом, майном, що було в того агроперсоналу, та його заходами...

По багатьох районах першим розпорядженням з боку райвиконкомів був наказ передати йому коні, виселитися з агропункту, являтися в певні часи на службу в канцелярію райвиконкому і т. ін.

І сидить по багатьох районах агроном в канцелярії і складає безконечні звіти та пише відомості.

А жива робота стоїть... Агроном править за канцелярійного урядовця...

І пішло не гаразд між районною владою та агрономами...

От і приклад.

Обслідувало ОЗУ роботу одного райагронома. Закидають агрономові, що він утворив атмосферу незадоволення з боку районної влади.

Маємо й агрономове пояснення.

Агроном пише:

«Головна причина — кінь. На коня того сиплються наряди для різних співробітників РВК».

Агроном сам доглядає того коня. Отже, йому самому доводиться запрягати, випрягати, годувати і для співробітників РВК подавати...

Як же тут не запротестуєш?..

А виходить — «атмосфера»...

Говориться про того агронома, що він непопулярний серед населення. Два голови сільради про це сказали. А виходить от що. Викликали агронома обслідувати градобиття. Виявилось, що ніякого граду не було, а хліб гессенська муха чесонула.

Ясно — незадоволення, бо страхпемії нема...

Коня не даєш — незадоволення навіть серед селянства...

Не гаразд...

Другий приклад. Лист райагронома до черкаського окруагронома. Листа того надіслано разом із заявою про звільнення.

«Зміст нашої роботи, роботи райагрономової, глибокий. Робота надзвичайно цікава, але життя невмолимим. Кидаю з глибоким жалем».

Тепер як загальне явище. Теж для прикладу.

Надходять відомості, що агрономи з земельних органів ідуть... Ідуть у цукротрест, радгосптрест і т. ін.

Це явище, ясно, ненормальне. Щось, видимо, не гаразд з районною агрономією...

Увагу на цей бік!

Радянська влада дбає про культурні сили на місцях... Останній закон про поліпшення їхнього матеріального становища яскраво про це свідчить...

Отже, атмосферу, очевидно, слід створити!

Не таку, як ото утворилася через коня, а зовсім навпаки. Унормувати взаємовідносини з місцевою владою слід. Про вагу агрономії не говоритимемо, бо азбуку ми знаємо...

А хто на місцях її не знає, хай вивчить...

ПІДСУМКИ

(Про франківців)

ПІДСУМУЄМО...

Московську подорож франківців підсумуємо...

І коли ми її підсумуємо, то ми зовсім не сумуємо...

Не сумно нам буде з тої подорожі, а буде приємно...

Танцювати не будемо, голову не задиратимемо, бо хиби франківців ми добре та гаразд знаємо, а що про них люди кажуть — отут напишемо...

«Щоб усі знали...»

А люди про франківців пишуть отак:

«...Приємне явище московського весняно-літнього сезону... До нас приїхали франківці».

Це, сказати, взагалі...

А далі слідують пункти.

«Державний театр ім. Івана Франка займає в УРСР становище московського Малого театру в РРФСР. Але яка різниця — і все, розуміється, на користь... театру ім. Франка... Він буйно виріс на «голій» масній українській чорноземлі — одразу як радянський театр...»

Радянський театр — франківці іменно... У нас щодо цього не було жодних сумнівів, бо франківців родила радянська українська дійсність, і завірюха червоної війни сповивала їх... Тим приємніше почути таке підтвердження з боку старшої сестри... Ми, значить, не помилялись. Правильна, значить, путь у франківців, прямувати нею треба, не збочуючи, щоб не тільки зберегти назву «радянський театр», а щоб доводити й довести всьому світові, що «радянський» — значить життєвий, значить найтеатральніший, значить найдосконаліший,

значить з усіх боків найпотрібніший і найкорисніший...

Далі:

Франківці не шовіністи...

«Вони національні — франківці. Але цей «націоналізм» вільний від будь-якого шовінізму, од буржуазного смакування етнічної особливості... «Секція III Інтернаціоналу» почувається в кожній збірці, в костюмі, в кожному звороті «мови».

І це радує. Бо ж не так давно і саме нашої театральній політиці закидав той-таки журнал, звідки оце цитуємо про франківців («Жизнь искусства»), що у нас бринять ноти шовінізму... Пересвідчилася, отже, Москва, що ніякого шовінізму в нас нема, що в нас буйно зростає радянська національна культура... І все... І нічого страшного... Франківці це довели! Добре це чи погано? Добре! Нема, значить, чого сумувати, підсумовуючи... Це — ідеологічний бік франківців... Нічого, як бачите...

Формальний... Читаємо:

«Приємно було пересвідчитися, що театр ім. Франка упевнено опанував здобутки нашого лівого театру (його розквітної доби), що, значить, новий, радянській театральній традиції розвиток забезпечено. Не біда, що ніяких театральних америк франківці, з талановитим Гн. Юрою на чолі, не відкрили. За буряні революційні роки америк тих стільки назбиралося, що ще для дюжини театрів вистачить спадщини, щоб розібратися, що тут до чого...

І рефрен:

«Чесний, цікавий, молодий — цілком наш театр, і всі йому наші симпатії...»

.....
Симпатії, отже, завойовано.

Що ж з цього?

Три слова з цього виходить і для франківців, і для всіх нас.

Перше слово — праця.

Друге слово — праця.

Третє слово — праця.

«ВЕСЕЛИЙ КООПЕРАТИВ»

ПИШЕТЬСЯ все це для іпохондриків, для людей сумних з дитинства, або для тих, на кого життя тиху журу навіяло...

Шкода таких людей...

І от доля, жаліючи їх, зорганізувала отут у Харкові, на Плетнівському завулкові, кооперативне товариство для виробництва й продажу меблів...

Зветься те кооперативне товариство дуже бучно — «Перемогою». Має воно одну крамницю на Плетнівському завулкові, а другу на комунальному базарі...

Для вас, товариші іпохондрики і сумні люди, заснувалася «Перемога».

Коли на вас найде гострий приступ меланхолії або сум чорною хмарою надавить на вас, — не стріляйтесь і не вішайте, а беріть гроші, підіть у те кооперативне товариство і купіть там стола чи шафу яку-небудь...

Коли ви купуватимете, «переможці», показуючи вам меблі, говоритимуть:

— У нас меблі прекрасні... З сухого й витриманого дерева. Поза конкуренцією...

Ви не сперечайтесь... Ви швиденько платіть гроші і везіть купленого стола «поза конкуренцією» додому...

З того часу ви ніколи вже не сумуватимете...

Першого ж вечора, коли ви захопилися якою-небудь читабельною поемою Валеріяна Поліщука, або першої ж ночі, коли, соваючись на ліжку, кінець кінцем, задули ви на всі носові завертки, з того місця, де ви стола поставили, чуєте вибух. Ніби хтось петарду розбив.

Ви схоплюєтесь, протираєте очі, дивитесь навкруги і нічого не бачите...

Сідайте чи лягайте знову...

Раптом:

— Лясь!

І нема нічого...

Це починає вас забавляти... Ви лягаєте ще й одним оком дивитесь на стола.

— Лясь!

І нема нічого.

«Що за лиха година? — думаєте ви собі... — Звідки воно?..»

І вже ви ранком, сідаючи снідати, кладете на стіл бублика, а він зник...

Обдивляєтесь того стола і бачите велику дірку...

Вашого стола «порвало»...

Так і на другий день, і на третій...

Розваги, приблизно, місяців на два...

Потім, коли покришку у вашому столі покрутило, за-кучерявило дерев'яними дубовими кучерями, для вас велику насолоду даватимуть силкування, як на тих кучерях поставити склянку з чаєм чи миску з юшкою...

Зробити це дуже тяжко, але при певній тренівці навчитися можна...

І це вас розважає...

Коли це вам набридне, ходіть тоді до «Перемоги» прохати, щоб вам як-небудь стола полагодили...

Вам говоритимуть знову, що меблі в «Перемоги» з найсухішого й найвитривалішого дерева і «поза конкуренцією»...

Вам пообіцяють його поладити, але знаючи, що це для вас розвага, майстра не пришлють...

І так до «побідного кінця»...

Хороший «кооператив»... Веселий...

* *
*

Ні. А як не «жартуючи»?.. Хто має стежити за діяльністю отаких «кооперативів», крім їхньої «кооперативно-дубової совісті»?..

Так ото вони і надалі ганьбитимуть кооперативну ідею?..

Чи як?

Так ото вони і надалі обдурюватимуть покупців?

Чи як?

ТРИ СОСНИ

АЖ тепер виявилася вся складність становища...
Ще в Версалі, коли знаменитий мир підписувався, було ухвалено пункта про роззброєння.

Після того щороку з'їздилися на збіговища Ліги націй наймудріші люди з дуже мудрих європейських і неєвропейських держав судити й радити, як їм, великим миролюбцям, роззброїтися...

Ім так усім тихо та мирно жити хочеться, а тут, мов навмисне, гемонські заводи аероплани бойові будують, дредноути в океан випускають, танки дивовижні конструюють, проміння смертельне винаходять... Життя просто нема...

Билися щороку мудрі люди, цілих п'ять років бились і ні до чого не добились...

Озброюються держави!

І оце вже вирішили року 1926 з'їхатися та вже остаточно роззброїтися.

З'їхалися дуже великі персони: лорд Сесіль із Англії, Поль Бонкур із Франції, де Марініо з Італії, Бернсдорф з Німеччини, Гібсон із Сполучених Штатів, де Брукер з Бельгії і ще якась дуже важна Кобіяна з Іспанії.

Посідали...

Посідали та й сидять...

— Ну так як? Роззброюватися, чи що? — питає Кобіяна.

— Угу! — говорять члени...

— А як?

— Н-да. Справа серйозна...

І встав Поль Бонкур французький...

— Дозвольте, — каже, — запитати: а що таке роззброєння?..

— А справді: що таке роззброєння?

— Отож-то й є... Роззброюйтесь, роззброюйтесь, а що воно за штука — зброя, не знаємо.

— А що ж воно таке?

— Хто й зна... Та от візьміть: гармати зброя?

— Зброя.

— А як у мене нема гармат, а є заводи, що під час конфлікту вмить гармати виллюють... Заводи зброя чи ні?

— Хто й зна.

— Бачите...

— І далі... Скільки зброї залишити державі? Од яких це умов залежить? Як ви вирішите, скільки, приміром, Англії можна держати зброї, скільки Франції, а скільки ще там комусь іншому? Як?

— Хто й зна...

— Бачите?.. Умови, значить, треба зважити, і од умов залежатиме, вирішити справу так, а не так... Господарські умови кожної країни слід вивчити, географічні, історичні, політичні, соціальні, релігійні... А може, я дуже бідний — дай більше зброї... А може, я дуже в бога вірую, а ви не віруєте... Кому більше треба зброї? Га?

— Хто й зна...

— Правильно! — італійський Марініо гаркнув.— Он у нас сировини на зброю не вистачає, як ми роззброюватимемося?

— Бачите?

— Так-так. Він сьогодні без зброї, а в нього потенція он яка. Повір йому. Знаємо!

— Бачите?.. Ні, не виходить...

— А що ж робити?

— Та передамо в комісію...

— В яку?

— В редакційну...

— Правильно!

— А далі?

— Та поки що озброюватимемося, а там побачимо...

— Правильно!..

.....
І хочуть, отже, люди роззброюватись, ну що ж ви зробите, коли ж невідомо, що таке зброя?..

Нічого не зробиш...

Озброюватимуться, мабуть, усі, як і досі озброювались.

«ДУМКА»

НАЦІЯ ми співоча.
Співаємо... Не завжди, положим, добре співаємо, іноді виємо, іноді мимримо, але щоб отак ото коли-небудь, хоч раз у житті, тихо посидіти — не можна. Не виходить.

Сидиш, приміром, і читаєш що-небудь дуже поважне, і зовсім ні з якого боку не вокальне, — ну, хоч, приміром, про переворот у Польщі, — навіть сам не помічаєш, що, читаючи «таку серйозну річ», виводиш потихеньку:

Котилася та ясна зоря
Та й упала додолу...

Мабуть, нас, українців, господь виліпив з тої глини, з якої тепер ув Опішньому гончарі тих коників, що їм у хвіст свистять, ліплять...

З такого матеріалу, як наш народ, очевидно, не дуже тяжко організувати зразковий хор...

Приміром тому — «Думка»...

Я не кажу, що художнє керівництво «Думки» Нестор Городовенко мало праці приклало, щоб так удосконалити, одшліфувати й довести капелу до такого бездоганного з усіх боків стану...

Незручно в коротенькій «рецензії» наводити статистичні відомості, скільки на цім ділі побито смичків, потрощено паличок: це все ж таки «рецензія», а не статистичний звіт...

Без «смичків» не можна. Капела — колектив... А ми, нівроку нам, до колективної роботи такі щирі, як був щирий у мого діда борозенний віл половий...

Сам — співаєш... А в хорі — «два діези вбїк»...

Ясно — роботи було, очевидно, дуже багато...

Наслідки — блискучі...

Коли слухаєш «Думку» і заплющиш очі — орган...

Ну достоменнісінький тобі орган... П'ятдесят із гаком чоловік стоїть перед нами на кону, п'ятдесят людських горлянок співає, а виходить, ніби одна людина має в горлі п'ятдесят отих різного тембру (чи як там воно зветься) струн і водночас дме на ті струни — вони й гудуть...

І діло дійшло не тільки до «Котилася та ясна зоря», а дійшло воно аж до Гайдна, Шумана, Вагнера і ще до якихось дуже знаменитих (прости мене господи, бо я таки не дуже на них розуміюсь) людей у музиці...

Західноєвропейський репертуар...

Он куди вже сягнули...

І який широченний діапазон!

Вагнер і «Зайчик»...

Гайди і «Козенятко»...

Танєєв і «Ой п'яна я, п'яна»...

А найголовніше в тому всьому те, що відчуваєш, слухаючи в «Думки» Вагнера, і захлинаєшся з реготу од «Ой п'яна я, п'яна»...

Подать уміють...

Ти ото сидиш, уха розвісиш, рота роззявивши (бо дуже ж таки хороше співають), а «Думка» бере пісню, робить із неї горішка і в рота тобі:

— Ковтай, свате.

Чіткість, виразність, завершеність...

Так і з білоруськими піснями...

Співають їх так, ніби вони для капели не чужі, а свої, рідні, що сидять у ній у крові, як і українські, народні...

Прекрасно...

.....
От якби ми та сільське господарство так могли налагодити, як пісню.

Перепічки б самі на полі родили...

Йй-бо, правда.

СИМОН ВАСИЛЬОВИЧ ПЕТЛЮРА

(логотип)

БІРВАЛОСЯ життя...

Було-було собі життя — й обірвалося...

Пішла в домовину велична постать днів
нашого відродження...

Яка барвиста фігура! І яке багатогранне
життя!

Геніальний у бухгалтерії, в складній міжнародній
політиці він був іще геніальнішим...

Вождь!

Він повів відроджений український народ наш, повів
швидко, бігом повів, і ніхто з найвизначніших людей на-
ції нашої так далеко не заводив народу нашого...

І так швидко!..

Полководець!

Біг він, за ним бігло військо, за військом бігла на-
родна республіка...

А він, мов той орел, завжди попереду всіх, завжди
швидше від усіх!..

Організатор!

Хіба можна назвати хоч кого-небудь із великих лю-
дей минулого, теперішнього й прийдешнього, щоб си-
лою свого організаторського генія міг умістити в однім
потязі владу, територію й народ?! Себе, військо й народ-
ну республіку?!

Стратег!

Тільки геній стратегічний міг провезти одною заліз-
ничною колією між Рівним і Кременцем цілу відродже-
ну націю.

Людина можливостей необмежених!

Що приховувала в собі його кругла голова, хто знає
і хто скаже?!

Хто заперечуватиме, що народила б його доля На-

полеоном Бонапартом,— він осяяв би весь світ славою
Великого Корсіканця?!

Хто відкидатиме, що коли б ця велична людина була
Гомером, вона б написала «Іліаду»?..

І от ми її не маємо...

Життя обірвалося...

З повним відчуттям свого сирітства, з глибокою жа-
лобою в душах наших ми крикнемо:

— Яка безглузда голова, яка неекономна рука мала
право витратити на нього кулю?!

ЗВІРІ ПРОТЕСТУЮТЬ

ОЦЕ якось довелося мені бути в Харківському зоологічному садку...

Вразив мене якийсь незвичайний сум серед симпатичних його мешканців.

Сумно вила вовчиця, заступаючи сірочобачою постаттю маленькі вовченята.

Слон стояв у кутку, в загоні, підперши хоботом праву щоку, і журно виводив на голос «Сонце сходить і заходить»:

Ой ви, джунглі, мої джунглі,
Джунглі, радість ви моя!
Ой люблю ж вас, мої джунглі,
Бо людей в джунглях нема.

Ведмідь, повернувшись спиною до глядачів, спав... Але уві сні якось нервово схлипував і раз у раз махав правою лапою, ніби од когось настирливого й уїдливого одбиваючись...

Ревів бізон... Мекав цап. Кролі позалазили в свої будочки, щільно один до одного попритулялись і боязко визирали звідти своїми червонястими оченятками...

Лев бив нервово хвостом по ногах, а левиця загнала в куточок левенятка свої манісінькі, сама сиділа, закриваючи їх могутнім своїм корпусом, і жорстоко клацала зубами...

Гасав у скаженім шалі по клітці леопард, підносячи догори в якійсь муці лице свое горде...

Мавпочка обхопила лапками голову, і від усієї її тендітної фігурки віяло одчаєм безмежним...

Держав у обіймах білий ведмідь подругу свою крижано-північну, заглядав їй у вічі, ніби умовляючи:

— Не сумуй, люба моя! Буде краще! Повинно бути краще!

А орел-стерв'ятник подивився на мене докірливо і промовив:

— Не ображаюсь я аж ніяк, що прозвали мене стерв'ятником. Прапращури мої людей їли... За те нас і прозвали так!

Сум стояв у садку чорний...

Я до білочки:

— Білочко, голубочко! Що трапилось у вас? Чого так засумували? Скажи, білочко, горішка дам!

— Не треба,— каже білочка,— мені горішка твого. Все одно червивого даси. Ти краще зроби так, щоб люди, одвідувачі оті, до нас не ходили...

— А що таке? В чім річ?

— А в тім річ, що свині вони, одвідувачі оті... Що вони з нами витворяють?! Дратують! Нервують! Підійде якийсь «сознательний громадянин», так йому мало подивитися на нас... Він обов'язково починає палкою штрикати, по клітці кулаком бити, замахуватись, камінці в клітку кидати... Хіба це люди? Нам, звіряткам, соромно за них... Що вони оце з білим ведмедем недавно зробили?! Нагодували чимось паскудним... Бідний Мишко мучився цілий день, блював, корчився... А слонові якийсь із ваших людських ідіотів пляшки в рот дає... Чотири рази виймали в слона з рота пляшки... Хіба ж він не знає, що слон може роздавити пляшку, скла наковтатись, порізатись і вмерти? Його вузький лоб цього не розуміє... Левеняток манісіньких оце випустили на показ... Так навіть їм покою не дають. Камінцями в око поціляють. Хоробрі які! На немовлят камінцями кидують! Ти випусти лева з клітки — хай тоді спробують кидати... Мавпочі мотузка кинули в клітку... Подивилась вона, бідна, на того «царя природи», замотала круг шій мотузка і повіситись хотіла... Насилу врятували... Мавпа, нижча істота, і та через людей повіситись зібралась... Собак у садок водять... Висить же оголошення, щоб не водили собак,— ні, не слухають! Привів оце недавно якийсь панок доберман-пінчера і цькує на леопарда. Леопард розривається в клітці, на собаку накидаючись, а йому, панкові, весело... Розважається... Що це таке? Куди ми попали? З ким ми маємо діло? Ми дуже просимо хоч на один день посадити отих усіх «сознательних» у наші клітки, а ми на них дивитимемось. Хай спробують!

І сльози в білочки на очах забриніли...
Соромно ж мені як ізробилося! Аж усередині заболіло з сорому за звірів одної зі мною породи...
І пішов я засоромлений із саду.
По дорозі попку зустрів:
— Драстуй, попчка!
А він мені:
— Хамство! Хамство! Хамство!
Я не протестував.

ТА НА КОГО Ж?.. НА КОГО Ж?..

(Голосіння)

В Парижі вбито Симона Петлюру.
З телеграм

О Й отамане наш, головний отамане!
Та на кого ж ти нас покидаєш?!
Та куди ж ти пішов, нас, сиріток, покинув?!
Та хто ж тепер у нас УНР¹ будуватиме?!

Та голубчику ж ти наш сивесенький!

Та хто ж тепер французьким панам чоботи та й те, що вище чобіт, лизатиме?

Та хто ж тепер і польським, і німецьким, і англійським, і чеським, і румунським, і італійським панам п'яти чухатиме?

Та звідкіля ж тебе, голубчику, виглядати?

Та чи з лісу темного, чи з болота трясучого, чи з яру глибокого, чи з дерева високого?

Та хто ж у нас тепер по Україні без тебе шомполів нам даватиме, хто ж у нас церкви будуватиме, хто ж нас тепер, нещасних, катуватиме?

Хто ж тепер на нас польських офіцерів водитиме, хто ж на нас румунських бояр цькуватиме, хто ж на нас по всіх закордонних кав'ярнях кайдани куватиме?

Та соколе ж ти наш, та вояко ж ти наш хоробрий!..

Хто ж так швидко, як ти, за Збруч тікатиме?

Та хто ж тепер Україну за кордоном продаватиме?

Ой, боже ж наш, боже ж наш, та навіщо ж забираєш од нас отамана нашого?

Та хто ж тепер за кордоном міністрів твоїх годуватиме, хто ж «Тризуба» видаватиме?

¹ Укр. народну республіку. (Авт.)

Та що ж із тобою злії люди наробили, нас, бідолашних, посиротили?..

Та хто ж тепер на білому коні, за гриву держачись, до Києва в'їздитиме?..

Ой! Ой! Ой! Ой!

Людоньки добрі! Та сідайте ж біля столу, та їжте за упокій небіжчика нашого!..

Та вип'ємо по останній, та й ну його к лихій годині...

«НРАВСТВІННА РОБОТА»

З ВАСЬКОЮ Лобом ми давно не бачилися...
Колись ми з ним хоч і не були великими приятелями, але, зустрічаючись, завжди раділи один одному...

Випадково якось доля нас із Ваською Лобом стукнула, інтереси наші зійшлися, і частенько ми з ним сиділи за кухлем пива в «Баядерці» або в «Євриці»...

І в «Баядерці», і в «Євриці», та й по інших таких місцях Васька був своєю людиною... А я хотів бути там своїм...

У мене було на пиво, а Васька любив пиво (і горілку теж!),— зійшлися ми, одне слово, з Ваською характерами...

Були ми з Ваською Лобом і в підвокзальних катакомбах (він і там був своїм), ходили й по «малінах»...

Вчив мене Васька цікавого життя дногого, багато пив, немало їв і в хвилини особливої любові до мене ляпав по плечу й говорив ніжно:

— Фраер ти ізчо! І хороший ти, видать, парень, свой парень, а фраер... Нічіво,— навчисься! Ти тільки міне слухай...

Мені Васька подобався... Може, через те, що він «бувний артист», а може, через щось інше... Я слухав його залюбки.

— Ех ти,— говорив мені Васька.— Он ти, хто ти такий? А я артист! Ех, якби ти знав, який я артист... Було як вийду на сцену, як заспіваю:

От-и-чі-во же, дор-и-гая,
В ету ноч ти не-е со мн-о-ой!

Мліли всі!..
І Васька співав...

В такі хвилини приходив служка, сіпав Ваську за рукав, казав:

— Петь іздесь нідзя!..

А Васька дотягував ноту й запивав пивом:

— Не буду! Чого пристав?

І замислювався... Тоді я з його лоба милувався... Ах, який у Васьки лоб був! Який лоб! Власне, не лоб, бо лоба не було видно, а зачіска на лобі... Дивна зачіска... Якимось таким кандибобером спускалася вона на лоба, волосина до волосини, потім загиналась, і бігла на висок, і там уже губилася на Васьчиній невеличкій голові... Але оцей біг Васьчиної зачіски, її порядочок на лобі, її «баранчики» на кінці волосся — все це було прекрасне, і так художньо воно закривало Васьчин маленький лоб... Такі зачіски робляться не інакше, як помочивши волосся, пильно те волосся на лоба зачесавши, а потім долонею лівої руки притиснувши його до лоба. Потім треба вільним рухом гребінця (зубці сторч!) у правій руці одвести напівкругом те волосся до виска... Тільки тоді така зачіска буде... Інакше ні... І то не в усіх вона буде... А у Васьки вона була завжди, і була найкраща, яку мені коли доводилося бачити... Отакий був Васька! Отака була в його зачіска... Через те й подобався мені Васька... А потім шляхи наші розійшлися... Загубив я Ваську... Три роки я його не бачив... Починав уже навіть забувати... Та не сходиться, як кажуть, тільки гора з горою... Лежу оце якоесь я в міському парку, на траві на зеленій, догори спиною, й пильно дивлюся, як між кушиками кульбаби жовтогарячої одна комашка другій голівоньку одгризає...

Дивився я на це й думав думу гнітючу:

«Чому одна комаха другій комасі голову одкушує?.. І чому саме голову?..»

Коли це хтось іззаду лясь мене дубчиком. Зирк — Васька...

— Да воскреснеть! Васька?!

— Я!

— Звідки?! І чому тут? І чому в таким вигляді?

А Васька стоїть передо мною, костюм на нім новий, темно-зелений, на ногах «джімі», а на лівій руці рукавичка замшева...

І курить Васька «Яву». А зачіска?! Ще краща, як

тоді була!.. Пишна-пишна і не водою, видно, помочена, а не інакше, як регальним маслом...

— Та де ж ти взявся, Васько? І що ти тепер робиш? Та ти, Васько, денді!

— Спрашуєш?! Живу, брат, як ніколи не жив... І манети ось поки, і робота і не важка, і інтересна... З любові живу...

— Одружився?

— Сміюся, щоб я одружився?! Не з своєї любові живу, а з чужої...

— Не розумію!

— Фраєр ти, як я бачу, й досі... Інші люблять, а я живу...

— Тебе люблять?

— І який же ти непонятний... І не мене люблять, а самі себе люблять, а я живу...

— Як це?

— Ну, слухай! Тільки ша! Тобі одному розкажу... І щоб ніякої конкуренції, бо я тепер строгий... У парку тут один одного люблять... Розумієш?

— Не дуже розумію...

— Ех ти! От ти сидиш тут у парку... І смотриш... От підходить тринвай... Ідуть у парк парочки... Гулять вроді... Ти й смотриш, які такі в них намірення... Тут треба нюх... Я вже нюх етой маю... Мене вже не одуриш... От парочки в бокову алею, і один до одного дуже близько. Я вроді без уніманія за ними... І назирцем — де сядуть... От примітив, де сіли... Зразу не йди... Хвилини так через десять-п'ятнадцять на те саме місце гуляєш... Гуляєш і натикаєшся... А вони якраз цілуються... Зразу до їх...

— А-а-а! Так отакоє безобразіє?! І в обчественному месті? Та як вам не соромно?! Тут люди ходять, свіжим воздухом, можна сказати, дишуть?! Отакая, можна сказати, нравствінность?! Ходім! Ходім у контору!.. Прити-кол надо составить! Пажалуйте!

Ну тут вони, канешно, в смущеніі:

— Та товаришу, та що ви?! Та ми нічого!

А я їм:

— Який я вам товариш, коли ви такі безнравствінні? Ходім у контору!..

Тут нада характер строгой видержать...

Ну, тут вони, розуміється, просять:

— Та незручно... Та...

— А робить це зручно?! Ходім! Ходім...

— Та громадянін...

Тут уже можна немного попустити:

— Можна, положим, і тут оштрахувать... Квитанції зо мною... Штраху десять рублів заплатите, квитанцію одержите... І щоб етого болі я не видав!

Здебільша дають, бо вибираеш підходящих... Береш десятку й пишеш квитанцію... Квитанцій я купив... Пишеш:

«Получено за безобразіє у парку десять рублей...»

— Прізвище?

— Та не треба прізвища...

— Як не треба?.. Міне,— говорю,— для відчиту треба...

На понт беру...

— Та ви,— просять,— щось напишіть там...

— Ну, я вас жалею... Напишу какоесь-небудь прізвище! Получайте,— говорю,— квитанцію... І щоб етого болі,— говорю,— не було! Ідіть...

Вони — ходу... А я собі гуляю далі...

Так за день, смотриш, до п'яти черв'яків і наштрахуеш... Живеться, як бачиш, непогано... І, знову-таки, й робота нравствінная...

Васька встав і пильно кудись задивився...

— Ну, будь! Ключуло, здається... Безпокойная робота! Бувай!..

І побіг Васька... А я дививсь йому в слід і думав:
«От тобі й Васька! Мораліст, сукин кот!»

«У ПОПА БУЛА СОБАКА»

ХАРОША є така пісня:

У попа була собака,
Він її любив...
Вона вкрала шматок м'яса —
Він її убив...
І в землю закопав,
І напис написав:
У попа була собака...
Він її любив... і т. д.

І знову те саме починається: любив, убив, закопав, написав...

Хароша, кажу, пісня: можна і десятину жита викосити, співаючи її потихеньку...

Такої пісні співає сусідонька Польща...

Був у неї президент, був кабінет міністерський, був сейм, був сенат і був маршал (генерал) Пілсудський...

Розстрілювали вони всі скопом робітників та селян, гнобили в тюрмах, били нагаями, знущалися з них, лизали п'яти французьким та англійським панам, а Пілсудського не пускали до влади...

Розгнівався Пілсудський та й ударив на президента, на сейм, на сенат, на міністрів...

— Я,— кричав,— демократичну владу заведу!

Розтрощив усіх Пілсудський... Сів сам на «польський престол».

І що ж?

А от що: комуністичних депутатів заарештовує, селяни й робітники по тюрмах...

Польські ж пани впали навколішки перед ним і благають:

— За сильну,— кричать пани,— владу ми готові заплатити десятками тисяч трупів, коли того Польща потребуватиме... А ти, пане маршале, дай нам сильну владу.

Отакої співають...

Скинутий президент співав:

У попа була собака...

і т. д., і т. д.

Підхопив ту пісню й Пілсудський і почав спочатку:

У попа була собака...

І так без кінця...

А кінець буде?

Буде кінець...

Коли буде кінець?

Тоді кінець буде, коли на широких просторах польських робітництво з селянством заспівають:

Повстаньте, гнані і голодні...

«МУДРІСТЬ РАЙВИЦЬКА»

(Казка)

ЖИЛО та було собі серед чорної переораної землі одно велике райвиконкомство...

Була в нього президія, були різні управління, були в нього різні інспектори і був у нього відділ місцевого господарства...

Жило воно собі, на засідання збиралося, доповіді од різних відділів заслуховувало та резолюції ухвалювало...

І нічого собі й жило...

І був у райвиконкомстві в тому міст, на шляху, на головнім...

Старий місток, дерев'яний місток...

Довго той місток жив, поволі трухлявів, рипів, коловся та розсовувався...

Лежав той місток на шляху, думав гірку думку, бачив, що смерть йому незабаром іде, й сподівався ночами:

— А може. А може ж таки, відділ господарства місцевого зглянеться. А може ж, підлікує.

І трухлявів тоскно далі...

І прийшла тому місткові смерть...

Провалився місток... Попадали в річку поручні, попадали бокові дошки, і тільки посередині залишилося кілька гнилих обополів, що ними можна було з острахом перелізти возом на другий бік.

І проїздили тим містком селяни, хрестилися розмашисто, тпрукали й нокали на коні на свої обережні, що, полохливо озираючись, з жахом ступали на старий той місток...

І щоразу, переїжджаючи тим містком, православні люди молились богу та відділу місцевого господарства— в рідну матір...

Просили райвиконкомство:

— Та згляньтесь. Та обратіть же уніманіє...

Не бере.

Тоді закричав православний люд аж до центру землі тої чорної:

— Молимося милосердному господіві, щоб райвиконкомові на тім містку руки й ноги повикручувало. Іздить-бо тим містком сам! Куди ж він дивиться?!

І полетіла естафета з центру чорної землі до райвиконкомства:

— Слухайте, чого вам ваше селянство бажає.

І зібрався райвиконком на засідання і заслухав естафету.

І промовив:

— Брехня. Ніколи такого селяни не могли говорити, бо не бачили, щоб ми тим містком їздили... Ми вночі їздимо... Ми хитрі. Ми вдень не поїдемо, бо знаємо, що такого нам набажають, що аж голова закрутиться... А вночі їм не видко. Ага...

І стоїть місток, і валиться до краю...

.

А де ж це було?

Не скажу... Хай вам володарці скажуть.

НУ, ТЕПЕР УСЕ ГАРАЗД БУДЕ

БАГАЦЬКО в житті такого трапляється, що через нього самі тобі неприємності...

Життя — штука дуже складна... і складається вона з приємного й неприємного...

Чого більше? Хто й зна...

Неприємного, мабуть, більше, а хоч, може, й не більше, так неприємне дошкульніше, гостріше, уїдливіше...

Через те й сліду воно більше в житті нашому залишає.

Останніми часами до неприємного ще й сількори добавились...

Не було сількорів — краще було...

А тепер живеш, живеш, все ніби йде добре тобі та гаразд, аж раптом раз — писонув який-небудь «цікавий» — і пішло, і пішло, і пішло...

І таке тобі видряпає, що ніколи з того боку неприємності не чекав...

А потім — розслідування, комісії, одписки... Ціла рахуба...

Ну, й доводиться видряпуватись із тої халепи...

За три-чотири роки, відколи ото в нас робсількорівство буйно зацвіло, ми, хвалить бога, навчилися вже потроху одкараскуватись од незчисленних запитань з приводу сількорівських заміток...

Вік, як кажуть, живи, вік учись...

От, приміром, білоцерківська наросвіта прекрасно одного сількора «зрізала»...

Написав сількор, що в школі холодно, нема дров, нічим палити... Написав уже 7 грудня... Редакція послала розслідувати того дописа...

Наросвіта тримала дописа до 15 квітня й відповіла: нічого подібного. Уже тепло.

І правильно... У школі вже тепло...

Якби сількор написав був у липні, що в школі спека, учні захекуються, слід, значить, почекаати до січня й одповісти сміливо:

— Що він там пише? Та в нас по школах дітей снігом одтирають. А вашому сількорові спека. І що в вас за сількори?

Цей досвід треба взяти на увагу...

Коли сількор, приміром, брякне, що гессенська муха пшеницю січе, почекайте до грудня й катайте телеграфом: «Брехня. Гессенська муха вимерзла...»

Багацько прикладів ще можна навести таких самих, але я не відбиратиму у вас часу...

В кожному окремім випадку подумайте, і я гадаю, що зо всякого становища можна буде вийти...

Майте також на увазі життьову мудрість отої нар-освіти.

БЕРДЯНСЬК

ТАКИЙ собі маленький, такий собі чистенький, такий собі — Бердянськ. Місто... Отак собі на березі Азовського моря притулився й сидить. Спереду в нього море, ззаду в нього невеличкі гори, колишній крутуватий берег моря Суражського, а він між морем та горою вдень зеленими кучерями акацій шумить, а вночі електрикою виблискує... Тихий такий, невеличкий...

Отакий... А йому сто років уже... Вік уже цілий Бердянськ провікував... Уже й моря Суражського немає, вже замість його Азовське, а Бердянськ як був, так і є.

Текла собі (і досі тече) річка Берда до Суражського моря, а в морі риби багато було, рибалки халуп понабудувували, селище заснували, і росло те селище по троху, а 1826 року його помітили, Бердянськом охрестили й на мапу маленьку чорну крапку поставили... А воно — море, а воно — гавань, а воно — навкруги земля чорна степова, що соками буйними пшеницю добре поїть. І пішло рости селище, і виросло скоро...

Тоді записали по календарях:

«1826 года стараниями князя Воронцова возник Бердянск...»

Будували халупи рибалки, селилися переселенці, а «старався», виходить, князь Воронцов...

Так і народився Бердянськ.

А до того, як на річці Берді рибалки халупки понастроювали, тут і скіфи були, бо могили скіфські біля Бердянська є, і ногайці були...

Скіфи пішли давно, ногайці пішли двома «виходами» 1812 й 1855 року, а натомість прийшли на місця на бердянські курці, орловці, полтавці та чернігівці, отаборилися тут і наплодили, дай боже їм здоров'я, населення краю Бердянського...

І не видно вже тут і отакісінького ногайця... Нема...

Є тут особливий тип населення бердянського, що, ка-

жуть, од ногайців пішов. Звуться ті нащадки ногайські «шахаями»... В Харкові вони звуться «раклами», в Києві «босяками», а взагалі в УРСР — «шахраями»... Ніхто їх тут з історичного боку не вивчає, а піклується ними бердянська міліція, і то більше з боку дактилоскопічного...

А так взагалі населення міщани: українці, руські, євреї, німці, болгари, греки.

Азовська рибка й степова пшениця — речі інтернаціональні й притягали, й притягають сюди людність різної віри й різної національності.

Так так, значить. 1826 року народився Бердянськ. І вже 1835 року охрестили його містом... А 1842 року Бердянськ уже повітове місто. Кар'єра, як бачите, блискача... І пішов після того Бердянськ рости та розвиватися... І торг з закордоном, і порт, і фінанси, й консули держав усіх — все було в Бердянську... Виросли колонії, виросли рибальські селища, пішли заводи, гімназії, банки, експортні контори, крамниці, проспекти, театри й інші атрибути культурного міста, що в нього бряжчать у кишені грошики... Припливали до порту кораблі, забирали пшеницю, привозили крам... Так і ріс Бердянськ... Так і виріс...

Зазирає, кажуть, сюди Пугач Омелько, на широкий на шлях чумацький з Дону потрапивши. Був, розповідала одна баба старезна, він у корчмі на Кобезівській горі, що тут, у Бердянську, вважається за страшне місце... Чого був, як був — ніхто не знає, тільки живе отой переказ, що Омелько Пугач завітав у Бердянськ...

А потім, пізніше, п'ятдесятих років минулого століття, гуляв у Бердянську уславлений серед бердянської готи розбійник Астраїл.

Ще й тепер старі баби, з кописткою за безштанними рибальчатами ганяючись, сичать старечими губами:

— Астраїл ти анахтемуший!..

Потрошив Астраїл купців, що на рибі тут грубі гроші наживали, полохав їх, а іноді й туди посилав, «ідеже несть ні біль, ні печаль і ні воздыханіє»... Брав Астраїл гроші і роздавав їх бідноті. Біднота любила заступника свого, ховала його, переховувала... І довго гуляв Астраїл, різким посвистом холодний піт на купецькі лоби наганяючи...

Це од степів, од вітрів степових.

А од капіталу й свого, й закордонного — «благоуст-

ройство й процветаніє»: електрична станція, артезіанські колодязі, знаменитий своїми жатками «Ідеал», завод сільськогосподарських машин, тепер ім. 1 Травня (колись Грієва), курорт з цілющими бердянськими грязями та солодким бердянським виноградом...

А потім — революція... Окружне місто. А потім для Бердянська «образ» — на район перевернули. Але й в «районнім становищі» Бердянськ є Бердянськ. Такий же чистенький, такий же привітненький і такий же з грошима...

— Ні в кого грошей не позичаємо, дефіциту не знаємо і драних штанів не носимо... І музика щодня в міському садку грає... От!

Та ще й додають:

— Хазяїн у нас путящий! Голова наш — хазяїн добрий... І живемо та хліб жуємо... А що район — так то нам без уніманія!..

Населяє Бердянськ 25 000 люду трудящого й нетрудящого... Ділиться те населення на робітників, на службовців та на інших...

Робітники — роблять, службовці — служать, а інші — «іншають».

Що робітники роблять? Як що? Жатки «Ідеал» роблять, шкіру чинять, рибалять, виноградарствують, в порту пшеницю та різне там збіжжя навантажують, пароплави лагодять, «Рудзутака» клепають... «Рудзутака» не живого, а того, що пісок з моря вичерпує...

Службовці? Взагалі... Як скрізь... Пишуть, торгують і на радянській платформі стоять...

Інші? Тут уже «взагалі» не скажеш... Ті «інші» в кожному місті інші... Вони, сказати би, певного кольору кожному шматочкові землі нашої радянської надають... Що в Бердянську «інші» роблять? Багато чого роблять... А багато вони роблять, бо й їх самих багато.

Найбільше в Бердянську, по-моєму, ті «інші» фотографуються. Серйозно... Така сила в Бердянському фотографії, що просто очі розбігаються... Треба кожному мешканцеві не менш, як принаймні по двічі на день фотографуватися, щоб тим фотографіям робота була... А які фотографії? Думаєте, прості? Зовсім не прості... Там такі фотографії, що хоч-не-хоч, а зайдеш, щоб тебе на «клішу» взяли. Ну як ви, приміром, встоїте, коли тобі плакат отаке-о кричить:

ГРАЖДАНЕ РОДИТЕЛИ!

Показалось солнышко!

**Несите своих птенчиков в фотографию
Ямпольского!**

Все есть для деток:

Лошадь — велосипед, лошадь — «форд»!

Снимаю быстро и без долгой возни!

Великолепно обставленная фотография!

І що ви собі гадаєте? «Граждане родители» несуть своїх «птенчиков» до фотографії Ямпольського. Сидять у вітрині «птенчики» і на коні, і на велосипеді, і на «форді». «Форд» нової конструкції: простий собі дитячий возик, а на ньому великими літерами написано: «ФОРД»...

Це для «птенчиков».

А єсть і для солідних «птахів»...

Курортные и приезжие!

Что вы увезете на память о Бердянске?

Нужно зайти к Ямпольскому.

**Свой пляж никого не обжигает, своя лодка на 15 чел.
Декораций сколько — выбирайте любую, какая по душе:
украинцам украинская, для учащихся своя декорация,
для пикников своя декорация.**

Все! Все! Все!

Доведеться піти... Хоч раз у житті сфотографуватися на тлі «української декорації»... Не можна інакше: жижка національна бринить же ж! Чи як, по-вашому?!

І сидять... І в «своїй лодці» сидить компанія, і на тлі «декорації» сидять... Лежать і на пляжі, бо «никого не обжигает»...

А друга фотографія — та бере вище...

**Портреты всех великих вождей
революции!!!**

Тільки великих... Маленьких ні... А на вітрині портрет дівчинки з кицькою... Не подібно до «великого вождя»?.. То нічого. А може ж, із тої дівчинки найбільший «вождь» виросте?! Хто знає?!

Фотографуватись, одне слово, есть де... І бердянці фотографуються...

Що ще роблять «інші»?

Морожене їдять, бо мороженщиків повне місто... Щоб труїлися, не чуть...

На музику в садок ходять...

Пристрастей емоціальних особливих таких не помітно. Це я на підставі (прости мені, доле!) підслуханої розмови:

— Ви говорите: любов?! Ніякої любові нема! От сьогодні мені докладчик понаравився, а назавтра він мені «рознаравився»... А ви говорите: «любов — сила»! Яка ж вона сила?

— Так, Марія Андреевна, я ж не про ту любов, а про ту, которая тут от... Іздесь... Близенько біля нас... Так та любов — большая сила... Бо, їй-богу, могу оцю тумбу вивернуть, коли схочете...

— Нет, не верю я в любов, що вона сила!..

Не вірять, що ви їй зробите: людина для неї тумби вивертати збирається, а вона не вірять...

Які ж іще «заняття» мають бердянські «інші»?

Ага... От що захоплює їх найдужче... Бичків ловлять у морі... Ловлять, і ловлять, і ловлять, і ніяк їх виловити не можуть... Та як іще ловлять:

— Сів я на оцю одну вудочку... Тягну, й тягну, й тягну... Вісім чоловік позад мене стоять та з гачка знімають, а я тягну... Тисяч зо дві натягав!

Отак ловлять...

Бачив одну з «інших», що особливу має професію: чекає на денаціоналізацію будинків... І не в Бердянську, а в Харкові...

— Ви часом не з Харкова?

— З Харкова...

— Чи вже пройшов той закон, що будинки повертає?

— Не знаю.

— Хоч би, господи...

— А вам що, бабусю?

— Та в мене на Пушкінській два будинки, так той...

Я ото сюди до сестри ще 1919 року переїхала, а там, кажуть, повертатимуть...

Насінням бабуся торгує...

* *
*

Так і живе Бердянськ. Так і живуть бердянці... Живуть собі, на базар щоранку ходять. А на базарі всіляка пожива продається, для «пропитанія»...

Там на базарі ще й бабуся сліпа сидить, з мисочкою в руці, сидить і причитує:

Помогніте, папаші,
Помогніте, мамаші,
Та помогніте ж, сестриці,
Помогніте, голубиці.
Когда б я світ божий видала,
Я б вашої доріженьки та й не засідала,
Когда б я світ божий видала,
Я б рученьок не простягала,
Я б вашої головоньки та й не клопотала...

А дасть бердянець бабусі копійчину й дістає за ту копійку:

Сохрани, господи, вас у полі,
Сохрани, господи, вас у домі,
Сохрани, господи, вас у путі,
Сохрани, господи, вас у дорозі.

І все це за копійку!..

* *
*

Ну і що іще в Бердянську є?

Пляж є... Там купаються, на сонці вигріваються... Це ясно.

Пошта є... На пошті поштових листівок нема... Але це ж не од Бердянська. Це от Наркомпоштеля. А Наркомпоштель вирішив: хай пишуть закриті листи. Більше напишуть...

Аптека в Бердянську є... В аптеці цвілі капсулі з рициною продають! І знову ж не винний у тім Бердянськ

аж ні крапельки: то Укрмедторг таку йому ніжку підставив.

От що в Бердянську є...

Все, думаєте? Ні, не все!

Наостанку я про найголовніше вам розкажу... Про діток про бердянських... Хараші дітки... Святкували оце вони цими днями свято закінчення шкільного року.

От як висипали на бердянські вулиці!.. Так і залили... Більш як три тисячі піонерів у Бердянську! І співали, і декламували в міському садку, і інсценіровки всілякі виставляли...

А як двинули пісні, що ото і:

Капітан комсомолец,
Кочегар комсомолец,
Всі матроси комсомольці,
Комінтерна славні хлопці,
Одно слово, лєнінці!

Так куди вам?!

Та ще не як-небудь, а з притиском:

ЛЄ-НІН-ЦІ!

Стара баба так не може.

І «інші» так не можуть...

Вони, дітки,— вони можуть!

.

А ви кажете Бердянськ!

От вам і Бердянськ!

«БЛАЖЕННІ ІЗГНАННІЄ ПРАВДИ РАДИ, ЯКО ТИХ ЄСТЬ ПЛЯЖ НА МОРІ НА АЗОВСЬКІМ»

ХАРАШО на світі жить, коли біля вас море шумить...
Тоді так добре на ракушках лежитья, бо під вами плахта, а над вами небо, а на небі сонце...

І знову ж таки море шумить... Азовське море. Воно з берегом бавиться: наляже грудьми своїми на берег, заворкоче, а потім одступить і так само заворкоче...

І так день, і так ніч... Воркоче море... Шумить...

Під воркіт морський добре казочки слухати...

Море собі шумить, а ти собі слухаеш... А ті, що біля тебе лежать, розказують...

...
— І був я аж на далекім Уралі. І бив я білих... Ох, як я бив білих!.. А тоді потрапив я на Україну... І бив я Махна... Ох, як я бив Махна! А тоді я демобілізувався і почав працювати на шкірянім заводі в Бердянську... За члена завкома був... В культкомісії працював... Робкором і місцевих, і губерньських (тоді ще губернії були), і центральних газет працював... Да-а-а... Хароше життя було... Чотири роки робкорствував... А потім скоротили мене «по штату»... А потім — безробітний я... Нічого не зробіте, «штати» — сувора річ... Сьогодні мене скоротили, а за два тижні на моє місце другого взяли, «кваліфікованішого» від мене, бо в його чотири корови, садок, земля, а в мене нема того нічого ... С и н к о в моє прізвище... Скоротили, ще й посвідчення дали: активний член профсоюзу, активний робітник, активний робкор... Самий тобі «актив»... Да-а-а. Робкор — хароша штука... Передовик у робітничій демократії... Мене першого ж і кишнули... І от ходжу-ходжу, пишу-пишу... Да-а-а!..

.....

...Робкор я... Старий робкор... Давній робкор... Тридцять літ робочого стажу... Слюсар... Активна участь в обороні радянської влади... Останній час — робітник на Першотравневім заводі в Бердянську... Скоротили... Та ще майстер і говорить:

— Багато пишеш!.. І котись...

Я й покотився... Безробітний я. В садку тепер пораюсь... Прийдеш:

— Чи нема роботи?

— А-а-а! Це ти?! Нема! Та так, мабуть, що й не буде!

Робкор я... Федько моє прізвище... Да-а-а.

...Робкор, знаєте, я... Струсовський моє прізвище... Молодий я ще робкор... Комсомолец... На заводі шкіряному я працював... Скоротили, знаєте, «по скороченню штатів»... Молодий я ще робкор... Так і ходжу... Да-а-а...

І я газетяр... Єгоров на прізвище... Секретарював у місцевій газеті... Тепер статті й кореспонденції пишу... Прийдеш куди-небудь:

— Чи нема посадишки, знаєте?

— А-а-а?! Пишите?! Нема, голубчику! І так що навряд, мабуть, чи й буде! Тяжко тепер, голубчику, з посадами, самі знаєте...

Ну й підеш... А там дивишся — другого й приймуть... Пишу я, знаєте... До газет пишу... Да-а.

— Та й що нам, товаришочку, робити?

— Що робити? (Це вже я їм говорю.) Робкорівське, — говорю, — «движеніє» в Бердянську... «Двигаютъ», — говорю, — робкорами... Інших по інших, — говорю, — місцях убивають... Которі робкори і сількори, — говорю... Ну, а вам, — говорю, — що вам... «Принимаючи, — говорю, — во вніманіє», що город Маріуполь у вас, — говорю, — не без прокурора, з нами, значить, — говорю, — бог! Давайте покупаємось...

Харашо в Азовськiм морі купатись...

Море шумить-шумить...

«БЕРЕЗКА»

БЕРЕЗКА» — гордість Бердянська...

«Березка» — це не те, що ото по ланах та по пшеницях зеленими нитками стелеться та білими рупорчиками цвіте, а потім у жнива надокучливо за косою тягнеться... Ні... Це зовсім не те.

Бердянська «березка» — це виноград...

Чому «березка», звідки «березка» — ніхто до пуття не знає, ніхто до пуття не каже.

— Може, тому, що сік із «березки» на березовий сік скидається, а може, через щось інше... Так вона в нас здавна-давен звалася, так її й ми звемо... Вона у нас така, як у Криму «шашла», тільки наша краща... Сік із неї до того ж добрий та до того ж запашний, що ах! А вино?! Ніколи не пили вина з нашої «березки»?

— Ні, не доводилось.

— І-і-і! Так як же це так? Так ви б на виноград до нас!.. Отоді б! Це ж букет! Це ж аромат!

Бердянець, коли він справжній бердянець, про «березку» говорить з любов'ю, з гордістю, з запалом... Одна бо вона в світі тільки в Бердянську, і ніде кращої від неї нема...

— І здоров'я наша «березка» підчиняє здорово... Сік із «березки». Купиш пуд, покладеш у макітру, а вона сік пустить, та потім кухлем і п'еш... Тільки в ніс штрика... Така кріпка. І отака-а-а тоді людина з того соку робиться... Була тут одна жінщина, так, повірите, карличка, бюстгалтерів навіть не носила... А попила того соку, так, повірите, бюстгалтери вже не держать... Велика з того соку «полза» йде...

Вкрила «березка» килимом зеленим узгір'я колишнього берега морського, розіслала той зелений килим на бердянським березі, вже килим той аж у морі кінцем хлюпочеться і стелеться далі, косою бердянською, аж туди в море...

«Завиноградився» Бердянськ...

Як ізійдеш на гору і горою вздовж понад Бердянськом ідеш, за лінією за залізничною виноградники бердянські кучерявляться.

То колонія... То царство «березки».

Ще року 1844 «різалась» колонія... Приїхали німці-колоністи, накинули оком на землю родючу, поєдналися з Бердянською міською управою і завиноградили 1000 дес. плідної прекрасної землі бердянської.

Це початок правильного, планового культурного виноградарства на Бердянщині.

А так — виноград на цих місцях вже давно.

Старий дідусь Філатов, що вже вісімдесят п'ять літ на винограднику порається, і той не пам'ятає, коли саме вперше зацвіла в Бердянську виноградна лоза.

— Папаша мої,— дідусь оповідає,— прийшли сюди з Курської губернії. Тоді охотників на нові землі викликали. От вони й прийшли сюди ще молодим хлопцем, так отут (дідусь живе за колонією в пригороді Ближчі Макорти) уже був виноградник, і папаша мої його й купили... Так що оцим кушам більше як по сто літ уже... Ще й досі родять добре. А ото, що ви бачите навкруги, то недавно позасажували, за моєї пам'яті. А отам, де тепер колонія, там порожньо було... Нічого не було... Тож...

«Порожньо було», а тепер і за дідусем, і перед ним скрізь, куди око гляне, зелене ота сама лоза, що за приклад плідності у переказах править...

На 1000 дес. розсипались бердянські виноградники.
Продукція їхня?

Продукція бердянських виноградарів залежить од «господа бога та його пречистої богоматері»...

Характерні слова зі звіту Бердянського райвиконкому за 1925 р.:

«Стан виноградництва можна схарактеризувати тим, що його розвиток ішов без ніякої плановості й керування з боку райкомунгоспу (на міських землях — *О. В.*)».

От вам!

І наслідки: року 1924 — урожай двісті п'ятдесят тисяч пудів, а року 1925 — п'ятдесят шість тисяч пудів...

Різниця?! Різниця яка завважте! В п'ять раз! Амплітудочка?!

Причина?

Почасти господь не вродив, а почасти — мільдіу.

— Ох і чесонула ж торік нас ота мільдія! Так чесонула, що й досі чхаємо!

Мільдіу — хвороба пошесна на винограді... Грибок... Сідає він на листя, листя починає жовтіти, кволіти, сохнути... Кущ пропадає. Мільдіу в Бердянську таки чимало... Щоправда, боротися з нею хазяїни вже навчилися... Стежать, оббризкують кущі кукурвасом, проте про планову боротьбу із цим лихом щось не чуть...

— І скажіть на милість,— казав дідусь Філатов,— де вона на нашу голову взялася, тая мільдія? Я запримітив, що не інакше як нам оті кримчаки її нанесли... Приїхали ото колись вони до нас, ходять, обдивляються... Підкопують кущі, дивляться, чогось шукають. А потім того поїхали, вона й з'явилася...

Люблять старі люди казочки...

* *
*

Уваги бердянське виноградництво все-таки потребує більше. Воно ще не в такому стані, щоб уже можна було віддати його на увагу тільки бердянському фінінспекторові.

А правду казати, бердянський фінінспектор (розказували нам виноградарі), спасибі йому, людина дуже уважна і добре знає, скільки кущів є в кожній ділянці...

Та тільки як подивишся на вищенаписану «ампліту-

дочку», доводиться констатувати, що слід іноді тую увагу якраз з боку РФВ зменшити, а з боку РЗУ збільшити... Вона тоді буде на користь не тільки для виноградництва, а й для відповідних для тих симпатичних осіб «вертикалів»... Не тепер, так у четвер, як той казав...

* *
*

А «березка» таки справді штука хороша... І ягоди дає, і вино дає, і здоров'я для хворих дає...

Та й самому місту Бердянську надає вигляду справжньої «фабрики здоров'я людського». Море, сонце, повітря, грязі цілющі, виноград — все це елементи дуже підходящі для здоров'я...

Одне одного доповнює...

Оце якось довелося бачити чинність комплексу всіх тих елементів. Дідок один напивсь вина, пройшовсь по сонцю, — воно його, розуміється, розпарило, — побачив море і просто в одязі подався у чисту воду. Співає та купається... Купається та співає... Вискочить на берег, розітре воду по штанях, поляскає долонею по сорочці і знову в море...

Молодим дідок зробився: насилу з моря витягли.

— Дайте ж, — кричить, — мені побалуватися!

Отаке вино з «березки».

.

КУРОРТ БЕРДЯНСЬКИЙ

ТАК от дивишся: грязь, болото, багно... Та ще до того й одгонить сірчаним воднем, що носа затуляєш, а насправді — золото! Та де там золото?! Краще від золота, бо людині здоров'я дає...

Це я про бердянські грязі, що на дні бердянських лиманів товстим шаром лежать...

Колись, ще «за царя Панька, як була земля тонка», приходили до лиманів бердянських люди божі «страждущі й обремененні», заривалися в калюжу, лежали під сонцем у тій густій багнюці й вилазили з неї дужими та кріпкими...

Цілюща грязь!

Бердянці звернули увагу на чудеса, що їх їхні лимани роблять з хворим людом, і 1902 року почали будувати на тім місці грязеву лічницю, й поклали почин Бердянському курортові.

Це за п'ять верстов од міста Бердянська, якраз отам, де бердянська коса починається...

І пішла з того часу слава про бердянські цілющі грязі, попливли хворі, почалися наукові досліди над бердянськими грязями та над лиманською ропою...

І досліди виявили ось що: бердянська ропа рівноцінна ропі найпопулярніших в СРСР Сакського й Майнакського курортів. Світові курорти Франценсбад і Марієнбад пасують перед Бердянськом, бо питома вага їхньої грязі 1,15, а бердянська грязь має питому вагу 1,37... Радіоактивність бердянської грязі, за дослідями одеського професора Бурксера, вища від усіх досі досліджених озер та лиманів у СРСР.

От вам і Бердянськ!

Тим часом ріс Бердянський курорт дуже туго. 1902 року отожд він народився і аж до 1914 року не мав на-

віль помешкання для стаціонарних хворих — всі хворі лікувалися амбулаторно.

Під носом у нашого панства були отакі-о багатючі джерела здоров'я людського, а пливли грошики народні до Марієнбадів, Франценсбадів та інших «бадів»... І тільки 1914 року, коли з «бадів» гармати загупали, тоді тільки почали на Бердянському курорті будувати санаторії для хворих. Збудувало інтернат Таврійське земство та місцеві дуки «воздвигли» кілька дач...

Але те, що залишилося в спадщину робітникам та селянам од панів, за громадянської війни було зовсім майже знищено. Гуляли-бо по курорту махновці та й свої добрі люди. Трусонули курорт так, що залишився він без вікон і без дверей. Навіть залізницю, що сполучала місто з курортом, розібрали: шпалами бички смалили...

Буйно розрісся Бердянський курорт за останні три роки, коли радянська влада взяла його в поле свого зору.

За ці три роки на курорті пророблено колосальну роботу. Не кажучи вже про те, що старе геть-чисто все одремонтовано, на території курорту ростуть нові будівлі!

От і тепер закінчують будову санаторію ім. В. Я. Чубаря, на 120 місць. Прекрасний виріс двоповерховий будинок, з масою світла, з ваннами, убиральнями, з окремою кухнею, їдальнею, бібліотекою. І липня одкривають один його корпус, а до 1 серпня всі роботи закінчуються — і курорт одразу збільшує число місць мало не вдвічі, бо тепер він має стаціонарних місць 200, а матиме 320.

* *
*

В сорочці народився Бердянський курорт! Дивні природні його особливості. Він має змогу відпускати грязеві ванни двома способами: штучним і природним. Штучний спосіб — це коли грязь нагрівається парою. Для цього встановлено торік новий паровий казан. Природно — грязь нагрівається сонцем. Тоді на особливих грязевих площадках, під гарячим сонцем, лежать хворі, за-

горнуті в чорне болото. Бердянське сонце нагріває грязь до 40°.

Має курорт власний водопровод, власну електричну станцію. Медичним персоналом курорт забезпечений прекрасно. Щоліта на сезон приїздять спеціалісти всіх хвороб і приймають хворих у курортній поліклініці.

1925 року насадили парк. Щоправда, курорт ще не має затишного («уютного») вигляду, бо ще мало дерева, мало тіні, одкритий ще він, але ж усе це буде, бо не можна ж усього за три роки зробити! Не виросте ж дерево за одне літо, навіть за радянської влади.

Механізовано подачу до ванн грязі й ропи... По лиману прокладено рейки. Вагонетками грязь підвозиться до елеватора, елеватором подається до бака, а звідтам грязь «самотьоком» тече до ванн.

Має курорт електро-світло-лічний кабинет. І не думайте, що встановлюється — це значить колись, у проєкті... Ні... Вже «таки да» встановлюється, бо вже він тут, на місці, вже скоро запрацює... Сам бачив і навіть рукою мацав...

* *
*

Курорт має, як уже було сказано, 200 стаціонарних місць. Крім того, лікується тут сила амбулаторних хворих. От тепер: хворих на курорті 211 чол., амбулаторних 219 чол.

За останні роки число хворих збільшується сильно, так:

1902 року	лікувалося	—	470 чол.
1913	»	»	— 939 »
1924	»	»	— 1098 »
1925	»	»	— 1573 »

Лікуються робітники, селяни, службовці.

1925 року курорт пропустив:

Робітників .	. 35,3%
Селян 23,6%
Службовців	. 21,9%

Членів родин робітників та службовців	10,1%
Вузівців	7,8%
Інвалідів, дітей, червоноарм.	1,3%

Бердянський курорт — робітничо-селянський курорт!

* *
*

От вам числа, що показують, як виріс курорт за останні три роки, як він збільшив свою «продукцію». Як збільшилося число процедур лічних, тобто число ванн ропних і грязевих.

Було процедур:

1902 року —	5583
1913 року —	14875
1924 року —	22187
1925 року —	36695

За три роки це велетенська робота.

Директор курорту д-р Гоц має право пишатися з усього проробленого. І дивіться ж: отаке коротке в директора прізвище, а такої роботи наробив!

* *
*

Грязі Бердянський курорт має невичерпні родовища. Чотири ж величезні лимани! Характерна особливість грязі бердянської та, що вона, будучи використана, через два роки знов набирає цілющої сили. Лимани розбиті на ділянки. З одної ділянки грязь вибирається, а друга в той час одпочиває, бо використана грязь знов звозиться в лиман, де й радіоактується собі потихеньку.

Грязеве *perpetuum mobile*.

А що, які хвороби лікує Бердянський курорт?

Лиманне лікування лікує: ревматизм, подагру, туберкульоз кісток, рахіт, запалення залоз, хронічні жіночі хвороби, запалення периферійних нервів (ішіас і т. ін.).

Кліматично-морське лікування лікує: хронічні професійні отруєння, малокрів'я, катар легенів, неврастенію.

Виноградне лікування — хронічний бронхіт, астму, шлункові хвороби, неврастенію і т. ін.

Силу, як бачите, різних хвороб можна підлікувати у Бердянську.

Наслідки? Наслідки такі, що ніякі закордони таких наслідків не дають. Наслідки — г о п а к. Так-таки справжній гопак. Приїздить людина на милицях, а за півтора місяці лікування, прощаючись із курортом, дарує милиці курортіві й садить під грамошку гопака...

Наслідки, щоправда, оригінальні, так зате ж уже й національні... Нічого не зробиш: курорт український... Лезгинки тут не затанцюєш... 92,8% хворих після Бердянська гопака танцюють!

А що вам іще треба?

«УКРАЇНСЬКА ГОЛЛАНДІЯ»

ХІБА нам завадить мати свою власну Голландію?
Думаю, що ні...
Так чого ми її в себе не заснуємо?
Не знаю чого...

У Бердянську можна Голландію заснувати. І навіть дуже просто...

Чому Голландію і чому саме в Бердянську?

Ми знаємо, що Голландія, крім усього іншого, вславилася культурою гіацинтів. Квіток таких, що ото взимку пишними султанами квітнуть і дуже ніжно пахнуть...

Заробляє на культурі гіацинтів Голландія грубі гроші.

І от виявляється, що в Бердянську, на території колишнього міського парку, якраз є такий ґрунт, як і в Голландії, і де ще перед війною розпочали були культивувати гіацинтові цибулини.

Ґрунт такий утворився з морських мілин. Так самісінько, як і в Голландії. Було колись море, з того місця воно посунулось, повінь і дощові води понаносили на те місце глею, чорноземлі і т. ін., і утворився з того всього «голландський» ґрунт.

Гіацинти можуть цвісти на Україні... Але річ не в квітках, а річ у культурі отих гіацинтових цибулин, коріння гіацинтового. А от оте коріння досі культивувалося тільки в Голландії, і тільки звідтам до нас і імпортувалося.

Бердянські досліди з тими цибулинами довели, що культивувати їх тут дуже добре можна. Навіть більше, наші гіацинти зацвітають на три тижні раніше, як голландські...

Може, ви подумаете, що мене, грішного, на дев'ятім році революції сильно потягло на гіацинти? Нічого по-

дібного... Хоч, правду казавши, чому, справді, іноді й гіацинта не понюхати? Хай пахне!

Річ не в тім. Річ у тім, що ми все-таки гіацинти нюхаємо (хто демонстративно, а хто потихеньку!) і за «понюх» той гроші в Голландію вивозимо. От що найголовніше. Було б доцільніше, щоб ті гроші в Бердянську залишилися. Бердянський комунгосп капусту на тім місці садовить. Капуста справа теж не погана (хоч і не так вона пахне, як гіацинт!), проте гіацинти сильно б збільшили бердянський бюджет і залишили б у власній скрині золоті карбованці...

А потім — до яких пір ми голландитимемось?!

Сир — голландський!

Полотно — голландське!

Какао — голландське!

Гіацинти — голландські!

Давайте хоч гіацинти нюхати бердянські!

«І Д Е А Л»

НЕ парфуми «Ідеал», і не мило «Ідеал», і взагалі не той ідеал, що ви його в думках укохуете, а жатка «Ідеал».

Жатка, машина ота, що пшеницю косить...

Так про отой «Ідеал» мовитиметься...

Про найідеальніший «Ідеал»... І найпотрібніший...

Хто родить той «Ідеал», як він родиться, куди йде, кому допомогу несе?..

У Бердянську «Ідеал» родиться...

Під горою завод стоїть, а з димаря там дим курить... Завод стоїть «Первомайський», робітничий ще й селянський...

Дивись!.. Аж завіршувалось...

Так оцеї самий завод «Первомайський» у Бердянську і виробляє знамениті жатки-самоскидки, типу Дорінга, відомі і в нас, і за кордоном під назвою «Ідеал»...

Колись завод належав Джонові Грієзеві, спритному англійцеві, що прийшов до Бердянська простим ковалем, розпочав з невеличкої кузні, а кінчив багатуючою акціонерною компанією «Джон Грієвз і К⁰»...

Виробив тип своєї жатки, зробив тую жатку легкоходною, неважкою, недорогою; жаточки виливав та весело поживав...

Робив він ще й букери, плуги, снопов'язалки...

Робив аж до революції...

Прийшла революція, утворила нове акційне товариство «Робітник, селянин і К⁰» і передала завод новому хазяїнові.

«Робітника» й «селянина» ви, мабуть, знаєте, а за К⁰ запросили вони до себе трудову інтелігенцію...

Та й почали працювати...

Попервах не клеїлося. Робітник та селянин частень-

ко дома не бували, бо то Врангель, то Колчак, то Махно — доводилося ж ото перестривати, завертати і т. д., ну а К⁰ теж м'ялася, стояла перед отією, що й ви знаєте, платформою та чухалася:

— Чи лізти, чи не лізти?

Кінець кінцем прийшли хазяїни додому, подивилися з платформи на К⁰, дали руку:

— Та лізь уже! Чого мнешся, «перепуганная»?

Полізла К⁰... Полізла і, як каже свята евангелія, на платформі «угобзилася»...

Та й запрацювали вони «разом трох»...

Та працюють і досі...

Працюють, сказати, не погано.

Панську спадщину поширили.

Спорудили ремонтно-інструментальний та будівельний цехи. Це для потреб самого заводу.

Спорудили дві нові вагранки.

Збудували шість нових печей для «томлення» чавуну.

Поширили деревообробну робітню.

Закінчують нову будівлю чавуночистки, прибудовують шишельний відділ гамарного цеху...

Перебудували ковальську й пресову робітні...

«Женуть» 16 000 жаток на рік... 1 500 на місяць...

На той рік гнатимуть 26 000 жаток...

От вам нові хазяїни!

* *
*

Зовнішній вигляд заводу?

Завод як завод. Працюють люди... Формовщики — формують, гамарники — виливають, ковалі — кують, слюсарі — слюсарять, зборщики — збирають...

У директорському кабінеті сидить не Грієвз, а людина з дуже простим прізвищем — Лисенко...

Підход до справи в директора правильний.

— Дозвольте, товаришу, подивитись, як ви свої «Ідеали» «в життя переводите». Я з тих, що пишуть... Розповідь, може, і про «Ідеали» ваші...

— А грошей це не коштуватиме?

— Ні, — кажу. — І сам я не беру, бо нема таких, щоб і давали... Я «платонічний» газетяр... Не з четвертої сто-

рінки, де «за рядок нонпарелі»... Мої «оголошення» за-
даром і корпусом...

— Будь ласка! Обдивляйтесь! Вам усе покажуть!..

Зразу видно людину з пальцями, щільненько один до
одного притуленими: копійчина не проскочить...

Нічого не зробиш: директор з Донбасу.

* *
*

Робітників 1 200 чоловік...

Виробляє завод виключно жатки.

Виробництво прогресує широкою ходою: року 1924—
1925 програма — 8 000 жаток.

За 1925—1926 рік завод випустив 16 000 машин.

На той рік намічено 26 000.

Коштує жатка на заводі 175 крб. Ціна прејскуран-
това передвоєнна.

* *
*

Чи добра жатка «Ідеал»?

Не знаю, не косив нею...

Бачив тільки в канцелярії заводській отакенне діло
з листами од селян... Пишуть у тих листах такі «твори»:

«Дорогі товариші робочі! Виражаю вам благодар-
ність за вашу жатку «Ідеал», котра дуже легка в ходу
й хорошо косить. Іще прошу вас, вишліть мені запасні
часті... І многі спрашують, де можна купить вашу
жатку...

С почтенієм...»

* *
*

«Ідеал» — жатка легка в ході і дуже зручна для ха-
зяйства. Це її робочі властивості... Але оригінальна вона
й характером своїм. Народившись на півдні, вона біль-
ше за все закохується в півночі. У Сибіру... На Сибір її

тягне. Укрісьмаштрест у цій справі їй за ретельну сваху править і віддає їй радо за молодого, що «за Уральським хребтом, за рекою Іртишом»...

Та так віддає, що наші південні «молоді» аж у рев-нощі вдарились:

— Та дозвольте ж хоч трохи нам нашого «Ідеалу»...

— Не знаю, чи «сваху» погодиться, чи ні...

А слід би... Хай би наша «дівка» і по наших ланах гуляла... Не вся, а хоч частина...

* *
*

Беруть її й «за моря за океан»... В Персії вона косить, у Турції вона косить, завойовуючи поволі закордонні ринки.

Бо вона — «Ідеал».

ПТИЦЯ ПЛАЧЕ

Є НА північній березі моря Азовського велика коса, що колись звалася Денисовою, а тепер зветься Обіточенською...

Коса та на 45 верстов заходить в море і починається якраз отам, де розляглося на морським березі невеличке місто Ногайськ. Денисова коса, як і всяка морська коса,— вузький довгий півострів морського походження. Вкрита вона типовими дюнами, лагунами та лиманами...

Знаменита тая Денисова коса тим, що править вона за найголовніший етапний пункт для водяного та болотного птаства, що перелітає з півдня на північ і «навапаки»...

Щороку напровесні і восени мільйони птаства обліплюють ту косу, де птаство відпочиває після довгої путі... Частина птиці зимує... Частина залишається на косі й тут же кублиться.

Кублиться тут така птиця: крижні, чирята, гагари, лисухи, чайки різні, кулики, лебеді, журавлі...

Денисова коса — єдине місце на Україні, де залишилися величезні колонії бакланів, чайок, крячків...

Знамените місце — Денисова коса.

І от уявіть собі, що мільйони того птаства, такого симпатичного, плохого, беззахисного, прекрасного птаства, корисного і з наукового, і з економічного боку, плачуть...

Плачуть дрібненькими чистими сльозами, і сльози ті птичачі краплинками діамантовими падають у море в Азовське...

Чого ті птахи плачуть?

Через людей плачуть.

Через великих, сильних, мудрих людей плачуть плонькі, кволенькі, беззахисні водяні пташки.

Людина нищить птицю...

Людина в особі радгоспу «Вольний», що хазяїнує на косі, здала ту косу в оренду, під випас, а скот ви-топтує без жалю птичачі колонії...

Людина в особі бердянських, генічеських і інших ри-балок щороку насакає на косу й видирає сотні тисяч яєць та продає ті яйця на яечні «натюрель»... Цілими баркасами людина ті яйця вивозить... Збирає в коші великі, опускає яйця в тих кошах у море: «запортки» (яй-ця з зародками) впливають на поверхню і їх вона ви-кидає, а свіжі, не «запорчені», забирає... Людина ця не зупиняється ні перед чим... Вона нападає на об'їзdnика, що його було поставив на косі Бердянський відділ мисливців та рибалок, і хоче того об'їзdnика в морі втопити за те, що той не давав їй нищити беззахисну птицю...

Людина в особі Всеукраїнської спілки мисливців і рибалок (ВУСОР) чухається...

До неї писали, її прохали вжити заходів, щоб захи-стити птицю від людини, а вона собі чухається...

Щоправда, Денисову косу оголошено «заказником» на п'ять років, тобто заборонено п'ять років там полю-вати, але що значить «заказник» без ніякої охорони?

Для того, щоб птицю там не нищили, треба 800 крб. на рік сторожу...

ВУСОР тих грошей ніяк не може вичухати, хоч орга-нізація він економічно не кволє, бо збирає він гроші за право полювання на Україні, і збирає немало...

Мелітопольський відділ ВУСОРу, куди за новим те-риторіальним поділом одійшла коса, спить.

Як завжди: один спить, другий чухається, а птиця плаче.

Чи нє за таке відношення до Денисової коси вилаяв у ювілейному числі вусорівського журналу «Украинский охотник и рыболов» вусорівський поет Уралов усіх вусо-рівців?

А вилаяв «хльостко». Отак:

«Ми вільної спілки Вусорові діти,
Ми лісу й простору лихії сини».

Істинно: лихії сини!

Давайте щось робити! Давайте рятувати птицю! Її в нас не багато!

Птиця — створіння ніжне! Воно лаятись не може!

А як би воно вилаялось, коли б могло!

Треба оголосити Денисову косу державним заповідником.

Треба, щоб на Денисову косу звернули увагу наукові установи (о, Наркомосе! Хай благословенне буде ім'я твоє!), бо це єдине на Україні місце, де можна збагатити новими дослідями орнітологію, біологію й іншу «логію»...

* *
*

Птиця плаче! Разом із нею плачуть наука і наші радянські скарби природні!

Невже ж ми такі до євангелія щирі, що на всі плачі ті говоритимемо:

«Блаженні плачущі, яко тії утішаться!»

Євангелія тут не допоможе. Вона б могла допомогти тільки тоді, коли б була вагою пудів так на п'ять з половиною, щоб можна було нею бити по голові тих, хто нищить птицю.

«КРАЙ СВІТУ ХРЕЩЕНОГО»

ЛОІДЬМО зі мною на Бердянську косу!
Добре?
Ну так сідайте...
Бердянська коса від Бердянського курорту починається... Вона довга, на 18 верстов завдовжки, піскова «закарлючка», що простяглася від берега морського просто отуди, в море. Спочатку пішла-пішла-пішла вона прямо аж до Н.-Бердянського маяка, а потім узяла та праворуч гаком таким, як дзьоб у шуліки, і закандзюбилася.

Вона, коса та Бердянська, вся з піску, з «ракушок», нанесених сюди і хвилями, і течією Дону широкого, що щороку несе гори піску в Азовське море...

Посеред коси сила маленьких озеречок, лиманчиків, лагун, острівців, заток, бухточок. Місцями коса шолудива — то пісок... Місцями кучерява — то осока, очерет та інша всіляка рослина морсько-болотяна... Це — флора. Літають над косою чайки, баклани, посвистують кулички... Це — фауна...

З дичини є на косі найбільше люде й.

Люди тут поселилися, понабудували собі халупок, пообкладали ті халупки «комкою» (так морська трава, що ото з неї ліжники роблять, зветься) і живуть... Позаводили собі городи невеличкі, дехто навіть виноградники порозбивав, ловлять рибу, ходять за городами та за виноградом, моляться богам і живуть собі потихеньку.

На «колiні» тої коси, якраз отам, де вона з себе «кому» робить, де закандзюблюється, там Н.-Бердянський маяк стоїть. Показує він морякам путь до Маріуполя та до Бердянська... Маяк збудовано капітально, світло він кидає верстов на двадцять п'ять, бо ціла система люстр одкидає те світло в море, але казали нам люди, що вже пора його ремонтувати (так само капітально), бо вже розхитався.

— Як сходиш на нього, так так двигтить, аж гуде.
Коли б іще не розвалився.

Оце й є Бердянська коса.

* *
*

«Край світу хрещеного» — як прозвав Бердянську косу А. М. Скрипка, інспектор освіти бердянської...

Житуха ж тут отим самим православним, що «поглощають кислород» та «випускають угольну кислоту», на косі! Ох, братця, житуха! Бодай наші вороги так розкошували!

Халупки маленькі, низенькі, брудненькі... Цілісінький день у морі полощеться, або на вгороді порпається, або «комку» ловить та сушить, щоб на шматок хліба собі заробити.

До міста 12—15 верстов, і то тільки морем або піхтурою, бо підводою не дуже туди влучиш.

Піймав рибки — на баркас і на базар чи куди там, і знову назад, знову за сітку, знову на море.

І так щодня! І так усе життя!

Культурне життя?

Охо-хо-хо-хо!

Шкілка там є... І школярі там є! Але ж подумайте! Коса — 18 верстов завдовжки. Халупки розкидані по ній дуже й дуже негусто... Дітворі доводиться бігати до школи за шість-дев'ять верстов... А вчать же зимою? Зимою! А що ж робиться на косі восени, навесні і взимку?! Коли дмуть знамениті північно-східні «азовські» вітри? Де ж тій дитині бігти до школи в таку погоду?

Так буває, як розповідала нам тамтешня вчителька: учнів комплект повний, та дуже рідко буває в школі повно... Та й як ти вимагатимеш?

А школа ж — єдина світла пляма в темному житті косівських рибалок.

Шкілка — звичайна хатка, маленька, чистенька... Йшли ми до неї — брели й по лиманах, і по озерцях, і по осоці, і по очеретах... Усі так бродять, бо нема такої стежки, щоб скрізь сухо...

Несе учителька хрест свій... За Андрія Первозван-

ного править на косі... Теж, я вам доложу, житуха... Проте бадьориться. І дерева з учнями садить, і баштан посадила, і чубуки виноградні повстромляла, і театр (їй же богу, правда) нап'яла...

— Долівку втрамбуємо, накриємо, вікна повставляємо — і виставу вжаримо... «Полум'ярі» чи «Ричі Кичі!», може, й не вийдуть, а щось таке вийде.

— А як же ви,— питаю,— до міста?

— А так, підвезуть на баркасі — приїду. Не підвезуть — пішки, косою! Так і до міста.

Член міської, видите, Ради. Треба ж їй на засідання.

— Ну, а як населення? Як ви з ними?

— Як? Нічого! Добре... Та вони тільки що цього року про радянську владу до пуття взнали... Перші загальні збори були... А то так: світ сам по собі, а вони самі по собі.

* *
*

«Край світу хрещеного»...

Промінчики вже і в цей «край» продерлися.

Треба туди кооперативного Андрія Первозванного... Щоб «через кооперацію до соціалізму»...

Хай Всеукраїнська спілка бере костура в руки, стає на Н.-Бердянським маяку й рече:

— На цій косі засяє «благодать» кооперативна, во ім'я Рибакспілки, Вукоопспілки, Книгоспілки. Амінь.

«РИБАК РИБАКА НЕ ДУЖЕ БАЧИТЬ НАВІТЬ ПОБЛИЗУ»

Я К той казав:

— Хоч не дуже в риму, так зате ж правда.

І це не так, ніби «навздогад буряків», а таки про справжніх рибалок, що на Азовському морі рибу ловлять...

Про ту-таки справу, що й рибалку до соціалізму повинна витягти,— про «капирацію», та ще й про рибальську...

Є в Бердянську вуличка, на вуличці дворище, а в дворичці хаточка, а в хаточці канцелярійка... За хаточкою— хлів, у хліві — «склепчик», ліворуч — льодовня, у льодовні — шапки для просолу риби, серед двору на жердях розпанахана риба на сонці висить...

Оце є Бердянський союз рибалок...

Вузлова станція, звідки бердянські рибалки до соціалізму мають простувати...

* *
*

Історія цього кооперативу такенька... Організувався був він у 1917 році... До того часу бердянський рибалка був у «польнім і потомственим володінні» в прасола, в дуки в того, що «попив нашої»... Сила тут була тих, що «пили», «пили» і добре розуміли, що роблять, бо цілий «синдикат» з-поміж себе утворили.

— Ні сюди, бувало, ні туди, а тільки йому в зуби,— розказував старенький член правління кооперативу, піонер бердянського рибальського кооперативного руху.— Купували рибу в нас 1 крб. 80 коп. за пуд, а вже в Катеринославі по 18 крб. за пуд торгували...

Зрештою накіпало. Взятися, щоб без «прасола»... Спочатку заснували таке собі «товариство та й годі»... По надцять карбованців з носа, щоб і по снасть послать, щоб і рибу продавать... Потім на статута перейшли. Народився, значить, кооператив...

В 1919 році, одне слово, «со святими упокой» бердянський рибальський кооператив...

Випливала ж ото тоді по всіх морях, по всіх океанах, по всіх річках ве-е-е-личезна риба, така, як тисяча китів укупі... І звалася вона Г л а в р и б а... Главала вона, главала, а як вона вже була Главриба, то вся та не главриба, а просто собі рибка, що не главала, а плавала, так та рибка з переляку не дуже тоді ловилася...

Потім Вукоопспілку на азовську рибу потягло.

— Дай,— каже,— я рибки половлю!

Сіла Вукоопспілка край моря Азовського і кооперативно задекламувала:

— Ловись, рибка, велика й маленька!

(...Ну, не буду, не буду! Вукоопспілка дуже симпатична установа).

Да... Взагалі, значить, довелося в 1924 році бердянським рибалкам удруге кооперуватися. Так вони взяли й скооперувалися, маючи 8 крб. 70 коп. основного капіталу...

«Потрішечку та з папкою» стали вже, не сказати, щоб зовсім на ноги, а так «вроді» рачки...

Так і стоять. Членів мають 180 чоловік. Пай у них 10 крб. з носа, а оборот на рік 12—13 тисяч карбованців... Мають невеличкий просольний пункт у Бердянську, мають на базарі крамничку, а в дворі халупочку, а в халупочці — канцелярійку.

* *
*

Так через віщо воно ото так виходить, що «рибак рибака не дуже бачить»?

А як ви гадаєте: хіба легко тебе побачити, коли перебуваєш ти у вищенаписаному стані? Не легко. Бо й самому голову тяжко піднести, та й тому, хто тебе вздріти схоче, не дуже «сіє становище» примітне єсть...

А чому таке становище утворилося?

Вважайте...

Бердянський район має біля 300 чоловік рибалок-професіоналів, чоловік на сотню набереється рибалок-аматорів, що так само немало часу витрачають на рибальство і в яких рибальство при ліпших умовах легко може перевернутися на професію. Додайте до цього ще чоловік з сотню «резерву», тобто тих рибалок, що їх занепад теперішнього рибальства кинув на другу роботу... Маєте, отже, армію бердянських рибалок — 500 чоловік. Приблизно, певна річ... Армія чималенька, як бачите. Кооперовано з них тільки 180 чоловік, та й то так кооперовано, що тільки 35% здають рибу до кооперативу. Решта — «і вашим і нашим»...

В чім річ, що рибалка так туго йде до кооперативу?

Не бачить для себе вигоди.

Ясно, що ми не можемо вимагати від рибалок свідомості, культурності і т. ін. Рибалки в такому іще перебувають стані, що тільки матеріальна зацікавленість може залучити їх до гурту, тільки зайва дешева мережа може довести рибалці, що «в єднанні — сила»...

Кооперативові треба з а т я г а т и рибалок. І не промовама та відозвама, а дешевим рибальським посудом, збутом їхньої продукції, культосвітньою серед них роботою.

А оце все й шкандибає на всі чотири...

Що робить тепер кооператив?...

Бореться за своє власне життя. Йому жити треба. А для того, щоб йому жити, він кинувсь у торговельні операції, бо ні від кого підмоги не жде... Значить, всіляка організаційна справа, культосвітня робота, всякі там плани — на заднім плані... І жевріє... І стан отакий: ні встав ні впав.

Рибалки його (чи від його) ждуть, а він на рибалок чекає... Даси рибалкам — самому нічого не залишиться (смерть!), не даси рибалкам — членів не буде (смерть!). І крутиться в зачарованому колі.

Треба коло те зачароване розірвати!

Хто його має піврати?

Всеукраїнська спілка!

Як?

Допомогою!

Якою?

Перш за все організувати ринок збуту. Кооператив захлинається, не маючи ринку.

Друге — кредитом. За час війни, і імперіалістичної, і громадянської, рибалки залишилися без «посуду»¹. Нема мереж на білу рибу, нема гачків на красну рибу... Нема човнів... Без допомоги з боку кооперативу неможливо правильно й широко організувати рибальство.

Третє. Треба відкрити консервний завод. Він є в Бердянську. І, здається, в розпорядженні Укррибакспілки, але він спить.

Оце треба зробити, і зробити негайно.

Вважайте, що завмерла багатюща галузь нашої промисловості в Бердянським районі. Можливості її колосальні. Наукова експедиція проф. Книповича довела, що війна спричинилася до того, що риба в Азовському морі збільшилася неймовірно. (Єдина користь, що від тої триклятушої війни маємо!). За передвоєнного часу Бердянськ ловив 200 000 пудів риби. Тепер ловить ледве 50 000. А ловити може «тисячу тисячів»...

* *
*

«Розкачайтеся», товариші з Укррибакспілки!

І качайтеся скоренько, бо біла риба знищить в Азовському морі красну рибу. Серйозно. Їсть, стерво, ікру красної риби...

Чим тоді закусьоватимете?

Огірком солоним?

¹ Посуд — снасть. (Авт.)

«У ЗАПОРОЖЦІВ З-ЗА ДУНАЮ»

МРОШЕЧКИ історії.
Іван Карась, «запорожець за Дунаєм»,
зловивши Оксану й Андрія, що чкурнули
були

В край далекий,
Що прослався за Дніпром,

протанцював «під завісу» та «бурю оплесків» гопака і вирушив, під проводом кошового отамана Задунайської січі Йосипа Гладкого, до Зеленого Лугу...

Але до Лугу йому з усім товариством потрапити не пощастило... Оселив їх цар Микола I біля моря Азовського, на річці Берді, біля теперішнього міста Бердянська... Діялося це року 1828...

Отаман Йосип Гладкий за те, що зрадив задунайських запорожців, вивівши свою персону з 500 козаками до царя, а 2 000 запроторивши в Силістрію, дістав за це лицарське діло чин генерал-майора і посаду наказного отамана Азовського козацького війська, з задунайських запорожців організованого.

Отаманував Гладкий над приазовським козацтвом аж до 1848 року, виотаманував собі, крім генеральського чину, ще й маєток в Олександрівському повіті на Катеринославщині, де жив собі та поживав собі благочестиво аж до 1866 року, коли й помер храбро з холери, приїхавши на ярмарок до Олександрівська...

* *
*

Поселилися запорожці по слободах: Старо-Петрівській, Ново-Петрівській, Ново-Спасівці та по інших... Це недалеко від Бердянська — всього вісім верстов...

Там вони й живуть і досі, перетворившись у громадян Української Соціалістичної Республіки...

Івана Карася нема вже, помер... Померла й Одарка, померла й Оксана, «приставився» й Андрій... Нема вже нікого з гулак-артемівських героїв... Живе тільки онука Оксанина, Параска Андріївна Вертипорох, з Куликів... Уже й Парасці Андріївні стукало й шістдесят, стукало й вісімдесят, стукає й далі...

Вже нема чим і їй, симпатичній бабусі, вертати пороху, сам уже порох біля неї вертиться... Хоч бабуся ще потроху бадьориться і поговорити любить:

— Господь пам'ять у мені держить, тільки що ноги не дуже дійсують та руки, до того ж, тіпаються, як ложку до рота несучу... А так — хвалити бога...

Бабуся огряденька, врода, видко, в неї степова, де-бела...

— Жилось же ж колись, голубе, так жилося, що й господи... От я на тебе (це на мене) дивлюсь, хіба ж такі люди були? Орли були, не люди... От і я... Де тільки я не була?! Я весь світ пройшла... За Кременчуком була. І за границею була...

— А за якою ж ви, бабусю, за границею були?

— Та де була, то була... У Ярусалимі була... От... І, господи ж, яких же ж див я там надивилася...

— А Гладкого, бабусю, пам'ятаєте?

— Аякже! Генерал був, отут і жив, у Старо-Петрівській... Начальником був... Отаманом... Отож як поїхала я в святу лавру, в Київську, в Печерську, молебствія одправила та вийшла, а воно ж, господи, хороше як...

— А звідки ж узявся, бабусю, у вас тут Гладкий?

— А прислано було його... Він із простих, кажуть, був... з полтавських... А потім цар йому генерала пожалував...

— А дівся де він?

— А так що й не скажу... Забрано було кудись його, а на його місце Косолапа прислано... Генерал був... Та все повертав, щоб на нього люди робили... А дочка його було їде на воронім коні вулицею, а кінь під нею аж сміється... Та бали було такі встроює... Збере півчу, гарністів, а півча в нього вбрана так, як ото в архирея, та й співають... Та п'ють, п'ють... А в їх же ж і тернівка, і вишнівка, і дулівка... Воно ж генерал! Так, повірите, і

нашого батюшку, отця Миколая, призвів Косолап до того, що їде п'яний з балу й співає на всю вулицю:

Ой їхала Катерина
Не парою — шостерима.

Йй же богу, хай бог простить, правда...

— А як же ви жили тут, бабусю?

— Добре жили... Були военні (баба робить наголос на о), були й невоенні... Военні, так ті службу несли, а невоенні тут робили... Военні од турка одбивалися... Це не за твоєї пам'яті дванадцять кораблів било? ¹

— Ні, бабусю, не за моєї...

— Як приїхали та як стали — аж дванадцять кораблів... А Косолап пушку, оту, що ото біля церкви лежить, на фортеці поставив та як стрельнув! А він тоді з кораблів як почав бить, як почав бить, господи ж, твоя воля! Так ми з дідом аж у хутір повтікали... І Косолап утік...

— А звідки, бабусю, козаки брались?

— А вписувалися! Як Косолапові масла та меду, то того, то сього — і козак! Усякий грець у козаки перся, щоб од військової служби одкараскатись. Бо тоді по 25 літ у москалях служили, а тут вільніше було! А як грамотний та гроші є — і в пани пролізеш... Аби гроші...

— А де ділися козаки?

— Скасовано... Ото як Косолапа забрано було, та прислали до нас Решетилова генерала... А потім наказано було: хто хоче переселятися, хай на Чорномор'я їде, у козаки, значить, а хто не хоче, хай зостається — християнином буде... Так дехто пішов, а дехто зостався... І ми тутечки zostалися та й жили. Тільки ті, що на Чорномор'я поїхали, вимерли геть-чисто всі... Од лихорадки... Там така лихорадка, що хай господь милує й криє... Клемент (клімат) там такий. Отаке в нас за старини тут було... Я й на Афон їздила... От де жили добре... Горіхи, персики...

— А з чого жили козаки?

— Як із чого? З землі... З риби... Хліб родив... Достатки були... Я й у Криму була... Один там манах благочестивий був... Прийшли ми до нього, а він одпочиває...

— Жилося, значить, бабусю, непогано?

¹ Кримська кампанія. (Авт.)

— Нічого... Син було каже: «Ви, мамо, всі гроші манахам розвозите», а я йому: «Не твої»,— кажу...

Сильно любить Карасева правнука про божественне...

* *
*

«Запорожець з-за Дунаю»... Нашадки... Слобода Старо-Петрівська... Фортеця на Азовськiм морі... Колишня, звичайно... Ще схоронилися залишки шанців... В церкву повмуровувані кулі гарматні, що ними бомбардували союзники Петрівську за Кримської кампанії 1854 року. Біля церкви лежить старовинна гаківниця.

Червоних жупанів нема... Нема шаблук, нема оселедців, ні бунчуків, ні клейнодів... Радянські селяни... Школа, сельбуд, кооператив, сільрада... 2400 чоловік населення... 4800 десятин землі... Озимої посіяно 1584 десятини, ярої — 1212... Урожай — «слабкуватий»... Був вищий за середній, а потім «захват» — і наниз... Захват — знамениті суховії, північно-східні вітри, лихо наших степів. Три дні подули — і зерно на послід... Чекають по 25—30 пудів з десятини...

* *
*

За «курінного» Москаленко... За писаря Черненко... Писар — жінка!

Іхав я додому та й думав:

«Писар — жінка?! Як же ж тому Іванові Карасеві на тім світі? Щоб ото жінка та за писаря в запорізьких козаків?!»

А воно ж, розумієте, жінка та не тільки за писаря, а ще й за голову комнезаму править!

«ТАК МИ Ж НАРОД ТЬОМНИЙ»

(Конспект до трагедії)

ВАЗОВСЬКОМУ морі, на дні оного, росте тра-
ва зелена, що комкою зветься...

Травка вона приемненька, ніжна й м'я-
кенька, не «кусається» так, як наш кушир
триклятуший, а як улізеш у неї — так вона
тільки лоскоче... Лоскотлива трава... Хо-

роша трава...

І от, як вона виросте, хвилі морські її гойдають, з
кореня зривають і прихлюпують її до берега, де й лягає
вона понад берегом зеленими мокрими «ковбасами»...

Найбільше її хвилями пригортається до берегів азов-
ських кіс — Денисової (Обіточенської) та Бердянської...

Тоді приходять люди православні, вигортають ком-
ку тую на берег, на піску її розтрушують, сонце її при-
пікає, висушує, і робиться вона суха-суха, та м'яка, та
рипуча...

А потім того її збирають, складають у такі пакунки,
як ото сіно, й пресують особливими машинами...

А потім уже одправляють її в усі кінці СРСР нашо-
го, де з неї ліжники роблять, подушки роблять і всілякі
м'які меблі роблять, щоб громадам не дуже муляло,
коли вони після «трудов праведних» чи лягають, чи сі-
дають відпочити для...

Хороша трава комка, корисна і хорошу котировку
має на ринку нашому радянському...

Вже в Бердянську, приміром, там-таки, на місці, по
півтора карбованця за пуд комки платять¹.

* *
*

Сидимо ми якось на Денисовій косі, на березі, та й
дивимось на шкаралущі з яець морської птиці, що енер-

¹ Роздрібна ціна. (Авт.).

гійно несе яйця для яечні православного населення, на косі «обитаемого»... А шкаралущі ті, як яечня вже спечена, викидаються в море, щоб не бачив ніхто, як нищиться морська птиця на Денисовій косі...

Сидимо та й «дакаємо», бачачи, як у нас природа наша охороняється...

Підпливає баркас, а на баркасі п'ять засмаглих «гражданов», з вусами попід носами (декотрі з сивими) і з залізними вилами в руках...

— Здорові були,— кажуть граждани.

— Драстуйте,— кажемо ми.

— На охоту?

— Ні, так... Подивитись, як тут, на косі, що й до чого... А ви?

— А ми комку збираємо...

— Ну, сідайте, закуримо...

Сіли й закурили...

— Так комку, кажете, збираєте?

— Комку збираємо...

— Що ж у вас — артіль, чи як?

— Яка там артіль? Од «хазяїна»...

— Ну й що?

— Та що ж. «Гірки, сестро, заробітки»... Хіба ти його багато назаробляеш, коли й вигорни, й висуши, й збери, й спресуй, а воно тобі по п'ятнадцять копійок з пуда за всю ту роботу платить...

— А хто ж у вас за «хазяїна» править?

— Та Гальперін якийсь, із Харкова...

— А що ж воно за Гальперін такий?

— А ми хіба знаємо, а ми хіба його бачили? Живе собі в Харкові, а ми тут робимо... Тут у нього уповноважений є... Так іноді приїздить з Харкова, подивитись, та й усе...

— Іч який Гальперін!.. Сидить у Харкові, а ви тут збираєте?

— Еге!

— А почім той Гальперін продає ту комку, що ви йому збираєте?

— А ми хіба знаємо? Може, по карбованцю, а може, й по півтора... Вона не дешева...

— А ви йому по п'ятнадцять копійок збираєте?

— Еге!

Тут уже (з пісні слова не викинеш) в таку спокійну

нашу бесіду почали вскакувати, з нашого (признаємось) боку, слова, що їх аж ніяк не можна на папір навести... Нехороші почали слова вскакувати...

— Так що ж ви,— кажемо,— не можете того самі робити, що робить Гальперін? Не можете скласти артілі, щоб не годувати Гальперіна?

— Та воно...

— Що воно?

— Так Гальперін заплатив за оренду чотири тисячі, та машини...

— А ви цього скопом не могли б зробити? Чи вам би не пішов Наркомзем на поміч, щоб дати в розстрочку оренду? Чи у вас нема організації, що могла б це на себе взяти? Чи ви не маєте кооперації? Ви стоїте, чуєте поперека, а Гальперін у Харкові не на комці, а на перинах спить?!

— Та воно так!.. Так ми ж народ тьомний!..

— Тьомний ви народ?! Так ви (трах! трах! трах!) Гальперінові на перину заробляти «не тьомний», а для себе «тьомний»?!

— Та воно (трах! трах! трах!) так! Правильно!

— А потім скиглите, що «жисть чижолая»?!

— Ну що ви з нами зробите, коли отакі ми. Ех (трах! трах! трах!) «жисть»!..

— Ото тільки й нашого: я на вас — «трах», ви на «жисть» — «трах», а Гальперіни на перинах сплять...

«Тьомний ми народ». Ну що ви зробите?

Р. С. На Бердянській косі комку збирає Бердянський курорт і має з того чималий зиск.

І ще одно Р. С. На Денисовій косі, кажуть, комки щороку збирають щось 40 000 пудів... Підрахуйте, скільки Гальперіни можуть перин придбати, бо: «так ми ж народ тьомний». І не забувайте, що для того, щоб тую комку збирати, не треба навіть «світла» особливого: комка собі росте, сама на березі лягає, а ти тільки згрібай та пресуй...

Так навіть і для цього «ми народ тьомний» (трах! трах! трах!).

«СЛАВНИХ ПРАДІДІВ ВЕЛИКИХ ПРАВНУКИ ПОГАНІ»

ПОВЕЗЛО Бердянську... Власне, не Бердянську, а Бердянському курортіві...

Завітати «зволили» до нього не проста людина, а сам «онук» не більше й не менше, як Тараса Григоровича Шевченка...

Одрекомендувались як славнозвісний кобзар-бандуриста Василь, син Кузьми Шевченка, й наприкінці «рекомендації» багатозначно додали:

— Не забувайте, що я онук Т. Г. Шевченка...

І вивісили на курорті об'яву:

К О Н Ц Е Р Т

Известного кобзаря-бандуриста Василя Кузьмича ШЕВЧЕНКО двоюродного внука Т. Г. Шевченко, при участии артистки Марии Андреевны ШЕВЧЕНКО.

Музыкальные №№ будут исполнены под аккомпанемент: 1) сложной украинской бандуры, 2) хроматической бандуры и 3) рояля следующих композиторов: Глиера, Даргомыжского, Рубинштейна, Гречанинова, Бизе, Лисенка, Подгорецкого, В. Шевченко (внука Т. Г.) и народные песни.

Возле рояля Н. ШЕВЧЕНКО...

«Самий, як бачите, Шевченко» налетів на Бердянський курорт.

Так от «онук» і концертнули, значить, перед курортними хворими під акомпанемент «сложной», «хроматической» і «рояля следующих композиторов», возле которого сиділа (чи сидів) Н. Шевченко.

Тарас Григорович Шевченко (двоюридний дід), як ми знаємо, людина популярненька серед нас, грішних...

Зібралась, отже, сила хворих і службовців.

— Онук же ж! І чий онук?!

Автор допису про цей концерт барвисто описує «онуків» виступ:

Як заграє «онук», як «заспіває»... Мов цап голосистий козу вздрів.

Так ото хороше.

Вийшла, плюнувши, частина слухачів...

Потім заспівали «онучка»... Співали вже улюблених «дідових» пісень:

1) «Жить, будем, жить».

2) «Душечка-девица».

Вийшла ще частина слухачів...

Потім знову «онук» утяли «Садок вишневий коло хати»...

Ще вийшли...

Потім «онучка» вжарили «Песню цыганочки»...

Після того вже «заспівала» зала:

— Барахольщик! Балаганщик! А ще говорить, с. с., що онук Шевченків.

Оцінка, сказати би, першого відділу концерту...

Другий відділ почався й скінчився заявою «онучки»:

— В виду того, що здесь имеется быть еще какой-то вечер...

Тут свист...

Це другий відділ, що ним і скінчився концерт...

Тарасове ім'я, як бачимо, декому править за знярядя до спекуляції...

Поховать би слід отаких «онуків»...

Без «заповіту» навіть...

ДАВАЙТЕ ВОЮВАТЬСЯ

ЯСНО: хулігани всіх мастей виголосили справжню війну народу харківському...
Нема того дня, щоб жертви тої війни не вкривали своїми прізвищами сторінок харківських газет...

Садки харківські, понасаджувані для відпочинку харківського населення, обертаються останнього часу в якісь хуліганські тирла, де переляканий обиватель харківський, замість одпочивати, тремтить перед камінням, перед матом, перед ножами брудно-п'яних «ухачів»...

От газета тільки за 10 серпня:

1. В літньому садку на Римарській вул. міліція заарештувала п'ятьох хуліганів, що напали на публіку й приставали до прохожих...

2. Біля Червонозаводського скверу хуліган бив прохожих...

3. В садку «Металіст» хуліган бив публіку...

4. На Жуковській вул. хулігани вікна побили...

5. На Монастирській вул. хуліган побив двох жінок...

І, нарешті, фінський ніж в серці молодого робітника Біляєва... Ніж разом з хуліганським «поцілунком»...

І знову ж таки в садку, в публічному місці, на очах у публіки.

І тільки за те, що Біляєв по про х а в-не бешкетувати, не хуліганити, не матюкатися в садку, серед жінок, серед дітей...

Гасає по садку хуліган, недавно випущений з бупру, й розмахує ножем, скерованим у робітниче серце!

Що це таке?

Столиця чи шлях у темному лісі, де ні проїхати ні пройти не можна?

Що це таке?

Життя тихого столичного міста чи війна, де не знаєш, звідки тебе проткне ворожий багнет?

Коли це війна — ми просимо Генерального Прокурора республіки взяти на себе верховне в ній командування...

Ми просимо дати хуліганству відчуття, що на війні не жартують.

ДЕ ТАМ У ВАС ВІЙНА?

ВЕ до правобережців з таким от запитанням звертаємося...

Де ви там воюєте?

Кого ви там уже повоювали, які міста захопили, яку владу настановили?..

Дуже вже-бо нам, що на Лівобережжі оце сидимо, кортить про все те дізнатися.

По всіх закордонних газетах крик кричить дужий:

— На Україні повстання.

— Повстанці захопили Черкаси, Умань, Вінницю.

— Радянська влада втекла.

— Ідуть на Київ.

Ми тут за Харків виходили дивитися, якими шляхами від вас радянська влада тікала, й не бачили...

Куди вона від вас втекла?

Може, манівцями якими?

Хто ж там такий у вас за владу тепер править?

Свої чи Пілсудський воевод своїх поприсилав?

Чи скоро вже на Лівобережжя двинетесь, щоб і нас у порох зітерти?

Напишіть, будь ласка, про все це нам, а то сидимо ми тут, ні чорта не знаємо, працюємо, режим економії провадимо, газети видаємо, до дня врожаю готуємося, а ви там отакий тарарам ізняли...

Може, вже й нам треба манатки збирати та тікати?

От становище на цій нашій Україні!..

Щороку в закордонних газетах пишуть про повстання у нас величезні, а ми нічого не відаємо...

Чого ви так потихеньку бунтуєте, що до Харкова не чуть?

І напишіть ще нам ось про що...

Ви ж ото бачили, як тікала від вас радянська влада... Так чи так вона тікала швидко, як колись Пілсудський тікав, чи повільніше?

Одне слово, чи наздоженемо ми Пілсудського, чи нам треба тренуватися, щоб наздогнати, бо тікав він 1920 року дуже прудко...

«БЕЗ ГОЛОСУ ВОВНА»

ЩОСЬ ізнову з «правдою» непорядок...
Що воно за знак такий, що за тою
«правдою» до Харкова почав народ ча-
стенько навідуватись?..

З гречкою, чи що, повикошували «правду»
ту на ланах на широких на українських?..

І виходить якась нісенітниця: щоб знайти «правду»
на Харківщині, треба їхати аж до Харкова.

Хіба «правда» здалеку видніша, чи що?..

На Харківщині, в селі Ковалюхах, одібрали у селя-
нина Соколовського «голос»...

Була людина з «голосом», а потім з ласки райвбор-
кому «охрипла»... На виборах тепер тільки сипить...

А через віщо його «охрипли»? Сказати, і людина
ніби для «голосу» підходяща, а «голосувати» права не
має...

Соколовський — бідняк... До шістнадцяти років —
наймит... На початку революції — член Київської Ради
депутатів. До 1920 року — інструктор Полтавського зем-
відділу. Хвороба... Тяжка праця... Торік — хліборобство
в с. Ковалюхах, на наділеній землі... 1922 року про-
водить селянство Соколовського в сільраду... Декому з
місцевих царків (так пише Соколовський), це не до
вподоби, і його позбавляють права голосу. ВУЦВК від-
новлює його в правах. Біжучого року бідняцько-серед-
няцькі лави висувують кандидатуру Соколовського в
сільраду. На перевиборах виступає він і трохи проти
гладить РВК, вказуючи на дефекти в роботі...

Через кілька часу нема в Соколовського «голосу»!

Нема...

Тиць сюди, тиць туди — нема.

Має Соколовський вовночіску.

Чеше вовну... Кустар, одне слово.

Так от:

— Експлуататор. Фабрикант.

— Та помилуйте, я сам чешу, з найманої праці не користуюсь!

— Е-е-е!

І нема в Соколовського «голосу»...

І запитує з сумом Соколовський (а за ним і ми):

— Чи всіх вовночосів позбавлено на Україні голосу, чи тільки самого Соколовського?

Як же тепер бути? Раз я схочу чесать вовну, так, значить, бери свій голос, загортай у папірець, неси до Хорольського РВК і кажи:

— Натє голос. Вовну збираюь чесати.

Так чи ні?

Соколовський має одну конячину... І пишуть:

«Соколовський дає в експлуатацію коня...»

Угу... Це значить, як повезе мене Йосип Явдокимович з роз'їзду до Лиману качки стріляти, так його «голосу» за це слід позбавити.

Експлуатує ж він коня!

Не їдитиму, хай вибирає Йосип Явдокимович раду, бо людина він усіма сторонами хороша... Ходитиму пішки...

Щось воно не те... Десь, щось, когось, комусь, чогось не тогось...

А Соколовський уже просить:

— Якщо на світі нема правди, вибийте з моєї голови міцну віру в силу революційної законності.

Бачите, що виходить?..

Таке, хоч кидай печене й варене та вибивай з голови віру...

Давайте краще так робитимемо, щоб віра сама в голову влазила...

Для всіх краще буде...

П Р И М І Т К И

Третій том творів Остапа Вишні включає усмішки, гуморески та фейлетони, написані в 1925—1926 рр. Сюди входить великий цикл гуморесок «Лицем до села», низка мистецьких усмішок і т. ін. Вперше вони були опубліковані на сторінках газет «Вісті ВУЦВК», «Радянське село», журналів «Всесвіт», «Нове мистецтво». Переважна більшість творів в окреме видання включається вперше.

ФЕЙЛЕТОНИ, ГУМОРЕСКИ, УСМІШКИ 1925—1926

Час уже. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 8 березня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«Клуб». Вперше надруковано в газеті «Селянська правда» 8—10 березня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Були... Були... Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 15 березня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

А я їх газом. Вперше надруковано в газеті «Селянська правда» 15—17 березня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Доброхім — добровільне товариство друзів хімічної оборони та хімічної промисловості.

Загадки. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 18 березня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

А ви кажете... Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 21 березня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Правильний муж! Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 22 березня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Лісовий Петро Андрійович (1892—1943) — український радянський письменник. В той час працював нарисовцем у газеті «Вісті ВУЦВК».

Як? — Отак! Вперше надруковано в газеті «Селянська правда» 22—24 березня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«А поруч — там комісарова Маруся кричить, і пелюшки сохнуть...» — У 1921 р. в друкарні газет «Вісті ВУЦВК» та «Селянська правда» був відповідальним за випуск комісар.

«Селянська біднота» — селянська газета, видавалась у Харкові в 1920—1921 рр.

Не зрозуміли. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 24 березня 1925 р. Твір включався у збірки «Голосномовець», К.,

«Книгоспілка», 1925 р.; «Вишневі усмішки кооперативні», Х., «Плужанин», 1927 р.; «Усмішки в 4-х томах», т. 2, Х., Держвидав України, 1928 та 1930 рр. (Далі при посиланні на це видання будемо вказувати: «Усмішки в 4-х томах», том, сторінка); «Усмішки в 2-х томах», т. 2, К., Держвидав України, 1929 р. Друкується за газетним текстом.

Дочекались-таки. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 26 березня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Матеріалом для фейлетону послужили такі події: 22 березня 1925 р. на засіданні єгипетського парламенту було намічено провести вибори його голови — ставленника англійських імперіалістів, прем'єр-міністра Зівар-паші. Більшістю голосів головою парламенту обирається Заглул-паша. Тоді під тиском англійських військових властей (див. примітку до твору «Діла єгипетські», т. 2) король Фуад видав указ про розпуск парламенту. Депутатам після оголошення указу було наказано розійтись. Але вони не залишили залу засідань. Тоді в будинок парламенту було введено загін англійської поліції. Депутатів виводили силою, били та арештовували. На випадок можливих заколотів у Порт-Саїд та Александрію було викликано англійських ескадру.

Чого воно так? Вперше надруковано в газеті «Селянська правда» 27—28 березня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Справи церковні. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 29 березня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Про тихонівську, живу та автокефальну церкву див. примітку до гуморески «Діли небесні» (т. 1).

Вій. Вперше надруковано в журналі «Всесвіт», 1925, № 6. В окремі видання твір не включався. Друкується за текстом журналу.

Петрицький А. Г. (нар. 1895 р.) — видатний український радянський художник.

«Вій» — музичний гротеск, створений Остапом Вишнею за Гоголем та Кропивницьким. Перша вистава відбулася 26 березня 1925 р. в Харкові в театрі імені Івана Франка.

«За часів формальних шукань, що захопили були художників...» — Див. примітку до твору «Лиха іскра поле спалить, сама сьезне» (т. 2).

«Недалечко червоне яечко». Вперше надруковано в газеті «Селянська правда» 1—2 квітня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«Пренія». Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 4 квітня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

В основу твору покладено телеграфне повідомлення «Бійка в італійському парламенті». В ньому читаємо: «З Рима, 3/IV. Учора в італійському парламенті сталася бійка, яка тривала більше півтори години. Бійку ліквідувала поліція».

Бійка сталася з такого приводу: бувший фашист Віола виступив з промовою, в якій викривав фашистський терор та зловживання фашистської влади під час муніципальних виборів у Фарателло.

Віолі весь час не давали говорити. Несподівано наймолодший з фашистських депутатів Ботаї підскочив до Віоли й почав його бити. Віола став оборонятись. Між обома депутатами почалася бійка, до якої пристали й інші депутати. Вони бігали по всій залі, б'ючи один одного» («Вісті ВУЦВК» 4 квітня 1925 р.).

«Рик стоїть, плач стоїть перламутровий!» — перефразовані рядки з поезії П. Г. Тичини «Арфами, арфами...» В оригіналі вони звучать так:

Сміх буде, плач буде
Перламутровий...

Треба охоронців. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 7 квітня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Тиждень лісу. Вперше надруковано в газеті «Селянська правда» 10—11 квітня 1925 р. Твір опублікований у збірці «Щоб і хліб родився, щоб і скот плодився» (Сільськогосподарські усмішки), X., «Радянське село», 1926 р. Друкується за газетним текстом.

Справи національні. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 15 квітня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«Усі в'язниці українські... У кіно українці сидять, по школах українці сидять...» — Йдеться про переслідування у панській Польщі українців, які виступали за свої національні й соціальні права. В тюрми було перетворено сотні шкіл та клубів («Вісті ВУЦВК» 14—15 квітня 1925 р.).

Баба Мархотка. Вперше надруковано в газеті «Селянська правда» 15—16 квітня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Горить! Ох і горить же! Вперше надруковано в газеті «Селянська правда» 22—23 квітня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«Дефензива Посполита Польська». Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 25 квітня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Як одне теля одного дядька било. Вперше з підзаголовком «Чистісінька правда» надруковано в газеті «Селянська правда» 24—25 квітня 1925 р. Твір включався у збірку «Щоб і хліб родився, щоб і скот плодився» (Сільськогосподарські усмішки), X., «Радянське село», 1926 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 2, X., Держвидав України, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 2, К., Держвидав України, 1929 р.; «Твори в 2-х томах», т. 1, К., Держлітвидав України, 1956 р. Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 1, К., Держлітвидав України, 1956 р., стор. 137—138. (Далі при посиланні на це видання будемо вказувати: «Твори в 2-х томах», том, сторінка).

І це непогано, але можна й краще... Вперше надруковано в газеті «Селянська правда» 26—28 квітня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Істимемо кавуни й дині... Вперше надруковано в газеті «Селянська правда» 29—30 квітня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Щоб не було мало. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК»

29 квітня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Хоч би одним оком глянуть! Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 30 квітня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Понад туманами. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» — перша частина 14 травня, із вказівкою «далі буде» і друга частина 15 травня 1925 р. Твір включався у збірку «Привіт! Привіт!», Вибрані твори, К., «Радянський письменник», 1957 р.; «Вишневі усмішки». Вибрані гуморески та фейлетони (1921—1955 рр.), К., Держлітвидав України, 1960 р., у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 1, 1928 та 1930 рр.; «Твори в 2-х томах», т. 1. Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 1, стор. 204—212.

Друкуючи усмішку в окремих виданнях, Остап Вишня додав підзаголовок «Перша аероподорож».

«Зразу видно, що на округу йде...» — В 1925 році була проведена адміністративно-територіальна реформа. Губернії, в тому числі Полтавська, були розукрупнені на адміністративні округи. Вони проіснували до 1930 р.

«Людина! О, це бринить гордо!» — крилата фраза із п'єси М. Горького «На дні».

Ланцюговий міст у Києві е! Вперше з підзаголовком «Від спеціального кореспондента» надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 16 травня 1925 р. В кінці твору знаходимо вказівку на час і місце його написання: «10/V 1925 р. Київ». В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Смигла-Ридзь — Ридз-Смиглий Едвард (1886—1942) — польський реакційний політичний діяч, генерал, брав активну участь у походах білополяків проти Крайні Рад.

Дніпром. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 20 травня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«Арсенал» — київський завод. Заснований 1764 р. Арсенальці славили себе героїчною боротьбою за встановлення радянської влади на Україні.

«Чуден Днепр при тихой погоде...» — крилаті слова з повісті М. В. Гоголя «Страшная месть».

«Розкувались, побратались...» — перефразований рядок з поеми Т. Г. Шевченка «І мертвим, і живим...» — «Розкуйтеся, братайтеся».

«Царя до ката повели» — перефразований рядок із поезії Т. Г. Шевченка «Хоча й лежачого не б'ють» — «Царя до ката поведуть».

«Учимось. І чужому навчаємось, і свого не цураємось» — перефразовані рядки із поеми Т. Г. Шевченка «І мертвим, і живим...»

Учітесь, читайте,
І чужому навчайтесь,
Й свого не цурайтесь.

«І лани широкополі, І Дніпро, і кручі Йому видно...» — перефразовані рядки із шевченківського «Заповіту»:

Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно...

Кременчук. Вперше з підзаголовком «Така собі усмішка: пересадочна» надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 21 травня 1925 р. В кінці твору зазначено дату написання: «15/V 1925». В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом

Боплан Гійом-Левассер (1600—1673) — французький військовий інженер, автор записок про Україну.

Вітовт — Вітаутас (1350—1430) — великий князь литовський.

Сигизмунд II Август (1520—1572) — польський король.

Вох рорупі. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 26 травня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Голосномовець. Вперше надруковано в журналі «Нова громада», 1925, № 10, стор. 12. Твір включався у збірки «Голосномовець», К., «Книгоспілка» (Бібліотека-копійка), 1925 р.; «Українізуємось» (Усмішки), Х., «Плужанин», 1926 р.; «Вишневі усмішки кооперативні», Х., «Плужанин», 1927 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 2, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 2, К., Держвидав України, 1929 р.; «Твори в 2-х томах», т. 1.

В перекладі на російську мову гумореску опубліковано в збірках «Українізуємось», Л., «Мсль», 1928 р.; «Улыбки Вишни». Избранные произведения, Х., «Пролетарий», 1929 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 1, стор. 125—126.

Я б не святкував. Вперше надруковано в газеті «Селянська правда» 27—28 травня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Було й є. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 28 травня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

28 травня 1925 р. радянська громадськість відзначала п'ятиттє за дня виходу першого номера газети «Вісті ВУЦВК». З цього приводу й написано усмішку «Було й є».

«— Надволжя! Надволжя! Надволжя!

— Південна Україна! Україна Південна! Україна Південна!» — Письменник говорить про заклик партії та уряду допомогти голодуючим Надволжя та Південної України.

П'ять років. Вперше надруковано в журналі «Селянський будинок», 1925, № 5, стор. 49—50. В окремі видання твір не включався. Друкується за текстом журналу.

Свято врожаю. Вперше надруковано в газеті «Селянська правда» 23 серпня 1925 р. Твір включався в збірку «Ану, хлопці, не піддайсь!» Видання 3-є з додатком нових гуморесок, Х., Держвидав України, 1927 р. та в 4-е видання цієї ж збірки також 1927 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 2, 1928 та 1930 рр., «Усмішки в 2-х томах», т. 2, К., Держвидав України, 1929 р., «Твори в 2-х томах», т. 1.

В перекладі на російську мову твір надруковано в збірці «Улыбки Вишни». Избранные произведения, Х., «Пролетарий», 1929 р. та в другому виданні цієї книги 1930 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 1, стор. 129—130.

Як я в Харкові «трахторного двору» шукав. Вперше з підзаголовком «Бувальщина» надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 28

серпня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Література «заборная». Вперше надруковано в додатку до газети «Вісті ВУЦВК» «Культура і побут» 30 серпня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«*Проститутка*» — п'єса за романом французького романіста Віктора Маргеріт. П'єса в свій час широко рекламувалась, хоч зовсім на це не заслуговувала.

Глаголін Б. С. — радянський театральний критик та режисер.

«*Бенефіс «дяді Вані»*» — Йдеться про бенефіс майстра французької боротьби Івана Лебедева. Бенефіс відбувся 26 вересня 1925 р.

Валайте, ваша величність, оптом!.. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 9 вересня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«*Пам'ятаєте, як іще 1918 року Бессарабія «самохіть» приєдналася до братньої Румунії?*» — Див. примітку до твору «Подарунки» (т. 2).

От вам і кіт! Вперше надруковано в газеті «Селянська правда» 11 вересня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Що посовітуєш?! Вперше надруковано в газеті «Селянська правда» 16 вересня 1925 р. Твір включався у збірки «Ану, хлопці, не піддайсь!» Видання третє з додатком нових гуморесок, Х., Держвидав України, 1927 р. та в 4-е видання цієї ж книги також 1927 р.; «Сійся, родися, жито, пшениця» (Усмішки), Х., «Радянське село», 1929 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 2, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 2, Х., Держвидав України, 1929 р.; «Твори в 2-х томах», т. 1. Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 1, стор. 133—134.

Хіба вони знають?! Вперше надруковано в газеті «Селянська правда» 18 вересня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Як найкраще хліб заготовляти. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 19 вересня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Нічого нового. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 20 вересня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«*Конгрес оце, як відомо, відбувся в Стокгольмі цікавий. Конгрес «святого інтернаціоналу»...*» — Йдеться про «світовий церковний конгрес», що відбувся на початку вересня 1925 р. в Стокгольмі. Після довгих дискусій конгрес прийняв «послання до коханих братів та сестер у Ісусі Христі», що складалось із двадцяти пунктів. У п'ятому пункті послання, про який ідеться у фейлетоні, найбільш повно розкривається антинародний характер цього зборища церковників. В ньому зокрема читаємо:

«В господарському обсягу ми визнали за найцінніше душу. Її треба розуміти тільки як машину. Її найперше право — це право на визволення. Іменем евангелія ми оголосили, що економічний устрій покоїться не виключно на особистих інтересах, але й на загальних інтересах. Ті, хто володіє власністю, повинні вважати себе

представниками бога та відповідальними перед ним за владу, що їм дано (див. «Вісті ВУЦВК» 20 вересня 1925 р.).

Альтернатива. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 25 вересня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Гінденбург Пауль фон (1847—1934) — німецький військовий і державний діяч.

Давайте перевибирати. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 26 вересня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Вундеркінд. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 27 вересня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«Цукровик» — масовий робітничий журнал, орган Укрбюро ЦК профспілки цукровиків. Виходив у Харкові в 1924—1926 рр.

Він такий... він може... Вперше надруковано в газеті «Селянська правда» 27 вересня 1925 р. Твір включався до збірки «Ану, хлопці, не піддайсь!» Видання 3-є з додатком нових гуморесок, Х., Держвидав України, 1927 р. та в 4-е видання цієї книги того ж року; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 2, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 2, К., Держвидав України, 1929 р.; «Твори в 2-х томах», т. 1. Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 1, стор. 131—132.

Сокири треба. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 30 вересня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Не викрутуються. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 3 жовтня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«І пішли на Сокольники, на Померки...» — тобто в приміські райони Харкова.

Ми надолужимо! Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 7 жовтня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Кобург — місто в Німеччині.

Чорт зна чого не візьмем. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 10 жовтня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

У гуморесці йдеться про прагнення польського уряду встановити добросусідські відносини з Радянським Союзом.

Початок переговорам між обома державами поклав народний комісар закордонних справ СРСР Чичерін. В кінці вересня 1925 р. він побував у Варшаві, мав зустрічі та розмови з президентом Польщі Войцеховським, прем'єр-міністром Грабським, міністром закордонних справ Скінським, головою сейму Ратаєм та іншими польськими державними урядовцями.

«...Посвежел» на блискучий призов 1903 року. — Йдеться про призов до лав Червоної Армії юнаків 1903 р. народження.

«Па-а-німать, значить, нада», — як казав колись Мусій Копистка...» — Мається на увазі герой п'єси Миколи Куліша «97».

«...Додому прийде, та в неї злотий крутить, та фінансова матка не в порядку, та «креси» її в боку колють...» — Йдеться про фінан-

сову скруту, яку тоді переживала Польща, та про селянські заворушення на її окраїнах.

«...Так уже на Збручі з Чемберленом у куцах воловодиться...»— Письменник має на увазі численні демарші на кордонах Радянського Союзу, що їх влаштовували польські правителі в спілці з англійськими імперіалістами.

«Тіні забутих предків». Вперше з підзаголовком «Романтика» надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 11 жовтня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Спробував?! Вперше з підзаголовком «Гумореска» надруковано в журналі «Радянський селянин», 1925, № 19, стор. 36. Твір ввійшов у збірки «Щоб і хліб родився, щоб і скот плодився» (Сільськогосподарські усмішки), Х., «Радянське село», 1926 р.; «Різдвяний сон кобили вороної» та інші оповідання», К., Держвидав України, 1928 р. та в два наступні видання цієї збірки 1929 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 2, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 2, К., Держвидав України, 1929 р. Друкується за газетним текстом.

Поволеньки, громадяни! Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 28 жовтня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Сум обгортає. Вперше надруковано в газеті «Селянин» 29 жовтня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Справи кооперативні. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 29 жовтня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«Ходимо тепер у капіталістичну «Німецьку» їдальню».— Йдеться про одну з тогочасних харківських приватних їдалень.

«І пішов через дорогу до азербайджанського (очевидно) громадянина і взяв чотири булки...»— Йдеться про один із харківських тогочасних приватних хлібних магазинів.

Як забагатіти кооперативі. Вперше надруковано в газеті «Селянська правда» 28—29 жовтня 1925 р. Твір включався до збірок «Вишневі усмішки кооперативні», Х., «Плужанин», 1927 р.; «Усмішки кооперативні», Х., «Український робітник», 1930 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 2, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 2, К., Держвидав України, 1929 р. Друкується за газетним текстом.

Калоша сміялась... Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 31 жовтня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Якої погибелі ми дійшли. Вперше надруковано в святковому номері газети «Вісті ВУЦВК» 7 листопада 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«За два тижні (знамениті два тижні!) ми, виходить, не впади...»— Світовий імперіалізм пророкував швидку загибель молодій радянській республіці. Капіталісти цілком серйозно встановлювали щонайбільше двотижневий термін існування нашої держави з дня перемоги Великої Жовтневої соціалістичної революції.

«Так що коли, за синтаксисом Петрова чи Смирнова, скласти про нас «предложеніє»...»— Йдеться про тогочасні підручники російської мови.

Хто правий. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 11 листопада 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«Багдадський вор» — популярний у двадцять роки кінофільм.

ВУФКУ — Всеукраїнське фото-кіноуправління.

Чи поборомо, чи не поборомо? Вперше надруковано в газеті «Селянська правда» 13—14 листопада 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Треба якось рятуватися. Вперше надруковано в газеті «Народний учитель» 24 листопада 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«Тепер усе комплексною системою робиться». — Мається на увазі комплексна система виховання. Див. про це примітку до твору «Комплекси учительські» (т. 2).

«Не підійде й евристичний...» — тобто метод логічних суджень.

Serum antibabikum. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 2 грудня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«Книжечка». Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 3 грудня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Демітріу і Елефтереску. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 30 грудня 1925 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«Діва днес пресущественного рождає». Вперше з підзаголовком «Різдявні усмішки» надруковано в журналі «Сільськогосподарський пролетар», 1925, № 19—20, стор. 37—38. В окремі видання твір не включався. Друкується за текстом журналу.

ЛИЦЕМ ДО СЕЛА

Літо 1925 р. Остap Вишня провів у с. Мануйлівці на Полтавщині. Цей період у житті письменника ознаменувався значними творчими успіхами. Враження від перебування на селі послужили йому для створення одного з кращих гумористичних циклів «Лицем до села». Спочатку це була рубрика в газеті «Вісті ВУЦВК» (назву взято з партійного закликy), потім вона визначила назву циклу і окремої книги.

Твори циклу «Лицем до села» друкувались протягом липня — серпня 1925 р. на сторінках газет «Вісті ВУЦВК», «Селянська правда» та в журналі «Нова громада» в такій послідовності: «Те, до чого лицем слід повернутися», «Те, до чого і лицем, і мордякою повертаються», «І ВУЦВК, і Раднарком, і Держплан, і УЕР, і... і...», «Як поліпшити своє господарство», «Коли чорна запаска ночі полтавської луг обгортає», «У колектив!», «Коли в голові «лій»...», «Молочарство», «Косовиця», «Село згадує», «Божеське», «Гінекологія», «Ярмарок», «Та даймо машини!», «Вівчарство», «Темна нічка-пегривочка», «Пошти що й здра», «Леригія», «Гіпно-баба», «Блажен муж, іже не іде на совіт нечестивих», «Сільська юстиція», «Дід Матвій», «Шлях до соціалізму».

У 1926 р. цикл «Лицем до села» вийшов окремих виданням.

Остап Вишня ще раз переглянув твори циклу, об'єднав їх за темами, домагаючись композиційної стрункості, зробив деякі текстуальні правки. У збірці усмішки опубліковані в такій послідовності: «Те, до чого лицем слід повернутися», «Те, до чого і лицем, і мордюкою повертаються», «І ВУЦВК, і Раднарком, і Держплан, і УЕР, і... і...», «Вівчарство», «Молочарство», «Косовиця», «Машини!!!», «Коли чорна запаска ночі полтавської луг обгортає», «У колехтив!», «Коли в голові «лій»...», «Як поліпшити своє господарство», «Гінекологія», «Сільська юстиція», «Пошти що й здря», «Темна нічка-петрівочка», «Шлях до соціалізму», «Божеське», «Леригія», «Блажен муж, іже не іде на совіт нечестивих», «Ярмарок», «Дід Матвій», «Псьол», «Рибка плаває по дну», «Гіпно-баба», «Село згадує».

Твори цього циклу включалися в ряд інших збірок письменника. До цього видання ввійшли кращі твори циклу «Лицем до села».

Те, до чого лицем слід повернутися. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 3 липня 1925 р. Усмішка відкривала цикл «Лицем до села». Твір включався у збірки «До чого лицем слід повернутися», Х., Держвидав України, Юнсектор, 1926 р.; «Лицем до села». Усмішки, Х., Держвидав України, 1926 р. та в друге видання цієї збірки 1927 р.; «Усмішки», К., «Пролетарська правда», 1928 р.; «Про село». Усмішки, Х., Держвидав України, 1929 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 1, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 1, К., Держвидав України, 1929 р.

В перекладі на російську мову усмішка опублікована в збірнику «Ярмарка» (Юмористические рассказы), Л., «Мысль», 1927 р.

Друкується за газетним текстом.

Те, до чого і лицем, і мордюкою повертаються. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 4 липня 1925 р. під рубрикою «Лицем до села». Твір включався в збірки «До чого лицем слід повернутись», Х., Держвидав України, 1926 р. та в друге видання цієї збірки 1927 р.; «Про село». Усмішки, Х., Держвидав України, 1929 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 1, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 1, К., Держвидав України, 1929 р.

В перекладі на російську мову усмішка опублікована в збірці «Ярмарка» (Юмористические рассказы), Л., «Мысль», 1927 р.

Друкується за газетним текстом.

І ВУЦВК, і Раднарком, і Держплан, і УЕР, і... і... Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 5 липня 1925 р. без назви під рубрикою «Лицем до села». Це третя усмішка циклу, але в газеті помилково поставлено «ІІ». Твір включався у збірки «Лицем до села». Усмішки, Х., Держвидав України, 1926 р. та в друге видання цієї збірки 1927 р.; «Про село». Усмішки, Х., Держвидав України, 1929 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 1, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 1, К., Держвидав України, 1929 р.

В перекладі на російську мову усмішка опублікована в збірнику «Ярмарка» (Юмористические рассказы), Л., «Мысль», 1927 р.

Друкується за газетним текстом.

«Он у тій кімнаті, де т. Налісний править...» — Мова йде про голову Мануйлівської сільської Ради.

УЕР — Українська економічна рада.

ТАПУК — Товариство авіації та повітроплавства України.

Добробут — Всеукраїнська кооперативна спілка для закупки і збуту продуктів скотарства (заснована 1 жовтня 1924 р.).

«У колектив!» Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 14 липня 1925 р. В кінці зазначено час і місце написання: «1/VII 1925, с. Мануйлівка». Гумореска включалась до збірок «Лицем до села». Усмішки, Х., Держвидав України, 1926 р. та в друге видання цієї книги 1927 р.; «Коли в голові «лій»...», Х., Держвидав України, 1926 р.; «Про село». Усмішки, Х., Держвидав України, 1929 р.; «Сійся, родися, жито, пшениця» (Усмішки), Х., «Радянське село», 1929 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 1, 1928 та 1930 рр., «Усмішки в 2-х томах», т. 1, К., Держвидав України, 1929 р.

Друкується за газетним текстом.

Коли в голові «лій»... Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 15 липня 1925 р. В кінці усмішки зазначено час і місце написання: «3/VII 1925 р., с. Мануйлівка». Твір включався у збірки «Лицем до села». Усмішки, Х., Держвидав України, 1926 р. та в друге видання цієї книги 1927 р.; «Коли в голові «лій»...», Х., Держвидав України, 1926 р.; «Про село». Усмішки, Х., Держвидав України, 1929 р.; «Сійся, родися, жито, пшениця» (Усмішки), Х., «Радянське село», 1929 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 1, 1928 та 1930 рр., «Усмішки в 2-х томах», т. 1, К., Держвидав України, 1929 р.

Друкується за газетним текстом.

Дадан, Левицький, Рут — відомі пасічники, що створили нові типи вуликів, автори праць про бджільництво.

«Молочарство». Вперше з підзаголовком «Ідилія» надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 16 липня 1925 р. В кінці усмішки зазначено час і місце її написання: «4/VII 1925, с. Мануйлівка». Твір включався у збірки «Лицем до села». Усмішки, Х., Держвидав України, 1926 р. та в друге видання цієї книги 1927 р.; «Про село». Усмішки, Х., Держвидав України, 1929 р.; «Сійся, родися, жито, пшениця» (Усмішки), Х., «Радянське село», 1929 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 1, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 1, К., Держвидав України, 1929 р.; «Привіт! Привіт!», К., «Радянський письменник», 1957 р.

Друкується за газетним текстом.

«Батько... цигарку із «Товарищ, строй воздушный флот!» крутять...» — Мається на увазі плакат, що закликав збирати кошти на будівництво літаків.

Косовиця. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 17 липня 1925 р. В кінці твору зазначено час і місце написання: «5/VII 1925 р., с. Мануйлівка». Твір включався у збірки «Лицем до села». Усмішки, Х., Держвидав України, 1926 р. та в друге видання цієї книги 1927 р.; «Про село». Усмішки, Х., Держвидав України, 1929 р.; «Сійся, родися, жито, пшениця» (Усмішки), Х., «Радянське село», 1929 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 1, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 1, К., Держвидав України, 1929 р.

Друкується за газетним текстом.

Село згадує. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 18 липня 1925 р. В кінці твору зазначено час і місце його написання: «6/VII 1925 р., с. Мануйлівка». Усмішка включалась у збірки

«Лицем до села». Усмішки, Х., Держвидав України, 1926 р. та в друге видання цієї книги 1927 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 1, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 1, К., Держвидав України, 1929 р.

В перекладі на російську мову твір опубліковано в збірці «Улыбки Вишни». Избранные произведения, Х., «Пролетарий», 1929 р.

Друкується за газетним текстом.

«Божеське». Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 21 липня 1925 р. В кінці твору зазначено місце його написання: «с. Мануйлівка». Усмішка включалась у збірки «Лицем до села». Усмішки, Х., Держвидав України, 1926 р. та в друге видання цієї книги 1927 р.; «Божеське», Х., Держвидав України, 1926 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 1, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 1, К., Держвидав України, 1929 р.; «Твори в 2-х томах», т. 1.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 1, стор. 88—90.

Ярмарок. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК», перша частина — 25 липня 1925 р. з вказівкою «Далі буде» та зазначенням місця написання твору: «с. Мануйлівка». Друга — 28 липня 1925 р. з вказівкою «Далі буде» і «с. Мануйлівка». Третя — 29 липня 1925 р. з вказівкою «Далі буде» і «с. Мануйлівка». Четверта — 31 липня 1925 р. з вказівкою: «17/VII 1925 р., с. Мануйлівка».

Гумореска включалась у збірки «Лицем до села». Усмішки, Х., Держвидав України, 1926 р. та в друге видання цієї книги 1927 р.; «Дід Матвій» та інші оповідання, Х., Держвидав України, 1928 р. та в два видання 1929 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 1, 1928 та 1930 рр.; «Вибрані твори», Х.—К., «Книгоспілка», 1928 р. та в друге видання 1930 р.; «Усмішки в 2-х томах», т. 1, К., Держвидав України, 1929 р.; «Твори в 2-х томах», т. 1; «Привіт Привіт!», К., «Радянський письменник», 1957 р.; «Вишневі усмішки». Вибрані гуморески та фейлетони (1921—1955 рр.), К., Держлітвидав України, 1960 р.

В перекладі на російську мову твір опубліковано в збірці «Улыбки Вишни». Избранные произведения, Х., «Пролетарий», 1929 р.

Друкується за виданням «Твори в 2-х томах», т. 1, стор. 41—62.

Готуючи усмішку до післявоєнного двотомного видання, автор зробив деякі скорочення та стилістичні правки.

Та даймо машину! Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 5 серпня 1925 р. Твір включався у збірки «Лицем до села». Усмішки, Х., Держвидав України, 1926 р. та в друге видання цієї книги 1927 р.; «Сійся, родися, жито, пшениця» (Усмішки), Х., «Радянське село», 1929 р., у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 1, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 1, К., Держвидав України, 1929 р.

Готуючи усмішку до окремого видання, Остап Вишня змінив назву — замість «Та даймо машину!» — «Машини!!!»

Друкується за газетним текстом.

«Темна нічка-петрівочка». Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 8 серпня 1925 р. Твір включався в збірки «Лицем до села». Усмішки, Х., Держвидав України, 1926 р. та в друге видання цієї книги 1927 р.; «Темна нічка-петрівочка», Х., Держвидав України, 1926 р.; «Охорона народного здоров'я» та інші оповідання», Х., Держвидав України, 1928 р. та в два наступні видання 1929 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 1, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 1, К., Держвидав України, 1929 р.

В перекладі на російську мову твір опубліковано в збірці «Улыбки Вишни». Избранные произведения, Х., «Пролетарий», 1929 р.

Друкується за газетним текстом.

«Гіпно-баба». Вперше надруковано в журналі «Нова громада», 1925, № 15, стор. 4—5. Твір включався у збірки «Лицем до села». Усмішки, Х., Держвидав України, 1926 р. та в друге видання цієї книги 1927 р.; «Вишневі усмішки кооперативні», Х., «Плужанин», 1927 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 1, 1928 та 1930 рр.; «Вибрані твори», Х.—К., «Книгоспілка», 1928 та друге видання 1930 р.; «Усмішки в 2-х томах», т. 1, К., Держвидав України, 1929 р.; «Твори в 2-х томах», т. 1; «Привіт! Привіт!», К., «Радянський письменник», 1957 р.; «Вишневі усмішки». Вибрані гуморески та фейлетони, К., Держлітвидав України, 1960 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 1, стор. 65—67.

«Пошти що й здря». Вперше надруковано в газеті «Селянська правда» 12—13 серпня 1925 р. Твір включався в збірки «Лицем до села». Усмішки, Х., Держвидав України, 1926 р. та в друге видання цієї книги 1927 р.; «Сійся, родися, жито, пшениця» (Усмішки), Х., «Радянське село», 1929 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 1, 1928 та 1930 рр., «Усмішки в 2-х томах», т. 1, К., Держвидав України, 1929 р.

Друкується за газетним текстом.

«Леригія». Вперше надруковано в газеті «Селянська правда» 14 серпня 1925 р. В кінці твору зазначено час і місце його написання: «1925 р., Мануйлівка». Усмішка включалась у збірки «Лицем до села». Усмішки, Х., Держвидав України, 1926 р. та в друге видання цієї книги 1927 р.; «Божеське», Х., Держвидав України, 1926 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 1, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 1, К., Держвидав України, 1929 р.

Друкується за газетним текстом.

«Блажен муж, іже не іде на совіт нечестивих». Вперше надруковано в газеті «Селянська правда» 19 серпня 1925 р. Твір включався в збірку «Лицем до села». Усмішки, Х., Держвидав України, 1926 р. та в друге видання цієї книги 1927 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 1, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 1, К., Держвидав України, 1929 р.

Друкується за газетним текстом.

«Сільська юстиція». Вперше надруковано в газеті «Селянська правда» 21 серпня 1925 р. Твір включався в збірку «Лицем до села». Усмішки, Х., Держвидав України, 1926 р. та в друге видання цієї книги 1927 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 1, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 1, К., Держвидав України, 1929 р.

Друкується за газетним текстом.

Дід Матвій. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 29 серпня 1925 р. Твір включався в збірки «Лицем до села». Усмішки, Х., Держвидав України, 1926 р. та в друге видання цієї книги 1927 р.; «Дід Матвій» та інші оповідання, Х., Держвидав України, 1928 р. та в два наступних видання 1929 р.; «Дід Матвій», Х., «Література і мистецтво», 1931 р.; «Про село». Усмішки, Х., Держвидав України, 1928 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 1, 1928 та 1930 рр.; «Вибрані твори», Х.—К., «Книгоспілка», 1928 р. та в наступне видання 1930 р.; «Усмішки в 2-х томах», т. 1, К., Держвидав України, 1929 р., «Твори в 2-х томах», т. 1.

В перекладі на російську мову твір опубліковано в збірці «Улыбки Вишни». Избранные произведения, Х., «Пролетарий», 1929 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 1, стор. 32—40.

Псьол. За часом написання твір можна віднести до літа 1925 р. Він включався в збірки «Лицем до села». Усмішки, Х., Держвидав України, 1926 р. та в друге видання цієї книги 1927 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 1, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 2, К., Держвидав України, 1929 р.; «Твори в 2-х томах», т. 1.

В перекладі на російську мову твір опубліковано в збірці «Улыбки Вишни». Избранные произведения, Х., «Пролетарий», 1929 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 1, стор. 152—154.

«Рибка плаває по дну». За часом написання твір можна віднести до літа 1925 р. Він включався в збірку «Лицем до села». Усмішки, Х., Держвидав України, 1926 р. та в друге видання цієї книги 1927 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 1, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 1, К., Держвидав України, 1929 р.; «Твори в 2-х томах», т. 1.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 1, стор. 155—158.

«Шлях до соціалізму». Вперше надруковано в журналі «Нова громада», 1925, № 16, стор. 10—11. Твір включався в збірки «Пекучі справи», К., «Книгоспілка», 1925 р.; «Лицем до села». Усмішки, Х., Держвидав України, 1926 р. та в друге видання цієї книги 1927 р.; «Вишневі усмішки кооперативні», Х., «Плужанин», 1927 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 1, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 1, К., Держвидав України, 1929 р.

Друкується за текстом журналу.

Держись, хлопці! Вперше з підзаголовком «Роман на 4 розділи з епілогом і мораллю» надруковано в журналі «Молодий більшовик», грудень — січень 1925—1926 рр., № 1(14), стор. 10. В окремій видання твір не включався. Друкується за текстом журналу.

Вискочили... За часом написання твір відноситься до 1925—1926 рр. Він опублікований у збірці «Вишневі усмішки кооперативні», Х., «Плужанин», 1927 р.; ввійшов у видання «Усмішки в 4-х томах», т. 2, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 2, К., Держвидав України, 1929 р.

В перекладі на російську мову усмішка опублікована в збірках «Українізуємося», Л., «Мисль», 1928 р.; «Улыбки Вишни». Избранные произведения, Х., «Пролетарий», 1929 р. та в друге видання цієї книги 1930 р.

Друкується за текстом збірки «Усмішки в 4-х томах», т. 2, 1928 р., стор. 207—209.

«Ексцентрики». Вперше надруковано в журналі «Нове мистецтво», 1926, № 1, стор. 3. В окремі видання твір не включався. Друкується за текстом журналу.

Що ж у новім році треба не забути зробити? Вперше надруковано в газеті «Радянське село» 6 січня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

М. В. Фрунзе і... «верніть мені соломорізку», Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 8 січня 1926 р. В окремі видання твір не включався.

Друкується за газетним текстом.

Фрунзе М. В. (1885—1925) — видатний діяч Комуністичної партії та Радянської держави. У двадцять роки працював на Україні, був членом ЦК КП(б)У та заступником голови Ради Народних Комісарів України.

Отака мати... Вперше надруковано в газеті «Радянське село» 14 січня 1926 р. Твір включався до збірки «Кому веселе, а кому й сумне». Видання 3-є з додатком нових гуморесок, Х., Держвидав України, 1927 р. та в 4-е видання того ж року; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 2, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 2, К., Держвидав України, 1929 р.; «Твори в 2-х томах», т. 1. Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 1, стор. 120—121.

Облік. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 20 січня 1926 р. В окремі видання твір не включався.

Друкується за газетним текстом.

«...Кінчався шкільний триместр...» — В двадцять роки учбовий рік в школах ділився на три семестри — осінній, зимовий та весняний.

«...За столом сіла методична трійка...» — В часи, про які йдеться в гуморесці, по школах для ведення педагогічного процесу та обліку роботи створювались методичні трійки за основними розділами програми — природа, праця, суспільство.

«...Клас має шість ланок...» — В кожному класі мало бути не більше 40 учнів. Вони ділились на ланки. Число ланок визначалось в залежності від кількості дітей.

«...Класів — 7 основних та 6 рівнобіжних...» — Мається на увазі 7 класів основних та 6 паралельних, в яких вивчався однаковий матеріал, а отже, дублювався облік.

Ну й молодці! От молодці! Вперше надруковано в газеті «Радянське село» 21 січня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«Знайшовся в їхньому селі один ризикуватий чоловіча, що траву по хлібові посіяв...» — Йдеться про впровадження в ті роки, за рекомендацією агрономів та сільськогосподарської преси, травопільної системи землеробства, яка не виправдала себе.

Там не люблять. Вперше з підзаголовком «Жарт» надруковано в газеті «Радянське село» 28 січня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«Швейцарською сількорівською смертю: з куцака».— Йдеться про часті тоді випадки куркульського самосуду над сількорами.

Подумайте. Вперше надруковано в газеті «Селянин» 4 лютого 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Бабо Мокрино, радуйтеся! Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 6 лютого 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«...Репетувє на всю празьку «Українську народну республіку»...— Йдеться про українських буржуазно-націоналістичних недобитків з проголошеної Центральною радою в листопаді 1917 р. Української народної республіки (УНР). Її лідери отаборились після закінчення громадянської війни в буржуазній Чехословаччині.

Слава тобі, господи! Вперше надруковано в газеті «Радянське село» 6 лютого 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Про тихонівську, автокефальну церкву див. примітку до гуморески «Діли небесні» (т. 1).

Ну що ти робитимеш?! Вперше з підзаголовком «Конспект до сильної драми» надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 7 лютого 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«Спритність». Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 12 лютого 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

І сміх і горе... Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 19 лютого 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Ніяка мова. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 20 лютого 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

С. А. Снявін, учитель народний. Вперше з підзаголовком «Сорок літ праці» надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 24 лютого 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Так ні чорта з того й не вийшло. Вперше з підзаголовком «Гумореска» надруковано в журналі «Всесвіт», 1926, № 2(25), стор. 21. Твір включено до збірки «Про село» (Усмішки), Х., Держвидав України, 1929 р. Друкується за текстом журналу.

Іван Васильович Чаплигін. Вперше з підзаголовком «Сорок літ праці» надруковано в додатку до газети «Вісті ВУЦВК» «Культура і побут» 7 березня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Та доки ж?! Вперше надруковано в журналі «Молодий більшовик», 1926, № 5(18), стор. 16. В окремі видання твір не включався. Друкується за текстом журналу.

Бережіть добро держави. Вперше надруковано в газеті «Ра-

дянське село» 8 квітня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Кошари. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 11 квітня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«*Страшна помста*» — повість М. В. Гоголя.

«**Нова Баварія**». Вперше надруковано в журналі «Всесвіт», 1926, № 4, стор. 24. В окремі видання твір не включався. Друкується за текстом журналу.

Підкачала. Вперше з підзаголовком «Гумореска» надруковано в журналі «Нова громада», 1926, № 4, стор. 10—11. Твір включався у збірки «Вишневі усмішки кооперативні», X., «Плужанин», 1927 р.; «Усмішки кооперативні», X., «Український робітник», 1930 р.; у вибране «Усмішки в 4-х томах», т. 2, 1928 та 1930 рр.; «Усмішки в 2-х томах», т. 2, К., Держвидав України, 1929 р., «Твори в 2-х томах», т. 1.

В перекладі на російську мову твір опубліковано в збірках «Українізуємся», Л., «Мысль», 1928 р.; «Улыбки Вишни». Избранные произведения, X., «Пролетарий», 1929 р.

Друкується за текстом видання «Твори в 2-х томах», т. 1, стор. 139—142.

Як франківці Москву повоювали. Вперше з підзаголовком «Документи з враженнями» надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 23 квітня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

16 квітня 1926 р. Український державний драматичний театр імені Івана Франка розпочав свої перші гастролі в Москві. Два дні підряд йшла п'єса М. Куліша «97». Російська театральна критика відзначала, що театр ім. Ів. Франка справді радянський театр, що, «залишаючись театром масовим, що йде класовим шляхом, він прагне стати на послугі загальнішим та потрібнішим нині цілям — і культурним, і ідейним, і мистецьким». На початок гастролей Остап Вишня, який також взяв участь у гастрольній поїздки, відгукнувся заміткою «Франківці в Москві» («Вісті ВУЦВК», 18 квітня 1926 р.).

Наступні вистави і особливо виступ перед «всесоюзним хазяїном» — Другою сесією ЦВК СРСР — були справжнім тріумфом театру. Про це й пише Остап Вишня.

ГАБТ — Державний академічний Великий театр (Государственный академический Большой театр).

МАБТ — Московський академічний Малий театр (в тексті, очевидно, помилка).

МХАТ — Московський Художній академічний театр.

Таїров Олександр Якович (1885—1950) — радянський режисер, народний артист Російської Федерації. 1914 р. Таїров організував у Москві камерний театр. Про нього йде мова у творі.

«...*Його Меринхольда...*» — Йдеться про театр Мейерхольда. **Мейерхольд Всеволод Емілійович** (1874—1942) — видатний радянський режисер та театральний діяч.

«...*Та ще в цей момент як ізгадати наших славних попередників-насадителів протягом так сорока — п'ятидесяти років у Москві нашої отой «культури»...*» — Остап Вишня говорить про низькопробні вистави дореволюційних гопачно-горілчаних українських труп, що

часто виступали в Москві. Про них досить різко писали ще в 1897 році І. К. Тобілевич (Карпенко-Карий) та О. К. Саксаганський у своїй «Записці до з'їзду театральних діячів», що якраз тоді відбувався.

«*Та ще до того й «професора» одного «засипали»...*» — 19 квітня 1926 р. в газеті «Вечерняя Москва» була надрукована стаття професора Я. Апушкіна про спектакль «97». В ній давалась різко негативна, невірна оцінка п'єси М. Куліша. Успіх спектаклю спростував рецензію Апушкіна.

«*Шторм*» — п'єса російського драматурга В. Білль-Білоцерківського, вперше поставлена в січні — лютому 1925 р.

«...*Знаючи про Україну з хрестоматії Галахова*». — Йдеться про «Русскую хрестоматию» (1842 р.), складену російським літератором та педагогом Олексієм Дмитровичем Галаховим (1807—1892), в якій були надзвичайно скупі відомості про Україну.

На сесії. Вперше з підзаголовком «Враження» надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 24 квітня 1926 р. В кінці твору зазначено місце його написання: «Москва». В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

12 квітня в Москві розпочала свою роботу Друга сесія Центрального Виконавчого Комітету СРСР третього скликання. Сесія заслухала доповідь уряду Радянської України, а також розглянула такі питання: бюджет Союзу РСР та союзних республік, основи кримінального законодавства СРСР та союзних республік, зміна системи сільськогосподарського податку; крім того, на сесії було обговорено проект положення про місцеві фінанси та ін.

За дорученням Президії Центрального Виконавчого Комітету сесію відкрив Г. І. Петровський.

«...*По різних парламентах заграничних найголовніша штука суть пюітри...*» — Див. фейлетон «Пренія».

«...*Приставів нема, делегатів із зали не виносять...*» — Див. фейлетон «Дочекались-таки».

«*Навіть під час Ларінової промови не бились...*» — Йдеться про невірний виступ депутата Ларіна, який взяв участь в обговоренні доповіді уряду Радянської України, що її зробив голова Раднаркому України В. Я. Чубар. Ряд депутатів різко критикували виступ Ларіна, про це писала преса (Див. «Вісті ВУЦВК», 18, 19 та 20 квітня 1926 р.).

«*Не вчіться!*» Вперше надруковано в газеті «Селянин» 29 квітня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«*І «триста років» так жили...*» — Мається на увазі триста років царювання Романових.

«*Реалізація держфонду*». Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 29 квітня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«*Их моют дожди, засыпает их пыль, И ветер колышет над ними ковыль...*» — перифразовані рядки з поезії О. С. Пушкіна «Песнь о вещем Олеге»:

Их моют дожди, засыпает их пыль,
И ветер волнует над ними ковыль.

Про діточок... Вперше надруковано в газеті «Радянське село» 6 травня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«Чаплі». Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 8 травня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Наркомос — Народний комісаріат освіти.

Наркомзем — Народний комісаріат земельних справ.

«— *А подать сюда Тяпкина-Ляпкина!*» — Репліка городничого з п'єси М. В. Гоголя «Ревізор»

РСІ — Робітничо-селянська інспекція.

РНК — Рада Народних Комісарів.

Твір «Чаплі» викликав жвавий інтерес до долі заповідника серед широкої громадськості. В кінці травня 1926 р. колегія Народного комісаріату земельних справ затвердила положення про перший державний заповідник УРСР, яке вирішувало всі ті питання, що їх ставив Остап Вишня.

Степами таврійськими. Вперше з підзаголовком «Подорож» надруковано в газеті «Радянське село» 13 травня 1926 р. В кінці твору зазначено: «Мелітопольщина. 3/У 1926 р.». В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«Сукно в степу». Вперше з підзаголовком «Подорож» надруковано в газеті «Радянське село» 23 травня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«Тяжолі времена». Вперше надруковано в газеті «Селянин», 13 травня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Про агронома й атмосферу. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 13 травня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

ВРЗП — Всеукраїнська рада земельних працівників.

«*Триступнева система управління...*» — Мається на увазі підпорядкування райвиконкомів окружним виконкомам, а цих останніх — ВУЦВКу.

ОЗУ — окружне земельне управління.

Підсумки. Вперше з підзаголовком «Про франківців» надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 20 травня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Твір присвячено закінченню гастролей театру імені Івана Франка в Москві. Див. примітку до твору «Як франківці Москву повоювали».

«...*Звідки оце цитуємо про франківців...*» — Остап Вишня має на увазі статтю «Об «итогох» стабилизации театра им. Франко», опубліковану в журналі «Жизнь искусства» (Москва, 1926, № 19, стор. 9).

«Веселий кооператив». Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 21 травня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Поліщук В. Л. (1897—1942) — український радянський поет.

Три сосни. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК»

22 травня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

В основу твору лягли такі факти: 18 травня в Женеві відкрилась попередня конференція в питанні роззброєння. В ній за запрошенням Ліги націй взяли участь представники двадцяти держав.

Одним із перших на засіданнях конференції обговорювалось питання «Що слід розуміти під озброєнням, од яких військових, господарчих, географічних та інших чинників залежить озброєння, з елементів яких складається озброєння мирного часу, морське, сухопутне та повітряне».

В ході дискусії представники різних країн, про яких зокрема згадує Остап Вишня, розійшлися в своїх поглядах на питання, що ж таке озброєння. Лорд Сесіль (Англія) твердив, що треба обмежити тільки те, що «можна буде негайно або ж хутко мобілізувати», Поль Бонкур (Франція) вимагав врахування всього потенціалу могутності кожної країни, генерал де Марінес (Італія) заявляв, що в його країні немає військової сировини і т. д. (Див. «Вісті ВУЦВК», 19, 20 і 21 травня 1926). Цю балаканину буржуазних дипломатів і висміює Остап Вишня

«Ще в Версалі, коли знаменитий мир підписувався...» — Йдеться про Версальський мирний договір, укладений в 1919 р. між країнами-переможцями та розгромленою Німеччиною.

«Думка». Вперше надруковано в додатку до газети «Вісті ВУЦВК» «Культура і побут» 23 травня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«Думка» — Державна українська мандрівна капела, заснована в Києві на початку 1920 р. Нині — Державна заслужена академічна капела УРСР.

«...Про переворот у Польщі...» — Йдеться про прихід до влади в Польщі «озброєної демократії» на чолі з Пілсудським (травень 1926 р.).

«Котилася та ясна зоря Та й упала додолу...» — перефразовані рядки з народної пісні «Котилася ясна зоря з неба»:

Котилася ясна зоря з неба
Та й упала додолу...

Городовенко Нестор — тодішній диригент «Думки».

Гайдн Йозеф (1732—1809) — відомий австрійський композитор.

Шуман Роберт (1810—1856) — видатний німецький композитор.

Вагнер Ріхард (1813—1883) — визначний німецький композитор та диригент.

Танєєв С. І. (1856—1915) — видатний російський композитор.

«Зайчик», «Козенятко», «Ой п'яна я, п'яна» — українські народні пісні.

Симон Васильович Петлюра. Вперше з підзаголовком «Некролог», перевернутим «догори ногами» (логоджә҆) в знак не співчуття, а прокляття, надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 28 травня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Пристрасному памфлету Остапа Вишні передувало таке повідомлення в періодичній пресі:

«З Парижа. 25/V (ТАРС). Сьогодні до Петлюри, що йшов ву-

лицею, підійшов один українець і, заявивши, що він мстить Петлюрі за вбивство на Україні руських і євреїв, вистрілив у нього з револьвера. Петлюру забито» («Вісті ВУЦВК», 26 травня 1926 р.).

В повідомленні від 26 травня 1926 р. говорилося, що вбивця Петлюри «французький громадянин, що брав участь в лавах французького війська під час імперіалістичної війни» («Вісті ВУЦВК», 28 травня 1926 р.).

Ці інформації і стали приводом до написання твору.

Наполеон Бонапарт (1769—1821) — полководець, політичний і державний діяч, імператор Франції.

Гомер — напівлегендарний творець грецького героїчного епосу — поем «Іліада» та «Одіссея».

Звірі протестують. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 30 травня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Та на кого ж?.. На кого ж?.. Вперше з підзаголовком «Голосіння» надруковано в газеті «Радянське село» 30 травня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«Нравствінна робота». Вперше надруковано в журналі «Все-світ», 1926, № 11, стор. 2—3. Твір включався у видання: «Усмішки в 4-х томах», т. 3, 1928 та 1930 рр.; «Твори в 2-х томах», т. 1; «Привіт! Привіт!», К., «Радянський письменник», 1957 р.; «Вишневі усмішки». Вибрані гуморески та фейлетони (1921—1955 рр.), К., Держлітвидав України, 1960 р. Друкується за виданням «Твори в 2-х томах», т. 1, стор. 145—148.

«...До п'яти черв'яків і наштрахуеш...» — до п'яти червінців наштрафуеш.

«У попа була собака». Вперше надруковано в газеті «Радянське село» 6 червня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

В основу фейлетону лягли такі події: 31 травня 1926 р. Пілсудського було обрано президентом Польської республіки. З загального числа голосів — 555 депутатів та сенаторів національного зібрання — за Пілсудського подано було 292 голоси. Менш як через дві години після обрання Пілсудський відмовився від поста президента. Причиною цього була відмова голови сейму і голови національного зібрання надати президентові необмежені повноваження. За пропозицією Пілсудського, президентом обрали професора Мосціцького, який став зручною ширмою для прикриття розгулу фашистської диктатури військового міністра Пілсудського. В країні розпочались арешти комуністів, що голосували проти обрання Пілсудського, посилювся наступ на права та свободи трудящих і особливо українців («Вісті ВУЦВК», 31 травня, 1—6 червня 1926 р.).

«Повстаньте, гнані і голодні» — рядок із партійного гімна «Інтернаціонал».

«Мудрість райвицька». Вперше з підзаголовком «Казка» надруковано в газеті «Радянське село» 10 червня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Ну, тепер усе гаразд буде. Вперше надруковано в газеті «Радянське село» 13 червня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Бердянськ. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 20 червня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

В червні — липні 1926 року Остап Вишня відпочивав на узбережжі Азовського моря в Бердянську. Тоді ж він написав цикл гумористичних нарисів. Вони друкувались на сторінках газети «Вісті ВУЦВК». Одинадцять з них, крім нарису «Порт Бердянський», друкується в цьому виданні. Нарис «Бердянськ» відкривав цикл. «...*Ногайці пішли двома виходами 1812 й 1855 року...*» — Письменник має на увазі Вітчизняну війну 1812 року та Кримську війну 1854—1856 рр., коли Росія очищала свої території від завойовників, в тому числі від ногайців.

Пугач Омелько — Пугачов Омелян Іванович (1742—1775), керівник антифеодального селянського повстання.

«Рудзутака» клепають. — Йдеться про спорудження транспортного пароплава, названого ім'ям видатного діяча Комуністичної партії і Радянської держави Рудзутака Яна Ернестовича (1887—1938).

Наркомпоштель — Народний комісаріат зв'язку (пошт).

«Блаженні ізгнання правди ради, яко тих єсть пляж на морі на Азовськїм». Твір входить в бердянський цикл нарисів. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 29 червня 1926 р. В кінці твору зазначено: «21/VI 1926 р. Бердянськ». В окреме видання не включався. Друкується за газетним текстом.

Махно Нестор (1884—1934) — ватажок контрреволюційних куркульсько-анархістських банд на Україні, які вели в 1918—1921 рр. боротьбу проти радянської влади.

«Березка». Твір входить до бердянського циклу нарисів. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 30 червня 1926 р. В кінці твору зазначено: «24/VI 1926 р., Бердянськ». В окремі видання не включався. Друкується за газетним текстом.

РФВ — районний фінансовий відділ.

РЗУ — районне земельне управління.

«...Для відповідних для тих симпатичних осіб «вертикалів»...» — Маються на увазі бюрократи, яких в народі називали «вертикалами».

Курорт Бердянський. Твір входить до бердянського циклу нарисів. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 2 липня 1926 р. В кінці твору зазначено: «24/VI 1926. Бердянськ». В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Бурксер Є. С. (нар. 1887) — український радянський геохімік.

«Українська Голландія». Твір входить до бердянського циклу нарисів. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 3 липня 1926 р. В кінці твору зазначено: «22/VI 1926. Бердянськ». В окремі видання не включався. Друкується за газетним текстом.

«Ідеал». Твір входить до бердянського циклу нарисів. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 4 липня 1926 р. В кінці твору зазначено: «27/VI 1926. Бердянськ». В окремі видання не включався. Друкується за газетним текстом.

Птиця плаче. Твір входить до бердянського циклу нарисів

Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 11 липня 1926 р. В кінці твору зазначено: «4/VII 1926. Бердянськ». В окремі видання не включався. Друкується за газетним текстом.

«Чи не за таке відношення до Денисової коси вилаяв у ювілейному числі вусорівського журналу «Український охотник и рыболов» вусорівський поет Уралов усіх вусорівців?» — Йдеться про вірш Якова Уралова «До п'ятиріччя ВУСОРу», надрукований у журналі «Український охотник и рыболов», 1926., № 6, стор. 40.

«Край світу хрещеного». Твір входить до бердянського циклу нарисів. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 16 липня 1926 р. В окремі видання не включався. В кінці твору зазначено: «6/VII 1926. Бердянськ». Друкується за газетним текстом.

«Полум'ярі» — п'єса А. В. Луначарського.

«Ричі Кичі!» — Мається на увазі п'єса С. Третякова «Ричи, Китай».

«Рибак рибака не дуже бачить навіть поблизу». Твір входить до бердянського циклу нарисів. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 17 липня 1926 р. В кінці твору зазначено: «13/VII 1926. Бердянськ». В окремі видання не включався. Друкується за газетним текстом.

Книпович М. М. (1862—1939) — відомий радянський зоолог.

«У запорожців з-за Дунаю». Твір входить до бердянського циклу нарисів. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 24 липня 1926 р. В кінці твору зазначено: «16/VII 1926 р., Бердянськ». В окремі видання не включався. Друкується за газетним текстом.

Гладкий Й. М. (1789—1866) — кошовий отаман Задунайської Січі та наказний отаман Азовського козацького війська.

«Так ми ж народ тьомний». Твір входить до бердянського циклу нарисів. Вперше з підзаголовком «Конспект до трагедії» надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 6 серпня 1926 р. Твір включався у збірку «Вишневі усмішки кооперативні», Х., «Плужанин», 1927 р.; у вибране «Усмішки. Твори в 4-х томах», т. 2, Х., Держвидав України, 1928 та 1930 рр. В перекладі на російську мову твір під назвою «Мы народ темный» опублікований у збірці «Українізуємся», Л., «Мысль», 1928 р. Друкується за газетним текстом.

«Славних прадідів великих правнуки погані». Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 14 серпня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

«Славних прадідів великих правнуки погані» — рядок із поеми Т. Г. Шевченка «І мертвим, і живим, і ненародженим...».

Давайте воюваться. Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 13 серпня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

У фейлетоні згадується жертва бандитського нападу — робітник Біляев. Справжнє його прізвище Беликов.

Де там у вас війна? Вперше надруковано в газеті «Радянське село» 22 серпня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

Приводом до написання твору послужили антирадянські виступи зарубіжної преси. Так зокрема польські газети розповсюджували брехливі повідомлення про селянські заколоти та робітничі повстання на Поділлі, Вінниччині та Черкащині (див. «Вісті ВУЦВК», 8—20 серпня 1926 р.).

«Без голосу вовна». Вперше надруковано в газеті «Вісті ВУЦВК» 25 серпня 1926 р. В окремі видання твір не включався. Друкується за газетним текстом.

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

Остап Вишня. 1926 р.	16— 17
Обкладинка видання творів Остапа Вишні 1928 р.	128—129
Остап Вишня. 1928 р.	224—225
Обкладинка видання творів Остапа Вишні 1929 р.	320—321

З М І С Т

ФЕЙЛЕТОНИ, ГУМОРЕСКИ, УСМІШКИ 1925—1926

Час уже	7
«Клуб»	9
Були... Були...	11
А я їх газом	13
Загадки	15
А ви кажете...	17
Правильний муж!	19
Як? — Отак!	21
Не зрозуміли	26
Дочекались-таки	28
Чого воно так?	29
Справи церковні	31
«Вій»	33
«Недалечко червоне яечко»	36
«Пренія»	38
Треба охоронців	40
Тиждень лісу	42
Справи національні	43
Баба Мархотка	45
Горить! Ох і горить же!	46
«Дефензива Посполита Польська»	48
Як одне теля одного дядька било	49
І це непогано, але можна й краще...	51
Істимемо кавуни й дині...	53
Щоб не було мало	55
Хоч би одним оком глянуть!	57
Понад туманами	58
Ланцюговий міст у Києві є!	67
Дніпром	70
Кременчук	75
Voх roruli	81
Голосномовець	84
Я б не святкував	86
Було й є	88
П'ять років	93
Свято врожаю	95
Як я в Харкові «тракторного двору» шукав	97
Література «заборная»	100
Валяйте, ваша величність, оптом!..	102
От вам і кіт!	104
Що посовітуєш?!	106
Хіба вони знають?!	108

Як найкраще хліб заготовляти	110
Нічого нового	112
Альтернатива	114
Давайте перевибирати	116
Вундеркінд	118
Він такий... він може...	120
Сокири треба	122
Не викрутяться	124
Ми надолужимо!	127
Чорт зна чого не візьмем	130
«Тіні забутих предків»	132
Спробував?!	134
Поволеньки, громадяни!	136
Сум обгортає	138
Справи кооперативні	139
Як забагатіти кооперативові	142
Калоша сміялась...	144
Якої погибелі ми дійшли	146
Хто правий	149
Чи поборемо, чи не поборемо?	151
Треба якось рятуватися	153
Segum antibabikum	155
«Книжечка»	157
Демітріу і Елефтереску	159
«Діва днесь пресущественного рождає»	161

Лицем до села

Те, до чого лицем слід повернутися	163
Те, до чого і лицем, і мордякою повертаються	169
І ВУЦВК, і Раднарком, і Держплан, і УЕР, і... і...	173
«У колектив!»	176
Коли в голові «лій»...	181
«Молочарство»	184
Косовиця	186
Село згадує	189
«Божеське»	193
Ярмарок	196
Та даймо машину!	217
«Темна нічка-петрівочка»	221
«Гіпно-баба»	226
«Пошти що й здря»	229
«Леригія»	231
«Блажен муж, іже не іде на совіт нечестивих»	234
«Сільська юстиція»	238
Дід Матвій	242
Псьол	251
«Рибка плаває по дну»	254
«Шлях до соціалізму»	258
Держись, хлопці!	261
Вискочили...	263
«Ексцентрики»	265

Що ж у новім році треба не забути зробити? . . .	267
М. В. Фрунзе і... «верніть мені соломорізку» . . .	269
Отака мати...	271
Облік	273
Ну й молодці! От молодці!	275
Там не люблять	277
Подумайте	280
Бабо Мокрино, радуйтеся!	281
Слава тобі, господи!	283
Ну що ти робитимеш?!	285
«Спритність»	288
І сміх і горе...	290
Ніяка мова	292
С. А. Снявін, учитель народний	294
Так ні чорта з того й не вийшло	296
Іван Васильович Чаплигін	299
Та доки ж?!	301
Бережіть добро держави	303
Кошмари	305
«Нова Баварія»	307
«Підкачала»	310
Як франківці Москву повоювали	314
На сесії	317
«Не вчіться!»	320
«Реалізація держфонду»	322
Про діточок...	323
«Чаплі»	325
Степами таврійськими	329
«Сукно в степу»	334
«Тяжолі времена»	337
Про агронома й атмосферу	339
Підсумки	342
«Веселий кооператив»	344
Три сосни	346
«Думка»	348
Симон Васильович Петлюра	350
Звірі протестують	352
Та на кого ж?.. На кого ж?..	355
«Нравствінна робота»	357
«У попа була собака»	361
«Мудрість райвицька»	363
Ну, тепер усе гаразд буде	365
Бердянськ	367
«Блаженні ізгнанніє правди ради, яко тих єсть пляж на морі на Азовськім»	374
«Березка»	376
Курорт Бердянський	380
«Українська Голландія»	385
«Ідеал»	387
Птиця плаче	391
«Край світу хрещеного»	394
«Рибак рибака не дуже бачить навіть поблизу»	397
«У запорожців з-за Дунаю»	401

«Так ми ж народ тьомпий»	405
«Славних прадідів великих правнуки погані» . . .	408
Давайте воюваться	410
Де там у вас війна?	412
«Без голосу вовна»	414

ПРИМІТКИ	417
---------------------------	------------

Список ілюстрацій	443
-----------------------------	-----

ОСТАП ВИШНЯ
Сочинения в семи томах
Том 3
(На українском языке)

*

Редактор *С. А. Захарова*
Художник *К. К. Калугін*
Художній редактор *В. В. Машков*
Технічний редактор *Є. А. Зіскіндер*
Коректор *З. Г. Коваль*

*

БФ 01858. Здано на виробництво 18/X 1963 р.
Підписано до друку 11/III 1964 р.
Формат паперу 84 × 108¹/₃₂. Фізичн. друк. арк. 14.
Умовн. друк. арк. 22,96 + 4 вкл. Обліково-видавн. арк. 19,422.
Ціна 78 коп. Замовл. 253. Тираж 20 000.

*

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

*

Київська книжкова друкарня № 4
Державного комітету Ради Міністрів Української РСР
по пресі,
Київ, пл. Калініна, 2.